

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

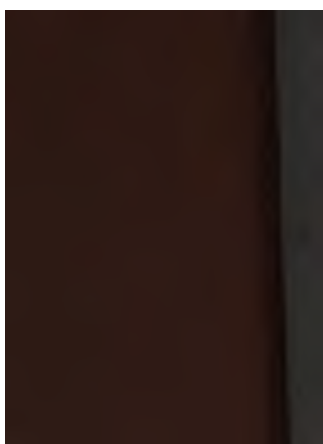
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

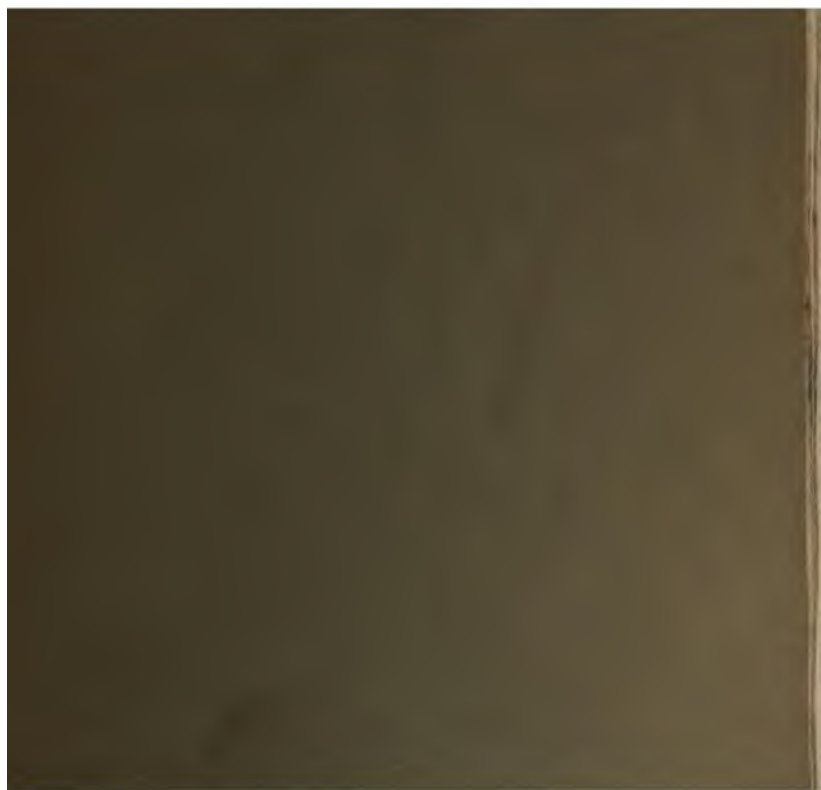
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

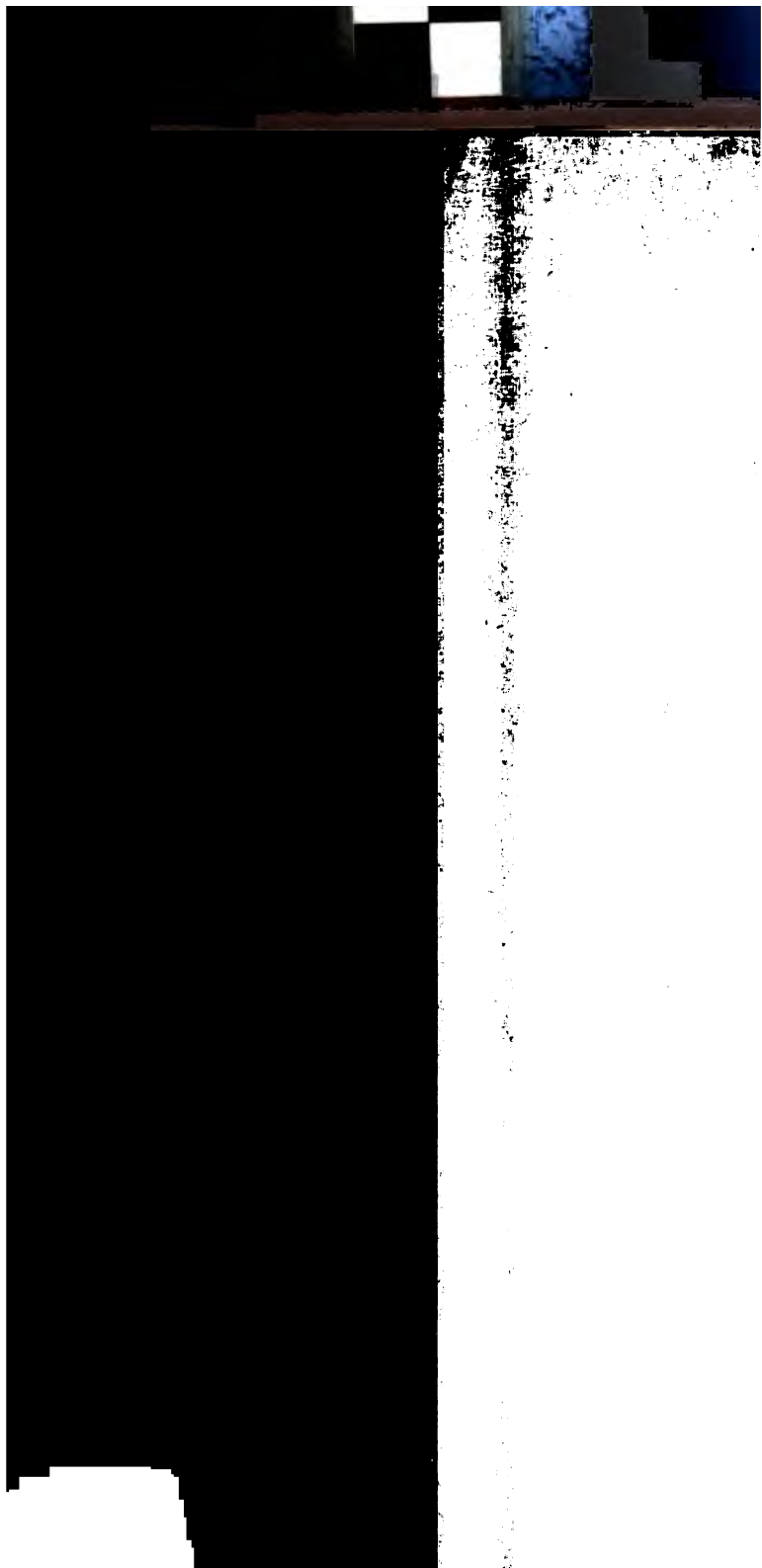
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

CHR. G. HEYNI

PROFESSORIS ELOQV. ET POES. GEORGIAE AVGVSTAR
M. BRITANN. R. A CONSIL. AVL.

OPVSCVLA

ACADEMICA

COLLECTA

ET

ANIMADVERSIONIBVS

LOCVPLETATA.

VOLV MEN III.

GOTTINGAE

APVD IO. CHR. DIETERICH

1788.

115

XROY WYH
31.817
VW/201

CONSPECTVS
PROLVSIONVM
VOLVMINIS TERTII

I. *Vita antiquissimorum hominum Graeciae ex ferorum et barbarorum populorum comparatione illustrata.* Commentatio I. Ad commendandum nouum Prorectorem Godofr. Lefs d. 2. Iulii 1779 Pag. 1

II. — Commentatio II. Ad indicenda Anniversaria sacra XXXXII. d. 17. Sept. 1779 17

Epimetrum ad duas has Commentationes 31

III. *Foedera Carthaginiensium cum Romanis super navigatione et mercatura facta.* Commentatio prior.

(2

Ad

- Ad commendandum nouum Prorectorem Chr.
Frid. Ge. Meifter d. 2. Iul. 1780 39
- IV. ——— Commentatio *posterior*. Ad indicenda
sacra Anniuersaria XXXXIII. d. 18. Septemb.
1780 55
- Epitetrum* ad duas has Commentationes 76
- V. *De Romanoꝝ prudentia in coloniis regendis*. Ad
commendandum nouum Prorectorem Io. Andr.
Murray 2. Iul. 1781 79
- VI. *De animabus siccis ex Heracliteo placito optime ad
sapientiam et virtutem instructis*. Ad indicenda
Anniuersaria sacra XXXXIII. d. 17. Septemb.
1781 93
- VII. *De febribus epidemicis Romae falso in pestium
consuꝛum relatis* Ad commendandum nouum Pro-
rectorem Io. Chph. Gatterer d. 2. Iul. 1782 108
- Epimetrum* 125
- VIII. *De Leone M. Pontifice Rom. Attilae et Genserico
supplici facto* *). Ad indicenda Anniuersaria sa-
cra XXXXV. d. 17. Sept. 1782 127
- Epim*

*) Incidi nuper in aliam, quae memoria exciderat, descriptionem
bulae a Raphaelae pictae, ab Equite d'Hancarville sermone

Epimetheus super fabulosis narrationibus de Attila - 142

IX. De belli Romanorum socialis causis et euentu, respectu ad bellum cum Coloniae Americanis gestum habita. Ad commendandum nouum Praefectorem Io. Benj. Koppe d. 2. Iul. 1783 144

X. Foederatarum rerump. coalitio vix vnquam satis fida, exemplis ex antiquitate illustrata. Ad sacra Anniuersaria indicenda XXXXVI. d. 18. Sept. 1783 162

XI. Cur virgis caesi Romano more, qui mox securi percutiendi essent I lixor conliga manus. Ad commendandum nouum Praefectorem Io. Steph. Pütter d. 7. Aug. 1784 184

XII. Historiae naturalis fragmenta ex ostentis prodigiis et monstris. Commentatio prior *). Ad indicenda sacra Anniuersaria XXXXVII. et ad cele-

(3 bran-

exuberante, nec ad descriptionis subtilitatem instituto factam, subiecta quoque delineatione ad manum Raphaelis. eximo formarum ambitu graphide expresso, in *Picturis Etruscis* To. II. p. 14 sqq. *Abgardi* autem analysi praeclearam dedit notitiam subtiliore iudicio adhibito, exquisita artium elegantiorum doctrina et sensu instructus idemque nobis amicissimus F. W. Basl. de Ramdohr: *Ueber Malerey und Bildhauerkunst in Rom* III. Th. p. 234 sqq.

*) v. not. a. XV.

- brandas *ferias muneris professorii semisaeculares*
Sam. Chr. Hollmanni, d. 17. Sept. 1784 198
- XIII. Ad indicendam munificentiam regiam in praemiis academicae Iuuentuti constituendis et ad argumenta certaminis proponenda. Kal. Nov. 1784. 216
- XIV. Ad promulganda nomina eorum, qui praemia in IV. Iunii proposita ordinum academicorum iudiciis reportarunt; nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis. M. Iunio 1785 234
- XV. *Historiae naturalis fragmenta ex ostentis, prodigiis et monstris*. Commentatio posterior. Ad commendandum nouum Prorectorem Henr. Aug. Wrisberg d. 2. Iulii 1785 255
- XVI. *De foederum ad Romanorum opes imminuendas initorum euentis eorumque cauffis*. Ad indicenda Anniuersaria sacra XXXXVIII. d. 17. Septemb. 1785 275
- XVII. *Demogorgon, seu Demiurgus, e disciplina magica repetitus.* *) Ad commendandum nouum Prorectorem Luder. Kulenkamp d. 2. Ian. 1786 291

XVIII.

*) Cf. Tiedemann v. c. in Disp. *Super Quaestione de artibus magicis proposita a. R. Sc. Soc.* p. 69. 70. vbi ex Lucani et Statii locis sagaciter elicit magiae vulgaris incrementa inde a Neronis temporibus.

- XVIII. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia in IV. Iunii proposita ordinum academicorum iudiciis reportarunt; nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1786 315
- XIX. *Saeculi felicitas in numis.* Ad commendandum nouum Prorectorem Godofr. Lefs d. 3. Iulii 1786 *) 328
- XX. *Res a Phocione in rep. Atheniensium gestae in disceptationem vocatae.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Nic. Möckert d. 2. Ian. 1787 344
- XXI. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia in IV. Iunii proposita ordinum academicorum iudicio reportarunt; nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1787 365
- XXII. *Rerum Chersonesi Tauricae memoria breuiter exposita.* Ad commendandum nouum Prorectorem Aug. Gottl. Richter d. 2. Iulii 1787. 384
- XXIII. *Georgiae Augustae inaugurationis sacra Anniversaria L. adeoque semisaecularia sollenniore ritu festis-*

*) Quod proximam tempore abhinc fuit *Obf. ad LL et resp. Magnae Graeciae Supplementum*, ad indicenda sacra Anniversaria d. 17. Sept. 1786. iam insertum est To. II. p. 278.

VIII

festisque caerimoniis celebranda in diem XVII. Septembris 1787 indicta 398

XXIV. *Oratio in panegyri sollemnium semisaeclarium Academiae Georgiae Augustae d. XVII. Sept. 1787 habita* 411-430

I.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
LVDERVS KVLENKAMP
CVM SENATV
SVCESSOREM
GODOFREDVM LESS D.
IN
MAGISTRATV ACADEMICO GERENDO
CIVIBVS
OFFICII ET HONORIS CAVSSA
COMMENDAT
IN A. D. II. IVLII CLD ID CCLXXIX.

Vita antiquissimorum hominum, Graeciae maxime, ex ferorum et barbarorum populorum comparatione illustrata.

Commentatio I.

Cum omnis verior philosophandi ratio ab aecuratiore naturae rerum cognoscendae et ingenii humani, in diuerso culturae et expolitionis genere ac gradu constituti, intuendi et explorandi studio fit profecta: dici vix potest, **Commilitones,**
Heynii Opusc. acad. Vol. III. A quanto

quanto humanitatem beneficio obligauerint ii, qui diffitas et longinquas orbis terrarum partes aditas a se describere, et de naturae copiis, incredibili proventus et cultus varietate, de hominum ingeniis, moribus institutisque, ad primum intuitum toto caelo a se inuicem abhorrentibus, communem tamen, si diligentius contempleris, naturam, communem naturae auctorem, eumque optimum, sapientissimum, pollentissimum, arguentibus, paullo curiosius tradidere. Illorum enim virorum labore, periculo, opera, rerum noscendarum campus latissimus apertus, angusti philosophiae studii, quale antea erat, fines, vt *extra anni solisque vias*, ita vltra exiguos fundi, quo quisque natus et altus erat, limites, quos eosdem rerum quoque naturae terminos statuebat, sunt prolati. Itaque liberiore nunc cursu exspatiatur mens humana, nec vnus modo loci quasi vestigio, cui insistimus, circumscripti prominemus ad prospicienda pauca vicina iugera; sed *immenso*, vt poëta ait, *spatiantes viuere caelo* audemus, ab innumeris prauis opinionibus purgati ac liberati, quae animis infederant et tam altas radices egerant, vt nec summa iudicii subtilitas, quae in hominum per superiores aetates ingeniis erat, nec reuelata de rebus diuinis humanisque doctrina ad eas euellendas vim haberet, quin potius eas altius infigere, laetius alere, et nouis errorum furculis disseminare videretur. Postquam vero melioris naturae studii fax semel, tanquam de sapientiae arce, fuit prolata; cum intellectum sit tantam ingeniorum, morum et studiorum varietatem in genere humano non minus a summo eius auctore

esse profectam quam infinitam hanc varietatem in caeli folique naturis, rerum animantiumque feminibus, formis, incrementis; nec reuocari posse numinis curam ac prouidentiam ad vnum populum, ad vnā sectam et professionem opinionis ac cultus: superstitionum et opinionum ludibria passim sunt dispulsa, et coepit tandem aetas statuere digna numine diuinaeque naturae maiestate, quam paullo ante quo quis magis ad naturae humanae imbecillitatem detraxerat, hominique assimilando deum diluerat, eo verius et magnificentius de deo sensisse videbatur.

Verum ad historiae quoque veteris fidem firmandam plurima sunt, quae ex his peregrinantium narrationibus peti possunt. Multa in iis occurrunt de populis ac familiis eodem fere vitae cultu victuque vtentibus, qui nunc passim per Americam, inter populos nondum ad vitae melioris initia progressos, visitur. Herodoti fides quam vexata fuerit, satis constat; quam tamen recentiorum de Asia et Africa scriptorum consensus egregie liberauit et stabiliiuit, quum iam ante duo saecula ab Henr. Stephano coepta esset vindicari. In ipsis sacris Hebraeorum libris, cum magna rerum expositarum pars ad homines spectet, qui aut sub ipsa societatis humanae primordia viuerent aut nomadicam vitam agerent, aut inter barbaros et incultos populos censendi essent, satis constat, quam multa, ad nostras notiones, opiniones, sensus ac iudicia deflexa, miseros errores ac superstitiones in hominum animos inuexerint: quorum expeditissima ratio est, si

notiones earum rerum attuleris, quae etiamnum inter populos in simili conditione vitae agentes natura, vita et vsu, obtinent.

Cum in hoc scriptionis genere, Commilitones, non tam requiratur, vt subtilius aliquod ex disciplinis depromptum caput exponatur, quam propositum esse debeat acroama aliquod, quod non sine vtilitate et cum voluptate aliqua in hoc sollennium apparatu legi et audiri possit: non iniucundum cognitu argumentum deligere nobis videmur, si commemoremus nonnulla ex vita antiquiorum hominum, Graeciae maxime, forte et Italiae, a nostris opinionibus et institutis abhorrentia, quibus tamen alia similia apponi possunt, quae nostro aevo peregrinatores per diuersas orbis, qua patet, terras, de ferorum ac barbarorum, quos adierant, populorum vita et moribus tradidere. Quo ipso et fidem antiquae historiae passim adstruere, et loca scriptorum nonnulla illustrare, et interponere interdum licebit ea, quae ad notiones vulgares emendandas vtilitatem habere poterunt; instillabitur quoque animis vestris, Commilitones, sensus gratus et iucundus, reputantibus, quam bene nobiscum actum sit, quorum vita in haec tempora est delata, quibus in hoc caelo, in his locis gigni, nutriri et institui contigit, in quibus earum rerum, quae ad humanam naturam ornandam et locupletandam comparatae sunt, summa copia, summa oportunitas est proposita.

Antequam tamen ad hanc differendi prouinciam accedimus, cuius caussa ea a nobis suscepta sit,
primo

primo loco commemorandum esse videtur. Scilicet magistratu in annum sesquialterum prospere continuato decedet is, cuius nomen huic paginae praescriptum est, et transferentur die crastino insignia academica cum honore summi inter nos magistratus in virum summe reuerendum,

GODOFREDVM LESS, Theol. D.

collegam coniunctissimum, vestrique, Commilitones, amantissimum, quem vobis amplioribus commendare verbis si vellemus, verendum esset, ne vestris iudiciis et voluntatibus diffidere videremur; cum viri grauissimi fides, pietas, ac beneuolentia vobis iam satis cognita et spectata sit, cum aliis in rebus, tum sermonibus e sacra cathedra ad vos habitis, quibus amorem et affectum animi sui erga vos tam luculenter declarauit, vt non magistratus magis, quam parentis loco, illum a vobis amari et diligi aequum esse arbitremur.

Eorum igitur, quae in vita hominum obseruari solent, alia cum vitae necessitatibus, cumque praesidiis, auxiliis et copiis, quibus vita seu toleratur seu recreatur, seu deliciis frangitur, sunt coniuncta; eaque pro caeli solique ratione, naturaeque facie et ingenio sunt diuersa; tum vero, auctis hominum coetibus commerciisque, et per artes excultis sensibus, multo magis ea variant inter se ac discrepant, ipsis modis et instrumentis artes exercendi: vt in victu, vestitu cultuque corporis, in habitatione paranda, in utensilibus, apparatu, instrumento. Alia ad vitam socialem spectant; ea-

que ad lubitum magis et arbitrium instituta esse videntur; etsi natura fere aut casu aut opinione praebente seu obiiciente id quod in morem abiit. Sic in familia habenda, liberis educandis, republica constituenda, in negotiis publicis priuatisque, contractibus, connubiis, innumera sunt, a iudicio aliquo hominum profecta, nec tamen ita necessario, quin alia ratione eadem constitui potuissent; vt tamen causas ab initio haud obscuras, ab iisdem, quae paullo ante commemorauimus, profectas adfuisse credendum sit, quibus sua rebus facies, suus habitus indueretur. Sunt tandem plurima, quae ad meras hominum opiniones, iudicia, persuasio- nes, se referunt, super rebus quidem naturalibus earumque causis, super natura diuina, rerum origine et causis; ad quod genus omnino religiones spectant. Iam ex cunctis his, inprimis vltimo loco commemoratis, alia vitae siluestri, alia campestri seu nomadico, alia hominibus per familias, per tribus, per vicos, per ciuitates habitantibus, et esse propria, et omnibus in locis saeculisque communia fuisse, necesse est, alia in hoc caelo, in hoc solo, in hoc hominum vitaeque cultu in animos se insinuasse. Verum in his tam multiplex et perplexa causarum est coagmentatio et confusio, vt et difficilis sit ambiguaque earum indagatio et oblitterata fere obscurataque vestigia. Nisi itaque in rerum generibus nos contineamus, vix commode eiusmodi disputatio iniri potest; quae tamen a singulis exemplis arcessita nisi sit, ad vana et inania delabatur necesse est.

Vt a nouissimo, quod commemorauimus, genere initium faciamus, omnibus barbaris populis, qui non, siluestri ac belluina vita efferati, ab omni, praeter quam famis et ceterarum vitae necessitatum, cogitatione vacant, commune est, vt naturas humana maiores mente et animo concipiant *a*). Verum qui ad hanc cogitationem eos naturae rerum contemplatione aut aliqua caussarum et effectuum reputatione adduci putant, egregie falli necesse est; nimis enim subtile hoc pro istorum hominum stupore; sed, quoties aliquid euenit, quod terrorem ac metum iniicit, aut mirationem mouet, (in vita autem illa omnium rerum rudi et ignara multa animos percutere et sensus perstringere aliter, quam in hominibus ad humanitatis cultum institutis fieri solet, reputandum est,) hoc illi suspiciunt, venerantur, adorant. Itaque animans insolitae magnitudinis, aut sollertia ingenii aut quacunque alia arte notabile, imprimis serpentes, quorum tot sunt genera, aliud alia de caussa, mirabilia, tum arboris species adhuc non visae, porro arte et ingenio humano effectum aliquid, etsi manu ad sensum nostrum rudi, haec et similia animos barbarorum ad laetandi et exsultandi insaniam adspectu efferre solent. Iam cum politiores populi hunc gestum, hunc affectum saltantium, proteruentium se, adorantium, ad religiones fere referant: sollenne est

A 4

omnibus

a) Non attingemus ea, quae in sua Americae historia libro IV. de religionibus sapienter exposuit Robertsonus, V. Cl. multo minus in resellendis iis, quae ab aliis parum subtiliter disputata sunt, morabimur. Ab iis tamen, in quibus Robertsonus substitit, ad remotiora et altiora procedere et assurgere nunc propositum est.

omnibus fere auctoribus, vt id ipsum pro religioso cultu habeant, vtque eidem, id quod inter nos haberi solet, numen aliquod propositum in illorum hominum animis esse iudicent. Hinc natam arbitramur peruulgatam illam opinionem, vt barbari res inanimatas quasuis sibi obuias, modo iudicio delectas nescias quo, modo informi specie adumbratas, *colere* dicantur, interdum tanquam deum O. M. interdum Geniorum aut Daemonum loco, ex ipso adeo illo genere, cuius nulla nisi ex sanctiore nostra disciplina esse potest in hominum animis notio. Ita sibi ipsis passim illudunt homines, facta per rerum nomina ac vocabula, quibus ad designandas eas vtantur, fraude: cumque barbari ii nec cultus diuini nec diuinae naturae notiones vllas habeant, quae vllō modo iis, quibus nos vtinur, assimulari possint; de istarum tamen notionum, ex nostris ingeniis ad eos translatarum, causis et origine inter feroces et barbaras gentes, infinita disputatio veteres inter et recentiores agitata est; atqui de illis notionibus primo loco videndum est, an in istorum hominum animis vere illae sint, et si sint, quales sint. Sunt autem nullae, nec esse possunt; quod facile intelligat, qui apud animum ea reputet, quae, antequam notiones illae nostrae cultus diuini et numinis alicuius seu metaphysicae seu ex reuelata doctrina ductae insidere possint, seu more seu institutione animis instillata esse debeant. Nec ex barbaris illis Africae et Americae, qui gestu, ore, saltatione, clamore incondito, mirationem vel gaudium declarant, multi esse possunt, qui vltra rudem ac ferocem animi impetum aliud quid mente et cogitatione

tionem complectantur; iungunt tamen et communicant gaudia et ludos, mutuo inter se ac naturali impetu, liberi, familiares ac tribules, forte etiam repetunt per certa ac fixa tempora, aut vt fert casus.

Exsistunt tamen passim ingenia minus tarda et obtusa ceteris, quibus de causa eius rei, quam mirantur, cogitatio forte aliqua incidit; at ea profus aliena a nostro more; nam quaecunque noua et insolita rei species obiicitur, aut corporis humani more animata esse creditur, aut subesse putatur natura aliqua inclusa et abdita, quae motus vel formae, omnino miraculi, quodcunque tandem illud sit, causa et auctor sit: hanc illi mirantur, huic plaudunt, clamant, exsultant, vt solent barbari animi sensus exprimere quoscunque. Orta hinc opinio nostrorum hominum, qua sibi persuasere, illos barbaros vnique rei suum Genium, (*Spiritum* fere appellant) tuum inesse Deum, credere; quod dum facerent, grauissimum errorem commiserunt, cum dei vel spiritus notionem iis affinxere, qualem ipsi ex puerili institutione, et ex philosophica aut theologica praeceptione, mentibus circumferrent. Multa adeo pro diis haberi vulgo illi aiunt, quae, vt ex ipsorum narrationibus intelligi potest, barbaris cara tantum sunt et in pretio habita, et seposita festis sollennibus; in quibus prolata ea ac proposita incondito clamore et exultatione prosequuntur, laetitia ad recordiam abrepti. Ita passim audias ab Americanis lutrarum seu mar-

tium exuias pro diis penatibus haberi, *b*) cum eas festis faltationibus adhibeant; si tamen quaeras, quoniam religiosi cultus modus ille sit quem barbari exhibeant, nihil habent nostri homines quod ad eum describendum afferre possint *c*). Falsa scilicet persuasione ex suo more et ritu inter Christianos et Europaeos recepto iudicant de barbarorum sensibus et iudiciis: de quibus tamen, nisi ad ipsorum mentem et intelligentiam accommodate, quod probabile sit, statui nequit. Neque aliter statuere licet de iis, quae terrorem iniiciunt, metum mouent, mala inferunt, quae eadem religiose colere et adorare vulgo feruntur barbari. Adumbrata est haec opinio e nostro sensu ac more; non vero ex sensu ac iudicio hominum rudium et a nostris religionibus et institutis alienorum.

Cum autem nihil sit, quod mirationem, qualis quidem in rudibus et obtusis mentibus esse potest, cum tripudio illo et gaudio immodico aut metu ac terrore fere coniuncta, facere possit maiorem iis, quae in rerum natura apparent: vt fluminum catarractae, lacuum immensa vorago, filuarum vastities; tum fulmina, procellae, tempestates,
omnes-

b) Ita nuper quoque *Carver*, a cuius lectione recentes eramus, cum haec scriberemus; itaque, etsi in rebus a multis aliis traditis, fide eius potissimum et auctoritate vti licebit, *Travels through the interior Parts of North America*, p. 277. 8. 309. Apud eundem legimus serpentem ingentis magnitudinis, calliditate hominis domitum ac cicurem, pro Genio, *Manitu* ipsi appellant, habitum p. 43. At quaeri debebat, quo sensu, qua notione illis barbaris *Manitu* diceretur.

c) v. c. idem *Carver* p. 386.

omnesque aëris, maris et terrae motus et explosiones: mirum haberi nequit, si ab his potissimum, quae humana vi maiora esse stupidissimis ingeniis obuium fit, barbarorum religiones procedere viderimus. Vt vero de auctore earum rerum cogitationem admittant, non nisi fero fieri credere licet; quod si auctorem assignant, eius notionem tamen aliter, quam ad humanum exemplum, tale quidem, quale ipsi oculis animisque perceperant, suscipere nequeunt. Inesse itaque fulminibus, ventis, mari, et sic porro, statuunt naturas, quae ea moueant; de ipsa mouendi ratione parum solliciti. Imbuuntur tamen animi sensim sensimque persuasione roboris, virium, celeritatis, efficaciae quae in illis naturis sit. Ex his aliquando sensus aliquis religiosus enascitur; cumque is ab iis, quae terrent, minantur, nocent et enecant, processerit, omnis barbarorum religio a metu ac terrore proficiscatur necesse est; ut adeo haecenus recte dictum esse videatur, quod poeta habet: *Primus in orbe deos fecit timor*. Ad nostrum potius quam ad rudium et incultorum hominum sensum comparatum est, quod pie magis quam intelligenter arbitrari solent multi, ab adspectu siderum ac caeli mirabili primam religionem proficisci debere. At plurimi sunt barbari, ad minima quaeque stupentes, qui solem et caelum nunquam suspexisse videntur; nec iis, quibus adfuevere, intendere solent animos barbari; nec in contemplationem rerum caelestium pronos animos rudes et obtusos credere licet, nisi repentino aliquo solis aut lunae defectu. Ab hoc forte aut simili casu erecti fuere nonnullorum populorum animi, ut solem

folem mirarentur; vt vero diuino aliquo cultu sum, venerarentur, fieri non potuisse videtur ante agrorum cultum repertum vel illatum, quo demum intellectum est, quanta sit solis vis ad fruges producendas; tum temporum vices ad eius vices ac cursum constitutae; inde ad lunam ac sidera simili miratione ac religione complectenda processum. In iis itaque locis, in quibus maturior fuit aratio, maturiorem quoque solis et siderum cultum prodiisse, quis non intelligat, et simul illud perspiciat, ab iis ingenii humani progressum fuisse facilem et pronum, ad naturae vires generatrices indagandas; quas cum suo more per symbola constituerent, idololatriae inde, quam appellant, semina iaci debuisse, et ea pro ingeniorum ac locorum varietate varia ac diuersa. Alii subodorati sunt rerum elementa, ignis in primis et aëris; inde caeli religionem et elementorum suis symbolis expresserunt; per temporum decursum variatam et a primorum auctorum sensu admodum deflexam. Atque ita res se habuit inter Chaldaeos et Babylonios, inde per Aegyptum, tum per Orientis terras alias; non item apud alios barbaros, in aliis locis ac vitae generibus.

Alii enim barbari, siluarum horrore, fluminum fremitu, lacuum altitudine, montium vertice elato, contactis animis, ad alias naturae partes stupuerunt; inde miratio, horror, metus, qui ad religionem paratos ac procliuēs reddidit. Inesse et iis rerum miraculis aliquam naturam, quae, vt ea essent, vt durarent, vt feris, piscibus, vtensilibus, abundarent, efficeret, facile sibi persuasere. Inde prolapsae passim, saltem cum temporum successu, mentes

tes ad Genios locorum et Deos certis locis assignandos. Alii tandem, quem Larem gentis auctor coluerat, deum patrium factum coluerunt, deum *unum*, sed *gentis suae*.

Cum, a sollicitudine et metu, ut supra vidimus, inter terrores et minas nato proficiscatur fere omnis barbarorum religio; et ea quidem instituta inter homines feros et immanes: multorum hinc populorum ritus sacrorum ad feritatem et crudelitatem et fuisse et esse compositos nemo mirabitur; seruantur enim ritus sacrorum patrii etiam in meliores aetates. Quod humanas victimas mactarunt tot populi, idque religionis loco habuerunt aut ipsi, aut ii, qui eos adiere: sacrorum ritus arguit in ipsa feritate et barbarie enatos. Multo vero latius, et apud omnes utique populos, quibus nondum melior diuinae humanaeque philosophiae lux affulsit, obtinuit ea persuasio, ut numen haberetur iracundum, morosum, truculentum, vindictae cupidum, ob leuem interdum culpam vel errorem calamitates ac miseras publice priuatimque infligendas praecipiens, idem muneribus ac votis factis exorari se patiens; totum omnino ad hominum, nondum villo sapientiae ac virtutis studio exultorum, morem compositum. Haec semel barbaris mentibus impressa opinio ac notio, etiam ad numinis O. M. cogitationem miserrimo errore translata, per ea quoque tempora durauit, quibus, melioris iam philosophiae luce diffusa, expolita ad omnem humanitatem hominum ingenia persuasionem illam diuina natura indignam, qua omnis melior dei notio tollitur, respuere et abhorreere debuisse putares;

res; ita relictum est passim in numine id, quod dudum in se ipsis non tolerabant homines. Adeo difficile est sapere, vbi maiores desipuerent, et recedere ab iis, quae perperam a patribus tradita accepimus.

A quibus populis semel pluribus rebus ac naturae partibus et formis sua esset assignata natura, quae eas incoleret, moueret, forte etiam procrearet ac fingeret, hoc est, genius aliquis, quem nos solemus appellare, seu deus: eorum ingenia procliuia esse crederes ad eam persuasionem, vt praeesse iis numinibus numen aliquod, ordine, vi ac dignitate superius, aut numen aliquod summum, opinarentur. Tarda tamen est mens humana ad hanc opinionem amplectendam, nec facile eo processit, nisi in iis locis ac populis, qui regis, multos regulos suae ditioni subiectos habentis, imperio parent. Attemperauere alii deorum coetum et ordines suis rebus publicis, aliis aliter constitutis. Vt vero, omnibus exclusis, vnum tantum numen esse sibi persuaderent: si non superbia et arrogantia populari, qua suum deum indigetem omnibus aliis praeferrent, eundemque alienigenis diis tanquam in honorem ac locum sibi debitum subrepentibus infestum et in eorum exitium imminentem statuerent, adducti erant homines: id, nisi duce philosophia, seu reuelata seu subtiliore aliqua, non magis expectari potuit, quam vt a sensibus ad intelligentiam et mentem numen reuocarent. Itaque in nostros Germanos prisca aevi nimis indulgentes ac liberales esse videntur, qui iis eam religionum subtili-

subtilitatem, quae acutissimo quoque nostrae aetatis
 philosopho digna esset, tribuunt. Narrantur ab
 his, qui Americam peragrarunt, multa de deo ali-
 quo summo, quem indigenae vniuersis rebus prae-
 esse credant; alii de numine gemino, altero bono
 altero malo, quorum huic, quam illi, curiosio-
 rem ac diligentiore plerumque cultum exhibeant.
 Quae tamen ad suos quemque sensus adumbrasse
 arbitramur; quae ipsi barbari sentirent, non nisi
 ex ipsorum sensibus assequi licet; eos vero ad re-
 rum vniuersitatem aliquam assurgere solere dubitare
 licet. Neque dubitationem eximit, quod numen
 aliquod caelum insidere nutu ac verbo declarant;
 nam quale illud esse arbitrentur, vnumne, aliis
 sublatis; an, quod probabilius fit, adscriptum et
 inclusum huic mundi parti, vt alia aliis; an poten-
 tius ceteris diis, nemo facile nos docuerit. Vt
 autem caelum dei alicuius, mox et plurium, ab
 naturae elementis ductorum, deorum sedibus assi-
 gnarent populi, in promptu vel ad vulgarem intelli-
 gentiam fuisse videtur.

Restat vt haec vniuerse disputata ad veterem
 Graeciam referamus, atque notiones eius, religi-
 ones et cultum, cum iisdem comparemus; quae-
 que ex iis aut cum aliis populis communia aut ex
 caeli solique ratione, aut fortunae casibus et vicissi-
 tudinibus habuere propria, paullo curatius inqui-
 ramus. Verum festinantes nos vrgent sollennia,
 quae crastino die agenda instant: in quibus pompa
 ex aedibus academicis ducetur, et in templo oratio-
 nes ac caerimoniae solennes rite habebuntur. Iis
 itaque

itaque vt vos, Comites S. R. I. illustrissimi, vos-
que aut auita generis nobilitate illustres, aut pro-
pria virtute ingenique laude nobilitatem vobis pa-
raturi, cum honoris et officii significatione interesse
velitis, ita rogamus, vt pro amore vestro, necessi-
tudine, ac studio erga nos, precibus vos nostris
locum facile facturos esse persuasum habeamus. PP.
Gottingae, Kal. Iul. 1706. COLXXIX.

II.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

PRORECTOR

G O D O F R. L E S S D.

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS

SACRA XXXII.

IN A. D. XVII. SEPTEMB. MDCCCLXXIX.

RITE INDICIT.

*Vita antiquioris Graeciae ex ferorum et barbarorum
populorum comparatione illustrata.*

Commentatio II.

Anno iterum verso, Commilitones, redit sollemnis dies, quo huius reipublicae academicae faustos natales grata et iucunda recordatione, gratulatione laeta, piis votis precibusque prosequimur. Habemus enim, quod laetemur, gratulemurque rerum nostrarum statum incolumem, nulla calamitate, nullo per hunc annum casu grauiore, perculsum aut conuulsum, ne tentatum quidem ab aliquo inde tempore minoribus illis, quibus academica res laborare solet fere omnis, malis et mor-

Heynii Opusc. acad. Vol. III.

B

bis;

bis; metu vero illo, qui superiore anno, cum hunc diem celebraremus, animos nostros non parum sollicitos haberet, ne belli ciuilis per Germaniam spargeretur latius incendium finibusque aliquando nostris contagio aliquo adhaeresceret, sublato; ita ut nunc supersit vnum illud votorum genus, quod pro Occidente pacando facimus: quod tamen non remissius aut segnus, sed eo ardentius facimus, quo magis, cum humanitatis communisque naturae ac necessitudinis causa, tum Regis nostri Indulgentissimi gratia, quem omni prosperitatis genere cumulatum vtinam videremus, vota ea suscipimus, pacemque ac tranquillitatem terrarum orbi generique humano restitutam cupimus. Interea ea saltem fruamur felicitate, quae diuino aliquo munere ac beneficio nobis contigit, et oculos animumque recreemus adspectu et cogitatione laetius in dies efflorescentis rei academicae nostrae. Quod enim aut bonorum aut ornamentorum genus, quod quidem aut traditum nobis sit ab iis, quibus nos successimus, aut nostra virtute partum, aut labore et industria quaesitum, dici potest, quod non integrum et illibatum sit, multa etiam sint aucta magisque cumulata? Nec vero ut res nostras laudemus ac commendemus, haec commemoramus, sed commemorando ut illud efficiamus, ut appareat, quantum singulari alicui beneuolentiae numinis et tutelae debeamus. Siue enim interiorem nostrae reip. habitum, seu externam speciem, dignitatem et famam, contemplemur: occurrunt vndique, quae gratam erga numen pietatem incendunt, et di huius prouocent hilaritatem. Quid enim? festi
hic

hicce dies non tanto candidior faustiorque illuxerit, quo laetius ciuitatem hanc enitescere, ciuium frequentiam increfcere, studia excandescere videmus? non laetemur numerum ciuium auctum, sed eiusmodi iuuenum accessu et supplemento, quorum ingenia expoliuerit, quorum mores finxerit aut fortuna lautior aut melior institutio? qui cum, ingenua indole, vitae elegancia, morum probitate ipsi se contineant, academica disciplina haud difficulter contineantur? vt, si academiae humanitatis non minus quam litterarum officinae esse debeant, hoc nomine nunc cum maxime Georgia Augusta appellanda sit; quam etiam aduenae, qui nos adeunt, quique ex incessus modestia, nullo viarum nisi ad auditoria festinantium strepitu, ex frequentia in templis compositoque ad pietatem et audiendi studium habitu ac vultu, indicium faciunt, hac laude eximie commendant. Nihil enim segniter, nihil socorditer et supine agi vident; sedulitas, industria, studium acre et incitatus mutuo adpectu, exemplo, contagione, stimulat et excitat, et pudore suffundit etiam tardiores.

Quam vtinam laudem sibi propriam ac perpetuam habeat haec nostra academia! vtinam ea vobis, Ciues, proposita sit gloriosa et memorabilis concertatio, vt factam hanc exemplis vestris, morum ac disciplinae honestate et dignitate, conspicuam academiam tueamini, quaque locastis laude ac fama, in ea firmetis illam et stabiliatis, diligenterque prouideatis, ne, quod saepe factum, hac parta per vos existimatione et laude vnus alicuius

inutilis cuius culpa ac fraude excidatis vniuersi. Nam ne nos officio nostro ac fidei deesse videamur, et curauimus studiose, et religiose curabimus. Sunt vero etiam, quae studium nostrum incendere possint: Regis Optimi indulgentia, Virorum summorum, quibus cura nostrae rei academicae tradita est, propensissimae voluntates; institutorum nostrorum tutela et inspectio assidua; studium ornandae Bibliothecae publicae et Musei academici. Experti sumus hoc quoque anno munificentiam singularem, cuiusque similis aut par memorari hoc in genere alia vix posse videtur, Viri Illustris et summo cum honore cum antea nominati, tum nunc quoque a nobis nominandi, L. B. DE ASCH, qui sumptibus, pro priuata fortuna fatis opiparis et amplis, conquiri ac mitti curauit omnis generis res raras ex Asia et Europa septentrionali, inprimis quae ad naturae opes Musei nostri locupletandas, et ad numerorum rariorum, quibus aut historia illustrari aut regnorum et imperiorum rationes numismaticae declarari possint, augendas copias nostras spectent, Qua sua liberalitate uti vir praestantissimus memoriam suam in hac Musarum sede ad perpetuam eamque gratam recordationem consecrauit, ita inter nos, dum viuimus, commemorationem sui honorificam et iucundam merito est habiturus.

Videtis, Commilitones, quae adhuc a nobis narrata sint, sine grato pioque animorum sensu et cogitatione indulgentiae diuinae, cui et haec et innumera debemus alia, narrari non potuisse. His itaque ipsis sollennibus quorum indicendorum
caussa

caussa haec proscripta sunt, Deo O. M. publice agentur gratiae. Ducetur enim a viris Ordinis Senatorii Professoribusque ac Doctoribus in templum academicum pompa sollennis, et, quod speramus, frequens: nam in bonorum fructu communi nefas foret communem pietatis sensum gratum ac religiosum non praestare. Votis autem publice nuncupandis habebitur primo loco oratio a Collega spectatissimo GE. LVD. BÖHMERO, Iuris Antecessore primario, Ill. Ordinis Ictor. Ordinario, M. Britann. R. a Consiliis Iustitiae secretioribus, Viro et doctrina, et auctoritate ac virtute animi meritisque eminentissimo, nunc felicissimo Parente, quippe cui rara illa et vnica forte contingit felicitas, vt duobus filiis, *Io. Friderico Eberhardo* et *Io. Ludouico Bechtoldo*, praeclarae spei adolescentibus, comitatus prodeat, eosque summis in Iure honoribus exornandos in concionem producat. Consequetur cum ipsis summos in Iure honores eodem brabeuta *Ge. Lud. Krukenberg*, ornatissimus Candidatus. Quibus rite factis adscendet in cathedram facietque verba a) Vir Experientissimus, Collega coniunctissimus, IO. ANDREAS MURRAY, D. Medicinae et Botanices Professor, idemque summos Medicorum Ordinis honores Candidatis quatuor dignissimis, *Ge. Philippo Lehr*, Moenofrancofurtenfi, *Theodoro Frid. Trendelenburg*, Lubecensi, *Car. Henr. Wertmuller*, Stockholm. Sueco, et *Io. Frid. Adolpho Becker*, Lippenfi, impertiet. Ad haec sollennia, praesentia veltra, Comites Illustrissimi, vestraque frequentia,

B 3

quentia,

a) de limitanda laude librorum medicorum practicum vsui populari destinatum.

quentia, fauore ac studio, ornanda, Illustrés ac Generosissimi Iuuenes, et quotquot vobis ipsi vestra virtute ac doctrina nobilitatem facietis, Ciues ornatissimi, vt, si quis beneuolentiae, amoris ac pietatis sensus animis vestris insidet, conueniatis ac confluatis: non tam nostro, quam almae vestrae Parentis, Georgiae Augustae nomine, quae a liberis suis hoc honoris genus, hoc nutritionis praemium, expectare ipsa videtur, rogatos vos esse existimatote.

Interea, dum sollennium curandorum apparatus fiet, ne vlla hora vacua sit ab officii honestate et a studii vtilitate, agite, Ciues, disputationem, nuper sumtam *b*), et manu dimissam, iterum repetamus. Substiterat autem opera nostra in eo, vt ad Graeciae aetates antiquiores transferrentur ea, quae adhuc vniuerse de rudibus ac vix inchoatis religionibus siluestrium et campeltrium populorum ita erant dicta, vt liberatos a nostris opinionibus ac notionibus animos indueremus ea cogitatione ac ratione, quam illa vita, illa aetas postulat. Cum iis igitur, quae, ex ipsa rerum hominumque natura ducta, a nobis commemorata erant, conuenit id, quod fama acceperant Graeci, Herodotique inprimis auctoritas firmavit *c*), cum primo Pelasgi deos haberent nullos, postea eos habuisse deos sine nominibus. Cum enim homines palantes ac sine certa sede vagantes, re ipsa ferente, per familia coirent: religiones sibi quaeque suas constituit, rud
aliqu

b) Pròlof. ad 11 Iul. h. a.

c) lib. II, 52.

aliquo signo posito, ad quod ritus certos faceret; neque alio nomine aut signum aut religio indigebat, quam quod eius familiae et esset et haberetur. Mansere ex hoc genere sacra pauca familiarum, quae opes et potentiam inter suos consequutae erant, quippe in quarum sacra transisse videntur alii seu clientes seu populares ac ciues. Superfuit tamen ex vetere more religio Larium ac Penatium, multo magis frequentata illa in Italia quam in Graecia; in qua religionibus publicis omnino priuatae cessisse et in desuetudinem abiisse videntur; apud Romanos vero et Etruscos minus obscuratus Penatium ac Larium honos, nisi sub Caesarum demum tempore. Sed in Graecia vetere, cum magni hominum coetus e pluribus familiis confluerent, *dii patrii*, stirpium primo, tum vicorum ac ciuitatum facti, nomina quoque sua acceperunt, quorum tamen vim et originem plerumque obliterauit vetustas. Eminuere autem inter eos nonnullorum nomina, quibus adiunctum quoque saepe loci nomen declarat patriam religionem, vt Iouis Lycaei, Iunonis Argiuae, Apollinis Amyclaei, et sic porro: at in ipsis religionum locis *πατέροι* Ioues, Apollines, Mercurii, audiebant; vt ex Pausania inprimis ad cognoscendum in promptu est. Verum haec iam alio loco diligentius exposita *d*) summatim nunc memorauimus. Attigimus illud quoque, quod cum barbarorum populorum communi more ac ritu conuenit, quod certis locis suum assignarunt numen veteres Graeci, inprimis montibus, siluis,

B 4

flumi-

d) de Origine et Causis fabularum Homericarum in Novis Commentar. Soc. G. Vol. VIII. p. 37.

fluminibus ac fontibus; quae opinio non vnam eandemque habuisse videtur causam et originem; cum modo obscura aliqua alicuius rei, quae naturam loci singularem constitueret, notio, modo ipse adpectus, siluarum et montium solitudo, rupium et antrorum horror, conuallium amoenitas, modo antiquae maiorum sedis recordatio, locis religionem faceret. In multis Graeciae partibus, inprimis iis, quae vetera instituta et ritus diligentius seruarent, vt inter Laconas et Argiuos, prisca Nympharum nomina, vt Taygetes, Spartes, quae Eurotae esset filia, Amymones, Nemees. Asopi filiarum, et sic alia, audiebantur, e quibus heroes indigetes susceptos ferebant; at in reliqua Graecia obscuratis nominibus omnino Genii locorum, Nymphae, Naiades, Oreades, Dii *εργάριοι* celebrabantur.

Recte, inquis, haec disputata sunt; Graeciae numina nata putabimus partim e prisca Pelasgorum diis familiarum, partim ex diis locorum; plurima quoque esse innouata seu figmentis seu philosophematibus nonnullorum acutiorum, tum institutis, vsu, vita, rerum vicissitudine ac temporum decursu: vnde tamen illud euenisse dicendum erit, vt Graeci nullas deorum formas, praeterquam humanas haberent? Habuere vero alias; et plurima passim memorata sunt, et adhuc Pausaniae aetate per Graeciam visa, signa deorum rudia et informia, seu ligno seu lapide facta, modo columellam modo faxum coni vel cubi forma referentia. Rudes scilicet homines deficiebat ars meliorem formam effigendi: quae quum primum incrementa inter eos habui

habuit, ad formam humanam Graecia omnem religionem reuocauit, et vero reuocare debuit. Quam enim numinis formam ac speciem effingant aut mente sua cogitent homines aliam praeterquam suam? Itaque per omnem septentrionem et veterum et nostrorum temporum constans est barbarorum mos, etiam in rudissima arte, exprimendi deos suos facie humana. Vt vero ad animantium formas in diuina specie effingenda aberrarent homines, factum est, ac fieri debuit, inter eos populos, qui hieroglyphis ac symbolis a natura per sensus obiecta ductis notiones animorum declarare soliti sunt aut adhuc solent. Recedunt hi a natura humana in diis, quando quidem, de iis quae animo sentiunt, parum explicita et explorata, nec verbis nec scriptura quomodo commode reddant, in promptu habent: Obscura itaque per multo etiam obscuriora exprimunt, a vulgo mox omnino ignorata et seruili stupore temere repetita. Verum in Graecia multa euenere, quae aliis barbaris non contigere, quibusque adeo effectum est, vt ab eo feritatis gradu, in quo adhuc multi populi subsistunt, ad meliorem cultum ipsi progredierentur. Primum aduenae ex aliis populis, maiore ingeniorum, artium et litterarum cultura expolitae, religiones ac ritus intulere, si non saniores ac puriores, ingeniosius tamen descriptos et constitutos, et ex notionibus certi generis philosophicis, quales illa hominum aetas ferebat, compositos; quorum rituum cum haud adeo magna esset dissimilitudo cum iis, quos ipsi a patribus acceperant, nec primo statim nutu imperaretur caue necessitas imponeretur, vt omnes

suas opiniones animis euellerent, cunctos ritus patrios abolerent, maiorum auctoritatem desererent, instituta eierarent; haud paullo facilius eae religiones in animos hominum illabebantur et se infinabant, quam nunc nostra sanctior doctrina et institutio, a sensu, ingenio, animorum vi, intelligentia, more, usu, natura adeo ac coelo barbarorum, quos adimus, alienissima; ex qua si quid aut percipiunt aut memoria retinent barbari, rudes quidem nec aliis artibus ac doctrinis imbuti, nihil tere aliud id esse apparet, quam ritum aliquem supersticiosum cum prisca ac patria superstitione confusum. Itaque mature coaluere veteres illae religiones cum nouis et aduentitiis, aliis ex his acceptis, aliis spretis ac posthabitis. At rituum illorum causae narratae a maioribus mira varietate ad posteros peruenerant: coniunctae cum iis commemorationes maiorum, gentisque ac stirpis, fortunae; multa aetate, multa multorum iteratione ac frequentatione, auctae omnes in maius rerum miraculum. Extiterunt tum vates, qui religiosos hos mythos, varie confusos ac mixtos, fundum suae poetices et argumentum carminum facerent, iisque adeo suauitatem, elegantiam, copiam varietatemque miram affunderent. Iidem vates iis vixere temporibus, quibus vitae priscae vestigia necdum omnia euanuerant, philosophiae tamen incunabula aliqua erant constituta, sermo autem nondum ad subtiliorem rationem compositus, non tam falsa fingendi, quam vera, aut pro veris accepta, rerum verborumque figmentis exornandi, licentiam non modo praebebat, sed etiam requirebat. Quae omnia nullis aliis barbaris

barbaris cum fortuna obtulit, tum Graecis illud tribuit, ut, cum meliorem animorum cultum per artes et doctrinas induerent, non hieroglyphicam aut aliam minus commodam litteraturam acciperent; qua vna ratione et causa ut Aegyptiorum ita Sinenfium profectus tolluntur; utque iidem non alium populi alicuius peregrini sermonem adfiscerent, quo ad peregrinum habitum mores, ingenia, litteras, deflecti, indolem propriam ac virtutem extinguere necesse est, sed ut sibi saperent, suaque retinerent. His omnibus effectum est, ut Graeci, ab iisdem initiis profecti, priscorum institutorum vestigiis vbique seruatis, multa tamen, etiam in religionibus, multo melius, quam alii populi, constituta haberent; saltem ut barbaries ac foeditas a publicis sacris abesset, quae aliis gentibus, imprimis ex prisco Naturae, cuius vis procreatrix per symbola a generatione petita declarari solebat, cultu, adhaeserat. Cum autem deos humana forma indutos *e*) accepissent poetae: quam accommodatum id poeticis rationibus esset, facile intellexere; et primo quidem etiam res, quae in natura apparerent, rerum elementa, naturae partes vel vires vel effecta, tum notiones aut symbola, quibus notiones animorum redderent, in similem naturam deorum mutauere; tum vero vtrumque deorum genus epicis narrationibus adhibuere, quoties aliquid perficiendum esset, quod maiorem ac potentiolem auctorem, quam hominem aut heroem, desideraret. Elaborata hinc est vetus illa hominum rudium et imperitorum

e) ἐνθρονονομαίε v. Herodot. I. 131. Foucher V. Cl. in *Hist. de l'Acad. d. I. Tom. XXXV. p. 15. sq.*

ritorum animis insidens ratio, ut humanis ingeniis, moribus, virtutibus vitiisque ex eo quidem genere, quod inter homines eius aetatis maxime vigeat, deos insignirent, euecta tamen et aucta in maius, ultra humanae naturae modulum, et corporum et animorum virtute; adumbrata deorum vita ex vita heroum; assignata sedes in Olympo monte: quem ante oculos habuisse necesse est poetas eos, qui primi eam rationem sequuti sunt. Coniuncta cum iis, quae exposita sunt, erat illa quoque ratio, ut has ipsas naturas, quas deorum nomine impertierant, interdum, prisco saltem aeuo, inter homines versari, hominum more agere, ferrent et putarent; cuius similis ac par persuasio inter plerosque barbaros etiamnum obtinet. Forma quidem ac species, qua in conspectum venire crederentur, erat humana, sed maior et augustior, nonnunquam horrida, minax et terribilis. Senioribus temporibus, cum deorum apparitiones minorem iam fidem reperirent, spectrorum terriculae succedere; de quibus non minus absurda, quam quae inter nos audiri solent, narrata olim sunt. f) A diis iratis immitti morbos, pestilentias, agrorum sterilitates, omne calamitatum genus, et nunc barbari sibi persuadent, et olim antiquitas credidit, iram autem deorum prouocari iisdem fere causis, quibus hominum impotentia, incontinentia et libido incitari solet; sunt in his morbis imprimis furor et insania, diuinitus fere

f) Narrantur enim congressus cum spectris, supra, pugnae, caedes. Nota narratio de spectro Temessensi at Euthymo Locro pugile debellato. Paus. VI, 6. Aliud *Φάσμα* ab Hippota victum v. ap. Conon. narrat 26.

fere infligi crēdita, de qua alio tempore erit agendum. g) Cum dii certa loca, imprimis siluarum solitudines aut consecratos agros, frequentare crederentur: orta est vetustissima illa religio, vt consecrata diis loca et omni humano vsu exempta, (*ἀνιμύερα*) vna cum feris et armentis, quae in iis errarent, intacta seruantur, vtque ea adire aut quicquam inde subducere nefas haberetur: vt adeo Solis armentis mactatis Vlyssis focii impio et vix expiando scelere se obligasse existimarentur. Neque alia etiamnum multorum barbarorum est religio. Sunt verbi causa in lacubus Huronensi, et superiore Canadensi, insulae plures, quas certis Geniis consecratis et ab iis habitari creditas nemo barbarorum adire ausit h). Attingere tantum solemus haec et strictim commemorare, quandoquidem in iis, quae aut satis vulgata, aut late per plures populos, terras ac saecula, sparsa sunt, exemplorum auctoritas desiderari nec solet nec potest. — Verum instat nunc sollennium agendorum tempus, iubetque adeo ipsa festi diei religio alia in aliud tempus differre ac seruare. Nunc, quod felix faustumque sit, dum sollennium apparatus fit,

*Vos ite aētutum, atque opere magno edicite
Per urbem, ut omnes, arcem qui astuque accolunt,
Ciues,*

g) In Comment. de maribus inter *Scythas morbo effeminatis et de hermaphroditis Floridae*. in Commentationib. Soc. G. Vol. I. 17.

h) Vt nuper iterum *Carver* docuit, (*Travels to the interior Parts of North-America*) p. 144. 134. 5.

E p i m e t r u m.

Praescriptam habebam animo formam eorum, quae scriptioibus pluribus ulterius persequerer. Duxi lineas in Comment. I. p. 5. 6. seposui tamen incepta, mox etiam omisi et abiecti, cum viderem Collegam doctissimum, me iuniorem, maiore copia-ram apparatu et otio iustructum, ad haec eadem tractanda accessisse, conuersis ad generis humani, quam appellant, historiam studiis. Ne itaque, ab aliis rerum principiis et argumentis ipse profectus, de nonnullis aliter sentiendo ac statuendo, aliorum placitis ac studiis obtrectare velle viderer; cum ab omni hac contentione sim alienissimus; ab toto hoc genere recessi; inprimis cum Genius natalis auri meae aureum illud infusurraret: *laudato ingentia rura, Exiguum colito.* Illud tamen, quod in binis his commentationibus exposui, sic satis bene mihi obseruasse videor: omnem de barbarorum et ferorum populorum moribus, institutis et opinionibus, disputationem esse inanem, si, vbi *verbis nostris vulgaribus*, quibus tamen ea in re vtendum est, enuntiatum aliquid a peregrinatoribus et scriptoribus, qui de iis tradiderunt, acceperis, barbarorum hominum animis arbitraris easdem rerum notiones obuersari, quas ipse teneas, cum eadem verba audieris, sique reliqua inde argumentando constituas. Immo vero ad *sensus* istorum barbarorum, quantum quidem licet, assequendos intendendus est animus, quales illi fuerint aut esse debuerint, in sequendo vel faciendo eo, quod nostrates ex Europa aduenae familiari sibi nomine, et ex sua opinione, appellarunt; videndum

dendum est, in illa vita, in illo caelo soloque, in illo culturae seu defectu seu progressu, quales possint ac debeant esse hominum notiones: ad has exigenda sunt narrata, non quae peregrinantium quisque statuerit aut ariolatus sit, sed facta et res, quas sensu oculorum et animorum integro et incorrupto illi cognouerint. Docuisse hoc mihi videor in notione numinis ac religionis; hoc idem doceri poterat in omni religiosi cultus genere. Sic vocabulo sacrificii, cui innutriti sumus, decepti, quam multa de priscis populis aut de barbaris nostrarum aetatum apposuerunt scriptores aliena et parum consentanea! dum adorationis voce utimur, quam falso plerumque de barbarorum populorum sensu statuimus! dum mysteriorum nomini indulgemus, dum magos, vates aut sacerdotes pronuntiamus, quam multa se in animum insinuant, profecta ex iis notionibus, quae, nominibus illis auditis, eum impellere solebant! De Geniis veterum, ac Daemonibus barbarorum nostrae aetatis, locus est et copiosus et lubricus. Incredibili modo variata eorum fuit notio et acceptio per omnes aetates. Vellem utique totum hoc genus subtiliter satis a quoquam declaratum dari. Accedendum vero est ad eam rem nulla cum opinione praeconcepta, nec statuendum est ab initio quid effectum esse velis; verum videndum, quid ex iis, quae rimanti et inuestiganti se obtulerint, reuocatis singulis ad genera sua, statuendum esse videatur. Ut in malos Genios malosque deos incideret hominum multorum opinio, procliuè esse debuit mentibus indoctis et vlt sensuum impulsus non assurgentibus, quum vi

mala et aerumnas, naturae ruinas et excidia facta viderent: obscurum est alterum, quali natura, ingenio, vi, pollentes et instructos eos putauerint. Hoc igitur in toto hoc genere difficillimum esse arbitror, a nostris sensibus auocatam mentem transferre ad eos sensus, qui hominum ipsorum fuerint de quibus aliquid traditur, multo magis, si aut aetas, qua vixere, aut vitae genus ac conditio a nostra vita et aetate valde discrepat et abhorret. Sensu animi molli, ingenio versatili ac facili et sagacitate opus est; ab omni opinandi temeritate et arrogantia, tuendaeque opinionis semel conceptae pertinacia, alienus esse debet, qui in aliorum sensum, morem cogitandi et opinandi, tamquam subrepere vult et se insinuare.

Alia in comparandis hominum diuersi caeli diuersaeque aetatis ingeniis, moribus et institutis, posita est commentatio, multo minoribus difficultatibus obsepta, minore quoque acumine ac sollertia indigens, dum non nisi ad diuersas caeli solique naturas, ad statum conditionemque vitae et culturae modum, et ad vim quam illa ad corpora ac sensus hominum habent, est attendendum, vt intelligas, in simili locorum hominumque habitu similes quoque, saltem haud multum discrepantes, mores et instituta obtinere. Et sunt quidem horum alia in vitae necessitatibus aut rerum copiis parandis seu fruendis occupata, quorsum cultus quoque, cura habitusque corporis, habitatio, instrumenta, utensilia spectant; alia in omni re domestica, ineundis matrimoniis, liberis educandis, negotiis ciuilibus, republica regenda, spectantur,

quae politicum omnino genus constituunt: quorum alterum hoc genus multa habere potest vtilia ac praeclara, prius illud plura, quae delectant, at minus vtilitatis afferunt. Vtriusque generis multa colligi possunt ex Herodoto, Diodoro et Strabone, multa ex aliis non sine fructu cum scriptoribus de Americae Africaeque barbaris comparanda. Esse, verbi causa, et olim fuisse, qui in specubus habitent, Troglodytas appellant, nihil habet in quo multum moreris. Terras incultas abundare serpentinibus ac feris, paludibus locisque viginosis laborare, vt veteres Delphos, Arcadium, Argolidem; succedere adeo monstra et monstrorum domitores; promiscuos ferorum hominum esse concubitus; matrimonia barbarorum emtione venditione parata et pro dominii genere habenda; vlciscendae iniuriae et poenae caede facta expetendae inter barbaros propinquis impositam necessitatem; ignem terebrando ligno extundi solitum; (Apollon. I, 1184) corpora picta et stigmatibus puncta, vt Thracum (apud Herodot. V, 6. et alios); a Scythis caluariam itidemque cutem detractam pro victoriae signo habitam (apud eund. IV, 64. sq.); inprimis rituum funebrium memorabilem inter multos populos consensum; fetialium sanctitatem, oliuae vsum in supplicatione; fagittas in capitis diademate fixas (ap. Aethiopes: Luc. de saltat. c. 18): haec et alia, memorauimus enim temere quae menti ac memoriae se offerebant, communia esse barbaris et veteris et nostri aevi, res est ad obseruandum expedita satis et obuia, nec adeo difficile est causas exputare ex vita, studiis, necessitatibus istorum hominum haud inter se dissimilibu

is. Ita moris exponendi pueros et necandi, et educandi, ut vix patria aliqua in eos auctore esse videatur; conditionis, qua feminae habent facile reddi potest ratio: omninoque illa, ad causas physicas retrahi possunt, expeditu facilia. Maiorem tamen delectationem ad non sensum habent, plusque utilitatis ad mentis humanae naturam et indolem per omnem vitae vitam eiusque incrementa variabilem et ad non habitus induendos habilem aptamque declarationem, afferunt illa, quae ante haec omnia primo posui: sensus barbarorum religiosi et de rebus causis originibusque iudicia, et opiniones superstitiones; tum primorum sapientum philo- sophemata; cumque ea per symbola et mythos feruntur, accendit haec ipsa res animadversum ista cognoscendi. Accedit enim haec noua cultus in comparandis veterum populorum aetate opinionibus quod plurima in utroque genere per symbola sunt declarata: quae si quis ex proprio sensu interpretetur, ut plerumque fieri solet, nihil eum de populorum ingenii ac sensibus scire necesse est. Sunt in his multa etsi diuersas causas inter diuersos populos profecta, ad contemplationem tamen humani generis indolem et naturam referenda. In hoc rerum ordine sunt opinio de monstris, prodigiis et ostentis. Ut sint, qui prodigiis mirationem faciant aliis, eaque re inter auctoritatem consequantur, etsi variis modis modis id efficitur, in natura tamen humana ubique causas habet idoneas. Non nunc praestigias memorabo v. c. Telchinum in Rhodo (Diod.

V, 55) haud abfimiles earum fraudum, quas nunc inter barbaros Asiae et feros Americae populos vbique faciunt certi homines aut furore percussi aut furorem fimulantes. At mirationem facere potest morbus ille per omne humanum genus vulgatus, multo vero maxime inter populos barbaros, ftupidos et omnium rerum ignaros, vt, cum nihil quod ante oculos positum fit, intelligant, fint tamen qui futura praeuideant ac praedicant. Nihil forte est, in quo ingenii humani imbecillitas in magis conspicuo loco posita fit quam in hoc, quod, quo magis obtusa hominum sunt ingenia, eo plus sibi vindicant in videndis futuris; et quo minus rerum in sensus incurrentium naturas explorare laborant, eo plura de geniis ac daemonibus comminiscuntur, quos oculis vsurpauit aut alio sensu cognitos habet nemo. Potest tamen et huius rei ratio reddi idonea. Naturali enim cupiditate cognoscendi futura incitatos multo magis irritant somniorum ludibria; quibus cum viderent interdum ea, quae mox euenire necesse fuit aut quae casu contigerunt: arripuerunt id, quod natura obtulerat, atque etiam in artis commentum conuerterunt. Itaque somniis tantopere indulgent barbari, vt etiam ieiuniis diuturnis ea sibi arcessant. Ab his iisdem somniis profectam putabimus opinionem de animabus post mortem superstitis; nam a philosophica contemplatione peti illa non potest. Obiicitur viso nocturno Achilli vmbra Patrocli: vmbra igitur eius superesse creditum est. Videt idem vmbra Patrocli currum agitantem et a tractantem: quid mirum, si in inferis vmbra dia pristina seu armorum seu venationis pr

quae aut ipsi aut alii cognoscere cupiant, his
s praesentire sibi videantur, utque motus hos
vehementiores potionibus Cassavae aliorum-
vinnorum arte factorum sibi arcessant. Hac

ia fraudi praestigiis doloque malo parata est

In Mingreliis vix sensu communi praediti
s rerum omnium ignoratione notabiles sunt,
er quam quod artem praedicendi futura profi-
r (*Chardin. To. I. p. 69*).

Est tandem locus comparationis et utilis et iu-
us in ipso progressu vitae et opinionum in diuer-
opulis a feritate ad cultum meliorem, in mul-
iam ad ipsa philosophorum placita, aut ad ar-
ac scientiarum elementa ac principia. Saltatio
bus barbaris communis est in festis ac follen-
s omnis generis etiam religiosis. At apud
cos ea deducta est ad chori numeros ac modos
ores, hinc ad drama. Res carissimas offerre
ios honore afficere velis, plerisque barbaris in
habetur. Processit inde mos populorum
di eo celebrandi necesse videretur principum

barbaros tum cultu expolitos fuere inuentae ! omnes a prauo studio homini assimulandi deum profectae. Petita sunt morborum remedia a vatibus et ab oraculis, quae inter feros populos plerosque a praestigiatoribus expectantur, qui, etsi herbis ac radicibus adhibitis salutaribus, ad morbos tamen depellendos eos, quos genios seu spiritus appellare solemus, innocandos sibi esse putant. Atqui inter haec ipsa artis medicae inter Graecos prima iacta sunt fundamenta. Quo ipso fit, vt in omnium fere artium et scientiarum originibus inuestigandis ad priscorum et barbarorum hominum opiniones et instituta redeundum ab iisque prima sint rerum earum elementa deducenda. Adeo numen O. M. constitutum esse voluit, vt ea, quibus inuentis humana mens vel maxime superbit ac gloriatur, a summa imbecillitate et infantia ingenii procedant, vtque, vbi ad fastigium subtilitatis et scientiae peruenisse nobis videmur, iterum subsistendum nobis sit eo in loco, quo imbecillitatem et infantiam ingenii nostri arguit inscientia omnium eorum, quae ad ipsam rerum naturam eiusque causas tenendas nos perducere possint.

III.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 G O D O F R. L E S S D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM
 CHR. FR. GE. MEISTER D.
 IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 CIVIBVS SVIS
 COMMENDAT

IN A. D. IVLII II. clō 1ō CCLXXX.

Foedera Carthaginensium cum Romanis super navigatione et mercatura facta illustrantur.

Commentatio prior.

Exit iam annus, Commilitones, ex quo apud eum, cuius nomen huic pagellae praescriptum videtis, magistratus academici fuerunt insignia; transferentur ea nunc, Senatus academici auctoritate a Regio Regimine firmata, in domum Viri Ill. et Consultissimi,

CHR. FR. GE. MEISTER D.

qui cum iam antea hoc magistratu vna et altera vice feliciter functus sit, cumque amorem eius in vos, Commilitones, perspectum satis habeatis, vestrum

omnium bonis cum votis omnibusque initurus est magistratum, eumque auspicabitur die castino sollennibus ex more in templo academico habitis: quo ut hora X. pompam ducatis, Illustrissimi S. R. I. Comites, tuque, Generosissima et cum genere tum animis, moribus ingeniisque, nobilissima Iuventus, frequentes fauentesque aditis, humanissimis precibus contendimus.

Quibus sollennibus cum nunc praefandum sit a nobis, et, dum praestolamur pompae aduentum, vos, Commilitones, tanquam confabulatione aliqua, detinendi sitis: ut variemus sermonem, age seponamus nunc in aliud tempus inceptam nuper *de vita antiquioris Graeciae ex ferorum et barbarorum populorum moribus illustranda* disputationem, et otio- lum horarium, quod in manibus est, consumamus in re, in quam *inter bella haec maritima, quae a potentissimis Europae gentibus geruntur*, nonnunquam cogitatione incidimus. Quandoquidem enim et olim fuere populi navigationis studiis maritimisque opibus clari, in quaestionem venire potest, an iisdem his institutis et legibus, artibus consiliisque, in parando tuendoque imperio maritimo vti sint, quae nunc sequi videmus populos nostros maritimo imperio praevalentes. Atqui, si pauca ea, quae ex antiquitate his de rebus tradita supersunt, diligenter inspexerimus, videbimus *vix aliquid seu iuris seu prudentiae causa institutum commemorari posse, quod non et olim frequentatum esset*; idque operam dedisse potentiores populos, ut excluderent alios certorum locorum, tractuum ac littorum aditu, aut, si ab
aditu

interdicere non possent, saltem, ne empo-
 aut castellum ibi habere possent, cauerent;
 rohiberent a certo commerciorum genere, ar-
 ntque a coloniarum suarum accessu; vt interiora
 arum adire exteros vetarent, arcanaque aliqua
 igationis et negotiationis sibi quique seruarent;
 mercaturam seu exterorum seu coloniarum seu
 ditione habitaram ciuitatum variis modis, cir-
 nscriberent, nec nisi certis in foris, certis sub
 sibus, merces et vendere et emere iuberent; vt
 is vrbis, quae princeps populi esset, auaritia om-
 i ad se raperet, et socios popularesque eidem
 ero ac quaestui inhiantes iure ac legibus exclude-
 ; in bello autem vt naues commeatum hostibus
 uehentes interciperent, naues submergerent, nau-
 s vinculis traderent; porro, vt nautas, qui em-
 ria sua contra vetitum adirent, mari demergerent
 t necarent, merces aduectas publicarent; et sic
 a.

Quae cum vel ex nobilissimis illis *foederibus*,
 ae *inter Poenos et Romanos* inita propitio aliquo
 to in Polybianis reliquiis ad nostra tempora seruata
 nt a), doceri et declarari possint: iuuat nunc
 nec ipsa foedera eo consilio perlustrare, vt et tem-
 C 5 porum

a) Polyb. III, 22 sqq. Nec neglecta suere haec monu-
 menta antiqui iuris publici praestantissima a viris doctis.
 Inseruit ea supplementis suis ad Corpus Diplomaticum
 Barbeyracius (*Suppl. au Corps Diplomatique* T. I.
 Art XCVII. CCLI. CCXCVII. CCCXXXII. cf. *Guthrian.*
hist. T. III. p. 315. 345. *Huet Hist. du Commerce*
 c. 21.) Nec tamen sublegere placet ea, quae in con-
 trouersia de mari clauso ac libero a viris doctis, Sel-
 deno imprimis, disputata sunt.

porum rerumque statum, qui sub cuiusque foederis pactionem fuit, contemplemur, et, quae ex foederum legibus intelligi aut elici possint, imprimis quae consilia, quas artes, maritimi populi iam tum amplexi sint, inuestigemus. Nondum enim hoc a quopiam accurate factum vidimus.

Polybius, ubi in causas belli ab Hannibale in Romanos moti inquirat, ut calumnias in Romanos iactas, ac si cum Poenis pacti essent ab initio, ut hi Italia, ipsi Sicilia uniuersa abstinerent, refellat, eo descendendum sibi esse vidit, ut, quotquot inter utrumque populum foedera perscripta essent, omnino repeteret: imprimis cum natu etiam maximis et rerum patriarum callentissimis ea passim ignota essent, inspecta tamen a se diligenter in tabulis aeneis in Aerario Aedilium ad Capitolinum Iouem seruatis *b*), et interpretata, quantum intelligitur, amicorum opera adhibita; quandoquidem veteris sermonis Romani ipse monet tantam esse diuersitatem, ut vel peritissimi nonnulla vix intentione animi summa explanare possint *c*).

Ad bellum igitur Punicum II. sexies aut septies omnino foedus inter Romanos et Carthaginenses iclum constat. Adscribemus vno loco singulorum foederum tempora, sine quorum notatione nemo in historiis excutiendis satis feliciter versari potest.

I. Foedus factum V. C. 245. a. C. 509. Ol. 67, 4.

II.

b) III, c. 26.

c) c. 32.

II. V. C. 406. *d*) a. C. 348. Ol. 108. 1.

III. V. C. 448. a. C. 306. Ol. 118, 3.

III. Sub Pyrrhi in Italiam traiectum; is factus
V. C. 473. a. C. 281. Ol. 124, 4,

V. Bello Punico finito V. C. 513. a. C. 241.
Ol. 134, 4.

VI. Anno inde quarto V. C. 516. a. C. 233.
Ol. 136, 4.

adiectae foederi superiori conditiones nouae, vt
Sardinia decederent Poeni.

VII. Facta cum Asdrubale in Hispania pactio,
ne belli caussa Iberum annum transirent Poeni. V.
C. 526. a. C. 228.

Iam foedus illud *primum* ab V. C. 245. eo ipso
anno ictum est, quo Romani regibus eiectis liber-
tatem receperant. Porfenna quidem, Clusinarum
rex, armis infestis Romam adortus erat, vt regem
pulum restitueret; discessit tamen, foedere satis du-
ris legibus perscripto, vt ne ferro, nisi in agro co-
lendo, Romanis vti liceret. Inter haec principa-
tum illi inter Latinos societate iunctos, Tarquini
Superbi maxime opera, tenebant, aliquoties cum
Veientibus, Fidenatibus, aliisque Etruscis ciuita-
tibus, etiam cum Caeretibus, conflixerant; oram
maritimam, qua Latium patet, focii Latini inco-
lebant.

At

d) M. Valerio Coruo M. Popillio Laenste IV. Coff. qui
ex Lini rationibus, lib. VII, 27. est a. 407.

At Poeni, multis cum Mauris et Numidis factis proeliis *e*), iam tum late Africam imperio tenebant, partim in loca per colonias a communi stirpe perfectas obfessa successerant. Phoenices enim iam ante ea tempora extremam Africam ingenti coloniarum, seu emporiorum multitudine obsepserant; CCC. ciuitates a Pharusiis et Nigritis XXX. dierum itinere a Lixo habitantibus euerfas narratum est *f*). Siciliae oram maritimam Poeni occupauerant, Machaei maxime fortuna vsi, minus tamen prospera illa in Sardinia *g*): sed cladis acceptae damna mox ab iis esse reparata, docent ea ipsa, quae in foedere commemorata videbimus *h*). Opibus tamen maritimis non minus illo tempore valebant Etrusci, et inter eos Agyllaei seu Caeretani. Italiae extrema et Siciliam tenebant coloniae Graecorum, quarum nonnullae nauigatione et rerum omnium affluentia ex laeto agrorum prouentu florebant; in his etiam Cumani *i*). Inter haec Phocaeenses Aleriam in
Cyrno

e) Iustin. XVIII, 7. XIX, 1, et 2.

f) Strabo XVII. p. 1182. C. 1185. B. add. lib. I. p. 83. A. cf. Plin. V, 1.

g) Iustin. XVIII, 7. Oros. IV, 6. Si recte rationes suas subduxere viri docti, iam tum Hanno (circa a. C. 570.) magnam Africae occidentalis partem nauigatione obierat, ultra tropicum Cancrī vsque ad Promontorium Palmarum, nisi forte ad ipsam insulam S. Thomae, euagatus; vt altera ex parte Himilco occidentale Europae littus vsque ad Insulas Silures l. Cassiterides, (*Sorlingues. Scilly*) lustrauerat: Plin. II. 68. vid. Hannonis Periplus inprimis a Viro sollertiff. *Bougainville*, et nuper a Viro Cl. *Campomanes* illustratus.

h) v. Polyb. III, 22. et c. 23. p. 284. med.

i) v. Dionys. H. VII, 3.

Cyrno seu Corfica condiderant; XX annis post, patria euerfa (Ol. 60, 7. a. C. 539.) eadem in infula reliquiae gentis nouas fedes quaefitum iuerunt; cum latrociniis mare infestarent, aut forte metum ac fufpicionem facerent, ipfi nauigationis ftudiis incluti, conflatum in eos bellum a Poenis et Etrufcis: pugna naualis in mari Sardoo facta. Victores Phocaeenfes, fractis ex pugna viribus, Corfica relicta difceffere; vt tamen aut nauium praeflantia aut rei naualis peritia eos excelluiffe putemus, inde colligimus, quod eductis in aciem LX nauibus CXX naues hoftium fuperarunt *k*). Ceffit inde Poenis Corfica *l*). At mare aliquoties legimus fuiffe infeflum, modo Etrufcorum latrociniis, quae repressere Siculi *m*), modo Poenorum, quibus refifterunt Maffilienfes *n*).

Inter haec (Asiae enim res Poenorum animos eo tempore follicitos habere non poterant; a Cambyfe

k) Herod. I, 166. 7.

l) vt ex Diodoro intelligimus XI, 88.

m) Diod. eod. l.

n) Thucyd. I, 13. Pauf. X, 8. modo non Phocaeenfium pugna in duas abiit. Audiendus tamen Iuftin. XLIII, 5. Videtur ex manubiis huius victoriae fuiffe Apollo Maffilienfium Delphis dedicatus Pauf. X, 18. p. 841. f. Ceterum praedationis maritimae frequens eft in antiquis hiftoriis commemoratio. Multa iniuriae genera ad id nomen videntur referri. Ita qui alios aditu locorum ac littorum exclusos effe volebant; qui iniurias acceptas vltum ibant, non minus latrocinia in mari facere dicti videntur, ac fi vere feciffent. Poenorum *λπρτεῖσι* et Tyrthenorum inprimis infames; Festus in *Tyria Maria*: *Tyro oriundi Poeni adeo potentes maris fuerunt, vt omnibus mortalibus nauigatio effet periculofa.*

byse XV. annis ante subacta Aegyptus tum feruentium pars erat vilissima; Xerxis autem in Graeciam transitus non nisi XXVIII, annis post haec factus est) *foedus Poenorum cum Romanis sancitum; cuius leges, secundum ea, quae dicta sunt, caussarum momenta minus obscura speramus esse habituras o).*

Scriptum itaque fuit foedus ita, *ut et Romanorum et Carthaginensium socii eo tenerentur.* Quinam hoc tempore illi fuerint, paucis declarandum venit. Romanorum quidem nulli alii esse potuere quam Latini, foedere illo memorabili, quo prima futurae potentiae Romanorum fundamenta substructa fuere, cum Romanis iuncti: v. Liv. I. 49-52, et multo magis Dionys. IV, 41-49. Nominatim paullo post in ipso foedere memorantur Ardeates, Antiates, Laurentes, Circeientes, Terracinenses, littoralem fere plagam incolentes. Carthaginensium autem socii fuere partim Phoenicum partim suae ciuitatis coloniae. Diuersa earum erant iura, diuersa conditio. Vtica quidem meliore iure vsa est; aliae sub ditione et imperio Poenorum erant. Durius habitatae eae, quae a Libyphoenicibus habitabantur; erant hi a Phoenicibus, qui cum Libybus coniugia contraxerant, oriundi: ex eo genere imprimis fuissent dentur ii, qui Byzacenam prouinciam incolebant (Plin. V, 3.) Poenorum in eos non minor superbia, quam nunc Hispanorum in Mestizos pulares suos cum Indis permixtos p).

Scr

o) ap. Polyb. III. 22.

p) bene de his vir cl. de Ste Croix l. mox c. p.

Scriptum autem foedus, *petentibus*, quantum em assequi licet, *Romanis*, nam arbitrio Poenoleges constitutas esse plerasque ad intelligendum in proclui est. Cum Etrusci, inque iis Clusina, Tarquiniorum vrbe pulsum causam suscipient: probabile fit Romanos Poenorum, qui soli Etruscorum opibus et copiis maritimis haud pares erant, amicitiam ac societatem sibi adiungere, imprimis eo consilio, ut agri prouentum, quem Etruscis adhuc vendere soliti erant, excluderent arma ab eorum commerciis, ipsi in Africam ansueherent. Quam quidem rem acerbam accipere debuisse Etruscis apparet.

Cautum vero est in foedere:

I. *Ne Romani et Romanorum socii ultra Pulchrum Promontorium nauigent, nisi tempestatis aut hostium vi coacti; sin coacti fuerint, ne quis ibi aut mercetur aut capiat quicquam praeter necessaria reficiendis nauibus et sacris faciendis; nec ultra V. dies commorandi sit facultas.*

Iam primum hoc statim memorabile in hoc foedere occurrit, quod exemplum in eo prostat *libertatis nauigandi circumscriptae*, adeoque seruitutis non nauigandi, quam vocant *pp*). *Promontorii* quidem *Pulchri* situs non satis definitus est *q*); ex iis tamen, quae

pp) cf. Grotius I. B et C. II, 3, 15.

q) De *Promontorio* hoc *Pulchro* alter locus est *Linii*, qui rem facit ambiguum, lib. XXIX, 27. ut ad *Viticam* illud referendum esse videatur; id quod sequuti etiam sunt viri docti, *Cellarius*, qui tamen haerere se factus est, et *Shaw*, doctissimus *Britannus*, (*Travels* p. 142.) qui *Promontorium Caëdidum* etiam *Pulchri* nomine

venisse

quae a Polybio paullo post subiiciuntur, firmum id, quod ipsa res docet, ad oram ab oriente thalassiam

venisse contendit. Non meminerat nostrum locum, cuius haud dubie maior hac in re est auctoritas; id quod et Schwarzius bene observavit ad (ant. Cellarii p. 887. Etsi enim ea, quae ille subtiliter de nominis causis disputat, sequi non manifestum tamen sit e Polybii verbis c. 23. 1. *Pulchri* Pr. habuisse procurrens in septentrionali oriente Carthagini promontorium, *Hermaeus Mercurii*, nunc *Cap Bon* et indigenis *Ras-Add* pellatum, aut, quod d'Anville, sollertissimus vir plexus est, eius partem aliquam, forte interius promontorium, quod *Herculis* nomine declaravit in Tab. ad p. 148. Locus quidem *Liuii*, qui viris doctis fuit, commoda interpretatione bene dari potest. De *Scipionis* traiectu in Africam illa agitur: *Iam terram cernebant, haud ita multum gubernator Scipioni ait — Mercurii promontorium est illud ab oriente Carthagini prom.*) *se cerne iubet eo dirigi, iam in portu fore omnem classem* (Sunt autem eo in littore loca appulsui navium inter *sub Aquilariam*: v. *Shaw* p. 158.) *Scipio — vela et alium infra (propius ad Carthaginem) nauis accessum petere iubet. Vento eodem ferebantur, illuxit, ventus idem coortus, nebula disiecta, a circumspici omnia Africae littora (eundem adeo cursum per naves tenuerant, versus interiorem sinum, in cuius oram Carthago sita.) Scipio, quod esset proximum Promontorium percunctatus, quum Pulchri promontorium vocari audisset, placet omen, inquit, huc dirigite classem. Eo classis decurrit: copiae omnes in terram expositae sunt. — (c. 28.) Expositis copiis Romani castra in proximis tumulis metantur. — Postero die — inchoat Scipio classe Uticam missa, ipse, haud ita multum profectus a mari, tumulos proximos ceperat — (c. 29.) Scipio etiam proximam Afrorum salis opulentiam (Male ad *Locham* Uticae vicinam referunt, ex *Agrippae* T. I. p. 14. nam ea serius capta. Fuere in eodem traiectu, quo appulerat Scipio, *Aquilaria, Carpi, M. Paullo* post c. 34. *Ad Uticam tum castra Scipio**

thaginis versus septentrionem procurrentem illud spectare; ultra quod versus orientem Byzacena regio in campos fertilissimos patebat. Vt ab horum locorum aditu Romanos interdicerent, causae esse potuere plures: forte sociorum fidem habebant suspectam, quorum animos avaritia Carthaginensium publice et priuatim saepe a rep. abalienauit; vnam ipse Polybius memorat causam: ne vbertatem soli summam cognoscerent r). Ita vero nec minus coloniae ac socii exclusi fuere a commerciis cum externis populis, et necessitas iis imposita, vt a solis Poenis emerent, vtque Poenis solis ius esset mercatum per sociorum vrbes habendi. Adco nec sagacitas illa, in necessitate huiusmodi mercatus coloniis aut sociis denuntianda. recentiorum demum ingeniorum felicitati adscribi potest.

Porro

clo. passus ab vrbe habebat; translata a mari, vbi paucos dies stativa coniuncta classi fuerant. Omiserat Liuius monere, Scipionem exercitum duxisse terrestri itinere per mediam terram ita vt Carthaginem a tergo circumiret, classe interea praeter eandem urbem vecta. Appianus p. 13. Toll. multo minus subtiliter in his est versatus. Nuper vidimus doctissimum auctorem libelli de coloniarum veterum conditione (*de l'Etat et du Sort des Colonies des anc. Peuples* p. 38.) Promontorium Pulchrum in Porto Farino quaerere. qui portus Promontorio Zibib s. Apollinis subiectus est. Enimvero hoc Apollinis Prom. ab occidente Carthaginis esse, non magis dubitari potest, quam ab oriente esse Mercurii illud, quod paullo ante diximus. Ceterum cum apud Liuium Pulchri Promontorium sit, suspicamur, nomen ab Appio Pulchro ductum esse, qui forte ibi cum classe fuerat.

r) Polyb. I. c. c. 41. διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι γινώσκειν αὐτοὺς ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μήτε τοὺς κατὰ τὴν Βυσσάτιν, μήτε τοὺς κατὰ

Porro occurrit animo, si quis eum intendant statim illud, quod ex Liuio non constare poterat *Romanos iam tum mercaturam maritimam exercuisse*, eorumque naues Africae littora adiisse. Nisi forte id tum primum a Romanis tentatum esse credere malimus s).

Quod, *hostium. vi coacti* Romani ne de cursu deflecterent ad ea Africae loca, verendum erat: respicere inprimis videtur Etruscos, cum quibus perpetua fere bella Romanis erant: vt adeo nauium in mari occurfus non infrequens forte esset. Ad rem sacram tandem faciendam quae necessaria peti possent, fuere inprimis victimae. Obseruanda autem est Romanorum religio ac pietas in curandis etiam per nauigationis incerta sacris ac caerimoniis.

II. Porro quae sequuntur, ad eos spectare putanda sunt, qui citra Promontorium loca adierint, quae accedere mercandi causa licet: in ipse ille

κατὰ τὴν μικρὰν Σύρτιν τόπους, ἃ δὴ καλοῦσιν Ἐμπόρια διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας. Ita interpungendus locus Male accipiunt: *quae propter soli vberitatem vocant Emporia*. Immo vero loca illa, Emporia dicta, noluerunt Poeni a Romanis cognosci propter soli vberitatem. Paullus ante *μακροῦς ναυσίν* ex Polybii interpretatione ponitur In foedere non de bellicis nauibus, sed omnino de nauigiis vniuerse memoratur.

- s) Admodum ieiuna vel sic est I. Fr. Gronouii disputati adu. Salmas. ad calc. lib. de Pec. vet. p. 583. sq. Quod miraculum rei naualis intra paucos annos constituta a Romanis ad miraculum augere voluerunt, ante b. Punici I. tempora Romanos omnino a re maritima abstinuisse tradidere. Saltem dicendum erat, a triremiun fabrica eos se cohibuisse.

finu, in cuius intimo recessu Carthago sita erat t): id mercaturam venerint, vestigal nullum pendunto, exquam ad praeconis aut scribae mercedem; quicquid in hisce praesentibus fuerit venditum, publica fidei debetor; quod quidem in Africa aut Sardinia it venditum. Sin quis Romanorum in eam Siciliae tem venerit, quae imperio Carthaginensium paret, aequo Romani in omnibus utuntor.

Scilicet mercis, quam afferebant Romani mercatores u), priuatim vendendae ius et facultas illa erat; sed quicquid venderetur, publice vendendum erat, praecone et scriba praesente. Simili modo mercatum exterorum circumscribi in ultis Indiae emporiis nouimus. Quod si publice debetur id, quod publice venditum fuerit: cile intelligitur, in iis, quae priuatim venditant, exigendi debiti et persequendi ius et facultem fuisse nullam. De emtione nihil cautum: im haec ad Poenorum vtilitatem tota per se erat comparata. Obseruetur et illa Poenorum prudentia, quod interiores terras adire noluere Romanos mercatores; sed ex iis terris merces sua opera adactas ipsi vendidere Poeni Romanis, et ab iis ems merces per Afrorum fora pretio, quod ipsi stabebant, venditarunt. Verum circumscriptum illud

D 2

vendendi

t) Dura oratio est, quis neget, etiam in ceteris nonnullis. Sed in tam prisco monumento quis sermonis asperitatem miretur!

u) Quae res esse fuerint, quas Romani in mercatum apportare possent, non inuenimus memoratum. Frumento ipsa Africa abundabat. An coria? lanae? vina? lina? far?

vendendi ius ad Africam (h. e. agrum Carthaginensem, vt ipse Polybius interpretatur *x*) et vt ex altero foedere, si comparetur, intelligi potest) et Sardiniam solam spectauit; in Siciliae urbibus, quae in Poenorum ditione erant, liberius ius fuit, ita vt eodem cum Poenis iure vterentur Romani *y*). Quid Poenos adduxerit, vt maiorem in hac insula mercatus libertatem permitterent, num quod Italiae vicina erat, an quod aliae erant Graecorum ciuitates in Sicilia, quas adire poterant Romani mercatores, si minus liberaliter haberentur a Poenis, nunc quidem vix coniectando assequi licet.

III. *Carthaginenses ne iniuriam inferunto Ardeatibus, Antiatibus, Laurentibus, Circeiensibus, Terracinenibus, neque ulli alii e Latinis, qui sub ditione (Romanorum) erunt. Quae non sub ditione erunt, etiam ab iis urbibus*

x) c. 23. p. 284. εἰς δὲ Καρχηδόνια καὶ πᾶσαν τὴν ἐπὶ ταῦτα τοῦ κελοῦ ἀπρωτηρίου τῆς Λιβύης.

y) εὖν (f. εὖν δὲ) Ῥωμαίων τις εἰς Σικελίαν παραγιγνηται, ἥς Καρχηδόνιοι ἐπάρχουσι, ἴσα ἔστω τὰ Ῥωμαίων πάντα. sc. τοῖς Καρχηδόνιοις, eodem iure vtuntur quo Carthaginenses. Ita locum accipiendum arbitramur, in quo haesit Barbeyracius; qui ita accipere iubet, vt sit: eodem iure ac in Africa et Sardinia vtuntur. Ita vero scriptum fuisset, ὅσυχ' ἂν ἢ ἐν Λιβύῃ ἢ ἐν Σαρδοῖ' πράξῃ ἢ ἐν Σικελίᾳ: otiosa essent reliqua omnia. Quae in sequ. c. 23. a Polybio subiiciuntur, ad declarandum id, cuius caussa omnem hanc disputationem ingressus erat, spectant: vid. c. 26. At verum verborum sensum satis declarant ea, quae in altero foedere disertius perscripta videbimus: ἐν Σικελίᾳ, ἥς Καρχηδόνιοι ἐπάρχουσι, — πάντα καὶ ποιεῖτω (Romanus) ὅσα καὶ τῶ πολίτῃ (Carthaginensί) ἔξοστιν. (atqui hoc est ius aequum, πάντα τὰ ἴσα) ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Καρχηδόνιος ποιεῖτω ἐν Ῥώμῃ.

his abstinento; si tamen ceperint, Romanis sine noxa
 illa reddunt. Castellum ullum in Latino agro ne ex-
 fraunto. Si infestis armis terram ingressi fuerint, in
 ea ne pernoctant.

Accurate in his cauent et prouident Romani,
 ne Poeni in Latio, intra Romanorum ditionem,
 confidere possint; Mercatum autem in iis locis fa-
 cere, forum habere, mari terraque vrbes circumire
 liberum Poenis relictum. E sociis Latinis nomina-
 tum appositi, qui maritimam oram incolebant. Ex-
 trema verba eo referenda sunt, quod saepe factum
 legimus, vt iniuriis acceptis siue in mari a praedo-
 nibus, siue in terra, vel fraude emtorum et insi-
 diis, vel vi publica priuataue, si publice satisfac-
 tum non esset, agros praedarentur: hoc igitur in
 iis Latii terris, quae sub Romanorum ditione non
 sunt, adeoque nec in societate, facere licet Poenis
 escensione facta, modo ne loca capta sibi retineant
 aut praesidiis impositis pedem in Latio figant. De
 Latio autem, nec de Italia, memoratur: quia Ro-
 manorum imperium angustis illis finibus eo tem-
 pore continebatur. z). Inter Latinos socios iam
 tum fuisse nonnullos iniquo foedere, ita vt sub di-
 tione essent a), cum aliunde non constet, ex hoc
 foedere discimus.

Ceterum in eo foedere mirationem facere pos-
 sunt haec: quod non aequae sibi Romani prospiciunt, in
 circumscribendo mercatu Poenorum, qui ad urbem Ro-

D 3

mam

z) vt ipse Polyb. monet. p. 284.

a) ὑπήκοοι.

mam merces adueherent. Iis ne liber omnino fuit commeatus? ut Romanis in Siciliae urbibus, quae sub Poenorum ditioe erant? id quod altero foedere disertius enuntiatum est. Nam probabile haud fit, licuisse Romanis, sibi ipsis merces ex Africa petere, Carthaginiensibus ab aditu Tiberis exclusis. Quod si tum primum tentata res est a Romanis: ut ipsi prouentum agrorum in Africam transportarent, quum adhuc Etrusci forum in urbe Roma habuissent: suspicio esse possit, Poenos omnino adhuc parum frequentasse Tiberis ostia. Sed probabilius fit prius illud, quod posuimus: nihil de Poenorum nauigatione in foedere esse memoratum, cum iam antea more et usu illa esset constituta, in foedere autem perscriberentur tantum ea, quae noua fancirentur. Promiscua adeo Etruscorum et Poenorum fuere in urbe Roma fora et commercia. Forte Etruscorum et Poenorum ea de re fuere pactiones. Neque id statuendum est, Poenis Latii littora adire hoc demum foedere esse permissum; immo uero dudum fieri solitus accessus ille nauium Carthaginiensium coercitus nunc est et circumscriptus certis legibus.

Ad alterum foedus festinabamus. Sed ecce sufflaminat impetum pompa ducta. *Templa patent auresque* — iungamus uota precesque publice priuatimque pacemque et felicitatem generis humani a deo precemur. PP. in Georgia Augusta Kal. Iul. MDCCXXX.

IV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

PRORECTOR

CHR. FR. GEORG. MEISTER D.

CVM SENATV

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS

SACRA XXXIII.

IN A. D. XVIII. SEPTEMB. MDCCLXXX.

RITE INDICIT.

*Foedera Carthaginiensium cum Romanis super navigatione
et mercatura facta illustrantur.*

Commentatio posterior.

Incolumi rep. nostra academica, pace et tranquillitate per fines Germaniae integra et (vtinam in longum tempus) firmata, rebus florentibus; anniversaria sacra celebraturi quid prius antiquiusque habere possumus, quam vt animis omni pietatis sensu perfusis et rerum prospere fluentium cogitatione eredis tantorum bonorum fontem et auctorem grati, hilares et deuenerabundi, adorem? Non itaque ex more et consuetudine repeti, sed ad officium pertinere putabimus, Ciues, quod crastino die agentur

tur sollennia in templo academico, quibus vt, vestra praesentia, Comites S. R. I. Illustrissimi, Commilitones ingeniorum, natalium, studiorum laude probatissimi, celebritatem addere velitis, humanissime rogamus. Vota publico nomine persoluet suscipietque brabeuta honorum, quos Ordinis medici iussu duobus Candidatis probatissimis, ISAACO GRVNO, Hamburgensi, qui idem orationem gratis agendis habebit, et IO. CAR. WALLBAVM, Hannouerano, impertiet Vir Experientissimus,

HENR. AVG. WRISBERG D.

oratione sollenni ex superiore loco habita. Memorabit ille ea, quae fausta ac secunda per superiorem annum academiae contigerunt, auctos Bibliothecae academicae nouarum aedium accessione loculos, auctas eiusdem et Musei opes, muneribus quoque nouis cum aliorum tum viri immortaliter de nobis meriti, Georgii L. B. DE ASCH, cuius munificentiam admirabilem iam saepius praedicare in his scriptionibus obtigit.

Interea nos, quibus praefandi munus impostum est, bona cum pace vestra absoluemus disputationem nuper institutam de iis, quae inter Romanos et Carthaginenses super mercatura et navigatione foedere pacta esse legimus.

Ad alterum substiteramus foedus V. C. 406. percussum: XII. annis ante Alexandri in Asiam traiectum. Etruria in armis erat iam inde ab V. C. 398. Tarquinienfes aliquoties caesi cum Faliscis: Caerites eorum, quae ausi erant, mature poenitentia cepit.

cepit. Gallorum ingens multitudo in agro Latino confederat: ipsi Latini obsequium detrectabant: quos ut terrore tenerent, cum fides non tenuisset, extendere omnes imperii vires Senatui placuit, X legiones scriptae a). Inter haec Liuius: *Mare infestum classibus Graecorum erat, oraque littoris Antiatis, Laurensque tractus, et Tiberis ostia; ut praedones maritimi cum terrestribus congressi ancipiti semel praelio decertarint.* — Et anno sequente: *Graeci — Italiam reliquere.* Cuius populi ea, cuiusque gentis, classis fuerit, nihil certi est; maxime Siciliae tyrannos fuisse crediderim. Nec male hoc credidit Liuius; dubitari enim vix potest, Dionysii iunioris classem eam fuisse. Nam is paullo ante (V. C. 398) Syracusis eiectus in Italia circa Locros confederat, donec altero abhinc anno 407. iterum Syracusas recepit. Per decem hos annos in Locrenses multa libidinoſe ac crudeliter statuerat b); nec minus Italiae littora latrocinii infesta fecisse videtur.

Poeni interea intente agere, ut imperium Africae Siciliaeque amplificarent et firmarent, Romanis nondum ad se quicquam horum pertinere arbitrantibus c). Inprimis vero Hispanias sui imperii arcem, suarum opum ac copiarum robur, commerciorum

a) 42.000 pedites, 3000 equites. Nam legionem quaternum millium et ducenorum peditum, equitumque trecentorum fuisse, addit Liv. VII, 25.

b) Nota res ex historiis huius temporis v. Strabo VI. p. 397. D. et al. v. Progr. de Locror. rep. II. sub f. (Opusc. T. II. p. 57.)

c) Liv. IV, 29.

ciorum cardinem, fecerant. Cum ab initio in Erythia seu Gadibus emporio contenti fuissent: Tyro ab Alexandro euerfa, in Phoenicum locum successisse videntur *d*). Sed fuit Hispania Poenis prima exitii caussa; vt Asia victa Romanis; America Hispanis, Oriens Lusitanis, Batauis, Britannis et Gallis. Immensis diuitiis Carthaginem delatis et congestis, fortunarum inaequalitas, luxus, auaritia et omne publicae priuataeque corruptelae genus, disciplinam, instituta, leges, remp. pessumdedit.

Tyriorum opes, qui emporia condere satis habuerant, vbique a barbaris oppressas Poeni viderant. Quid ipsi? praesidiis occupare loca, oppida muris cingere, ciues ac socios in colonias educere, satius esse visum est. Traxit ea res vel inuitos ad arma. Milites alere necesse fuit. Cum ciues ad supplementa deficerent, *mercede conducere milites coepere e*). Ita vno fatu seges malorum prouenit. Nec alia res nostra ac superiore aetate mercatorum societates, per Asiae et Africae littora et insulas eadem consilia sequutas, opibus exhaustit. Scilicet
ea

d) cf. La Croix p. 50 sq.

e) Mercede conducere milites Poenis solenne fuit; primum id in bello cum Timoleonte factum volunt, adeoque circa Ol. 109, I. a. C. 344, V. C. 410. sed falso; nam saepius iam ante id tempus Poeni mercenario milite in Sicilia conflixere; vide v. c. Diodor. XIII, 80 et tanquam perpetuo Poenorum more et vsu receptur illud memorat Polyb. I. 67. Si tamen coniecturae locus est, Hispania demum occupata, et metallis inuentis, consilium illud maxime sequutos eos esse arbitramur. cf. Diodor. V, 38. Copias tamen nauales sepe ex sociis conscripsisse videntur, quod et Romi sequutos esse nouimus.

ea communis est mortalium fors, ut rebus secundis cupiditate abrepti res praecipites dent, mox ut ea, quae medendis malis remedia prudentia repererit, noua mala inducant, quibus antea carebant. Qui maiora pro sorte sua appetunt, qui imperia ac regna seu vi seu consilio astuto sibi parant, regniue fines latius extendunt: ut vi parta tueantur, non nisi aliis violenter factis ac destinatis grassari possunt. Ita per vtramque Indiam ab Europaeis imperia exercentur, quibus nulla barbarorum crudelitas et atrocitas comparari potest. Grauiam porro bella in Sicilia cum Dionysio seniore Poeni gesserant, fortuna varia. Cum *Etruscis* foedera fuisse et pacta conuenta *de rebus importandis, de non inferendis iniuriis et de societate*, ex Aristotele nouimus f): nec ab Italiae accessu eos abstinuisse, id saltem docet, quod sub V. C. 375 commemoratum legimus, eos Vibonem Valentiam seu Hipponem, in extrema Italia, reduxisse exules g).

Inter haec adeo, cum communis esset Romanorum et Poenorum metus a Dionysio, cumque a praedonibus infestaretur Italiae littus, Latinorum autem defectio, ne in agrum suum aduenas illi acciperent, sollicitudinem faceret: renouatum foedus
inter

f) Aristot. de Rep. III, 9. (6) εἰσι γὰρ αὐτοῖς συνθήκαι περὶ τῶν εἰσαγωγῶν, καὶ σύμβολα περὶ τοῦ μὴ ἀδικεῖν, καὶ γραφαὶ περὶ συμμαχίας.

g) Diod. XV, 24. XIV, 107. Hipponem Dionysius senior diripuerat: qui idem Agyllam s. Caere classe adortus templum opulentum Leucotheae spoliarat V. C. 368. Diod. XV, 14. Aristot. Oecon. II, p. 506. B. du Val.

inter Romanos et Poenos, inque eo adeo nouae adiectae conditiones sunt pro temporum illorum rationibus. Videntur Poeni priores adiisse Romanos *h*).

Comprehensi hoc foedere a Carthaginiensibus *Tyrii*, in quorum extrema tempora haec incidunt, et *Vticenses* cum eorum sociis. Inter *Tyrios* et *Carthaginienses* mutua fuisse rerum commercia nemo dubitet *i*). *Vticenses* iam ante *Carthaginem* conditam ea loca infederant; Postea in societatem pertractis tandem obsequii necessitas imposita *k*), etsi meliore, quam ceteri, conditione fuisse videntur.

I. Promontorio Pulchro antea pro termino nauigationis constituto adduntur nunc *Mastia* et *Tar-seium* *l*). Cum antea ultra eum terminum nauigare vetiti

h) Liv. VII, 27. -- et cum Carthaginiensibus legatis Romanae foedus istum, quum amicitiam ac societatem petentes venissent.

i) cf. Liv. XXXIV, 61. vbi *Tyrus* et alia emporia, in quae frequentes commeant Carthaginienses.

k) Praesidium Punicum habuisse leguntur ap. Diod. Exc. T. II. p. 567. Weff. Appian. T. I. p. 68. Forte etiam belli iure id factum erat, cf. Polyb. I, 88. Detestabilis illa bellorum necessitas, quae coegit tributis atterere socios, inter ceteros socios et foederatos etiam *Vticenses* adeo animis a Metropoli abalienauit, vt primum bello mercenariorum statim accederent, postea vt Romanis se dederent, quae res excidium Carthagini maturauit. Polyb. T. II. p. 803. in Exc. Iniurias coloniis et foederatis illatas grauissime exposuit idem lib I, c. 72.

l) τοῦ καλοῦ ἀκρωτηρίου, Μαστίχας, Ταρσηίου μὴ ληΐζεσθαι ἐπέκεινα Ῥωμαίους, μηδὲ ἐμπορεύεσθαι, μηδὲ πὸς κτίζεσθαι

vetiti essent Romani: nunc disertius declaratum: *ne praedas agerent, nec mercatum facerent, nec urbem ullam conderent.*

II.

πρίζων: et ipse Polyb. pr. c. 24. πρόσκειται δὲ καὶ τῷ καλῷ ἀκρωτηρίῳ Μαστία, Ταρσητον, ὧν ἐκτός etc. quod male accipiunt, etiam Jac. Gronov. cui adjacent. Immo vero: *accedunt in hoc foedere. Massiae et Tarsei* situs obscurus sane est, non tam per se, quam ad huius loci rationes. Nam eius nominis vrbes ac populos Hispaniae extremi Occidentis versus fretum Herculeum fuisse, dubitari nequit. v. inpr. Auienus in ora marit. v. 422 sq. vbi et vrbs Massiena 452. Apud Steph. Byz. in Μαστιχοί; ἔθος πρὸς ταῖς Ἑρακλείαις στήλαις. Ἐκαταῖος Εὐρώπῃ. Εἰρηται δὲ ἀπὸ Μαστίας πόλις. (v. id. in Ἰβηρίαι et Constantin. Porphy. de adm. Imp. c. 22. Banduri T. II. p. 76. Imp. Orient. Videtur vrbs esse eadem, quae paullo ante in Stephano Μασσία, χώρα ἀποκειμένη (attributa) τοῖς Ταρτησοῖς. Et Μαινόβωρξ πόλις Μαστιγηῶν. In Constantino Porphyrog. (extat quoque Excerptum ap. Hudf. Geogr. min. ad calc. T. IV. p. 40.) Μαστιχοί in Hispania inter Tartessios, Elbysinos et Calpinos memorantur. Mirum tamen, quod Steph. Byz. in Ἑλβέστιοι. ἔθνος Λιβύης. Φιλιστος ἢ. περὶ δὲ τοὺς Λιβυκὰς ἐκτός Εὐρώπης Ἑλβέστιοι καὶ Μαστιχοί. Nisi leg. ἔθνος Ἰβηρίας -- Ἐκαταῖος Εὐρώπῃ. Iam Ταρσηῖον ap. Steph. πόλις πρὸς ταῖς Ἑρακλείαις στήλαις. Πολύβιος τρίτω. Respexit adeo hunc ipsum locum. Inf. III, 33. vbi milites ab Annibale ex Hispania in Africam et ex hac in Hispaniam traiectos narrat, qui in Africam transiere, sunt Θερασίται (s. Ταρσηῖται) Μαστιανοί, ὁρεῖται Ἰβηρες (an Ὀρχηνοί, Ἰβηρες?) Ὀλκαδάς. (Ὀλκαδάς ap. Steph.) Secundum haec Romanis libera esset nauigatio per totam Africam vaque ad Gades et hinc in Hispaniae ora citra Malacam; quod per se parum fit probabile, cum versus Orientem non ultra proximum a Carthagine promontorium Romanos euagari vellent; et quam suspiciosi fuerint Poeni, notum est vel ex eo, quod peregrinos, qui ad Columnas Herculis naue accedere auderent, mari meruisse narrantur; (Strabo XVII. p.

II. Si in Latio urbem aliquam Carthaginienses ceperint, quae sub ditione Romanorum non erit: praedam et captiuos ipsi habento, urbem reddunto m).

III. Si qui Carthaginiensium aliquos ceperint, quibuscum foedere scripto iuncti sunt Romani, qui tamen sub Romanorum imperio non erunt: hos in populi Romani portus ne deducunto; si quis erit deductus et manum Romanus iniecerit, liber esto. Eodem iure et Romani tenentor n). Barbeyracius praeclare haec illustrauit,

1154. C.) tum cur non scriptum simpliciter, per totam Africam et partem Hispaniae? cur in Hispania ignobiles istae urbes pro finibus constitutae? nec aliunde constat, Romanos Gades iam tum nauibus adiisse; et si adiissent, quam parum expectandum, ut extra illud in Oceano Atlantico praedarentur! Id curae scilicet Poenis fuit, modo ut intactae essent interiores Africae et Europae orae! Bochartum, qui adeo Tarsum in Tarfeio quaerit, Phaleg. III, 7 haec concoquere potuisse non miramur, quippe qui persuadere sibi potuit, iam Moësi tempore extra Herculis columnas nobilem fuisse Phoenicum coloniam. Probabilius itaque est, fuisse Mastiam et Tarfeium urbes vicinas Carthagini ab occidente, quarum nomina impertita mox sunt coloniis Hispaniae, ex more communi Sidoniorum, Tyrionum et Poenorum non minus quam aliorum populorum. Urbes illas postea e notitia hominum abiisse, si quis miretur, cogitet, quam ingens urbium multitudo per Africam interierit. Nec tamen cum viro doctissimo de S. Cruce p. 38 asseuerare audeamus, Mastiam esse le Cap Blanc, Tarfeium le Cap Serra; quod sine omni auctoritate pronuntiatur.

m) In priore foedere: Ῥωμαίοις ἀποδιδότωσαν ἀκέραιον. Excideritne hoc, ut Romanis tradendae sint, an omnino relinquendae a Poenis sint urbes, nec in ditione sua retinendae, non definiri potest.

n) ὡσπύτως δὲ μήδ' οἱ Ῥωμαῖοι ποιεῖτωσαν. pariter nec Romani id faciunt, ut, si quem e populo cum Poenis foedere

strait, tria populorum genera, respectu ad Romanos habito, constituendo: aut enim illi socii Romanorum sunt; ii vero ab omni Poenorum iniuria intacti et tuti praestantur, vi ipsius foederis; aut sunt populi in Latio, qui sui iuris sunt, nec in ditione a Romanis habentur: horum si quam urbem ceperint, praedam et captiuos ipsi habent, vrbes reddunt; quod iam priore foedere sancitum, ne Poenis aliquam agri Latini partem insidere liceret; aut sunt foederati Romanorum, sed nullo imperii iure obnoxii: ex his captiuos in portus Romanos abductos liberare ius esto Romanis. Recordandum est illorum temporum more captos homines pro mancipiis vendi: hinc escensiones in littus; praedationes, latrocinia. Quod nunc Europaei in Africa faciunt, ut multis modis seruitia inde parent: hoc fecere Phoenices, Poeni et alii, per littora maris mediterranei; *abducebant Poeni ex Europa homines in Africam*. Tanta rerum est vicissitudo! Redeunt ceteroqui ea, quae in foedere scripta recitauimus, fere eodem, quo ea foederum nostrorum capita, in quibus perscriptum est: captas naues eorum, quibuscum societas et amicitia nulla est, in portus nostros adducere licere; sociorum contra non licere; tempestare

foedere iuncto ceperint, in Carthaginiensium portus deducant. Hunc loci sensum ratio grammatica et sensus fatentur. Minus bene Barbeyrac. accepit l. c. p. 222 Conueniunt fere cum supra dictis ea, quae in recentioribus foederibus conuenta legimus, v. c. inter Britanniam et R. illam a. 1734. (v. *Chev. d'Eon Loisirs* T. V. p. 329.) ut ex naualibus copiis naue in portum subducta reddantur amicis illi, qui ex eorum sunt ditione.

tempestate vexante naues eas in portum admitti, sed in paucarum horarum spatium o).

IV. *Si ex aliqua regione, quae sub Carthaginiensium imperio est, Romanus aquam comneatusue sumserit: cum his comneatibus ne cuiquam iniuriam facito eorum, cum quibus pax et amicitia est Carthaginiensibus.*

V. *Caput foederis quod sequitur obscurum et ambiguum est, cum et lacuna in verbis sit et verborum iunctura sit varia et multiplex, vndique tamen impedita. Interea acquiescendum in ea sententia, ut, si iniuria cuiquam seu Poeno seu Romano facta fuerit, apud iudicem vel magistratum is ius petat; sin minus obtinuerit: publica illa censenda sit iniuria et armis vindicanda a republica, cui ille adscriptus fuerit p).*

VI.

o) v. Pactioem inter Gallos et Britannos de navigatione et commerciis Ultraieft. 1713. Art. XV. XXXVI et VII. ap. Lamberti T. VIII. p. 85. et cum Belgii foederati Ordinib. art. XIII. p. 146. Hispaniae et Britann. de 1667. quae pactio pro fundo ac formula aliorum foederum conditionibus adhiberi coepit.

p) ποιήσω. εἰ δὲ, μὴ ἰδίᾳ μεταπορευέσθω, εἰς δὲ τις τοῦτο ποιήσῃ, δημόσιον γιγνέσθω τὸ ἀδίκημα. Videri potest ad illud caput superioris foederis pertinere, quo, ne quis priuatim mereetur, interdictum est; *sin factum fuerit, ne exigito vi priuata debitum; (sed ad iudicem deferat) sin factum fuerit, publica ea erit iniuria.* Grotius de Iure b. et p. lib. II, 21, 6. not. 9. iubet iungere: εἰ δὲ μὴ, ἰδίᾳ μ. quem sequitur Barbeyracius, ita vt plura suppleat: *ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Καρχηδόνιος ποιήσω. εἰ δὲ μὴ, ἰ. si quis (seu Romanus seu Poenus) secus fecerit, (is cui iniuria facta fuerit) ius suum priuato iudicio persequatur; si quis hoc fecerit (nec is ius suum obtinuerit) publica esto iniuria (sc. populi eius, apud quem ius suum consequi non potuit).* Durissimam esse orationem facile sentias. Quod

ad

VI. *In Sardinia et Africa neque quisquam Romanorum negotiator, neque urbem condito, (neque eo appellito) q) nisi commeatus accipiendi causa aut navis reficiendae; si tamen tempestas detulerit, intra dies quinque excedito.* Superioris foederis caput agnoscimus haecenus non lege sancitum, ut, cum in Sardinia et in Africa adsumto praecone et scriba mercari antea liceret, nunc ab utriusque provinciae aditu interdicitur Romanis. Adeo mutatus erat rerum status. De Sardinia aliunde novimus, ponto submersos esse aduenas, qui adiissent r). De Africa dubitari posset s): enimvero statim in sequenti capite manifestum erit, ad solam urbem Carthaginem omnem negotiatorum exterorum turbam fuisse confluere

ad ipsam rem: melius provisum est in recentiorum foederum sponsonibus, ut ne, si qua talis iniuria incidere, publica pax turbetur, aut iniuriae iniuriis vindicentur, verum ut missis vltro citroque idoneis viris componantur res: *Nec guerra ob id fieri vel moveri debet, sed per Principes unius vel alterius partis attentata ipsa debite reparabuntur et in priorem statum reponentur; cap. XXVIII. Tractatus Pacis et Commerc. inter Henric. VII. R. Angl. et Philippum Archid. Austr. 1495. Tr. Navigat. et Commerc. inter Gall. et Britann. 1713. Ultraiecti art. XXXVIII. ap. Lamberti Tom. VIII. p. 90. cum Belgis foed. art. XXXII. ibid. p. 150.*

q) excidit hoc, si quid recte percipimus. Sic sup. foedere: *μη κλειν Ρωμαλους etc.*

r) ap. Strabon. XVII. p. 1154. C.

s) videri potest καὶ Λιβύη additum a male sedulo, qui in priore foedere utrumque iungi viderat. Si tamen verum est, ea Libya est, quae vltra Tarfeium et Mastiam sita erat. Sed potius abesse iubebo.

fluere coactam. Adeo occaecauerat animos auaritia, vt ciues Carthaginienses ad se et suam ciuitatem omnem quaestum, omne ex negotiatione et mercatu commodum raperent, vt nec vrbes in vicinis locis socias a peregrinis adiri vellent.

VII. *In Sicilia tandem, quae quidem in Carthaginiensium ditio est, item Carthagine, omnia Romanus facito, vendito, quae cui licebit t): idem Romae Carthaginiensi ius esto.* In Sicilia adeo omnia liberioris iuris, vt in priore foedere; nunc accessit eadem negotiandi libertas in ipsa Carthagine.

Tertio foedus renouatum V. C. 448. u) iisdem, vt probabile fit, conditionibus; etsi res Polybium fugisse videtur. Carthaginienses in summum discrimen ab Agathocle adducti, eius discessu ex Africa vix respirare coeperant eo anno: attritis itaque in Africa et Sicilia rebus, videntur sociorum studia in se et animos firmasse.

Quarto, aut ex Polybiana ratione, tertio, foedus inter Poenos et Romanos sancitum tempore Pyrrhi in Italiam traiectus x): neque causas inuestigare

t) haec erant in superiore foedere: ἴσα ἔστω τὰ Ῥωμαίων πάντα.

u) Ita Liv. IX, 43. disertè, P. Cornelio Aruina Q. Marcio Tremulo Coss. et cum Carthaginiensibus eodem a. foedus tertio renouatum; legatisque eorum, qui ad id venerant, comiter munera missa.

x) Polyb. III, 25. κατὰ τὴν Πύλλου διάβασιν. Pyrrhus traiecit Tarentum V. C. 473. Foedus tamen sub id demum tempus pactum esse videtur, cum Pyrrhus in Siciliam vocatus esset: adeoque sub a. V. C. 476. a. C.

figare difficile est: imminebat ille Siciliae, cum belli in Italia successus votis haud responderet, Siculi autem, intestinis discordiis et Poenorum armis attriti, eum ad se vocassent. Seruatae in hoc foedere conditiones pristinae; adiectae hae:

I. *Si societatem cum Pyrrho alteruter populus foedere per scripto inierit: foederis legibus uterque caueto, ut si alterutrius (Romanorum et Carthaginensium) ditionem hostis (externus) inuaserit, inuicem sibi opem ferre liceat.* Quo ipso adeo caueri debebat, ne, pace cum Romanis facta, Poenos armis peteret Pyrrhus. Praeclara cum prudentia scripta foederis lex, cuius exempla plura sunt in recentioribus foederibus.

II. *Vtriuutri autem opus auxilio habuerint, naues a Carthaginensibus praebentor, et ad iter et ad praelium; stipendia suis utrique danto.* Perperam haec accepta a viris doctis ita sunt, ut nullas omnino naues Romanis fuisse tum putarent: cum tamen ipsi illi bello, quod cum Tarentinis gestum, facta nauibus Romanis iniuria causam dederit, et Antiatum naues abactae et in naualia Romae subductae, partim incensae, rostris in foro fixis, iam sub a. 417. memoratae sint.

III. *Carthaginenses etiam classe, si opus fuerit, auxilium ferunt. Socios nauales inuitos nemo nauibus exire cogito:* sc. ad militiam terrestrem obeundam.

E 2

Similia

278. Idem ex rerum narratarum ordine in Liuii Epit. lib. XIII. intelligitur: *Iterum aduersus Pyrrhum dubio euentu pugnatum est. Cum Carthaginensibus quartum foedus renouatum est.*

Similia interdum foederibus recentioribus pacta esse, ex rerum gestarum memoria facile repetas.

Non satis constat, sitne ad tempus ante foedus percussum referendum, an iam facto foedere sequutum sit, quod a Iustino narratur: missum a Poenis auxilium cum CXX nauibus fuisse a Romanis remissum; si tamen verum est, quod Valerius Maximus in eadem re subiicit, superbe a Romanis esse responsum, pop. R. bella suscipere solere, quae suo milite gerere posset: serius missa auxilia esse necesse est, cum aut Romani iam satis fiderent viribus suis, aut iam refrixisset gratia inter vtrumque populum; quandoquidem eodem illo bello cum Pyrrho gesto prima dissidiorum semina sparsa esse intelligi potest *y*). Poeni clam id agebant, ut Pyrrhus in Italia detentus attereretur viribus, nec in Siciliam traiceret. Manifestiores etiam odii causae paullo post in arce Tarentina occupanda apparuere sub a. 482. a. C. 272. *z*).

Iusiurandum, quo foedera sancita fuerint, addit Polybius *a*); sed ad causam nostram ea res nihil facit: uti nec de reliquis Poenorum cum Romanis pactationibus nunc laborabimus. Ut ne tamen desiderari aliquid possit, quo consiliorum vtriusque populi ad navigationem et mercaturam spectantium rationes patefiant, ex iis, quae postea pacta con-

venta

y) cf. Iustin. XVIII, 2. Valer. Max. III, 7, 10.

z) Bene has exposuit Freinshem. in Suppl. Liv. XIV, 44-46. *Suppl. au Corps dipl.* T. I. p. 293.

a) Polyb. l. c. c. 25.

ta sunt, ea feligamus, quae proposito nostro
tentanea sunt.

Igitur bello primo Punico id actum a Romanis,
Poenos Sicilia excluderent, mox altero, *ut omni
i mediterraneo*. Nec tamen *ipsi Romani in eorum
m successisse* videri possunt; nam nec maritimis
bus magis, quam terrestribus copiis imperii ro-
inesse voluere; maritimorum autem negotio-
a libertatem potius ciuibus reliquerunt et lociis,
um vlli magnopere curae habuere. Habetur hoc
er praecipua sagacitatis ac prudentiae huius fac-
i argumenta; quod primum intellectum est, ab
erio maritimo Europae principatum pendere,
norum neruos ac robur mercatura et nauigatione
itineri, classibus et copiis nauticis vt quisque
pulus sit instructissimus, ita etiam ad ipsum con-
entem reuerentia maiestatis suae, interdum etiam
tu, continendum plurimum virium habere.
imuero Romani sua per tot aetates experien-
exploratum habebant, *non magis diuturnas
perpetuas esse opes maritimas quam reliqua humana;*
tuti bellicae cedere omnia, etsi nec ipsa quicquam
ere possit diuturnum, nec ipsi successui diu su-
stes esse. Vt taceamus florentissima commercia
ri maritima ab exercitu terrestri Alexandri euerfa
profligata; vt nec attingamus alia externa exem-
: ipsi Romani ab omni nauigationis studio alieni
uscos et Poenos maritimis opibus validissimos
gerant et perdomuerant; et Etruscos quidem
pe mirati sumus in bellis cum Romanis nusquam
i virium aliquid, seu comparandis seu reparan-

dis opibus, ex re maritima habuisse; Poenos autem maris imperium tenentes, classibus instructissimis valentes, Romani recentibus classibus mari superarunt; nauium regendarum peritia Poenis relicta, ipsi pedestrem pugnam in nauale inferentes praelium, et cominus tanquam in continenti e nauī pugnantes; mox quotannis in Siciliam et Africam exercitu pedestri misso adeo fregere Poenorum opes, vt victos se faterentur. Hoc idem sequuti sunt in bello Annibalico et in bello nouissimo, vt pedestri exercitu in Africam traicerent. Etsi itaque Poeni classe et re maritima superiores essent, Romani tamen multis praeliis eos profligarunt, prouinciis externis exuerunt, tandem cum imperio vniuersam remp. Poenorum euerterunt: adeo *virtus et bellandi peritia praevaluit opibus maritimis*. Nec tamen Poenis prudentia aut mens aut animus defuit. Nullum facile est aut inuentum aut commentum aut consilium, quod nostrae Europae auaritia atque auiditas inexsatiabilis excogitauit, quod non Carthago iam olim adhibuisse reperiatur, vt studia nauigationis aleret, opes sibi soli pararet, aliorum lucro inhiantium cupiditatem aut reprimeret aut eluderet, emporia opportunissima, munitissima, instructissima haberet; vna defuit virtus, quae nulli facile populo in simili fortuna adfuit, moderatio. Et haec cognoscere et declarare possumus, cum ex Poenorum historiis vix exigua aliqua fragmenta supersint. Quam velle-
mus vnam Carthaginiensium rerum historiam magno Romanorum scriptorum numero redimere! Sed redeamus ad id, vnde haec orsa est oratio.

Bello Punico I. confecto V. C. 512. pax his conditionibus facta, *ut Carthaginienses Sicilia et omnibus, quae inter Italiam et Siciliam sunt, insulis decederent; utriusque populi socii ab utroque populo tuti essent; ut neuter in alterius populi ditione aliquid imperaret, neue publice inaedificaret, nec militem conduceret, nec alterius populi socios alter populus in amicitiam reciperet; ut Carthaginienses intra X. annos c10c10CC. talenta conferrent, c10 sine mora persoluerent; captiuos omnes ut Romanis sine pretio redderent b).*

Integra in ceteris prouinciis ac locis praeter Siciliam mansere omnia. De mercatu in Africa et aliis locis faciendo a Romanis, et de iis, quae superioribus foederibus cauta erant, nihil memoratum legimus. Videtur tamen parum probabile, seu tacito seu publico consensu ea sublata esse et abolita.

Postea bello cum mercenariis finito a Carthaginiensibus postulatum a. V. C. 516. *ut Sardinia quoque decederent* et ad compensandas impensas in apparatus belli, quod, etsi nulla idonea de causa in se susceptum, Poeni tot calamitatibus fracti deprecabantur, factas alia c10CC talenta soluerent. Nihil superbius vnquam factum legimus. Haec iniuria et iniquissima perfidia Romanorum, si quid aliud, valere debuit ad belli Punici II. incendia conflanda; satis enim manifestum erat, si vel maxime se intra Africae limites Poeni continerent, a cupiditate huius populi parum tutos se fore. Sardi cum in Roma-

E 4

norum

b) Polyb. III, 27. cf. I, 63. Alios ap. Barbeyrac. l. c. p. 310 sqq.

norum ditionem detrudi se aegre ferrent: ortum bellum atrox, ingenti cum Sardorum interneccione; vnde *Sardi venales*.

Sub initium quidem belli cum mercenariis aequiores se praeberant Romani. Permissum ab iis fuerat, vt ad hoc solum bellum militem Italum mercede conducerent, quod ex foederis legibus non debebatur. Missi etiam a Romanis, qui pacem inter Poenos et Afros rebelles componerent; nec receptae ab iis ciuitates Africae, quae sub Romanorum imperio se futuras dixerant c). Interea mercatores ex Italia in Africam nauigabant et com meatum hostibus comportabant: *hos Carthaginienses in suos portus deduxere iamque prope D. id genus homines carceribus inclusos tenebant*. Iure factum quis dubitet? iure quoque nostrorum populorum maritimorum communi, foederibus quoque firmato. Romani tamen succensere et tanquam de iniuria facta conqueri. Missi legati, qui vt redderentur postularent. Carthaginienses temporibus cedendum esse rati remisere. Vetitum inde ab Senatu, *ne ad hostes commearent focii, Carthaginiensibus autem vt com meatum apportare liceret d)*. Cum vero, quod non expectauerant, tantarum calamitatum fluctibus emerfisse viderent Poenos Romani, iniuria rem gerere maluere;

c) v. Appian. fragm. de reb. Sicul. (ed. Schweigh. p. 95. 96. de b. Pun. lib. I, p. 7. Toll. (p. 301. ed. Schweigh.) in his Uticenses. Polyb. I, 83 iidem bello tertio Punico vix orto se in Romanorum potestatem tradiderunt: v. Polyb. Exc. Legat. CXLII. To. III. p. 803. Appian. VIII, 75.

d) Polyb. III. 83.

maluere; nauigant, vt modo commemoratum est, in Sardiniam, et Poenis bellum denuntiant. Nec tamen vel sic, cum Sardinia cessum esset, Romanorum suspiciones dimotae aut sublatae: nam sub a. 521. per legatos Carthaginem missos conquesti sunt, Poenorum clandestinis artibus ad defectionem allici Sardos bellumque minati sunt: ferociter responsum est a Poenis minaeque legatorum reiectae e).

Poeni inde suarum rerum praesidium in *Hispania* quaerere; nec sane ad maximas opes parandas aliud potentius et efficacius a Poenis cogitari poterat: adeo terrarum situs, rerum copiae, metallorum inexhausta vis, littorum opportunitas, incolarum frequentia conducendis militibus nouo semper hominum prouentu propullulans, potentiae materiam praebat. Quod cum Romanis patefactum esset, in omnes illi partes se vertere, varia tentare; tandem missis ad Senatum Carthaginensium et ad Asdrubalem legatis a. V. C. 525. pactum est cum Asdrubale, vt Iberus vtriusque populi ditioni fines faceret f). Mox cum disiuncti Ibero interiecto socii Romanorum Saguntini ab Annibale armis essent petiti et Romani Poenorum perfidiam incusarent, responsum ab his: Asdrubalis pactionem non ratam factam a Senatu Carthaginensi, in pacis autem foedere de sociis vtriusque populi *qui tum essent*, non de iis, qui

E 5 ad

e) v. Zonaras VIII. p. 401. (302.)

f) v. Polyb. II, 13. (Non satis exploratum est, an iam tum in foedere Saguntum versus occidentem ab Ibero situm, exceptum fuerit. cf. Liv. XXI, 2. Appian. Hispan. 7. et ibi V. C. Schweigh.)

ad societatem post pacem factam accessuri essent, scriptum esse. Saguntinos autem ex hoc, non ex illo genere fuisse g).

Belli Punici II. qui exitus fuerit, nota res est: *fractae et eversae Poenorum opes maritimae*; naues rostratas, praeter X. triremes, habere iussi nullas; bellum iniussu pop. Romani ne gererent; vt tamen legibus suis viuerent, quas vrbes, quosque agros, quibusque finibus (in Africa) ante bellum tenuissent, tenerent h). Ne accisis quidem rebus his diu frui licuit. Perfidus Numida, Masinissa, ex inuidia et odiis, quibus Poeni a Romanis habebantur, crescere didicerat; is nullum iniuriis modum statuere, cumque armis vt Poenis non liceret, ipse in fines eorum incurrere, agros, oppida, castella, occupare, Romanorum animos per ea ipsa, quae Poeni conquerebantur, exacerbare i). Poeni, cum se infensissimi hominis libidini et arbitrio condonari viderent: alia praesidia circumspicere, cum Perseo Macedone consilia communicare, tandem aduersus pestilentem hominem arma sumere coepere: versum id ipsum in perfidiae crimen. Ita exarsit *bellum illud ultimum*, quod excidium attulit vrbi florentissimae non sua magis quam temporum, in quae inciderat, iniuria; nam nec prudentia et consilio Poeni, nec patientia et moderatione rebus suis defuisse videntur.

g) v. Polyb. III, 29. Liv. XXI, 18. et Appian. de reb. Punic. 67.

h) Liv. XXX, 47. Appian. VIII, 54. qui vrbibus et agro *extra fossam Punicam* cedendum fuisse ait: etiam c. 32.

i) Liv. XLII, 23.

Omnino in iis bellis, quae cum Romanis
 ant, vel Romanis scriptoribus testibus adhi-
poenos caussa, consilio, fide ac religione, superio-
re, nisi fortuna, inferiores fuisse apparet. Adeo
 urias et superbiam Romanorum expetite ab
 : poenae eorum, quae in alios populos, quos
 atus acerbitate vexauerant, commissa ab iis
 etsi nec horum populorum conditio in me-
 mutata; nihil enim nisi nouas Romanorum
 s post veteres illas Poenorum sunt lucrati.
 m per vltima haec tempora nihil de merca-
 nauigatione actum, nec de facto aliquo ad-
 foedera conquestum meminimus.

adoremus, Ciues, venerabundi numinis O.
 entiam, libere, sed haud dubie consiliis sapien-
 iustisque cum caussis, per imperiorum et re-
 m fata grassantem, et pro rerum hominumque
 : de eorum ortu et occasu statuentem. Sane
 n nos talpis caeciores homunculi arcessimus
 : modo ab his modo ab aliis rebus: nec male;
 us tamen iisdem artibus, corruptelis, flagitiis et
 ribus, quibus alii euerfi fuerant, alios populos
 es creuisse, opes imperiaque parasse; aliorum
 iniuriis et ipsa ruitura; temporibus et fortu-
 mnia seruire, etiam sapientiam mortalium
 identiam. Scr. Gottingae d. XVII. Septemb.
 CCLXXX,

E p i m e t r u m.

In hac foederum inter Romanos et Poenos factorum illustratione operae me haud poenitere lubenter profiteor; quam multa enim ex ipso foedere elicita a me et expressa sunt, quibus iura maritima et merciorum artes nostratum tantum non mutuatas et in vetus aeuum traductas esse putes. Videmus *libertatem nauigandi usu et pacto circumscriptam, marium aditum interdictum, leges mercatus faciendi scriptas*; omnino pauca in hoc genere sunt, quae non in istis foederibus occurrant. Fac Poenorum annales et historias ad nos peruenisse integras, quibus omnis eorum nauigatio et mercatura exposita esset! quae in illis rerum memorabilium huius generis seges futura esset, cum ex paucis stipulis tanta messis facta sit? Quid? quod haud pauca alia, non memorata, ex iis, quae memorantur, si sagacitatem adhibeas, elici possunt. Negotiorum gestores, quos Consules vocamus, in emporiis constitutos, memorari non memini: cum tamen tot emporia Poenorum et Graecorum in terris barbarorum memorentur, praefuisse his necesse est non vnus ordinis homines. Negare tamen ne sic quidem ausim, multa nostris temporibus ad nostras necessitates melius, subtilius et curiosius, esse constituta et circumscripta. Ita de vendendis mercibus praeclare prospici coepit nostrorum temporum foederibus, vt in Ultraiectino foedere a. 1713. art. XII. inter Gallos et Britannos (Lamberti T. VIII. p. 84).

Inter has Poenorum cum Romanis pactiones mirari fatis nequeo, *nullam fieri aut Aegypti et Alexandriae mentionem*, aut *Ptolemaeorum intercurfus* in rebus maritimis et mercaturis. Tertium foedus tempore Ptolemaei Soteris, quartum Philadelphi, factum; successere bella Punica cum Romanis. Est locus Appiani in Excerptis Legat. (ap. Schweigh. p. 92) qui ad annum belli Siculi seu Punici I. duodecimum spectat, ab V. C. 502. Missi a Carthaginensibus legati ad Ptolemaeum Philadelphum, ut peterent ab eo mutua duo talentorum millia *), subiiciuntur haec: fuisse Philadelphum amicitia cum Romanis iuxta et Carthaginensibus deuinctum, tentasse quoque pacem inter eos conciliare: quod cum efficere nequiret, „amicis, inquit, „*aduersus hostes, non aduersus amicos opem ferre oportet.*„ Quo quidem intelligitur, a Poenis eum, ut aduersus Romanos auxilia mitteret, sollicitatum fuisse. Iunxerat autem ille iam antea amicitiam cum Romanis accepto nuntio de Pyrrho a Romanis victo, quem rex sibi inimicum habebat. (v. Dio. Cass. et ad eum laudd. T. I. p. 61). Philadelphi iudicium amplexi et sequuti sunt successores. Ademtum est Poenis et translatum ad Romanos imperium tum maris mediterranei, tum Africae; nec tamen aut odia aut studia Ptolemaeorum in Poenos Romanosue emiuerunt. Expectares tamen, ad Alexandriae commercia Carthaginis opes, siue auctas siue fractas, non contemnendas; a regum autem curis, Poenorum, quorum finibus contermina erat Libya et Cyrenaica a Ptolemaeis occupata, fortunas nullo modo alienas fuisse

*) 2,400,000 thaler.

fuisse *). Verum ex veterum saeculorum historiis tam multa ad nostram memoriam non peruenere, vt temerarium sit, ex iis quae nouimus, de iis quae ignoramus, iudicium facere velle. Vnum tamen est, quod assequi licet. Alexandrinorum commercia, regum quoque opes maritimas, quantum intelligo, ad Orientem maxime spectabant, Poenorum ad Occidentem; porro, cum Romani commercia spernerent, nihil habuere Alexandrini quod eorum potentiam per insulas et maris mediterranei littora auctam metuerent, cum contra de Poenorum opibus multo magis iis metuendum esset; reges autem Aegypti illo maxime tempore, quo cum Poenis bella gessere Romani, fuere luxu, mollitie et seditionibus domesticis a rerum externarum curis abducti. Inierant quoque aut renouauerant foedera cum Romanis Ptolemaei, Philopator, Epiphanes, Philometor, Euergetes II. verum partim regum Syriae metu, partim vt in turbis domesticis Romanorum interuentu reges aut retinerent regnum aut recuperarent. Ad mercatum et nauigationem in his foederibus et legationibus nihil spectasse video. Interea satis assequi licet vti antea Tyro ab Alexandro euerfa, Carthaginem ita nunc Carthagine, et eodem anno Corintho excisa, *Alexandrinorum commercia mirum in modum fuisse aucta.*

*) Non oblitus est vir Ill. Fr. Sam. de Schmidt in Diff. de Commerc. Ptolem. p. 297. sqq. Carthaginensium et Alexandrinorum commercia attingere; nec tamen materiem disputandi reperisse videtur idoneam, cum nihil ex veteribus narratum sit.

V.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

PRORECTOR

CHR. FR. GEORG. MEISTER D.

CVM SENATV

SVCCESOREM

IN

MAGISTRATV ACADEMICO

IO. ANDR. MURRAY D.

CIVIBVS SVIS

COMMENDAT

IN A. D. II. IVLII CLD IO CCLXXXI.

De Romanorum prudentia in coloniis regendis.

Rem Romanam ad tantas opes tantamque imperii magnitudinem excreuisse, non adeo miratione dignum videbitur, Ciues amantissimi, si Italiae, in paruas ciuitates diuersis studiis agitari solitas districtae, et reliquarum terrarum statum et conditionem, qualis illis temporibus fuerit, et alia, quae ad fortunam et fatorum ordinem referri solent, reputaueritis; in primis hoc, quod ipsi barbari et in omnium rerum egestate aerumnis et laboribus tolerandis assuefacti imminebant finibus Etruscorum,

rum, quos commerciorum et nauigationis studia a bello abduxerant, luxuries autem et mollities corporum robur fregerat. Etsi porro non armis magis ac virtute, quam consilio et prudentia excelluisse Romani videri debent: in hac tamen prudentia contineri videbitis multa, quae cum iustitia, humanitate et moderatione, parum sunt coniuncta: vt enim priuatae fortis homines, ita ciuitates et imperia haud facile ad insignes aliquas opes et fortunas perueniunt, nisi interdum vtilitatis causa ius sibi defendendum esse statuerint. Romani autem omne fere ius ad reip. vtilitatem reuocabant, quam tamen ex philosophorum placitis constitutam ab iis nolite putare: se superesse, res gerere, opes et copias habere, cum totius generis humani seruitute, et, si ferre iugum nollet, excidio, dignum et aequum habebant.

Inprimis vero consilia et artes, quibus Senatus vsus est, ad tot tantosque populos et terras in obsequio retinendas, etsi summis laudibus a multis sint celebratae, ita tamen comparatae sunt, vt partim ad ius, quod in manu positum est, quodque is, qui ceteros viribus excellit, potentior ipse et fortior, exercet, et ad vim iniuriamque omnia fere redeant, partim tam abominandae sunt fraudis, infidiosae astutiae et superbiae, vt legentibus indignationem et horrorem faciant. Itaque, vt populi, hominum rerumque copiis florentissimi, et prouinciae latis finibus patentes, imperio tuto haberi possent, hominum caedibus, vrbium excidiis, vastitie et solitudine agrorum effectum est. Nihil adco esse
videatis

videatis hactenus, quo Genghiscanis aut Timuris meliores ac praestantiores videri debeant, praeterquam quod diuturnior Romanis imperii fructus fuit, quo plura rerum momenta et mutationes euenire et in illa vrbium agrorumque vastitiae iterum noua hominum stirps efflorescere posset. Nec vero vllum magnum imperium esse potest, quod non vastas agrorum solitudines aut habeat aut faciat.

Si tamen Romanos tantum coloniarum numerum *a*) in obsequio ac fide retinuisse audiamus, saltem hac in parte insigne illi prudentiae exemplum proposuisse videri possunt; inprimis si nostrae aetatis casus et euenta comparemus. Inquiramus itaque, a) gedom, Ciues, quos communia litterarum studia in eandem seu ciuitatem seu coloniam adduxere, in causas ac consilia, *b*) quibus effectum fit,

a) Recensum coloniarum Romanarum diligenter fecit Sigonius ad Liv. XXVII, 9. et de ant. iure Ital. II. 5. III, 4. ex eoque Beaufort de la Rep. Rom. T. II. p. 246. cf. Pilati: Tr. des Loix polit. des Romains T. I. p. 288 p. 351 5. Loca classica sunt Livii XXVII, 9. 10. XXIX, 15. XXVII, 38. XXXVI, 3. et Veliej. I, 14. Vsque ad a. 663. coloniarum LIV. nomina reperiuntur. Sub aduentum Annibalis in Italiam coloniae deductae fuerant LIII. e qua superstites erant non nisi XXX. reliquae XXIII. iam tum e medio erant sublatae.

b) De natura et generibus coloniarum, de earum iuribus, de educendi et describendi more, de consiliis et de causis, cum modo ad liberandam a ciuibus egenis vel seditiosis vrbem, modo ad sustinendam egestatem, modo vt praesidii loco essent in terris ab hoste captis, modo vt praemii loco ager distribueretur, nunc non disputamus; prostant libri hisce de rebus satis multi: et tradi solent haec cum in antiquitate tum in historia Romana. Cf. de vet. coloniar. iure et causis. To. I. Opusc. p. 290 sqq.

Heynii Opusc. acad. Vol. III.

F

fit, vt colonias suas Romani adeò obnoxias et iussis imperiisque parentes haberent. Iamprimum iis ea felicitas contigit, vt mature coloniarum fortem et conditionem certa lege constituerent, nec, quod Europae populi admisere fere omnes, cum non consilio certo, sed partim temerario nonnullorum priuatorum ausu, partim auaritia, partim odiis ciuilibus ac religiosis, fusciperentur coloniae, casui rerumque fortunae eam permetterent. Cum autem ad retinendas in officio ac fide colonias duae maxime viae et rationes sint, vt aut pari cum metropoli iure constituantur, aut deteriore sint: Alterum, quod quidem iuribus humanitatis consentaneum, et ad felicitatem publicam ac priuatam, quae sine iuris aequitate non nisi ad partem tantum ciuium manare potest, primum est, non nisi consilio et prudentia stare potest summa; videndum enim, vt metropolis omnium rerum summam et imperium retineat, et vniuersarum vt prouinciarum, ita coloniarum, caput, omnis iuris et auctoritatis fons et origo, omnium rerum sit principium, vt coloni et sua sibi iura habeant et ius summum a metropoli petant, vt ne ipsae inter se plures paucioresue artius, quam cum metropoli, vinculum et coniunctionem habeant, et sic alia, quae prospicere difficile est, imprimis in magna locorum longinquitate et coloniarum, caeli, soli, institutorum, diuersitate; Alterum exigua perficitur sapientia, cum in parentium et feruentium locum et ordinem detruduntur capita libera; multo magis, si libertati naturali ac ciuili ciuium subducitur et auellitur omne id, quod imperio in eos vim et momentum satis graue addere potest;

potest; ita vt falus metropoleos summa, nisi forte vnica, lex sit, cui concedant et seu posthabeantur seu condonentur et addicantur cetera omnia; vtque poenarum et suppliciorum metu retundantur, si naturali libertatis sensu erecti suis rebus et ipsi consulere audent, qui imperio ex lege parere, non ad vltima seruitutis ludibria deprimi volunt. Romani quidem alteram hanc viam ingressi sunt, et colonias iuris aequalitate priuatas et ad parentum obsequia redactas fide ad speciem, aut vt verum dicamus, metu continere maluere.

Scilicet ius ciuitatis verbo quidem ac nomine retinebant coloniae, re amittebant, faltem non nisi admodum imminutum habebant. Nam iure suffragii in vrbe ferendi excidebant qui in coloniam deducendam adscripti erant ciues Romani: nec iis census Romae erat, nec honorum petendorum ius, nisi in colonia. Tributa imperabantur a Senatu, vt et milites, et in coloniis maritimis copiae nauales. Nec ipsis arma sumere licebat, ne laceffitis quidem hostili impetu. At suis rebus ipsi superesse poterant, leges sibi et iura scribere, suis legibus innocentes animaduertere; modo ne coloniae lex intercederet. c) Nam in SCto, seu populi lege, qua deducebatur colonia, eius deducendae et constituendae formula erat proposita. Ceterum relinque-

F 2 • batur

c) Ergo quod nostris vocabulis nuncupamus, *ius publicum externum* ademtum, *internum* ex parte relictum cum *iure Quiritium priuato*; seu quod ad statum priuatum spectabat, connubii, patriae potestatis, gentilitatis et agnationis, tutelae, domini Quiritarii, eiusque acquirendi, hereditatis etc.

batür facies reip. Romanae et forma: erat senatus, Decurionum nomine, cum magistratibus, Duumviris, Aedilibus, Censoribus: *vt effigies paruae simulacraque esse quaedam vrbis videri possent; at iura institutaque omnia populi Romani, non sui arbitrii, habebant: quae conditio magis obnoxia et minus libera erat; vt notis Gellii d) verbis vtamur.* Interdum coloniae descriptae sunt in formulam iuris Latinorum et Italicis; in his *iura quoque priuata Quiritium* amittebant ciues Romani nomina in iis deducendis professi: vt adeo vix, nisi pauperes et egeni, qui domi ciuitatis fructum sibi exiguum aut nullum esse videbant, nomina dare voluisse videantur. Factum quoque interdum, vt iam adscripti in colonias aut forte ducti recusarent in colonias ire. Sic V. C. 260. cum Volscis deuictis ager Veliternus esset ademptus, Velitras coloni ab vrbe missi et colonia deducta; sed non nisi grauissima et inexorabili poena proposita exire, qui forte ducti exire detrectauerant. e)

Igitur principio statim id curarunt Romani, vt colonias haberent sibi obnoxias, ad obsequium paratas et imperio parentes. Iam in quaestionem venit, quid illud fuerit, quod ad tam sapiens et prudens institutum eos deduxerit; miraue ea res videri debet eo magis, quo municipia multa ea lege essent, vt Romae suffragii et honorum ius haberent, melioreque adeo iure essent quam coloni. Cum omnino pauca de iis, quae ad ius publicum Romanorum spectent, in scriptoribus Romanis occurrant, probabili

d) Gell. XVI, 13.

e) Dionys. VII, 13. cf. Liv. II, 31.

babili aliqua opinione pleraque sunt constituenda. Manifestum autem fit, tempora et res ipsas potius quam exquisitam aliquam prudentiam, principio saltem, morem et institutum hoc in rep. intulisse.

Omnino ut colonias mitterent, Romanis necessitatem fecit immane, quod tum erat, ius belli; cum omni pube caesa aut sub corona vendita vastitiam agrorum facerent. Ut agri capti usus aliquis esset, deducendi erant coloni; nec minus tum, cum mitiore consilio ad augendum civium numerum victi et capti Romam traderentur. Cum coloni longius ab urbe abscederent, ad suffragium ferendum Romae cum commodo suo adesse nequebant; gratum itaque et pro beneficio habitum, si suis rebus sine interpellatione vacare liceret. Verum hoc postea in morem, quem in comitiis habendis utilitas reip. commendare debuit; isque mox in ius abiit, iurisque Quiritium caput constituere coepit praecipuum. Adempto autem iure suffragii reliquis omnibus Quiritium iuribus, quae quidem ad statum publicum, ut nunc loquimur, pertinent, excidere colonos necesse fuit. Nec vero, etiamsi consiliorum prudentia haec ita instituta esse liquido constaret, mirationem id facere deberet: nam facile eam subiicere animis potuit ac debuit status et conditio quae tum erat Italiae: habitabatur illa ab omni inde memoria a coloniis Ausonum, Etruscorum, Pelasgorum et Graecorum; Latium XXX. coloniis Albae Longae erat frequentatum; erat in iis ipsa Roma. Multa igitur tempus et res docere ac suadere debuit, quae nunc ignoramus. Videntur igitur

tur in his coloniarum descriptionibus Romani aut morem sequuti esse sine consilio, aut consilium, quod usu et experientia illorum temporum satis obuium et in promptu esse potuit. Enimuero fuere plura, quae in coloniis constituendis difficultates, quas nostra aetas sentit, tollerent. Nihil enim illo tempore de mercatu et nauigatione, operarum et rerum commerciis, mercium, opum et operarum interceptione et occupatione erat statuendum. Liberum erat, merces petere aut mittere, vnde et quo quisque vellet; nihil haec reip. ab omni merciorum usu alienae intererant; si interfuissent, ipsa res docuisset, coloniarum iura in his quoque circumscribere. Nam in vtilitate sua perspicienda acute quisque facile videt; caecutimus fere in ea cum aliorum vtilitate ad aequitatem comparanda. Numerus colonorum primis saeculis admodum erat exiguus et agri iugera pauca singulis assignata: huius generis colonias in obsequio retinere, non adeo difficile esse potuit, imprimis cum intra Italiae fines haberentur omnes. Ex quo vero validiores et numerum et iugerum frequentiores colonias educer placuit, satis firmas iam tum erant res Romanae. Mox Senatus alienior ab hoc instituto visus: et immerito, non enim suppetebat ager in Italia, et publicus ac vectigalis: quo per leges agrarias Gracchorum, Drusi, Caesaris, remp. priuari aegre ferebat. Extra Italiam colonias deducere, si Africae Sextias (V. C. 629.) et Narbonem Marcium C. 635.) excipias, consultum haud visum; exemplo Carthaginis, Syracusarum et aliarum videri discere in promptu erat, potentia et opibus et

rum premi posse urbem, ex qua eae exierant *f*). At metu omni mox sublato, Caesar et Augustus per Hispanias, Gallias, Macedoniam, Asiam et Syriam aliasque prouincias magnum coloniarum numerum constituerunt, omninoque tanta rerum conuersio successit, ut nomen adeo et iura coloniarum peterent et acciperent urbes in prouinciis *g*). Verum haec notiora sunt quam ut ea copiosius persequi necesse sit; nec de coloniis militaribus mentionem faciemus, quae ad nostram disputationem non faciunt.

Imperio igitur ac metu colonias continuerunt Romani, ubi cum maxime eas in obsequio ac fide retinere: idque multo magis intellectum est aduersis reip. temporibus; nam coloniarum defectiones cum ceteris Latii et Italiae focis memorantur plures; ut satis appareret, non admodum eas in sua conditione et statu sibi placere, nisi vis ac metus circumfisteret. Nec vero non indignum videri debuit colonis, se ciuitatis iure potiore esse priuatos, *h*) et tantum non capite deminutos: hinc odia

F 4

mutua

f) Ipse Vellej. Paterc. II, 15. hanc rationem afferre putandus. Quod ibi adiectum: *ut ciues Romanos ad censendum ex prouinciis in Italiam renocauerint*, perperam inter causas consilii refertur. Est vero declarationis causa adiectum: *ita ut etiam*.

g) cf. Spanhem. de V. et P. Num. T. I. p. 106. 602.

h) An ii, qui colonia relicta Romam redissent, ius suffragii recuperauerint, quaeri videas, affirmari quoque. (Ut nuper quoque a *Ferguson* V. C. lib. I. hist. incrementi et excidii reip. R. *intcrpret. Germ.* p. 17. et 102. sed ibi plura sunt quae expuncta esse malim) Ita vero fieri non potuisset, ut interdum vni et alteri ius ciuitatis daretur (cf. Cic. pro Balbo 48) interdum municipii

mutua et sublesta fides. Incendere animos potuerunt Latinorum et aliorum sociorum, inter quos vivebant, consilia et studia, cum iura sibi aequari cum Romanis se postularent: unde orta bella grauissima, et clades mutuae: quibus finis plerumque ita impositus, ut internecone delerentur focii, vastarentur oppida et agri. Raro Senatus, quae prudentia et aequitas suadere poterat, sequutus est: quod semel factum Camilli maxime consilio V. C. 417. i). Per eadem tempora euenisse videtur, ut tot coloniarum, quae per Italiam fuerant, iam sub Punicorum bellorum tempora non nisi nomina extarent. Non enim ad eos, quos suis legibus parere iussisset, in obsequio continendos, sapientia Senatus Romani meliora consilia reperire potuit, quam quae omnibus iis, qui magna imperia condiderunt, usurpare solenne fuit, ad quae quidem excogitanda nec adeo magna ingenii sollertia opus est, ut, quos vi ac metu oppresserant, si ira ob amissam libertatem aut ob seruitutis onus auctum incensi imperium detrectauerant, non tam onere eos leuarent, ad aequitatem et humanitatem consilia reuocarent, et, cum se ipsos culpae auctores habendos esse meminissent, ad ignoscendum essent faciles; verum ut in noxios aut suspectos poenis ac suppliciis faeurent, iniurias veteres nouis iniuriis cumularent. Ita statim V. C. 320. cum quarto inde anno Fidenae ad Veientes defecerant, victis Fidenatibus et Veientibus oppugnati

nicipii iura impertirentur. Et pessimi exempli re fuisset, si colonia deserta Romam noui coloni redi potuissent.

i) v. Liv. VIII, 14.

gnata vrbs, capta et diruta k). Velitrae in Volscos (circa V C. 260) vix erant deductae, cum consilia cum Volscis ad recuperandam libertatem inire coepere. Non satis constat, quid Romani in eos statuerint; l) verum vbi aliquoties rebellauerant, cum a. 417. de toto Latio a Camillo ad Senatum esset relatum, in *Veliternos, veteres ciues Romanos, quod toties rebellassent, grauiter saeuitum*: et muri deiecti, et Senatus inde abductus, iussique trans Tiberim habitare m). Etiam Antiates cum Latinis defecerant: Antium colonia noua missa; n) Antiatibus naues longae abactae et incensae (rostris in foro suggestus exornatus) interdictumque mari. Nec minus tamen etiam haec colonia noua cum Latinis bella aduersus Romanos fecit, donec a C. Maenio 416. de Antiatibus triumphatum est.

F 5 Condi-

k) Liv. IV, 17. 22.

l) Cum Circeiis defecerant, circa 372. Liv. VI, 21. Velitrae expugnatae 375. Liv. VI, 29. vbi nil memoratur, quid Romani in eos statuerint. Iterum bellum renouant VI, 36. vrbs obsessa c. 42. nec constat, quo euentu. Faciunt nouam incursionem Veliterni VII, 15. a. 397. deficiunt tandem cum Volscis et Latinis 415. Liv. VIII, 3.

m) Liv. VIII, 14.

n) Ibid. Liuii verba difficultatem habent iam ab aliis animaduersam: *Antium noua colonia missa, cum eo ut Antiatibus permetteretur, si et ipsi adscribi coloni uellent* — interdictumque mari Antiati populo est et ciuitas data. Si coloni adscripti, quomodo ciuitas data? Et si tam grauis multa impolita, vnde ciuitatis beneficium? N. si verba nouissima ab aliena manu sunt, tenendum est quod Sigonius suppeditat; *ciuitatem accipiendam h. l. de iure Quiritium, quod coloniae Romanorum competebat; quod adeo consequerentur Antiates adscripti ciuibus Romanis in coloniam Romanam deductis.*

Conditio coloniarum, vt sociorum, maxime dura et interdum vix toleranda videri poterat maxime in hoc, quod per continua Romanorum bella stipendia et milites imperabantur. Ita opibus et viris exhauriri eas necesse erat: in iisdem bellis haud raro ab hostibus Romani nominis oppugnatae et expugnatae ipsae, ager incurfu hostili direptus et vastatus. Inprimis autem bello Punico II. attritae cum sociis coloniae. Itaque a. 545. (qui erat belli fere decimus; continuatum tamen illud est in annum abhinc septimum) delectibus stipendiisque exhausti focii detrectare militiam; cum his XII ex XXX coloniis P. R. quae tum erant, *negauerunt Coss. esse, vnde milites pecuniamque darent; quotannis ferme clade magna pugnari; alios in acie occidi, alios morbi absumi, magis perire sibi ciuem, qui ab Romano miles lectus sit, quam qui a Poeno captus; quippe ab hoste gratis remitti in patriam, ab Romanis extra Italiam in exilium verius, quam in militiam ablegari.* Detestabile visum consilium detrectandi munera militiae, a quo eas castigando increpandoque potius quam leniter agendo deducere placuit. Satis adeo visum est Senatui, postulare vt praeberent coloniae, etsi, vnde fumerent, non haberent o). Quarto fere inde anno, demto Poenis metu, memoria rei patribus renouata, in morabili cum seueritate decernitur, vt XII illae coloni

o) Liv. XXVII, 9. Totus locus est grauissimus. Veru quod eae Coloniae XII. altero loco XXIX, 15 *Linae* appellantur, scrupulum iniicit, etsi nullam molestiam creatam videamus. Certe in Latinarum coloniarum numero eas Intpp. fuisse aliunde non con Latinas vero dici posse quia in Latio sitae erant, v dubitare licet.

loniae militum numerum duplicatum darent stipendiumque in millia aeris asses singulos, censusque quotannis ageretur e formula a Romanis censoribus data *p*). Pari modo coloniae maritimae exhaustae fociis in classes datis frustra vacationem petierunt *q*); nec vacatio quidem a militibus dandis e legibus facratis impetrata *r*). Praeclare haec pro imperio et ex reip. forte temporibus. An vero harum coloniarum conditio ab hoc inde tempore satis prospera resque florentes fuerint, Liuius narratione sua non adiecit. Tandem in bello sociali coloniarum magna pars aduersus Romam conspirauit; vnde etiam ciuitas Lege Iulia Sociis data coloniis nonnullis, quae mox inter municipia censentur, impertita esse videtur; qua quidem lege tanta hominum omnis generis colluie in ciuitatem recepta suffragiis comitiorum turbatis, vt resp. paullo post esset nulla, est effectum.

Mirentur itaque, qui volunt, praeclaram illam Romanorum prudentiam in regendis et in obsequio retinendis coloniis. Praestat diligenter videre, ne res in eum locum adducantur, vbi regni causa ius violandum est. Vbi semel vi et imperio agere aut licet aut lubet, expedita sunt consilia. Nec quicquam inesse videas quod magnam mirationem facere possit, modo viribus, copiis, opibus, prae-
vales,

p) Liv. XXIX, 15. Stipendii sane seu tributi summa ceteris non respondet; esset in annum $\frac{1}{2}$ in centena. Sed laborant verba.

q) Liv. XXXVI, 3.

r) XXVII, 38.

valeas, si in obsequio retineas vel inuitos eos, qui, quo se tueantur, non habent. Miramur tamen vulgo omnes eos, quibus maiores vires et copias fortuna praebuit; esset saltem videndum, an cum istis opibus, quae suppetunt, aut virtus adsit maior, aut maior prudentia ad arripienda ea, quae idonea consiliis seu tempus seu ratio seu calliditas afferre potest.

Et haec quidem praefandi causa, ut mos ferebat. Properandum est ad id, cuius causa haec praefati sumus. Crastino die, Iulii II. insignia Magistratus Academici, quae per totum hunc annum in domo eius, cuius nomen huic paginae praescriptum est, fuere, transferentur ad Virum Experientissimum, Collegam coniunctissimum,

IO. ANDR. MVERRAY D.

quod cum et nunc precamur, ut reip. nostrae felix faustumque sit, tum in ipsis muneris auspiciis bona vota et omina conceptis sollennibusque verbis nuncupabuntur. Ducetur pompa crastino die h. x. ad templum academicum, cui ut, studiosa et nostri et litterarum Iuventus florentissima, adesse velitis frequentes, publico priuatoque nomine rogamus. Hoc igitur est, Comites S. R. I. Illustrissimi, Generosissimi et Nobilissimi Ciues, quod, si a vobis impetrauerimus, amoris vestro et benevolentiae imputatum habebimus. PP. Kal. Iul. c1616CCLXXXI.

VI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

IO. ANDREAS MURRAY D.

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS

SACRA XXXIV.

IN A. D. XVII. SEPT. MDCCLXXXI.

RITE INDICIT.

*De animabus fideis, ex Heracliteo placito, optime ad
sapientiam et virtutem instructis.*

Iterum vitae rerumque cursu, quod propitio numini debemus, delati ad ea sollennia, quibus recolentur vniuersitatis huius initia, tam faustis auspiciis facta, vt nec nunc post XLIV. annos, qui elapsi sunt, fortuna nos destituat; quid magis ad officium nostrum, quid ad pietatem pertinere putabimus, aut rerum humanarum fluxam instabilemque conditionem reputantibus quid magis consentaneum videri potest, quam vt ad auctorem et moderatorem secundi huius rerum cursus referamus actorum fatorumque principia et exitus, grataque
et

et pia mente quicquid publice priuatimque per hunc quoque annum in vtramque fortunam euenit, recolamus. Et publice quidem, recensu facto, rerum nostrarum incolumitati et prosperitati detractum videbimus nihil; contra accidisse multa, quibus reipublicae nostrae seu stabilitati seu dignitati et splendori haud parum accederet. Augmenta habuit laetissima Bibliotheca nostra academica, Georgiae Augustae Palladium, decus ornamentumque palmarium, quod, quamdiu naturae beneficio ingenia non deficient, acuet ingenia facietque doctos quos indoctos acceperit, salutaremque in tota Germania operam sacris profanisque litteris praestabit. Naturae opes nonnullae cum corpore Aegyptio medicato accessere Museo. Celebritas nostro Musarum sacratio noua ex eo quoque accessit, quod multi per hunc annum aduenae, et in his Serenissimi Principes Ducesque aliquot, illud adire et plures nostra inter sacra dies exigere, lectionibus habitis interesse suaque praesentia studia nostra accendere nouosque animis stimulos admouere haud sunt dedignati.

Haec nos non iactantiae causa, quae a nobis alienissima est, sed eo consilio memorari, Ciuicis facile intelligitis, ut ne bonorum nostrorum incuriosi supina negligentia transmittamus ea, quae animis rerum nostrarum fiduciam, studiorum arcum, ferendis iis quae secus ceciderint robur, addere possint; simulque ut vos excitemus, quo frequentes coeatis ad celebranda sollennia ea, quae nunc in crastinum diem indicimus in templo academico habenda. Ornabitis, si nos amatis, praesentibus

tia vestra, Comites illustrissimi, pompam in sacrum adytum ducendam, aderitisque, Ciues natalium ingeniorumque laude conspicui, sacris rite celebrandis. Agentur pro rebus laetis et iucundis, quibus alma numinis prouidentia remp. nostram auxit, gratiae debitae: soluentur fuscipienturque vota cum pro incolumitate academiae et stabilitate, tum pro vniuersa rep. praeibitque verba Themidis sacerdos, nunc pietatis nostrae interpres, Ill. ICTorum Ordinis Decanus Spectab. cuius caritate vos duci et alias vidimus,

GE. LVD. BÖHMER,

oratione sollennibus ritibus praemissa, quibus Candidato dignissimo, IO. RVTGERO FLOR, Hamburgenſi, summos in vtroque Iure honores impertiet; quo facto rite creatus Doctor alia oratione et ipse bona vota precesque faciet.

Interea, Commilitones, quandoquidem vsus et mos ita fert, vt indicendis sollennibus praefanda sint non nulla, eaque non tam ex intimis disciplinarum recessibus petita, quam potius, vt in amicorum circulis et in familiari sermone ipsa humanitas postulare videri potest, de re aliqua, quae ad communia studia spectet, aut ex vita cummuni petita, aut quam casus obtulerit, seu cofabulantium memoria et recordatio suggesserit, seu quae ex proximo arcessita, nuper lecta auditaue, aut curis studiisque sollennibus agitata, in animum venerit: agitedum, ne nunc quidem altius aliquid repetere, aut de consilio doctam scriptionem instituire, quam potius aliquid, quod casus modo obtulit, ad vos adferre,

adferre, vobiscumque recolare curatiusque excutere placet; si forte inde vtilitas aliqua, aut taedii laltem, quod mora, quae intercedit follennibus, facere potest, detractio vobis parari possit.

Cum in hoc essemus vt scriberemus haec, aliud agentes incidimus in *Musonii Rufi*, philosophi Stoicorum placita aemulantis, et Neronis Vespasiani-que aetate *studia iuuenum praeceptis sapientiae fouentis a)*, sermonem apud Ioannem Stobaeum memoriae mandatum *b)*. Grauiissima est Rufi disputatio ad- verius intemperantiam, qua fane nihil esse potest ad mentis vim et acumen retundendum perniciosius: obnubere ait et offuscare animam vapores impuros, qui ex cibis male concoctis, acescentibus et corruptis, cerebrum infestant. Iam reliqua eius argu- menta, e Stoicorum disciplina petita, parum forte ad iudicium nostrum subtilia, omittamus nunc; sed post alia multa, praestare ait alimenta, quae sunt leuissima et purissima *c)*; *ita et animam nostram fore puram*

a) Tacit. An. XV, 71.

b) Serm. XVII. p. 160. l. 34. Ed. Gen. Male adscriptum: *Musonii in libro de alimentis*. Immo vero sunt petita, si recte iudicamus, ex Pollionis Valerii Alexandrini, qui sub Adriano vixit, libro, qui inscriptus erat: ἀπομνημονεύματα Μουσωνίου τοῦ Φιλοσόφου.

c) οὕτω δ' αὖν καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ὑπάρχειν καθαρὰν τε καὶ ξηρὰν, ὅποια οὐδὲ ἀρίστη καὶ σοφωτάτη εἰς πᾶν κατὰ- περ Ἡρακλείτῳ! δοκεῖ λέγοντι οὕτως· αὕτη ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη. Lectionem restituit P. Wesseling in docta commentatione super hoc dicto Heracliteo Misc. Obsf. crit. Vol. V. T. III. p. 42. sqq. Repetitur illud in multis veterum locis, sed fere vbiq̄ corruptum est illud αὕτη mutatumque in αὐτή, αὐγή, substi- tuto

puram et siccam, qualis anima ad omnia est optima et sapientissima; uti Heraclito quoque visum est dicenti:
 SICCA ANIMA SAPIENTISSIMA ET OPTIMA. αὐτὴ ψυχὴ
 σοφωτάτη καὶ ἀρίστη. Magnum vero hoc ac confide-
 ratione dignum, quodque nostri omnium, qui in
 litterarum et sapientiae studio cum maxime versa-
 mur, haud parum interesse videtur, si *sicca anima*
est sapientissima et optima, ut cognoscamus, quaenam
 illa sit, et quomodo ea possit parari; si forte eam
 et ipsi habere aut nos ita, ut eam habeamus, insti-
 tuere possimus.

Iam primum cum in omnibus philosophorum
 placitis diligenter indagandus sit sensus is, quo ille,
 qui primus dictum aliquod protulit, istud extule-
 rit, fecernendaeque sint ab eo rationes, quas mox
 intulere alii, qui iisdem verbis in suam rem vsi
 sunt: tum multo magis in antiquissimorum philoso-
 phorum dogmatibus praecepti huius memores ut
 simus necesse est: faciunt enim cum multa alia, tum
 ipsa philosophiae ratio nondum ad hanc subtilitatem
 euecta, et multo magis sermo parum verbis dialecti-
 cis et metaphysicis instructus, sed in verbis fere a
 rerum sensu petitis, adeoque in ipsis rebus quae
 sensibus subiectae sunt, occupatus, ut multa pro-
 nuntientur aut pinguius aut obscurius, aut tam
 ambi-

tuto interdum *ἐρηγ*, quod vir doctissimus ubique emen-
 davit. Satis antiquum illud lectionis vitium fuisse vel
 ex Clementis et Galeni loco p. 44. suspicari licet. Nos
 utemur auctoritate viri docti, sed multo magis erimus
 occupati in dicti Heraclitei sententia diuersis modis a
 scriporibus accepta.

ambigue, ut plures sensus dicta facile admittant: quae ipsa res scholarum ac coetuum necessitatem illa aetate facere debuit; plurima enim ex philosophi, sua placita interpretantis, ore erant accipienda, quae aliis ab iisdem, qui acceperant, quasi per manus tradebantur; ita ut, quo sensu ea intelligenda essent, non lectione magis quam auditione constaret. Nec dimittendum animo, quod eadem philosophandi ratio isque sermo propius ad eum sermonem, quo tum vates maxime utebantur, accedebat: quo ipso magna subtilitatis pars non tam ad iudicii acumen, quam ad ingenii follertiam imaginandique vim redibat. In Heraclito vero etiam haec tenenda sunt: quod is ex primis fuit philosophis, qui a carmine et oratione vincita ad solutam profamque deduceret philosophiam; quique adeo laboraret luctareturque in verbis, quae non nisi inuita sententiam sequebantur; multa idem ex antiqua ratione retinebat, poeticis similia: ut in omnibus eius aetatis ad Platonem vsque philosophis multa veteris symbolicae orationis per mythos et apologos grassantis vestigia, tropis et allegoriis variata, deprehendimus. Iam autem in tali oratione multa occurrere necesse est, acutorum dictorum similia, eademque ad interpretandum difficilia, obscura et ambigua, in primis cum illa interpretatio, quae discipulis in scholis tradita fuit, non ab his ipsis perscripta, sed per seriora et aliis dogmatibus imbuta ingenia ad nos sit propagata. Paucissima itaque sunt veterum philosophemata, de quibus, auctorum mentem satis nos perspicere, pignore proposito contendere liceat. Neque, si scriptorum non modo grammaticorum, sed

sed et aliorum antiquorum interpretationes sequimur, tutiore nos via incedere putabimus; nam iam a Platone inde, tum multo magis a Stoicis aliisque philosophis, plurima Pythagorae, Heracliti aliorumque placita ex sui saeculi notionibus perperam esse interpolata, multis exemplis manifestum fit. Etsi igitur haud dubie, si quis induat eius aetatis mores et ingeniorum habitum, sermonemque rite teneat illum antiquum, multa declarari possunt accuratius et declarata sunt a viris doctis cum ab aliis tum nuper a viris praestantissimis; in plerisque tamen hariolari nos verius, coniectorum more, quam interpretari vetustissimos Graeciae philosophos, fatebimur: neque aliter in Heraclito rem se habere arbitrari licet.

Dictum enim illud *de animabus siccis*, si quod aliud, interpretationes admittit plures: quod vel Musonii exemplo intelligitur. Cum animi nostri instrumenta iis, quae a cibo potuque secernuntur, exhalationibus plurimum et acui et obtundi, fibrasque cerebri intensas inde vel laxatas aut diuersis vtique modis impulsas varie mentem ipsam afficere, facile vnusquisque sentiat; inprimisque vino largius haulto vaporum ad cerebrum se insinuantium vis cogitandi intelligendique facultatem modo intendat, modo obtundat et offuscet: accommodatissimum sane ad hoc obseruatum videri debet Heracliteum illud: *animam siccam esse sapientissimam*, quam minimum scilicet infestatis eius principiis et instrumentis per alimentorum viniue exhalationes. Neque tamen ita confectum est, Heraclitum quoque hac

eadem acceptione pronuntiasse dictum illud, de quo nunc agitur.

Simili fere modo Plutarchus *d*). cum ex cruditate et crapula grauato corpore turbari animam et hebetari docet, ad Heracliteum dictum prouocat. Nec admodum diuersum est, quod ad animorum sollertiam ex tenuitate aeris et siccitate, nebuloso contra et crassiore caelo mentis facultates obtundente, hoc traxere Galenus *e*) et Philo *f*).

Inde Stoici et Platonici Heracliteum dictum ad alia traduxere, lusu potius accommodatis verbis quam

d) Plutarch. de Esu carniū (T. II. Opp. p. 995. E.) οἶνος γὰρ καὶ σαρκῶν ἐμφορήσας σῶμα μὲν ἰσχυρὸν ποιεῖσι καὶ βωμάλειον, ψυχὴν δὲ ἀσθενέα — τοὺς γὰρ Βοιωτοὺς ἡμᾶς οἱ Ἀττικοὶ καὶ παλαιῶς καὶ ἀναισθητοὺς καὶ ἡλιθίους, πάνιστα διὰ τὰς ἀδελφάδας. προσηγόρευον. οἱτοὶ δὲ αὐτοὺς. καὶ οἱ Μένανδρος, οἱ γνάθους ἔχουσι. καὶ οἱ Πίνδαρος Γυνῶναι τ' ἔπειτα. αὐτὴ ψυχὴ σοφωτάτη κατὰ τὸν Ἡράκλειτον· οἱ πῖθοι προσηγορεύονται etc. Ita saltem haec legenda sunt, extruso altero loco γυνῶναι τ' ἔπειτα quod ex margine repetitum cum ἔοικεν, cum grammaticus quis non recordaretur verba esse ex Olymp. VI, 151. Vulgari autem dicto hoc idem obseruatum in multis veterum locis occurrit, quae collecta videas a Dauisio ad Cic. de N. D. II, 16. Fere eodem spectat Prolusio b. Richteri in Opp. T. III. p. 469. de siccis et sobriis.

e) Opp. ed Basf. T. I. p. 346. l. 48. καὶ γὰρ οὗτος (Heraclitus) εἶπεν· αὐτὴ ψυχὴ σοφωτάτη. Sed videndus est de h. l. Wessell. l. c. p. 47.

f) Philo apud Euseb. Praep. Euang. lib. VIII. sub f. p. 399. A. vnde in Ed. Mang. sub f. T. II. μόνη γὰρ ἡ Ἑλλάς ἀψευδῶς ἀνθρώπου γονεῖ — λεπτότητι αἴρος ἢ διάνοια πέφυκεν ἀκονασθαι. διὸ καὶ Ἡράκλειτος οὐκ ἀπὸ σκοποῦ φησιν· αὐτὴ ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη. Locum apposuius ex necessaria medela Wessell. l. c. p. 46.

quam ex philosophi Ephesii consilio et mente. Et Plutarchus quidem g) per idem placitum vim diuinandi calore per cerebrum didito illustrauit; subtiliorem enim magisque purum et aethereum reddi animum, calore et ficcitate; quippe incalescere animum sentiunt ii, qui deum recipiunt et extra se rapiuntur. Idem h), vbi animas ait corpore exutas sibi reddi, purasque et mundas, carnisque tabo ac fanie quasi liberatas exilire, leues, agiles, aetheris ac fulguris similes, eodem Heracliti dicto si non vere, ingeniose tamen et suauiter, vtitur. Quis enim non cupide amplectatur hanc animae suae quasi in speculo propositam imaginem, corporis vinculis solutam eam auolare per aethereum et implere se lumine vero, *stellasque vagas mirari et astra fixa polo, ac videre quanta sub nocte iacet haec* NOSTRA DIES.

Iam Stoicos omnino plura Heraclitea suis rationibus accommodasse fatis nota res est, imprimis

G ; vero

g) Plutarch. de Orac. def. (Opp. T. II. p. 432. F.) ἄμα δ' ἂν τις κοῦκ ἀλόγως καὶ ξηρότητα Φαίη μετὰ θερμότητος ἐγγινομένην λεπτύνειν πνεῦμα καὶ ποιεῖν ἀνερῶδες καὶ καθαρόν. αὕτη γὰρ ψυχὴ κατ' Ἡράκλειτον. (nihil amplius apponendum; ex more eorum, qui vulgare dictam laudant, reliqua omittit) ὑγρότης δὲ οὐ μόνον ὄψιν ἀμβλύνει καὶ ἀκοήν, ἀλλὰ καὶ κατόπτρων δίγυσα (quae hic interponuntur καὶ μίχες καὶ πρὸς ἀέρας corrupta sunt et, vt arbitror, e margine profecta) ἀΦαιρεῖ τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ Φέγγος.

h) Plutarch. in Romulo (T. I. Opp. p. 35. extr.) superstes est anima. τὸ γὰρ ἐστὶ μόνον ἐκ θεῶν ἦκει γὰρ ἐκείθεν, ἐκεῖ δὲ ἀνεισιν. οὐ μετὰ σώματος, ἀλλ' ἐὰν ὅτι μάλιστα σώματος ἀπαλλαγῆ καὶ διακριθῆ καὶ γένηται καθαρόν πνεῦμα καὶ ἀσαρκον καὶ ἀγνόν. αὕτη γὰρ ψυχὴ ἀρίστη κατ' Ἡράκλειτον.

vero hoc de animabus ficcis. Nam etiam Zeno ex ignea subtilissima materia animam gigni statuebat: *ignem esse ipsam naturam quae quidque gigneret et mentem atque sensus i*). Nec repugnat, quod alii Stoici spiritum vel aerem laudant: est enim πνεῦμα ἔνθερμον, vel vt apud Theodoretum *h*) πνευματικὴ φύσις πλείστου μετέχουσα τοῦ θερμοῦ. Igitur et ipsi animam esse ἀναθυμίασιν statuebant, eamque colligi subtilissimis particulis ex calido humore exhalatis seu terrae et aquae seu corporis et sanguinis: nam in hoc aut variasse aut vtrumque iunctim assumfisse videntur. Haec autem vt declararent, ipsis Heracliti verbis saepe vsi sunt.

Verum videndum est quid in hoc dicto *de animabus ficcis* ipse Heraclitus senserit: in quo quidem, cum a philosopho ipso, quae discipulis proposita fuit, interpretatio ad nos nulla peruenerit, duo maxime sunt, quae sequi licet: primum vt ex systemate, adeoque ex doctrinarum indole, nexu et ordine, eruamus, quid ipse sensisse videri debeat, tum an forte eius, quod senserit, in aliis eius verbis vestigium indagare liceat. Iam, vt omnium rerum principium ille materiam igneam constituit, hoc est, (etsi, quae notio eius animo obuersata sit, nemo indubitanter asseuerare aufit,) materiam subtilissimam, leuissimam, celerrimam, qualis ignea esse

i) Cic. Acad. Qu. I, 11, 39.

h) lib. V. ad Gentes p. 822. ed Schulz. Apud Nemes. de Nat. hum. c. 2. πνεῦμα ἔνθερμον καὶ διάπυρον cf. Tiedemann. Syf. philos. Stoic. T. II. p. 146-152.

esse apprehenditur: animarum quoque ortum ex eodem igne duxit 1).

At idem ἀναθυμίασιw dixisse animam fertur, m) (*exhalationem*, etsi vox parum accommodata videtur) ad quam omnino philosophematum Heracliteorum summa redibat; n) hoc est materiam illam subtilissimi-
 G 4 mam

1) πυρώδη τὴν φύσιν ap. Theodoret. Or. V. ad Gent. p. 822. T. IV. ed. Schulz. Cum Heraclito sensit Parmenides et Hippasus.

m) Obscura est oratio Cleanthis (ex Porphyrio de anima) ap. Euseb. Praep. Ev. XV, c. 20. p. 821. D. esse animam ex Heracliti sententia *effluuium*, ἀναθυμίασιw, collectam adeo ex particulis igneis ex materia crassiore emicantibus. Circumfusum itaque hunc aerem animabus quasi scaturire: iam cum hae sensum et mentem habeant, ipsum hoc caelum νοερόν esse sequitur. Verba autem sic constituenda videntur: Κλεάνθης μὲν — φησιν, ὅτι Ζήνων ψυχὴν λέγει (αἰσθησιν ἢ haec tollenda sunt ab aliena manu inserta ex seqq.) ἀναθυμίασιw, καθάπερ Ἡράκλειτος. βουλόμενος γὰρ ἐμφανίσαι, ὅτι αἱ ψυχὰι ἀναθυμιωμέναι νοεραὶ αἰεὶ γίνονται, εἰκασεν αὐτὰς τοῖς ποταμοῖς, λέγων οὕτως: ποταμοῖσιw τοῖσιw αὐτοῖσιw ἐμβαινουσιν ἔτραα καὶ ἔτραα ὕδατα ἐπιβῆσῃ (male haec accipiunt Interpretes: *in fluuios, licet iidem usque decurrant, aliae atque aliae illabuntur aquae.* Graecis ποταμοὶ non dicuntur ἐμβάλειν, sed ii qui ingrediuntur eas. Est adeo: iis qui fluuium intrant, etsi idem esse videtur, aliae tamen atque aliae aquae itidem affluunt, plantasque alluunt: ita etiam continuo exhilantur animae, ignea materia ab humido et crasso sursum elata. Diferensum adeo hoc ab illo altero, quod iam ex Platonis Cratylō p. 402. A. innotuit, δις ἐς αὐτόν ποταμὸν οὐκ ἐμβάλνομεν, et disertius apud auctorem de Alleg. Homer. p. 443. legitur: ποταμοῖς τοῖς αὐτοῖς ἐμβάλνομεν τε καὶ οὐκ ἐμβάλνομεν. εἰμέν τε καὶ οὐκ εἰμέν. id quod ad continuam illam rerum ῥοήν spectat, quam ipsa illa ἀναθυμίασιw inferre videri potest.

n) Post Brucker et al. inspiciendas saltem est doctissimus Collegae coniunctissimi Μαινεῆς liber *Gesch. der Wiss.*

mam igneam, quae crassiore materia soluta in altum euolat, eumque adeo aetherem constituere videri debet, qui nos ambit. Cum porro materia illa animam constituat, adeoque mentem et sensum: et ipsam habere mentem et sensum necesse est o). Quo ipso fit, vt natura quoque diuina ad eandem illam materiam igneam subtilissimam referenda sit. Quod si animas nunc ab igneis, alias ab humidis exhalationibus ducit Heraclitus: non tam inconstantia aliqua haec dixisse videri debet, quam ea ratione, qua et Stoici igneum vaporem modo ignem modo humidum appellant; colligitur enim ignis ex iisdem corporibus humidis tanquam per vaporem.

Videtur porro ita statuiffe Ephesius philosophus, vt igneam naturam, quo magis ab humido illa liberata sit, tanto plus diuinitatis habere, saltem maiorem mobilitatem, celeritatem, puritatem consequi existimaret: Delatas vtique in corpus animas

Wiss. in Griech. T. I. p. 622. sq. Sufficit praeter Diog. Laert. IX, 9 et II. vnus Nemesii locus de Nat. hom. c. 2. Ἡράκλειτος δὲ τὴν μὲν τοῦ παντὸς ψυχὴν, ἀναθυμιάσιν ἐκ τῶν ὑγρῶν (dicit), τὴν δὲ ἐν τοῖς ζῴοις, ἀπὸ τῆς ἐκτὸς καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀναθυμιάσεως ὁμογενῆ πεφυκέναι. De humana autem anima per ἀναθυμιάσιν declarata v. inpr. Aristot. de anima I, 2.

- o) Bene adeo Sextus lib. VII. p. 398. ἀρβόλαι γὰρ τῷ Φυσικῷ, τὸ περιέχον ἡμᾶς λογικόν τε ὄν καὶ Φρενήρες — τοῦτου δὲ τὸν θεῖον λόγον κατὰ τὸν Ἡράκλειτον δι' ἀναπνοῆς σπᾶσαντες νοεροὶ γινόμεθα: quae sequuntur de somno, Sexti potius interpretamentum habenda sunt quam Heracliti. Similia Stoicorum sunt. Sed in illis ap. Diogen. VII. 145. τὸν μὲν ἥλιον ἐκ τῆς μεγάλης θελάττης νοερόν ὄντα ἄνομμα non dubitamus praeferre νόταρον, vt et rescribendum arbitramur in Porphyrii loco c. II. etfi enim et τὸ νοερόν in ea re locum habet, non tamen in hac orratione ferri potest.

mas humidi aliquantum habere; eo tamen ipso vitam hanc mortalem lucrari *p*). Quae quidem cum Stoicorum simili placito conspirant *q*). At vero quo magis humidum, crassus ille aer, seu materiam dixeris, defluit, igneumque illud superat, calidiorque adeo et purior natura animae redditur, liberata a terrena faece corporis, seu humore isto inertis: eo melior anima ac diuinior, eoque in sapientiam ac virtutem prominentior; ita tandem αὐτὴ ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη *r*). Contra vero animarum exitium

G 5

praesens

p) Itaque nascendo animabus dixit gratum esse, non mortiferum, si humidae nascuntur: ψυχῆσι Φάνας τέρψιν, μὴ θάνατον, ὑγρῆσι γενέσθαι· τέρψιν δὲ εἶναι αὐτοῖς τὴν εἰς γένεσιν πτώσιν. Ultima haec de suo addit Porphyg. de A. N. 10. quae vero ibidem subiiciuntur: καὶ ἀλλαχοῦ δὲ Φάνας, Ζῆν ἡμῶς τὸν ἐκείνων θάνατον, καὶ Ζῆν ἐκείνας τὸν ἡμέτερον θάνατον· vix aliud sunt quam Porphyrianum interpretamentum (non male expositum a b. Gesnero de animab. Heracl. T. I. Commentat. loc. p. 105. 6.) Nam Heraclitus paullo aliter haec de dis extulerat, sententia satis ambigua. Videntur enim verba apud Auct. de Allegor. Homer. p. 442. (Alia loca congestit Fabric. ad Sext. p. 185. C.) in hunc sensum accipienda esse: Sunt dii et hominum animae ex eadem ignea materia: dii igitur sunt *homines immortales*, nos homines sumus *dii mortales*, ζῶντας τὸν ἐκείνων θάνατον· h. si ignis ille in animam humanam colligitur, non ille fit deus; si deus fit, non humana inde conflat anima. In hunc fere sensum interpretatus haec esse videtur Maximus Tyrius Dissert. XLI. p. 489. At Sextus et ex eo alii vulgo ita accipiunt: cum anima corpus subit, igneam ac diuinam vim oppressam quasi mori; at per mortem liberatam animam ad diuinam naturam redire. cf. Brucker. p. 1222.

q) Animas enim in corpus immigraturas λέπειν πρὸς τὸ ὑγρὸν Porphyrius ex Stoicis refert de A. N. c. 11.

r) Nondum harmoniam illam inter τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ὑγρὸν cogitavit Heraclitus; sunt tamen eius commentis elementa ap. auctorem libri de Diasta; v. in recensione Gesn. p. 111. 121. 126.

praefens ac certum est humor τὸ ὑγρὸν, quo opprimi igneam materiam necesse est s); quod quibus verbis, aut quo sensu enarrauerit philosophus, non constat: nisi quod apud Theodoretum memoratum reperimus: animas humano corpore solutas redire ad animam communem, hoc est ad circumfusum illum aetherem, qui igneas illas particulas emicantes recipit ac continet †).

Paullo minus ad consilium nostrum spectant reliqua Heraclitea, etsi cum his ipsis, quae disputata sunt, admodum coniuncta u); attingenda enim est

s) Loca Clement. Alex. Procli et Philonis nota sunt. cf. Brucker. p. 1219. XXII. In Clementis quidem verbis (Strom. VI, p. 746.) ψυχῆσι θάνατος, ὕδωρ γενέσθαι, ὕδατι δὲ θάνατος, γῆν γενέσθαι, quae sequuntur: ἐκ γῆς δὲ ὕδωρ γίνεται, ἐξ ὕδατος δὲ ψυχῆ, aliena ab re et ab indocto homine ex Orphicis versibus paullo ante recitatae expressa sunt. Neque ea in Philonis loco occurrunt, de Mundo incorrupt. p. 958. (T. II. Mang. p. 509.) nec placitis apud Diog. IX, 8. 9. conueniunt. Traxit ad hanc sententiam verba Heraclitea, supra p) in diuersum sensum allata de animabus in corpora abditis Proclus in Timaeum p. 36 med. καὶ ἄλλως οὗτος ψυχῶν τῶν νοερῶν θάνατος ὑγρῆσι γενέσθαι Φησὶν Ἡράκλειτος, inuito, vt arbitramur philosopho Ephesio. Obliti sumus illo loco monere, ab auctore libri de diaeta σύγκρησιν πυρὸς καὶ ὕδατος corpus ingredi narrari: v. Gesner. l. c. p. 91. qui tamen nimis diuersa ad eam illustrandam affert.

t) Theodoret. l. c. p. 824. verbis vtique haud Heracliteis vsus: ἐς τὴν τοῦ παντός ἀναχωρεῖν ψυχὴν, εἴα δὲ ὁμογενῆ οὖσαν καὶ ὁμοούσιον, h. e. in θεῖον illum καὶ κοινὸν λόγον, ε. τὸ περιέχον ἡμᾶς λογικόν τε καὶ φρενῆρες.

u) vt de perpetua illa rerum vicissitudine per τὸ εἶν et εἶμα declarata; de via ἄνω et κάτω bene a Gesnero expofita p. 77. p. 115. add. Bruck. p. 1219. XXIV. Locutus praecipuus est Diogenis lib. IX, 7. 9. ex quo de-

claran-

est verbo saltem altera illa ratio, qua in ipsis Heracliteis vestigia interpretationis *animarum siccarum* deprehendere licet. Occurrit locus, in quo Heraclitus non multum abfuisse videtur ab ea sententia, in quam iam alios discessisse vidimus philosophos, ut alimentorum potusque copia oppressam animam vocaret *madentem et humefactam*, contra vero sobriam *siccam* x). Probabile igitur fit, ipsum Heraclitum ad sensus rerum hoc reuocasse, ut humidum illud, quod nimio cibo vinoque ingurgitantium se corpus obruit, igneas particulas animae extinguat, calorem opprimat, vim motricem interimat. Neque esse potest vlla res ad sensus nostros magis accommodata, quam si intemperantia animorum igniculos extingui dixeris: uti nihil est, quod eos magis excitet, acuat et incalescere ingenium faciat, quam temperatus cibi potusque usus: cuius adeo ad sapientiae studia laudem honoremque praecipuum esse, nobis momentibus vix indiget. Nulla itaque grauior sententia reperiri potest quam illa Epicharmi: *Νᾶφι καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν*. Scr. Gottingae d. XVI. Sept. c10cclxxx1.

clarandus locus Iamblichi de anima ap. Stob. Ecl. phys. p. 113. ext. ex hoc emendandus Plotini locus p. 468. cf. Aristot. de anima 1, 2. Verum de his in transcurso. Nec disputandi nunc copia datur, e quibus antiquioribus sua repetierit Heraclitus.

x) apud Stob. in tit. de temperantia ed. Gen. p. 74. *Ἄνθρωπος ὁπόταν μεθύσθῃ, ἄγεται ὑπὸ παιδὸς ἀνήβου, σφαλόμενος, οὐκ ἐκαίων ὄκη βαίη, ὑγρὴν τὴν ψυχὴν ἔχων. αὕτη ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη*. Videtur ad hanc opinionem deuenisse auctor de diaeta, qui ab igne vires humani corporis repetit: v. p. 138. et 98.

VII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR

IO. ANDR. MURRAY D.

CVM SENATV
SVCCESOREM

IN

MAGISTRATV ACADEMICO

IO. CHPH. GATTERER

CIVIBVS SVIS

COMMENDAT

IN A. D. II. IVLII CLD IO CCLXXXII.

*De febribus epidemicis Romae falso in pestium censum
relatis.*

Magistratu academico, Commilitones, per hunc
annum gesto, nunc ad exitum spectante,
cum Vir Illustris, Collega coniunctissimus,

IO. CHPH. GATTERER

in munus hoc et onus successurus sit, eique rei sol-
lennia in a. d. II Iulii sint indicenda, quibus insi-
gnia academica transferentur in aliam domum: no-
strum est, florentissima Iuventus, rogare vos et hor-
tari, vt ad sollennia haec conueniatis frequentes,
audiatis orationes ex more hinc et inde habendas,
fauea-

faueatis ore animoque votis pro salute et incolumitate reipublicae faciendis, constitutumque apud animos vestros habeatis: ad res prospere et ex vestris parentumque votis agendas quam maxime interesse, vt legibus magistratuique obsequium praestetis, et ad litterarum studia, quorum caussa huc venistis, rite profequenda, tranquillitate et securitate vos non minus, quam rempublicam, opus habere.

Panegyris haec nostra insignem mutuabitur celebritatem et splendorem ex praesentia vestra, Princeps Serenissime, *) Comites Illustrissimi, Commilitones generis ingeniorumque nobilitate commendatissimi, qua vt eam condecorare velitis, summo opere contendimus.

Interea, cum tanquam ad salutationem et congressum inter nos deducta res sit, faciamus, quod in confabulatione familiari plerumque fieri videmus, vt prima quasi verborum velitatione commissa transfiliat statim sermo ad nuperam veris inclementiam contagiumque febriculae, quae ab extremis septentrionis oris progressa late per tot prouincias est vaga, nec nostram urbem reliquit intactam; **) etsi, id quod in aliis quoque contagiosis febribus experti sumus, in hac vrbe multo mitior quam in plerisque aliis locis morbus fuit. Iucundum erit aliquando audire et cognoscere, a quibus oris primo exorta, quibus immutationum gradibus ad caeli, temporum corporumque habitus factis illa sit progressa

*) *Henr. Lud. Car. Albertus, Princeps Nassouiensis.*

**) *L' Influenza.*

gressa et citra quos fines substiterit *)). In illam autem cogitationem facile incidat animus, an non in superioribus aetatibus eiusdem huius luis per terras nostras grassantis vlla vsquam facta sit mentio; audiuius quoque fide nescimus qua traditum, saeculo superiore haud absimilem luem, ex Hispaniis progressam, versus boreales oras contagio manasse. De antiquitate vero si quis quaerat, occurrat ne in ea aliqua similis contagionis mentio; miserandam esse in hoc, vt in aliis, videmus sortem humanam, si cogitamus, quam obscura et manca sit ab rerum inde primordiis per orbem terrarum hominum rerumque memoria; ex sexaginta fere, quae effluxisse creduntur, saeculis vix esse sex, quorum notitiam habeamus paullo exploratiorem, atque etiam hanc vix vnus alteriusue populi, et maximam partem in populorum excidiis per bella et praelia, exitiosioraque his regum imperia, occupatam:

*) Egere de ea ab eo inde tempore plures viri docti et acuti, et febris quidem naturam, affectiones et medelas bene describere; causae tamen remotiores adhuc in penetranti Naturae latent abditae et arcaeae. Inquisitum quoque est in alias similes febres epidemicas, quibus Europa vexata est, praecipue a. 1580. 1675. 1729 et seqq. annis. Primi, si bene memini, de ea egere Itali: *Saggio sopra il Morbo detto Russo di Bened. Gallico. Vicenza 1782.* Guil. Lud. Hoffman *constitutio epidemica Heidelbergensis 1781. Heidelbergae 1782.* Variorum medicorum obseruationes in *Medical Observations and Inquiries by a Society of Physicians in London* Vol. VI. p. 340. — 407. (Est in illis vir doctus Tho. Glass, qui p. 377. adeo statuit, pestilentiam Achiuorum castratentantem apud Homerum nullam aliam fuisse quam simile epidemiae genus). *Vber den iüngsten epidemischen Katarrh von D. Phil. Lud. Wittwer. No rimb. 1782.*

patam: iacere reliqua nocte tenebrisque sepulta; adeoque nos, quibus hoc terrarum orbe iam senescente nasci contigit, rerum tamen euentorumque notitiis esse pueros; adeo multa ex superiorum saeculorum memoria ignoramus; ut saepe, cum doctos viros de antiquorum populorum opinionibus, religionibus moribusque, tamquam de re luculenta et explorata, tam asseveranter pronuntiare audimus, in animum veniat illud, quod apud Platonem sacerdotes Aegyptii occinebant: *Graeci, semper pueri estis!* a)

Inter haec animus recurrit ad res Romanas, et ad memoratas toties a Liuiο, quod vel puerilis doctrina in memoriam reuocare potest, pestilentias; quae si vere ex eo, quod nos hoc nomine appellare solemus, genere fuissent, mirationem facere deberent, quod populi Romani his cladibus stragibusque exhausti tanta superesse potuit frequentia. Enimvero pestilentiae vocabulum, nec nostris aetatibus fatis subtiliter constitutum, cum nec inter medicos omnino conueniat, quinam potissimum pestilentiae character habendus sit, b) multo magis vetere

a) In Tim. p. 22. Tom. III. ὁ Σόλων, Σόλων, Ἕλληνας αἰεὶ παῖδες ἐστέ. γέρων δὲ Ἕλληνα οὐκ ἔστιν. — νέοι ἐστὲ τὰς ψυχὰς πάντες. Omni hoc generi humano dictum putabimus; inprimis sapientibus ac doctis, quibus omnia a se ad liquidum perducta videntur.

b) cf. v. c. de Haen Ratio medendi P. XIV. S. 2. c. 2. 3. p. 225. sq. vbi Hippocrates p. 240. perperam laudatur, nam is pestem proprie dictam non attigit. Galenus autem, qui sua aetate saeuissimae pestis vim grassantem vidit, tam parum subtiliter de ea agit, ut naturam eius potissi-

tere aeuo ita frequentatum fuit, vt omnem febrem malignam, inflammatione corpus occupantem, exanthematicam, epidemicam, homines eo nomine appellarent. Quod vero multo grauius est, re accuratius pensitata, et locis in Liuiio aliisque scriptoribus, in quibus de pestilentia agitur, consideratius exploratis, manifestum nobis fieri videtur, ne vllam quidem inter Romanos pestilentiam memorari, quae pro pestilentia proprie dicta haberi possit, nec ante Saec. II. a C. N. vllum exemplum, de quo satis certo constet, occurrere: siquidem, in quo fere omnes conueniunt, pestis naturam, a putredine ortam et contagio manantem, per tumores glandularum, anthraces, parotides, bubones, contactu mortifero, ad praesentem mortem properantem, certa sui signa, quibus ab aliis febribus putridis discerni possit, suppeditare concedamus *c*). In iis saltem, quae scriptores de pestilentibus subinde Romanam vastantibus narrarunt, nihil eiusmodi commemoratur,

potissimum in hoc ponat, quod multos illa perimat: ad Epidem. III, 20. p. 263. Το. IX. οὐ γὰρ δὴ νοσήμα-
τος γέ τινος ὄνομα ἐστὶν ἐπιδήμιον ἢ λοιμῶδες, ἀλλ', ὅτι
περ' ἂν πολλοῖς ἐν ἐνὶ γίνεται χωρίῳ, τοῦτο ἐπιδήμιον
νομίζεται· προσελθόντος δὲ αὐτῷ τοῦ πολλοῦς ἀναιρεῖν,
λοιμὸς γίνεται. Fuit hoc plerumque inter causas in-
crementorum quae pestis contagio habuit, quod ipsis
medicis controuersa res fuit, pestilientiane an alia fe-
bris luesue corpora tentaret. Ita Massiliae, 1720, ita
Venetiis 1576. et aliis locis ac temporibus se ha-
buit. (cf. Galliccio *Saggio sopra il Morbo detto Russo*
p. 4. 199. della *Comprovazione*).

- e) v. Mead de Peste c. I. nec valde diuersa sunt, quae a
de Haen l. c. disputantur; etsi ille recentiorum de peste
disputata aut ignorare aut eleuare velle videri potest.

r, quod non in quacunq̄ue alia febre putrida potuerit.

quod igitur aſſeueramus, hoc eſt, vt non tiemus, nullam omnino ante Saec. II. a C. nae fuiſſe peſtilentiam, verum vt ſtatuamus, ae apud Liuium alioſque leguntur, peſtilentoprie dictae ſigna ſatis certa nulla habere. im ignoramus, de ſaeculis Romae prioribus rebus nos certi et explorati aliquid non

famam enim obſcuram et exilem a maiori- ceptam litteris conſignarunt primi Annalium res a Saeculo inde ab V. C. ſexto, et variis o quiſque ingenio modis amplificarunt orna- e; ex iis arripuit ea, quae maxime probaret, , alia Dionyſius, alia Plutarchus, ſaepe dif- ter ſe et diſcrepantia, eaque ſuo quiſque more int et ornarunt, vt in iſtis locis de peſtibus ere licet. Quod ſi vero ea, quae aetati ſuae ra erant, certiora et exploratiora tradere e videri debent: non tamen ea naturae rei- edicae iſta aetate vigeſcit notitia, vt mor-

calamitates ſatis diligenter et preſſe expo- ſſent. Eſt itaque, quoniam ad religiones ant morborum notationes, in Pontificum us vna cum prodigiis prodigiorumque pro- nibus peſtilentiae accurate ſuis annis adſcri- ar, non tamen expectari poterat, vt de ea- atura, ortu ac progreſſu, aliquid diſerte et ſatis memoriae mandaretur. Hoc enim erat quod antiquitatem omnino ab ſubtiliore na- adeoque et morborum cognitione reuoca-

vit et retraxit, quod ea, quae ad interiorem eius notitiam spectabant, inprimisque quae ab sollenni rerum cursu recedebant, ad religiones metumque deorum referebantur. Adeo nulla grauior ac pestilentior ignoratio est quam naturae seu hominum seu rerum; *Hoc fonte derivata clades Inque patres populumque fluxit.* Quot pravis religionibus ac placitis, quot superstitionibus perniciosisque institutis liberata esset aut intacta mansisset gens humana, si naturae et suae et rerum accuratiore scientia cum ipso ortu imbuta fuisset, aut ab his tanquam omnis verae scientiae elementis sua rudimenta petiissent ii, qui religiones et iura condere videri volebant! Cum itaque semel imbibitum esset animis, nihil mali, nullam calamitatem, nullam febrem ac morbum grauiorem nisi ab ira numinis immitti, declarari hanc iram certis euentis naturae insolitis, hoc est ostentis prodigiisque, curationem morborum a placata numinis ira esse expectandam, nec placari eam posse nisi certis ritibus et formulis a Pontificibus praescriptis: inter haec, fieri nullo modo potuit, vt sagacitas aliorum de morbis his sollertius observata et inuestigata traderet. Quo factum est, vt diferta fatis sit scriptorum narratio de prodigiis eorumque procurationibus, de morbis autem non nisi pauca, eaque vulgaria commemorentur.

In his tamen prodigiis agnosci interdum possunt vestigia caussarum, a quibus lues ortum traxerit: sunt autem eae nullae aliae, quam quae febres putridas vulgares gignere solent: aeris intemperies, anni vel frigoris inclementia, intolerabilis calor aestiuus,

aestius, ficcitas, agrorum sterilitas cum fame, ventorum procellae, terrae motus, ignes e soli visceribus erumpentes cum mephitibus. Nullum enim, quod satis constat, in iis, quae ab Liviio aliisque commemorata sunt, prodigium ostentumque, ne imbrium quidem cruentorum aut quod lapidibus pluit, occurrit, quod non ad naturae euentum casumque referri possit. Alia a metu repetenda sunt et a terroribus falsisque persuasionibus, quas mentibus, semel perculsis et attonitis, religiones deorum iniicere solent; vt, si auditae fuerunt in montibus siluisque voces aut mala ominantes aut sacra intermissa repetentes; et quae huiusmodi sunt alia. Vt igitur, quam vere haec a nobis dicta sint, intelligatur, agedum pestilentias, quae a Romanarum rerum scriptoribus commemoratae sunt, breuiter pro consilii ratione recenseamus: si modo hoc monuerimus, plerumque malum intra urbem et agrum Romanorum substituisse; quo ipso pestilentiae notio circumscribitur.

Prima pestis sub Romulo post Tatium caesum narratur a Dionysio, *d*) multoque ornatius a Plutarcho, nam agrorum pecorumque sterilitatem pluviasque cruentas adiicit; cui quidem narrationi tam disertae in tam remotis aetatibus, nulla rerum memoria per libros prodita, parum fidei habemus: si tamen fidem habere placet, luis causa inde manifesta fit. Iterum sub Tullo Hostilio pestilentia

H 2

labo-

d) Dionys. II. 54. Plut. in Romulo Opp. T. I. p. 32. F. vbi inter alia: ὕσθη δὲ καὶ σταγόνιν αἵματος ἡ πόλις non, ἤσθη.

laboratum est: praedicta ea prodigiis, cum in monte Albano lapidibus pluisset: *e*) quo ipso intelligitur, ventorum procellis agros vexatos fuisse. Memoriam huius pestilentiae insignem fecit Tulli mors, quam a ritibus occultis procurandi morbi vetustas repetiit *f*). Ab hoc tempore nulla pestilentiae mentio nisi V. C. 266. ex fide Dionysii: *g*) qui Marcio pulso, morbum pestilentem non modo multitudinem tentasse, sed et pecudum stragem fecisse narrat: quo ipso intelligitur, luem, non pestem, eam fuisse. Eodem auctore V. C. 284. morbus pestilens inuasit maxime mulieres, imprimis gravidas; *h*) quae res in multis pestilentibus non minus obseruata est; *hh*) sed eadem paullo post faeuus exarsit nec ulli aetati aut sexui perpercit; *i*) illud memorabile visum, morbum tam atrocem celeriter euauisse. — V. C. 292. iterum pestilentia; sed luem potius arguunt ea, quae Liuius addit: „graue tempus et forte annus pestilens erat vrbi agrisque, nec hominibus magis, quam pecori; et auxere vim morbi, terrore populationis pecoribus agrestibusque in urbem acceptis.„ Exornauit haec mirifice Dionysius pro more suo. *k*) V. C. 301. „duo mala ingen-

e) Liv. I, 31. at Dionys. III, 35. in suis auctoribus nihil de his narratum inuenerat; saltem non repetit.

f) v. Liv. l. c.

g) Dionys. VII, 68. Nam Liuius II, 36. tantum de praefultore ludorum memorat.

h) Dionys. IX, 40. similem luem idem IV, 69. sub Tarquinio II. commemorat.

hh) cf. Mercurial. Lectt. de Pestilentia c. 10.

i) id Dionys. IX, 42

k) Liv. III, 6. Dionys. IX, 67.

ingentia exorta, fames pestilentiaque, foeda homini, foeda pecori., Ita Liuius; at Dionysius iterum rhetorico spiritu: „mancipia tantum non omnia absumta, ingenuorum dimidiam partem sublatam, vt aegrotorum numero non suppetent medici;,, ac si iam illo tempore Roma medicos suos habuisse videri possit. *l*) V. C. 318. „pestilentia populum inuasit; — ceterum magis vis morbi ingrauescens curae erat terroresque ac prodigia; maxime quod crebris motibus terrae ruere in agris nuntiabantur tecta., *m*) Probabile fit, hiatibus soli corruptum aerem contagium sparsisse: quo fere modo pestes Saec. VI. et XIII. a C. N. ortae feruntur. *n*) Videtur ea lues seu reuixisse seu durasse vsque ad annum hinc quartum, V. C. 321 et iterum V. C. 324 inualuisse ex siccitate. *o*) — Iterum a. 342. „pestilentia coorta, minacior tamen quam perniciosior, — defuncta ciuitate plurimorum morbis, perpaucis funeribus, pestilentem annum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, vt plerumque fit, excepit *p*) —, a. 355, insignis annus hieme gelida ac niuosa, adeo vt viae clausae, Tiberis in nauigabilis fieret; tristem hiemem siue ex intemperie caeli, raptim mutatione in contrarium facta, siue alia de causa, grauis pestilensque omnibus animantibus aestas excepit., *q*) Suspecta est omnino

H 3

l) Liv. III, 32. Dionys. X, 53.

m) Liv. IV, 21.

n) vid. Chicoyneau p. 61.

o) v. Liv. IV, 15. et 30.

p) Liv. IV, 52.

q) Liv. V, 13.

nino pestilentia a. 372, Manlianum supplicium breui insequuta, et ex ea ortum habuisse magnae parti visa r); at ea, quae a. 389 exarserat, hoc et insequente anno faeuit: maxime eam insignem mors M. Furii Camilli fecit s). Omitto fabulosam de Curtio, qui in voraginem tetro halitu urbem infestantem se immisisse fertur, narrationem a. 392 t) ex qua tamen intelligitur, in media vrbe mephitin seu putorem sulfureum e terra prorumpentem vicina loca pestilenti afflatu infecisse, donec alia soli mutatio venam occultam spiramenti occluderet seu elideret; omitto aliam pestilentiam a. 406 u) et alteram a. 420 uu) tum tertiam a. 441 x) et quartam a. 451 tanquam parum memorabiles, nisi quod in hac „terram multifariam pluiffe, et in exercitu App. Claudii plerosque fulminibus ictos nuntiatum est y);“ vt grauibus tempestatibus aerem turbatum eo anno fuisse facile intelligas. Alia pestilentia a. 562. Aesculapio Romam arcessendo locum fecit z), a. autem 476. et insequente pecudes hominesque communi strage corripuit pestis, grauidarum maxime abortibus infamis. a) Pestis, quae in castris Poenorum et Romanorum ad Syracusas a. 542. per intole-

r) Liv. VI, 20.

s) Liv. VII, 1. et 2.

t) Liv. VII, 6.

u) id. VII, 27.

uu) ibid. VIII, 17.

x) IX, 28.

y) id. X, 31.

z) id. X, 47.

a) v. Oros. IV, 2.

intolerandam aestus vim corpora labefactavit *b*), ut et altera, quae in Bruttis utraque castra pari clade affecit, *c*) causas habuit satis obvias; ea autem quae a. 546. in urbem agrosque incidit, vix in censum venit; „nam in longos magis morbos, quam in perniciosos, euasit.“ *d*) Inde a. 573 „pestilentia in agris forisque tanta, ut Libitina vix sufficeret,“ eaque in tertium annum urbem Romam atque Italiam vastavit. *e*) Perculsi terroribus animi ad varias superstitiones sese appulere; inuenta quoque arca sepulchralis Numae cum eius libris; adeo prouisi in superstitiones leuesque persuasiones esse solent homines calamitatibus publicis oppressi. Memorabilior ceteris est pestilentia a. 580. quae priore anno in boues ingruerat, nunc autem verterat in hominum morbos: „qui inciderant, haud facile septimum diem superabant; qui superauerant, longinquo, maxime quartanae, implicabantur morbo.“ *f*) Non pestem vere dictam tum corpora tentasse, vel verba extrema docent. Nec affirmare audemus, an inter veras pestilentias referenda sit atrocissima illa, quae a. 627 Africam, pestilentiae nativam sedem, vastavit, locustarum ingenti multitudine, postquam in agris fruges herbasque exederant, in

H 4

pela-

b) v. Liv. XXV, 26.

c) a. 546. ibid. XXVIII; c. 46.

d) XXVII, 23.

e) XL, 19. add. Obsequ. de Prodig. c. 60, vbi praeterea narratur, per sex menses non pluuisse.

f) Liv. XLI, 21. add. Obsequ. c. 65. Idem aliam anno 589. assignavit c. 72. tertiam a. 612 c. 81.

pelagus merfa et iterum in littus expulfa. *g*) Antecedente anno Infulas Liparaeas peffilentia afflixerat, ex terrarum motibus flammisque ex terra marique emicantibus. *h*) Ab hoc tempore, per ipfa bella ciuilia, non vidimus memorari peffem, praeterquam eam quae a. 711. Hirtio et Panfa Coff. totam Italiam corripuit; praecelferat tamen exundatio Padi et Tiberis ingens, vt eieftorum in littus pifcium tabes inficeret aerem; quae vnde profecta fint, colligere licet ex eo, quod eodem tempore inter prodigia procellae, terrarum motus, variaeque caeli fpecies memorantur. Simili modo a. 732 cum Augufto principatum tenente peffilentia per totam Italiam graffabatur, praecelferat Tiberis exundatio cum procellis. *k*) Sub Nerone C. N. 69. Romae peffilentia unius aeftumni fuit, quo XXX funerum M. in rationem Libitinae venerunt. *kk*) Iterum sub Tito peffilentia fuit, quanta non temere alias *l*), et iterum sub Antonino Pio sub a. 141. multas Imperii R. partes peruagata. *ll*) Prima peffis vero nomine fic dicta a. C. 169. a L. Veri Imp. exercitu a Parthis reduce in Italiam eft reportata;

g) Orof. V. 11. Auguftin. C. D. III., 31. Liv. Epit. LX. Obfeq. c. 90.

h) Digna res, vt de ea confulantur fcriptores Strabo VI. p. 424 C. (277.) ex Pofidonio. Orof. V. 10. Obfeq. 89.

i) v. Dio. XLV, 17. Fuit haec annium elunies aliis quoque temporibus, vt 590. sub Gregorii M. pontificatus aufpicia, inter peffilentiae cauffas.

k) Dio LIV, 1. eft ea, quam Plin. VII, 45. f. 46. innuit.

kk) Suet Nero 39.

l) Suet Tit. 8.

ll) paffim Galenus.

tata; Babylone illa, fomite pestilenti ex abdito loco in aerem protracto, tabem in Parthos vulgauerat; *m*) inde vsque ad Gallias et Rhenum cuncta contagiis et mortibus polluit; altera quae sub Commodo a. 189. ingruisse dicitur, nisi prior illa tum forte recrudit, vix in censum venire potest. *mm*) At Romanum imperium peruagata est tertia a. 252 Gallo et Volusiano Imp., orta et haec in Aethiopia; *n*) tandem quarta famosissima illa 543. Iustiniano principe: *o*) quae ab Aegyptiis orta, Pelusio hinc Alexandriam inde per Palaestinam sparsa, sequente anno per extremos terrarum fines diffundi coepit.

Ex his igitur, quae commemorata sunt, manifestum esse arbitramur, ante L. Veri tempora nullam pestilentiam memorari, cuius signa fatis certa memoriae tradita sint; etsi res ipsa fatis probabile faceret, bellis cum Poenis gestis populorumque mutuis per Italiam, Siciliam et Africam commerciis, pestilentiae femina ex Africa per alias terras ferri spargique debuisset; nam in his terris zonae torridae propioribus pestem gigni indeque contagio

H 5

aliis.

m) Iulius Capitol. in Vero c. 8. add. Ammian. XXIII, 6. p. 293. ed Lipf. Oros. VII, 15. et quidem per plures annos. cf. Jebb in Vita Aristidis ad ann. 173. 5.

mm) v. Dio. LXXII, 14.

n) v. Oros. VII, 21. Est haec illa, de qua Cypriani libellus de mortalitate agit, Opp. P. I. p. 156. etsi pauca inde de ipsa lue discas: conf. tamen ib. not. et Dodwell. Annal. Cypr. ad. a. 252.

o) Praeclara de ea loca Procop. de b. pers. II, 22. Evagr. IV, 29.

aliis terris inferri, constans nunc est virorum doctorum opinio. Quod si de Carthaginensium rebus fatisque plura ad memoriam hominum propagata essent, luculentiora forte pestilentiae iam antiquioribus aetatibus argumenta haberemus; nunc pauca, eaque parum diserte et accurate exposita. *p*) Antiquissima haud dubie esset pestilentiae memoria in Chronico Eusebiano memoratae sub ipsum diluuii Deucalionis tempus, nisi illud commentum esset indocti hominis, cui male fides habita est. *pp*) Pestilentiam Mosi bene innotuisse fati constat; ab Herodoto tamen ea non memoratur in iis quae de Aegypto exponit. *) In Graecia auditur quidem nomen λοιμοῦ ab vltima inde memoria: depulisse pestem narratur Aeacus precibus ad Iouem factis; item

p) Vt ante C. 372. Olymp. CII. v. Diod. XV, 24. in oppugnatione Syracusarum Ol. XCVI. 1. ibid. XIV, 70. 71. et in obsidenda vrbe Agrigento Diod. XIII, 86.

pp) In Aethiopia multae pestilentiae locales, ut Plato meminit, fuere: Chron. Euseb. Hieronymi Nu. 490. Eadem Orosius et alii repetierunt. Si tamen Platonis Timaeum inspexeris p. 22. C. (Bipont. p. 291) facile patet hominem plura diuersa in idem miscuisse. Male quoque prouocatur ad Maxim. Tyr. Diss. III. extr. nam is de peste sub b. Pelop. ingruente agit.

*) Potuit in antiquioribus aetatibus sacerdotum cura et inspectioe multis modis, v. c. religiosi lustrationum et castimoniarum ritibus, pestilentiae contagio prouiduum esse: vt acute suspicatur Collega coniunctiss. Gatterer (*Weltgeschichte 1785*) p. 209. Nec magis tamen sub Ptolemaeis vlla pestis mentio occurrit. Omnino illud, quod vulgo de pestis in Aethiopia ortu et per Aegyptum in Asiam descensu traditur, nondum fide satis explorata niti constat.

item Aristaeus sacro facto circa Sirii ortum; q) Notissima est pestis in castris Achiuorum in primis Iliadis versibus; Sequioribus aetatibus feruntur alia, sed fabulis propiora, de Epimenide Athenas arcessito ad liberandam peste urbem, et de Empedocle, pestem ab Agrigentinis, ciuibus suis, miris artibus auerruncante. Verum vna est, cuius memoria ita ad nos peruenit, vt de ea iudicium facere liceat, vt pestis, quae sub belli Peloponnesii initia Atticam inuasit; etsi de ea quoque Hallerum dubitasse videmus: „non putes, inquit, vero nomine pestem fuisse,, r).

Etsi essent adhuc nonnulla, quae forte non iniucunde commemorari possent, veluti de auertendarum pestium modis ac consiliis apud Romanos, quibus subest plerumque ratio aliqua a vanis religionibus petita; porro, si comparatio instituat inter morbos contagiosos veterum et recentiorum aetatum

q) v. Apollon. II, 520. Diod. IV, 82.

r) Haller Biblioth. med. pract. To. I. p. 102. Pestem illam accurate narratam esse a Thucyd. II, 47. III, 87. Diod. XII, 45. 58. ex alio auctore, tum a Lucretio, nota res est; Etiam illud vulgo nunc tenetur, ab Hippocrate in Epidem. I. non veram pestem, sed febrem epidemicam, quae Thasios et alias Graeciae vrbes infestabat, narrari v. Freind. Comment. ad eum lib. p. 119. Fuere viri docti qui recensensus variarum pestilentiarum, quae vsquam traditae sunt. ediderunt; in his est ad calcem (*Franc. Rondinelli*) *Relazione del Contagio stato in Firenze l' a. 1630 et 33.* Firenze 1714. Verum parum explorata et locis ad nullam criticam historicam exactis ista apposita sunt.

tum, vtri maiorem corporum stragem ediderint, quibusque de causis id factum sit in tanto maiore corporum robore victusque simplicitate: dimittenda tamen est de manibus disputatio tam male ominata, et a sacris et sollemnibus his, quae indicimus, aliena. Meliora omnia et faustissima auspicia petetis, Commilitones, ab iis, quos verba facientes in ipsis sollemnibus audietis. PP. Kal. Iuliis c[on]sol[id]o cccclxxxii.

Epime-

E p i m e t r u m.

Cum ad hoc argumentum ab eo inde tempore redire non licuerit: adiiciam saltem nonnulla super iis, quae in extremis versibus e manibus dimissa sunt.

Incuria et focordia partim in prouidendis et cauendis iis rebus, quae aerem corrumpere solent, partim in depellendis aeris caelique iniuriis, soli porro et aquarum vitiis tollendis, vt inter omnes populos barbaros, inprimis magna hominum multitudine in vnum locum congregata, ita et Romae haud dubie febres leuiores in malignas plerumque mutauit. Si in vlllo populo politia ad summum, quo ea adduci potest, peruenerit fastigium: probabile fit, febrium vim malignam obscura sui vestigia esse relicturam. Vt in nostrarum ciuitatum fastis, ita Romae pestilentiae mentio crebra per antiquas aetates fit: in recentibus rarior occurrit. In tanta rei medicae ignoratione nihil recte curabatur. Vbi corpora morbo essent tentata, cum ad deorum iram mali causas referrent, a superstitiosis ritibus auxilium petere: sacrum nouendiale indicere, clauum pangere, expiatione lustratione et supplicatione pacem et veniam deorum expetere. Quid? quod sacra arcana curarunt, quibus ipse Iupiter eliceretur, cogereeturque fateri, quibus ritibus ira eius placari posset; vt a Tullo Hostilio factum: Liv. I, 31. Casu accidit vt is fulmine ictus cum domo sua conflagraret; nam, eum arte aliqua temere adhibita ignem caelestem in se deriuasse videri, temporum barba-

barbaries credere vetat; etsi potuit certos ritus patrare, sacris factis, in loco incluso, quibus fulminis vim alliceret; potuit quoque res fabulose ornari, quum fama tantum hoc constaret, incendio Tullum periisse. Dionysius e suis auctoribus nihil ea de re memoravit III, 35. Nihil ad superstitionem Romanorum defuit, quam, quod per Orientem a tot populis factum videmus, ut graui calamitate afflicti deorum iram sacrificiis humanis placarent.

Romae antiquioribus temporibus habitationis ad corporum valetudinem instituendae cura fuit nulla; tantum conuallium inter montes ab aquarum colluue liberandarum rationem inierat Tarquinius cloacis ductis. Tiberis exundantis aquas stagnantes saepe incusant scriptores. An paludes Pomtinae iam tum, cum minus late Volscorum agros obducerent, aerem corruperint, dicere non ausim. Mancipiorum multitudo in eadem domo in angusta cella habitorum luem haud parum contagio spargere debuit. Tum saepe terrore ab hostibus fines populantibus orto, fuga in urbem facta pecora agrestesque in urbem sunt recepti: (ut Liv. III, 6 et al.) Hac colluue hominum animantiumque tecta ac vias vallesque confertis corporibus opplente, interdum per immodicum aestum, seu frigus insolitum, aliamue aeris intemperiem, contagium per omnes ordines sparsum esse quis miretur?

VIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

PRORECTOR

IOAN. CHRISTOPH. GATTERER

CVM SENATV

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS

SACRA XXXXIV.

IN A. D. XVII. SEPT. CLDIDCCLXXXII.

RITE INDICIT.

*De Leone M. Pontifice Rom. Attilae et Genserico
supplice facto.*

Summi Pontificis Romani Pii VI. iter hac aestate Viennam ad Imperatorem susceptum iis, qui in historiis sunt versati, multarum rerum partim similibus partim dissimilibus memoriam refricuit. Vidimus itaque plura in comparisonem adducta. Poterant inter haec legationes Pontificum cum Romanorum tum aliorum de rebus grauibz actae memorari. Nec absolum itaque videri potuisset, si nunc, cum sollennibus crastino die habendis proluendum sit, de Iadua, Pontifice Iudaeorum, voluissemus agere, Alexandro ad Hierosolyma pergenti in

in occursum prodeunte. Suavis utique narratu fabula. Sed ferebat animus ad alteram narrationem de Leone M. bis legatione functo, altera ad Attilam, altera ad Gensericum Vandalorum regem: quarum tamen prior illa longe maiorem celebritatem assequuta est pictura Raphaelis Vrbinatis nobilissima. Adeo verum est, quod in historiis legendis saepe in animum venit, aliorum plerumque ingeniis potius quam propriae virtuti famam plerorumque ad posteritatem deberi; multas magnas res geri, paucas satis claras: scilicet nisi ea fortuna contigerit, ut ingeniosorum hominum opera illae nobilitentur *). Picturam hanc his ipsis diebus chalcographico opere, coloribus suis ad tabulae pictae similitudinem scite elaborato, vidimus: quo ipso animus ad alterum hoc argumentum inclinatus est. Verum Leonis legatio altera ad Gensericum si non maiore, saltem non minore admiratione quam prior digna erat; facta et illa ad regem victorem eumque barbarum, ut vrbs propugnatoribus vacua ei dederetur. Quanto melior in hoc fortuna Pii VI. qui, non urgente necessitate, sed consilio ac sponte, adiit Imperatorem omni humanitatis et facilitatis laude celebratum, aequo iure ac loco de rebus communibus egit, et lautissime exceptus mirificeque recreatus ad suos rediit. Rerum cursu procedente mature intelligetur, quae causae satis graues, qui fructus satis memorabiles, huius profectionis fuerint. Verum ad Leonem Sanctum progrediamur.

Sane

*) Hinc illud: *O fortunate adolescens, qui tuze virtutis praeconem Homerum inueneris!*

Sane quidem in argumento versamur tam trito, et in vulgaribus quoque historiis recocto, ut stolidum esset, si profiteri vellemus, noua nos esse his de rebus allaturos. Neque vero id scriptionis genus aut consilium postulat; et vana est nouitatis laus ex rerum figmentis verborumque fuco puerili; nec quicquam tam alienum ab historiae dignitate, quam leuissima quaeque ingenii commenta (quorum noua semper propago pullulans suppetit etiam minus sollertibus) factorum veritati substituere. Multo minus inanem operam iactare placet in reuocandis ac refellendis iis, quae perperam passim tradita, et ab aliis dudum sunt animaduersa. Interea suum utique iudicium, sua ratio, cuique potest constare in rebus seu explorandis et trutinandis seu exponendis. Est aliqua laus etiam in hoc, si ad antiqua ornanda, obscura illustranda, ingenium non defuerit. a)

Attilam

a) Incredibile est, quam multa de Attila narrata sint, cum tam pauca certo tradi possint. Fabulosis commentis onerarunt res Attilae certatim monachi, tum rerum Hungaricarum scriptores, porro Itali, imprimisque qui ciuitatum nonnullarum, ut Mediolani, Mutinae, Patavii, Aquileiae, res exsequuti sunt. Est in gentis Atestinae honorem scriptus libellus a *Nicolao Tomaso d' Aquileia*, ut praefatio prae se fert, Patriarchae Nicetae (fuit utique eo tempore Nicetas Episcopus Aquileiensis, ut ex S. Leonis Epistolis constat) a Secretis, versus in sermonem prouincialem a Nicolao de Casola Bononiensi, et Italice editus Ferrariae 1568. 4. Habemus cum hoc in manibus alium e bibliotheca academica libellum 1477. italice exaratum quaternionibus impressum, Venetiis haud dubie: *La hystoria de Atila dicto flagellum dei, translata da lingua francescha in latina*-1421. Est hic libellus is, de quo Sabellicus agit Lib. III. de vetustate Aquileiae p. 72. E. Ital.

Heynii Opusc. acad. Vol. III.

I

illustr.

Attilam re in campis Catalaunicis malè gesta, refecto exercitu, anno sequente (a. C. 452.) per Pannonias Italiam ingressum, late omnia populando vastasse, Aquileiam vi expugnatam solo aequasse, inde Ticinum et Mediolanum, vi captum, diripuisse satis constat. *b)* Res iam in eo erat, vt victor Romam peteret. Valentiniani Imp. socordia nulli rei prospexerat, quae aut ad auertendum hostem, aut ad tutandam Italiam idonea esset; ne Alpium quidem claustris occupatis, qua aditus ad Italiam erat. Aëtius abfuisse dicitur ad copias parandas; ex Idatio patet, ad Marcianum Imp. Constantino-
polin eum esse profectum, vnde mox, quod infra videbimus, cum auxiliis rediit. Omnino illa aetate copiae, si parandae erant, arcessiebantur a barbaris:
hoc

illustr. vt ex nota exemplari nostro adscripta didicimus. Suppar ei nec forte multum aetate superius est carmen nuper a Fischero V. C. vulgatum, de prima expeditione Attilae in Gallias. Iam haec quidem vana signa esse nemo nunc facile dubitet. At tamen meliores quoque scriptores post Sigonium et alios, ipsi, inquam, Muratorii, Belii, Prayi, nimis copiosi videri possunt in Attilae rebus exponendis, cum eadem lance apponant seriorum scriptorum commenta cum iis, quae ex Prisco aut Iornande hausta sunt; vt adeo melius consilium sequutus videatur Gebhardi V. C. in nupera rerum Hungaricarum expositione, allatis tantum iis, quae ex scriptoribus fide dignis hauriri possunt. Ea vtique, quae de Attila Italiam ingresso cum fide tradas, ad pauca redeunt, quae ex Prisco Iornandes, tum quae Prosper memorat, qui Leonis Pontificis primus Notarius fuit, et secundum hunc Idatius. Nam Historias Miscellas, quae Paulo Diacono subiiciuntur, a seriore manu in hoc loco interpolatas esse nunc satis conuenit.

- b)* Alia vrbium nomina sunt in Histor. Miscell. Paulo Diacono subiectis p. 98. Murator.

hoc erat exercituum Romanorum robur. Adeo degenerauerat Romanum nomen; imbelle vulgus, laboris et disciplinae adeo intolerans artisque militaris rude, ut in pugna Catalaunica Attilam loquentem inducat Iornandes: *Nota, inquit, nobis sunt leuia Romanorum arma. Primo enim non dico vulnere, sed ipso puluere grauantur.* De Romanis haec dicta esse quis non obstupescat? Pergit: *Dum inordinate coeunt, et acies testudinemque conneſcunt: vos configite praestantibus animis, ut soletis, despicientesque eorum acies, Alanos inuadite, Vesegothis incumbite.* c) In fociis nempe summa pugnae erat posita; Romani ipsi pars agminis vilissima. Mos autem pugnandi erat Hunnorum, idem qui aliorum barbarorum, ut primo impetu effusi aciem hostium perfringerent. Interea a Valentiniano spes in eo posita esse fertur, ut Italia decederet. d) Tandem consultius visum est, ut legatione facta Attilae animus tentaretur: e)

I 2

Suscepit

e) Iornand. de reb. Get. c. 39.

d) Prosper in Chron. *Herculano et Sporatio Coss. qui ipsam Aëtium huius consilii arbitrum edit: Attila redintegratis viribus, quas in Gallia amiserat, Italiam ingredi per Pannonias intendit, nihil duce nostro Aetio, secundum belli prioris opera, prospiciente; ita ut ne clusuris quidem Alpium, quibus hostes prohiberi poterant, vteretur: hoc solum spei suis superesse-existimans, si ab omni Italia cum Imperatore discederet.*

e) Idem pergit: *Sed cum hoc plenum dedecoris et periculi videretur, continuuit verecundia metum, et tot nobilium prouinciarum latissima euersione credita est saeuitia et cupiditas hostilis expleta; nihilque inter omnia consilia Principis ac Senatus Populique Romani salubrius visum est, quam ut per legatos pax truculentissimi regis expeteretur.*

Suscepit hoc consilium cum viro consulari Auieno f) et viro Praefectorio Trigetorio beatissimus papa Leo, auxilio dei fretus, quem sciret nunquam laboribus piorum defuisse. Nec aliud sequutum est, quam (quod) praesumerat fides. Nam, tota legatione dignanter accepta, ita summi sacerdotis praesentia rex gaudius est, ut et bello abstinere praeciperet et ultra Danubium promissa pace discederet. g)

Haec quidem scriptor, qui rebus interfuit, isque fide dignus; at quam breuiter ea narrata sint, videtis. De consiliis Attilae nihil dictum, nil de conditionibus pacis: nil de causis, quae, ut preces admitteret, Attilam mouerint. Scilicet grauissimorum generis humani euentuum causae plerumque aut nullae aut obscurae et ambiguae habentur; acquiescendum est in causis probabilibus; satisque sumus beati, modo facta ipsa teneamus explore et cum fide tradita; etsi ea est multorum vanitas, ut iacent se causis, non timide ac verecunde coniectando assequendis, sed audacter, ac si exploratissima afferrent, exponendis, earum rerum, quarum nulla superest aut obscura memoria; ita ut causis reperiatis saepe excogitanda sint facta; multo magis id, quod diximus, ita se habet in rebus barbarorum, et in iis saeculis, quae non minus ipsa barbara recte dixeris. Itaque et in his, de quibus nunc agitur, satis est, de ipsa legatione dubitari non posse; etsi plus in ea auctoritatis datum Pontifici, quam ipsa res

f) Fuit is Consul a. 450. v. Sirmond. ad Sidon. I, Ep. 9. p. 18.

g) Prosper l. c. qui a Sirmondo et Duchesnio fuit suppletus.

res et Theodorici Regis verba apud Cassiodorium admittunt; namque is non modo comitem, verum et principem legationis memorat Cassiodorium patrem cum Aetii filio Carpilione, et omnem successum eius constantiae et sollertiae tribuit. *h*) Attilam quoque ab eo loco, quo Pontificem in suum conspectum adduci iusserat, in Aemilia ad Mincii transitum, *i*) Italia excessisse satis constat; etsi, qua via redierit, non magis teneas, quam quibus de causis redierit. Nam Leonis aut dignitatem oris aut eloquentiam tantam vim ad barbari animum habuisse, nemini facile persuaserit Prosper, multo minus auctor miscellarum historiarum. Ad superstitionis, animis Gothorum insidentis, vim reuocat ea, quae facta sunt, Iornandes, et quidem Prisco, qui tum vixit, auctore. *k*) Nec omnino est improbabile, eam tum urbis Romae haberi potuisse

I 3

potuisse

h) ap. Cassiodorium I. Var. Epp. 4. Etsi ipse Cassiod. in *Chronic. Herculanus et Asporatus. (452.) His Coss. Attila redintegratis viribus Aquileiam magna vi dimicans introiuit; cum quo a Valentiniano Imp. Papa Leo directus pacem fecit: ut, saltem aliquas Leonis partes in ea legatione fuisse, dubitari nequeat. Cessit ea ipsi magnae laudi, nam et in Epistola Episcoporum Orientis ad Symmachum a. 512. reuocatur Leonis virtus et pietas in animum.*

i) *Quo Menciis in Padum influit.* Hist. Miscell. l. c. Esse locum nunc *Governolo* dictum infra Mantuam, docuere viri docti.

k) Iornandes l. c. c. 42. *Quumque ad Romam animus fuisset eius (Attilae) attentus accedere, sui eum, ut Priscus refert historicus, remouere; non urbi, cui inimici erant, consulentes, sed Alarici quondam Vesegothorum regis obiicientes exemplum: veriti regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non superuixerat, sed protinus rebus excessit humanis.*

potuisse maiestatem et sanctitatem, ut is qui eant diripuisset, haud diu superstes facinori crederetur fore: sed an huius superstitionis Christianorum hominum ad Hunni animum magna vis esse potuerit, admodum dubites; cumque mox apud eundem Iordanem subiiciatur: *igitur dum eius animus ancipiti negotio inter ire et non ire fluctuaret secumque deliberans tardaret*: debuere utique causae esse grauiores, cur Attila incerti animi fluctuaret, curque legatio Roma adueniens tam placita et grata haberetur. Et sunt nonnulla, quae cum aliqua specie veri possint commemorari: Primo loco ea, quae Idatius, nulla legationis mentione facta, memorat: 1) partim morbo partim fame consumptos esse barbaros, late palantes, et vastitiae facta victum sibi ipsos intercipientes; tum collectas ab Aetio copias Marcianique Imp. auxilia appropinquasse, edita iam passim ab Aëtio barbarorum strage; cum interea Marciani exercitus ipsas Hunnorum sedes esset adortus. Accedere his potuere alia: quod onustus praeda militiaque fessus miles vix bene nouis periculis bellicae casibus obiici videretur. Gratissimus adeo legatorum aduentus esse debuit, quo superbi regis pudori consulere; nec minus autem gratus et iucundus legationis splendor, viris

1) Idatius Chronic. p. 305. in Sirmondi Opp. *Secundo regni anno principis Marciani Hunni, qui Italiam praedabantur, aliquantis etiam ciuitatibus irruptis, diuinitus, partim fame partim morbo quodam, plagis caelestibus feriuntur: missis etiam per Marcianum principem Aëtio duce caeduntur auxilium; pariterque in sedibus suis et caelestibus plagis et per Marciani subiguntur exercitum. Et ita subacti, pace facta cum Romanis proprias vniuersi repetunt sedes: ad quas rex eorum Attila mox reuersus interiit.*

viris summae auctoritatis in eam allectis: nam ex iis, quae a Prisco narrata supersunt, apparet, aliquoties regis iram excanduisse missis Constantino- poli ad se legatis inferioris ordinis. Praesulum autem ut magna erat dignitas et auctoritas, ita et frequens usus in legationibus mittendis; ut hactenus nihil sit, quod in hac ad Attilam legatione Leonis cum ceteris mirationem facere debeat. Quae legatorum verba fuerint, *m*) quae pacis condiciones, nusquam memoratum legitur. Probabile fit, munera fuisse missa, alia promissa; annum vectigal exactum, colligere licet ex Hunnorum planctibus super regis morte; *n*) et Honoriae redditionem cum portione regalium opum postulatam arguunt verba apud Iornandem *o*).

Cum causas et condiciones pacis idoneas et probabiles indagare pigeret, ad miraculum confugit scriptorum ignavia. Cum Leonis praesentiae Prosper, alii eius eloquentiae, prosperi successus laudem assignassent: ecce extiterunt, qui territum dei nutu Attilam narrarent, eumque post discessum Leonis rogatum, a suis, cur tanta cum facilitate

I 4

ad

- m*) et si oratio ei tributa legitur satis diserta: v. c. apud Canis. in vita Leonis AA. SS. April. To. II. p. 18.
- n*) Iornand. c. 49. *qui-utraq; Romanae urbis imperia captis civitatibus terruit, et, ne praedata reliqua subderent, placatus precibus annum vectigal exegit.*
- o*) l. c. c. 42. *Qui mox deposito exercitus furore, et rediens qua venerat, id est ultra Danubium, promissa pace discessit: illud prae omnibus denuntians atque interminando discernens, graviora se in Italiam illaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani principis germanam, filiam Placidiae Augustae, cum portione sibi regalium opum debita mitteret etc. vid. reliqua.*

ad omnia Leonis postulata adnuisset, respondisse: „non se eius qui aduenerat personam reueritum esse, sed alium se virum iuxta eum in habitu sacerdotali adstantem vidisse, forma augustiorem; canitie venerabilem, illumque euaginato gladio sibi terribiliter mortem minitantem, nisi cuncta, quae ille expetebat, expleisset. „ p) Interpretatum hoc et acceptum de Petro: cui postea accessit alter Paullus. q) Verum, etsi vnus apostolus ad terrendum satis esse potuit, magna tamen et mira res videri debet, si ferocissimus nec Christiana superstitione captus homo specie sacerdotis cum gladio minitantis tantopere fuit perterrefactus. Quod si res cum fide idonea tradita est, repugnare nolimus; ea enim veritatis esse debet auctoritas, vt et iis concedamus, quae aegre admittimus. Enimuero in nullo aut eiusdem aut proximae aetatis scriptore eam narrationem reperiri, docuere viri docti. r) Ipsum Leonem, hominem alioqui satis disertum, nihil nec de legatione nec de miraculo illo commemorare, testantur ii qui eius scriptis legendis insudarunt. s)

Hanc

p) Historiae Miscellae lib. XV. ap. Murstor. p. 98.

q) v. Canis. in vita Leonis l. c. c. 2.

r) v. Quesnel in diss. l. app. Opp. Leonis p. 165. Nam Historiarum Miscellarum tanta auctoritas esse nequit, cum Paulli Diaconi verba ea non sint; nec Sigeberti Gemblac. qui plus quam D. annis ferius vixit. Quid? quod ne Anastasius quidem de vitis Pontificum seu angelorum seu apostolorum meminit: *hic, inquit, propter nomen Romanum suscipiens legationem ambulauit ad Regem Unorum Athilam et liberauit totam Italiam a periculo hostium.*

s) Nam locum ex Serm. 81 mox ipse Quesnel in nota ad e. l. ad alteram legationem versus Genfericum spectare vidit:

Hanc tamen rem quamvis fabulosam praeclarae picturae argumentum fecit Raphael, pictorum princeps, iudicaturque is multorum consensu in hac tabula ipsos artis terminos si non esse egressus certe attigisse. Nobis, quibus Corinthum adire non licuit, iudicium ferendum est exemplis opere chalcographico propositis, in ceteris iudicium sequendum aliorum. Secundum haec negari non posse videtur, Attilae, ad quem omnia in pictura referri necesse est, dignitatem et ipsam speciem esse minorem, quam sancti Pontificis; magnam ad animum vim habere placidum huius vultum et habitum benedictis, pontificio more; t) dum interea ille ad spectu Petri et Pauli in aere suspensorum perterrefactus supino et retro lapsuro similis: nec tamen spectrorum ora et gladii intentati sunt in ipsum regem, sed fugare illa videntur Hunnorum agmina

I 5

pone

vidit: et consentiunt in eo fratres Ballerini, et Pagi ad h. a. At spectat ad huius anni acta altera Epist. 129. (in Baller. 159.) ad Nicetam Episcopum Aquileiensem.

- t) Vasari in Vita Raphaelis (P. III. p. 100. ed. Bottar.) *Leone III. il quale lo caccia con le sole benedizioni.* quod utique inuentum foret Raphaelis ingenio non indignum. Sed de eo vix cogitare ille potuit, cum Apostolorum visu terreatur rex, non benedictis ad spectu, a quo adeo aversa est facie. Idem Vasari, qui male ad Montem Marium, adeoque ad vicina Romae loca, interuentum Regis reuocat, laudat nonnulla tanquam principe loco, quae alii reprehendunt; laudat Apostolorum species ad terrendum aptas, laudat Attilam cum equo; tanta iudiciorum etiam inter artis peritissimos est diuersitas! verum auctoritatem maiorem minoremue facit non ipsa res, sed hominum opinio. Ipse Raphael Pontifici adicere maluit ea, quae Attilae subduxit, vt Leonis potius nomine, quam Attilae, tabula insiguienda esse videri debeat. --

pone regem signo discessus dato tergum vertentia, ita vt ea, quae paullo post facta sunt, ad hoc ipsum facti momentum assumfisse artifex ingeniosus videri debeat. Vnum Attilam Apostolorum species conspicatum credere licet; reliquorum ora faltem in regem conuerfa repentinum eius pauorem animadvertere expectares; enimuero in Leonem oculi animique omnium versi sunt. Ocurrere autem putanda est legatio Attilae in medio itinere, agmine profectionem faciente: ita vt Leo mulo et Attila equo infidentes exhiberi possent: hic quidem merito, cum ipse, Hunnorum suorum exemplo, vix vnquam equo descenderet, coenam equo infidens caperet et dormiret. Sed plura alia commoda ad picturam res habuit: nam exercitum ostentare, viros armatos exhibere, equos inprimis generosos et ferocientes summa cum arte reddere licuit; etsi non definire audemus, vtrum in his Attilae equus ceteris insignior sit. Omnino duo Hunni armati adequitant longe speciosiores rege, qui tantum non obscurus in turba latet. Arma Hunnorum adumbrasse fertur pictor ex Columna Traiani. Sunt alia similia in Columna Theodosii: quae an Raphaeli innotescere potuerit dubites. Gratificatum esse in nonnullis Leoni X. cuius iussu tabula illa picta est, cuiusque speciem refert in ea Leo S., monitum est a multis u). Ceterum reliqua, quae ad artis praecepta

u) Sunt etiam delineationum, aere quoque redditarum, exempla, in quibus excluso Pontifice ad Attilam rerum summa refertur; multo grauiore cum iudicio: v. *Nachricht v. Künstlern*. P. II. p. 466. et 7. *Richardson Description*. To. III. p. 393. *Bottari in notis ad Vasar*. l. c. p. 109. 2.

cepta exigenda sunt, diuinitus esse et inuenta et elaborata, consensu omnium constat.

Etsi Raphael tam praeclara pictura praeuertat, non tamen deterritus est summus sculptor Algardi, quo minus idem argumentum opere anaglypho exprimeret, quod in templo S. Petri asseruatur x), nec minus clarum illud tabula Raphaelis habendum; mirantur ii, quibus haec contemplari licuit, eminentes altius, quam facile quis credat, corporum, inprimis Attilae, species; earumque circumscriptiones diligenter, dispositiones prudenter factas; miram totius operis vim ad oculos et animos spectantium. Leonis species ei similis, quem in numis *pacificatoris gestum* appellant, ita ut Attilam aditu Romae tantum non interdiceri videatur. Si sequaris ea, quae de hoc anaglypho passim commemorantur, dubius haereas, an non in sculptoria arte multo perfectius et absolutius opus habendum sit hoc, quam in pictoria alterum.

Altera Leonis ad Genfericum legatio minus clara vtilitatem maiorem habuisse videri potest. Caeso Valentiniano Imp. ignauo homine, ab eius vidua Eudoxia, Maximo nubere coacta, arcessitus Genfericus Vandalorum rex ex Africa a. 455. aduolauit, tanquam ad praedam paratam, et caeso interea Maximo, ingressus Romam, vrbe per XIV. dies direpta,

x) elaboratum circa a. 1650. Innocentii X. iussu. ut discere licet ex *Giambatt. Passeri vite de Pittori Scultori* etc. (Ro. 1772) p. 206. 7. ut adeo hinc emendandus sit *La Lande Voy. en Italie* To. III. p. 105. qui annum 1640. edit.

direpta, in Africam rediit: Cuius stuporis nisi innumera superessent exempla, quis tandem crederet aut mulierculae ira et odio occaecatum animum tantam cladem in tantum populum deriuare, aut regem victorem vrbis direptae spoliis exultantem discedere, quam Italiam in ditione retinere, maluisse. Verum ingressuro vrbem Genferico obuius factus Leo, deueneratus regem, obtinuisse videtur, vt ne caedibus et incendiis faeuiretur, sed contenti essent barbari, si agere et ferre omnia, populari ac diripere contigisset. y) Innumera tum praestantissimae artis opera periere, partim a barbaris direpta et corrupta, partim in Africam auecta: e quibus magnam partem fluctibus sepultam esse constat. z) Etsi enim nos miseri mortales tantum in artibus humanitatis praesidium positum esse arbitramur: aeternae tamen Prouidentiae consiliis summorum ingeniorum opera non maioris esse momenti apparet, quam nostris iudiciis aranearum telas aut vesparum apumue cellas.

Verum

y) Prosper Chronic. sub f. *Post hunc Maximi exitum vrbem omni praesidio vacuam Genfericus obtinuit, occurrente sibi extra portas S. Leone Episcopo: cuius supplicatio ita eum deo agente leniit, vt, cum omnia potestatis ipsius essent, tradita sibi ciuitate, ab igne tamen et caede atque suppliciis abstineret.* Eadem fere in *Historiis miscellis* p. 98 b. Idatius Chronic. ad h. a. vrbis captae ac direptae meminit, de Leone nil commemorat, vt nec Marcellinus Comes ad h. a. nec Cassiodorius et alii. Tam parum de summis rerum momentis laborare videntur hi homines, e quibus nobis omnis horum temporum historia est haurienda.

z) Plura de his apud Procop. de B. Vandal. 1, 4. 5. Theophanem Chronograph. p. 74. 75 ed. Ven. quae cum aliis exscripta prostant apud Murator. Annal. ad h. a. Ritter. ad Guthr. To. V. P. 1. p. 268. et al.

Verum missas faciamus tandem legationes Leonis; ableganda enim est haec ipsa pagina ad Vos, Princeps Serenissime, Comites Illustrissimi, Generosissimi Barones et Nobiles, Ciuesque seu prosapiae generositate, seu, quod multo maius est, ingeniorum animorumque nobilitate commendabiles, vt, si placeat, ad sollennia crastino die, qui almae huius Academiae dies natalis est, celebranda frequentes adesse velitis. Ducta in templum Academicum pompa habebitur ex more oratio sollennis, nunc quidem a Professore eloquentiae, qui vobis *litterarum statum, ad quem illae saeculo vno et altero interposito, sub annum c10c10 adduæae erunt*, delineabit; eum si non Calchantis more vaticinantem, saltem fabulam Milesiam narrantem audite; tum, id quod grauius est, agentur Deo O. M. gratiae pro beneficiis in rem nostram et academicam et litterariam cumulatis. Vos, o nostri, diuini Numinis prouidentiam veneramini, et tot bonis ita tandem non indignos vos fore arbitramini, si recte iis vti didiceritis. PP. in Georgia Augusta Kal. Septemb. c10c10cclxxxii.

E p i m e t r u m.

Ad notam (a) dum animus adhaerescens fluctuationem in re incerta et obscura aegre ferebat, pertinaciter inuestigando bonam horulam perdere placuit; adiuti itaque amica et sedula opera Diezii, qui tum inter viuos erat, coniunctissimi Collegae, eo peruenimus, vt sequentia explorata habeamus.

Fuit *Nicolaus de Casola Bononiensis*, qui circa a. 1358. poema scripsit lingua Francica, (non Provinciali) quod binis voluminibus seruatur in Bibliotheca domus Atestinae, cuius initium vulgauit *Muratorius* in *Antichità Estensi* P. I. praef. p. XX. Inscriptio est: *Liber primus Atile Fragelli Dei translatus de Cronica in lingua Francie in MCCCLVIII. per Nicolaum olim D. Iohannis de Casola de Bononia.* Heros princeps huius carminis, in gratiam gentis Atestinae et Bonifacii Principis scripti, est Forestus Princeps Atestinus; ornantur res, partim forte ex antiquioribus fabulis petitae, in fabulae Romanensis heroicae morem. Ex eo carmine ductus est liber is, quem 1568. 4. Ferrariae impressum diximus, *La Guerra d'Attila, Flagello di Dio. Tratta dallo Archivio dei Prencipi d'Esti*: recte vltima haec, quatenus Ms. apud gentem illam seruatur; sed commentitium est, forte tamen et hoc ex vetere Ms. mutuatum, quod in praefatione legitur: *che sendo stata scritta in latino per Tomaso d'Aquileia, secretario in quel tempo del Patriarca Niceta, fu dipoi trasportata in lingua prouenzale da Nicolo da Casola Bolognese.* Fuit autem ex Casola conscriptus liber a *Io. Bapt. Pigna,*

Pigna, vt proluderet operi quod tum parabat: *Historia de Principi di Este*, (Vinegia 1572. 4.) Haec quidem didicimus ex *Muratorio* l. c. *Fontanini dell' Eloquenza Italiana* lib. 1, c. 13. p. 42. et p. 574. quem emendauit in nonnullis *Apostolo Zeno* in noua edit. To. II. p. 191. cf. *Götze Merkwürdigk. der Dresdn. Bibl.* To. III. p. 346. *Tiraboschi storia della Lett. Ital.* To. V. p. 377. nihil de suo attulit.

Sed idem Praeful doctissimus Fontaninius alium librum Romanensem *Guerra d' Attila*, Francice, sed in prosa, scriptum Saeculo XIV. qui seruetur Patauii in Bibliotheca Canonicoꝝ regular. Laterani, inspexit. Est in eo heros primarius *Panducco*; (cum apud Pignam Panduto sit patruelis Attilae.)

Diuerfus tamen etiam ab hoc est tertius ille libellus, quem in nota (a) laudauimus 1421. ex Francico latine factus et Venet. 1477. expressus. In eo est adhuc Ianus rex Paduae (*re de Pataffia*) qui in *Casola Giglio* est, *prima detto Iano*. Nec quisquam eius meminit; etsi titulum in *Maittaire*, sed falso a. 1472. adscripto, reperimus.

Vulgares tamen fabulae, quibus contaminata est historia Italiae, vt apud *Scardeonium* de antiqu. vrb. Patav. p. 169. 358. *Sabellicum* de vetustate Aquileiae lib. III. et alios; ex *Casola* petita et disseminatae esse videntur.

IX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

PRORECTOR

IOAN. CHRISTOPH. GATTERER

CVM SENATV

SVCCESOREM

IN

MAGISTRATV ACADEMICO

IOAN. BENIAMIN. KOPPE

CIVIBVS SVIS

COMMENDAT

IN A. D. II. IVLII MDCCCLXXXIII.

De belli Romanorum socialis cauffis et euentu, respectu ad bellum cum Coloniis Americanis gestum habito.

Quod a multis inde annis prouideri potuit, et a nemine paullo sagaciore non prouisum est, colonias Americanas aliquando imperium Europae esse detrectaturas, nec, re semel tentata, conatus facile successu carituros: id nostra aetate euenisse cum videamus, Comilitones, ea res saepe, cum a belli inde initiis, tum in progressu et exitu, belli Socialis fortunam cauffas et euentus in animum reuocauit, quod cum Sociis et Coloniis a Romanis gestum, a similibus cauffis profectum, multa habuit, seu vicissitudines et exitus, seu vitia et peccata,

eata, seu consiliorum in nonnullis leuitatem in aliis inconsultam pertinaciam spectes, quae inter se cum fructu comparari possint. Vt igitur ii, qui nos legunt, haec cognoscere suiue ipsi iudicii trutina curatius expendere possint, agedum, imposito hoc praefandi munere, belli huius Romanorum grauissimi ortum, causas et euentus, tanquam in tabula proponamus; nam vt res in eo bello gestas sigillatim recenseamus, aut vt nosmet ipsi comparationem, quam diximus, adhibeamus, id nec loci, nec personae nostrae, nec temporis huius esse manifestum sit.

Summa causarum, a quibus belli Socialis ortus duci debet, ad hoc vnum reuocari potest, quod Socii et Coloniae aequo iure vti, Romani in eos dominari, aequa iuxta et iniqua imperare, vellent. Deploranda est fortuna imperiorum, quae, vi et armis in magnam molem cum coaluerint, non nisi vi et armis, ne dilabantur, contineri possunt. Natum ex iniuria ius non nisi nouis iniuriis defendi potest. Quod si temporum vicissitudines sensum iniuriae, qui, nisi ipsa seruitute in bruta conuersi sint homines, nunquam animis extinguitur, non tam prouocant, quam vt liberius prorumpat viam faciunt: tum ea, quae male coiere, leui motu succussa rumpi necesse est. Spectant sapientiores ad ius aequum recuperandum, vulgus vecors et temerarium ad eandem vim et iniuriam, quam ipsi depulerant, aliis inferendam ruit. Inter haec res in eum statum adduci solent, vt recte faciendi aut consulendi ne quidem locus relictus sit. Ita cum

longo vsu firmatum Romanorum in Socios esset imperium, postulari aut expectari ab iis nunc non poterat, vt illud repente dimitterent, iisque, in quos sub miti Sociorum et Coloniaryum nomine grauem dominationem exercebant, ius aequarent: Contra nec Socios iniqua aut facere aut petere diceres, indignum esse ratos, suis viribus et opibus imperium sustentari, cuius ipsi sint expertes; se delectibus, stipendiis, tributis exhauriri, vt alii praeda, agris, prouinciis locupletentur; vtque totius terrarum orbis spolia in vnam urbem luxu et avaritia perditam conuehantur, se fortunas, sanguinem, vitam impendere, coniugibus liberisque suis macie et squalore deformibus interea vix, vnde vitam miseram sustentent, superesse. Inter haec, quod vix aliter fieri solet, vtraque pars suum tantum ius animo voluere, eius, quod in altera causa iustum inesset, non modo immemor esse, verum etiam, quicquid ex eo iure dictum vel factum esset, ad iniuriam trahere, et poenis suppliciisque dignum id vociferari. Quod itaque etiam moderatis et prudentibus viris in tanta iuris ambiguitate per se difficillimum videri debet, iusti et iniusti limites in medio constituere et vtrinque quantum fieri potest iura et postulata eo dirigere, cum vtrique causae aliquid iusti et iniusti inesse arbitrandum sit; id in tantis animorum iris et odiis multo minus fieri potuit Romae. Superbe et contumeliose responsum Sociis; ita multo magis exasperati sunt animi iniuriae sensu iam ante incensi; altera ex parte cum in eos, quos contemnere assueuissent, Romani nec consilii satis nec virium adhiberent; intra breue tempus pro contemptis et despectis

spectis timendos sibi et, vt caussa, ita viribus, superiores hostes reddiderunt. Verum progrediendum est ad singula, quae causas et ortum belli Socialis continere videri debent.

Semina quidem eius prima iam ab illo tempore, quo Romani imperium in Socios affectarunt, sparsa statuere licet. Alba Longa, e qua triginta coloniae erant deductae, a Romanis capta et diruta, ipsi in metropoleos locum, a qua et ipsi prodierant, succedere et principes Latini nominis haberi voluerunt. Id a Seruio Tullio tentatum, mox a Tarquinio II. perfectum *a*). Prima foederis lex, vt copiae a Sociis, quoties Romani indicerent, mitterentur: qua in re prima potentiae Romanorum reip. initia et fundamenta scriptores agnoscere debebant. Varie foedus hoc modo ruptum modo renouatum; inque diuersa bellorum fortuna aliis aliae leges foederis scriptae sunt; vniuerse tamen hae: vt suos agros, suas leges, suos magistratus ciuitas quaeque haberet, vt tamen maiestatem populi R. reuererentur, bellum ipsi ne gererent nec publice legatos mitterent; at Romanis bellum gerentibus auxilia e formula foederis mitterent, copiarum numero aliis ciuitatibus aliter constituto; vt ad haec certa stipendia et tributa persoluerent; vno verbo, quod nos solemus dicere: relictum illis cum iure priuato ius publicum internum, ademptum cum iure supremo externum. Cum igitur suae quisque ciuitatis legibus, iuribus ac moribus viueret: ciuitatis Romanae iuribus exclusi erant omnes, nihilque adeo conse-

K 2

qui

a) Liv. I, 50 — 52. Dionys. IV. 45 sq.

qui poterant eorum, quae ciuitatis Romanae iure Romanus habebat, vt nec suffragium ferre Romae liceret, nec magistratus petere, nec iura sacrorum, connubiorum, militiae in legionibus, nihil eorum omnium appetere, quae Romae ad statum publicum vel priuatum ciuis pertinerent. In sua itaque vt se contineret quisque ciuitate, necesse erat; nec iniquum id haberi poterat, nisi forte ab iis qui, in sua ciuitate principes copiisque et opibus praepotentes, ad altius fortunae fastigium viam sibi interclusam viderent; reliquum vulgus nihil quod conquireretur habuit, nisi cum stipendiis tributisque attritum se ad alterius populi lubidinem et auaritiam videret. Postquam enim Romani arma extra Latium per Italiam circumferre coeperant, aliae ciuitates in deditionem venere, seruitutis iugo accepto; nullum autem, quod satis constat, esse solet grauius iugum aut durius, quam quod a liberis populis et ciuitatibus imponitur; aliae foederatae factae, specioso Sociorum nomine impertito; legibus quidem valde diuersis, aliae iure aequiore, aliae iniquiore. Erant illis pleraque communia cum Latinis, et primo loco, vt maiestatem populi R. comiter haberent, quod et in nonnullis pactionibus diserte adiectum; vt nec bellum gererent, nec foedus cum aliis populis facerent, vt copias mitterent, tributa penderent, et sic porro; alia tamen erant singularia et cuique ciuitati propria e lege foederis. Ita post Latinos appellati Socii; Italici scilicet nominis; et natum hinc nomen iuris Latini et Italici, respectu nimirum ad ius ciuitatis Romanae factu. Cum suis legibus vterentur Socii, interdum tamen leges Romanas,

manas, iuris puta priuati, ipsi recepere, si fundi fierent, hoc est ipsi sibi auctores essent; interdum ex magistratibus gestis viri principes, aut etiam totae ciuitates foederatae, modo foedere, modo beneficio et lege P. R. ciuitatem Romanam consequutae sunt; etsi et hoc diuersis iurium gradibus: vt sine suffragii iure aut cum eo, si Romam venissent; cum iure honoris petendi, et sic alia. Ita Tusculanos omnia iura ciuium Romanorum habuisse constat; vt adeo eos binas ciuitates, binas patrias, habuisse dicendum sit. In omnia tamen municipia ius Romanorum erat summum, ita vt delectibus, stipendiis tributisque, quicquid seu in vrbe seu in Italia, post extra Italiam esset, teneretur. At Coloniae etsi ad reip. R. formam et exemplum constitutae et e ciuitate quasi erant propagatae, iura tamen institutaque omnia e lege coloniae et formula, non sui arbitrii, habebant, Romae autem ius nullum nec suffragii nec magistratus petendi aut aliud; iisdem imperatae copiae, stipendia, tributa e Scto.

Quod si Romani fortuna sua vt sciuisent, aut suas opes intra Italiae fines continuissent: satis laeta et florens esse poterat hominum suo cuiusque loco fors et conditio. Id vero maioris quam pro humani ingenii modulo sapientiae et moderationis exemplum minime a Romano expectares. Agris neglecto cultu squalentibus aut in villarum latifundia conuersis, plebe omnium rerum penuria laborante, diuitibus regias opes in pessimam luxuriam effundentibus: vnde seu inopiam seu luxum sustentarent, vt suppeteret, ex aliorum populorum depraedatione

et regnorum atrociniis quaerebatur. Inde bella continua, extra Italiam gesta, quibus Italia viris opibusque exhausta in solitudinem versa. Exinaniri et expilari orbem terrarum diceres, ut in paucorum potentium domos, quicquid usquam esset, conquiretur et cumuletur. Socii et Coloniae, delectibus, stipendiis et tributis attritae, non ut suas res auferant, sed ut dominorum suorum avaritiam et libidinem explerent, malorum remedia circumspiciebant. Ea quidem in iure aequo restituendo posita esse facile quisque animaduvertebat. Latini quidem bella gessere cum Romanis, saepius iterata, eaque exitiosa et interneciva, non alia de causa. His tamen maxime annis, quibus res ad bellum Sociale spectabant, omnium populorum et civitatum consensus fuit eam in rem, non aliter saluos esse se posse nisi aequato inter omnes civitates iure, ut ne essent alii qui imperarent intolerabilia, alii qui imperata facerent, sed ut, quemadmodum labores et discrimina, ita et praemia, essent omnibus communia. Erant e Romanis haud pauci qui iusta peti et intelligerent et faterentur; Italiae enim conditio erat longe tristissima: nam, praeterquam quod, ut diximus, post bella primum cum Romanis gesta, mox Pyrrhi et Annibalis, in singulos fere annos delectibus, stipendiis et tributis imperatis exhausta erat copiis; ager a diuitibus occupatus per servitium colebatur, quod et tutius et fructuosius erat dominis, imprimis cum illa essent immunita a militia; ita per infrequentiam urbium et agrorum tanto gravius onus devolutum erat in paucos qui supererant ingenuos, ad eadem imperata praestanda, quae antea, quadru-

quadruplicato hominum numero, aegre sustentari poterant. *b*) Si qui erant, quibus paruus ager esset, ab iis propter inopiam ille non bene coli, alienus autem in tanta feruorum copia conduci haud poterat *c*). Nec tamen tantarum miseriarum et aerumnarum modus qui futurus esset, apparebat;

K 4

nam

b) Multa de reip. Romanae institutis praeclaris praedicari solent: nec refragamur multa praeclare inuenta et excogitata esse in eorum vtilitatem, quibus fortuna hoc dedit, vt in imperantium partibus numerentur; enimvero finge te inter eos fuisse, quibus imperata faciendi fors et conditio contigerat. Si rerum veritatem non opinionem sequendam duxeris, fatendum est, in iis quae ad socios et ad prouinciales spectant, Romanos nec arte nec consilio praestitisse Othmanis aut vlllo alio barbarorum genere. Nam et Othmanorum haec sapientia fuit, vt ad summam simplicitatem constituerent imperii formulam, vtque prouinciis tributa imperarent ab initio tolerabilia, quam diu pristina terrarum cultura vigeret: Enimvero, per ipsas rerum vices, multo magis per imperantium socordiam et eorum, qui in prouincias cum imperio missi essent, auaritiam et rapinas interdum etiam per temporum necessitatem, attritis et exhaustis prouinciis, in solitudine et penuria omnium rerum, exiguntur eadem tributa, quae persoluenda erant opibus hominumque frequentia iisdem affluentibus, plerumque adeo maiora, vrgentibus imperiorum necessitatibus. Quo ipso fit, vt, quo diuturnior fuerit seruitus, eo fit intolerabilior; vt intra duo vel tria saecula vastities obtineat agros frequentia ac cultura insignes; vtque paullo post suo ipsa se gladio iugulet imperium magna opibus subnixum. Inter Praetores Legatosque et Paschas Othmanorum quid discriminis intercedat, nemo facile docuerit. Neque aliter in magnis imperiis vnquam res poterunt esse constitutae: mole sua labefactari eas, mox ruere necesse est; nullamque adeo maiorem calamitatem praesentiusque exitium generi humano perari posse, quam magna imperia.

c) De his v. Appian. b. Ciu. p. 605. Plutarch. in Gracch. p. 826.

nata res publica inter bella aliud ex alio continuata aliter sustentari non poterat, potentium autem census his ipsis latifundiis, quibus Socios aut vis aut necessitas deiecerat, aestimabatur; itaque nec Senatus aut miseratione aut aequitate permotus unquam succurrendum esse censuisset, nisi priuatorum nonnullorum modo utilitas modo cupiditas, non Sociorum causa, meliora suasisset. Nam factiosi homines aucto per novos ciues suffragiorum numero se in comitiis regnare posse videbant; implicabatur porro Sociorum postulatis legis agrariae et iudicialiae contentio iam inde a Tib. Graccho, multo magis decem annis post a Caio (a. 632. v. c.) ita ut ille id ageret, ut Sociis Latinis, tum Italici nominis, aequae ac ciuibus Romanis ius Romae suffragii ferendi esset *d*); cum interea (a. 629.) M. Fulvius Cos. Socios palam ad ciuitatem petendam concitasset, latis quoque legibus de ciuitate Sociis danda, quibus agri dari non possent. Quibus conatibus Senatus acriter cum obstitisset, de defectione clam inter Socios est agitatum. Consequutum est id, quod per omnes humani generis annales factum videmus, ut ii, quos aliena iniuria, superbia et crudelitas, ut vltima experiri malint, adegit, tanquam scelesti et nefaria ausi poenis suppliciisque coercentur. Oppressae Asculanorum et Fregellanorum coniurationes, antequam consilia fatis maturuissent, a L. Opimio Praetore. Exulcerati denuo, temerario consilio, Sociorum animi Lege Licinia Mucia a. 659 de ciuibus regundis, ex qua remissi in suas
 ciuita-

d) Inpr. Plutarch. l. c. καὶ τοὺς Λατίνους ἐπὶ πάντας (leg. ἐπὶ πάντα) ἐκάλεσεν τῶν Ῥωμαίων etc.

Ciuitates qui Romae se pro ciuibus gererent nec ciues essent. Ita tandem malum, quanto aegrius fuerat repressum, tanto maiore erupit impetu a. 663. cum M. Liuius Drusus Trib. pl. vnum id agens, vt Senatui iudicia redderet, grauissimum ratus ad obtinendum id, quod volebat, si plebem sibi deuinciret, primo legem agrariam et frumentariam tulit, mox, vt suffragiis vinceret, Sociis Latini nominis Italicisque populis spem ostendit ciuitatis dandae. Intercepit rogationem mors eius repentina. Ita vero Socii, qui Fuluium, Gracchum, Drusum, suae caussae patronos, trucidatos viderant, consilia inter se inire, vim parare, in arma ire. Praecipitauit consilia inimicorum Drusi cupiditas, quorum opera factum, vt vno SCto omnes Drusi leges abolerentur, tum improbissima lex Varia de maiestate (sub eiusd. a 663. exitum) qua quaerere licebat de iis, quorum opera consilioue Socii contra populum R. arma sumfissent *). Vix quicquam cogitari poterat magis inconsultum, et a temporum ratione et conditione reipublicae magis alienum. Adeo ruebant omnes ad malum exacerbandum, cui sanando iam ante, cum tolerabile esset, nulla reperta erat medela. Interea districtis per internas discordias et iudiciorum metus animis non animaduersum, quam late mali labes manaret quantasque vires fumeret, quas primo gliscente morbo cum aegre sustenturi essent Romani, mox, cum ipso tempore primoque successu inualuissent, ferro flammaque multo minus erant restincturi. Constituta a Sociis

K. 5.

noua

*) V. Appian. I. c. p. 632. 3. vbi *ταωνδε και τωωνδε αιργασμενων ανδρων leg. τωσαυδε αιργ.* (et sic ed. Lips.)

noua respublica, cuius caput Corfinium erat nunc Italica dicta; Senatus D. virorum, bini quotannis coff. XII. praetores; administratae res prudenter et vigilanter, acti delectus, coactae pecuniae, curata omnia, quae ad bellum essent necessaria. At Romam cum haec essent nuntiata, alii conatus Sociorum tanquam temerarios irridere, vecordiam hominum et stoliditatem exsibilare, alii truculentis dictis factisque audaciam castigare, rem indignam rati, quod homines, qui adhuc Sociorum nomine habiti erant, sibi ciuibus Romanis aequari vellent; alii periculi magnitudinem dissimulando eleuare, vires imperii in maius efferre, Sociorum res contemptu deprimere, furorem increpare, inuidiam iis et odia, vndeunque res daret, excitare. Ita missa Romam legatio, superbe accepta, mixtas contemptui minas renuntiauit. Non quidem deerant, qui mitiora suaderent, et erant multi e Romanis consanguinei et affines vsque et necessitudine cum iis iuncti in quos nunc arma erant stringenda; nec ab vero abhorret, quod narratum est, clandestina cum hostibus consilia a nonnullis esse agitata; plerosque tamen metu conticescere, interdum etiam, ne in suspicionem venirent, grauiora quam ceteros statuere videres.

Verum nec moderatiores inter Romanos, etsi intelligebant aequa esse quae postulabantur, vnde iis satis fieri posset, reperiabant. Si, quod petebatur, datum esset: aucto in immensum ciuium numero turbari suffragia factionibus et seditionibus, ruere remp. ad extremam perniciem, praeuidebant.

Sin

Sin negatum: quanta clades et vastatio Italiae, quae calamitates et excidia, etiam earum vrbiū, quae in fide mansissent, ipsi vrbi quantum discrimen imminebat! concurrere armis cum Romanis populos, iisdem institutis, pari militiae vsu et disciplina, nec sciencia rei militaris aut virtute inferiores, numero autem, vt caussa, superiores. Nec tamen aut differre rem aut media consilia sequi licebat, vt alteri detraheretur, quod alter sibi adiici volebat. Omnino rebus semel in praeceptis adductis, qui mediocria suadent, vtrisque partibus sunt suspecti mox exosi. Nec compositis ad tempus rebus succensa iniuriis ac superbia odia aut retundi aut restingui possunt, quin mox recrudescant. Adeo, si semel a iure et aequitate recesseris, frustra circumspectas vestigium, cui recto talo insisti possit.

Cum paratiores ad bellum essent Socii quam Romani, satis aduersa belli primordia his fuere; ipse Cos. P. Rutilius (a. 664) clade accepta ex vulnere decessit; alter L. Iulius, cum feliciter primo pugnasset, insidiis circumuentus ipse aegre fuga est elapsus. Hic successus, et ipsa belli iraeque contagio, mox in armorum societatem traxit alios, alios iuuentutis et vulgi temeritas, alios metus. Repressi tamen Umbri et Etrusci, et arma manibus excussa. Nihilominus tanta erat belli moles, vt altero iam anno Senatus, cum remp. ei sustinendae haud parem esse cerneret, antequam extrema experiretur, concedendum esse ratus, L. Iulium cos. legem ferre iuberet, vt, qui ad eum diem populi per Italiam iura foederis sancta atque inuiolata habuissent, ciues Ro-
mani

mani fierent. Ex hac lege quam tempora expresse-
rant, non aequitas et moderatio, vniuerso Latio
et quibusdam Etruscorum ciuitas data.

Hac Senatus prudentia belli impetus retundi
coepit; nam non modo veteres Socii hoc beneficio
artius fuere deuincti et dubii in fide retenti, verum
etiam qui in armis erant ad spem similis gratiae
erecti *). Nec sequentibus quoque annis melius
remedium malo repertum. Nam statim anno altero
(a. 665.) Lex Plautia Papiria lata a M. Plautio
Silano, C. Papirio Carbone Tribb. pl. qua cautum,
vt, qui foederatis ciuitatibus adscripti essent, et, cum
haec lex ferretur, in Italia domicilium haberent, si
LX. diebus apud Praetorem nomen profiterentur,
ii ciues Romani optimo iure essent.

Interea bellum non modo continuatum, ve-
rum, vt fit, omni crudelitatis et saeuitiae genere
exacerbatum; clades vltro citroque illatae et accep-
tae; recepti in fidem a Romanis Peligni, Vestini,
Marfi; Asculum a Cn. Pompeio Strabone Cos. (665.)
vi captum, in captos summa cum immanitate sae-
vitum. Alia ex parte mutua fraude et dolo multa
vtrinque vulnera inflicta; malignitate et odio atro-
ciora etiam, quam quae fiebant, nuntiata; incusata
improbitas hostium, dum, quae ab amicis, etsi fla-
gitiosissime, facta essent, non excusabantur modo,
verum, tanquam praeclare administrata, laudibus
efferebantur. Romani praecipuam operam id da-
bant, vt passim per ciuitates discordias ac factiones
princi-

*) Appian. l. c. p. 649.

principum fererent ac fouerent; proditione, perfidia, infidiis, iidem non minora exequabantur, quam armis; at detectis seu euentu seu proditorum leuitate consiliis fama eorum non minus laborare coepit quam fides; qua semel amissa nihil quicquam vlli regno satis fidum ac tutum esse potest. Nunc tandem, quod diu expectaueras, Socii auxilia externa circumspicere; missi legati ad Mithridatem imperio Romano tum imminentem, et foedus petitum. Sane nimis longinquum erat iter, multis populis et terris interiectis, quam vt in Italiam copias adducere liceret; sed, dum bellum in Asia mouebatur, satis id ad distinendas Romanas vires et abstrahendas ab Italia visum. Nec euentus regem fefellit.

Infregit bellantium studia Sullae aduersus Mithridatem profectio. Sustinebant tamen bellum adhuc Samnites et Lucani cumque his aliae Italicorum populorum reliquiae. Iterum grauius exarsit incendium primo Sulpicii, tum Cinnae conatibus, qui (a. 667.) Capuam profectus Latinos excitauit ad rebellandum. Senatus, Sulla absente cum exercitu, praesidium suis rebus aduersus Cinnam et Marium, quem is ad se aduocauerat, nullum superesse videns, edixit, vt Italicis omnibus, modo arma posuissent, ciuitas daretur. Acceptum beneficium a Lucanis. Samnites et hoc et maioribus praemiis alleetos in suas partes traxit Cinna. Ita potentium discordiae et seditiones, bello Sociorum per aliquod tempus sopitae, ex hoc ipso bello mox nouarum barbarum alimenta petiere, exercitusque inde comparati, quibus in mutuum perniciem concurrere pos-

posset *). Sulla rebus cum Mithridate compositis Italiam ingressus (a. 672.) cum Italicis populis, ne timeretur ab iis, velut erepturus ciuitatem et suffragii ius nuper datum, foedus percussit **). Implicata inde mutuis cladibus belli ciuilibus Italia, et excidiis, direptionibus, vastationibus, deleti Italici, seu victrices seu victas partes essent sequuti. Mox Sulla victor ademit plerisque ciuitatibus ciuitatem et agros, vt haberet quos assignaret militibus; deductae coloniae militares XXIII. iisque agri diuisi. Ita ius aequum Sociis negatum excidium ipsis et Romanorum libertati diem extremum attulit ***).

Quae adhuc de bello Sociali narrata sunt si quis animo reputet, is intelliget, non tam dedecori quam gloriae et laudi Britannis esse, quod Coloniaram conatibus tam diu resistere, et septimo demum anno concessere id, quod Romani tanto maioribus opibus instructi vix in tertium annum distulere. Quid enim? an postulari poterat, vt cum prima statim compellatione de iure suo decederet Britannus? et, si facere ac manus victas confestim

*^o) Est hoc illud, quod Appian. p. 629. *ληγων δε και οδσ στασεις τε αλλας και στασιαρχας δυνατωτερους ανεθρεψε.* cf. de Cinna Vellei. II, 20.

**^o) Liv. epit. 86.

***^o) Bene hinc Vellei. II, 17. *Italico bello, quo quidem Romani victis adflictisque ipsi exarmati (lego exarmari) quam integris vniuersis ciuitatem dare maluerunt.*

festim dare voluisset, annon muliebrem ignauiam et pauorem omnes clam palamque incusassent? annon pro virtutis, fortitudinis, constantiae laude, quae vel victis solatio esse potest, et cuius ad populorum salutem, incolumitatem et dignitatem, tam magna vis est, quaque pop. Britannicus nunc cum maxime floret, inter imbelles et paratam iugo cervicem ostendentes populos annumeratus esset? Nunc tantum abest, vt iudicium totius Europae de se vlla indecore gesta re labefactarit, vt potius illorum ipsorum, quibus concedendum fuit, quod negabatur, memoriae tot et tanta fortitudinis et perseverantiae documenta infixerit, vt in sua fortuna illi lubenter acquiescant. Romani quidem minorem, quam expectares, sapientiae suae fructum abstulere, quoniam intestinis discordiis, paucorum opibus et potentia, et grauiore per omnia grassante peste luxu eiusque comite auaritia, nihil sani in ciuitate erat relictum; ad bellum ciuile res spectabant; eodem mox insequuto omnia pessundata, nec quicquam ex superiore tempore remansit praeterquam vitia hominum et reipublicae.

Quo luxu, qua mollitie, quo otio, magnae ciuitates pereunt, eodem, Commilitones, non minus singulorum hominum fortunas, animi ingenii-que non minus quam corporis vires, spes et vota parentum patriaeque, perire arbitraminor. Vt nulla resp. diu eodem loco stare potest, quae cupiditatum et lubricum illecebris et irritamentis abundat, contra omnis hominum virtus a continentia, frugalitate, temperantia, laborum tolerantia proficiscitur:

ciscitur: ita nec litterarum incrementa virtutumue firmamenta vlla esse possunt satis magna, vbi deliciis, otio, desidia, languore, mollitie, animum infecimus; salus itaque et prosperitas Academiarum non minus quam rerump. in disciplina publice privatimque bene constituta et administrata cernitur; quae vt seure vigilanterque adhibeatur, non magis reip. quam singulorum interest, si modo conseq. qui id, cuius causa ad nos confluitis, volueritis. Obsequium itaque nullum graue et durum arbitrabimur, quod legibus, et magistratibus e lege agentibus, habetur. Quin amore et caritate rependimus curas paternas, vigilias, sollicitudines eorum, qui, vt nobis bene sit, haud raro melius, quam nosmet ipsi in nos statueramus, laborant. Haec praestabitis, Commilitones, viris, alteri nunc magistratu academico decedenti, alteri eundem nunc ineunti. Habebuntur ei rei die castino solita sollennia, et adibit magistratum Vir venerabilis, cuius bene de vobis merentis voluntatem et caritatem vel ex verbis loco sacro ad vos factis perspectam habetis,

IO. BENI. KOPPE,

ducetur in templum academicum pompa, habitisque ex more orationibus praestitoque iureiurando transferentur in eum noui honoris ornamenta et insignia. Quod vt vobis fiat fauentibus et bona vota facientibus, hoc est, quod a Te, Princeps Serenissime, a vobisque, Comites Illustrissimi, pro vestra facilitate precibus nostris haud aegre impetrabimus; neque

que vestra suffragatione destitutos nos videbimus,
omninoque generis et ingenii nobilitate suo
loco commendatissimi, et dabitur hoc pre-
sentibus nostris, quas nunc cum maxime adhibemus,
frequentia vestra, favore, studio, obsequii vestri
amoris tanquam arrham et pignus habeamus cer-
tissimum ac fidissimum. PP. Kal. Jul. c[1]o[1]ccclxxxiii.

X.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
IO. BENIAMIN. KOPPE
 CVM SENATV
 ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS
 SACRA XXXVI.

IN A. D. XVIII. SEPTEMBR. C[1]CCLXXXIII.

RITE INDICIT.

*Foederatarum rerumpublicarum coalitio vix vnquam
 satis fida exemplis ex antiquitate illustratur.*

Nata ex tempore, coeuntibus in remp. foederatam
 prouinciis Americanis, Commentatio.

Cum multae ac variae res sint, Commilitones, a
 quibus repetendae sunt caussae, cur res publi-
 cae in eam, qua vtuntur, formam coaluerint; tem-
 pora, locorum situs, metus ab externis, rationes
 domesticae, prudentia, temeritas, casus ac fortuna;
 earum rerum publicarum, quae plures numero in
 commune foedus coeunt, et tanquam in eandem
 ciuitatem, etsi non iisdem moenibus inclusam, in-
 que vnum corpus imperiumque confociantur, caussa
 vix alia esse solet ac potest, quam vt, quod robur
 non habent singulae, id nanciscantur vniuersae in
 vnum

vnum corpus collectae. Nec vero esse potest quicquam prudentiae et sensus communis rationibus magis consentaneum; animaduersa quoque rei vtilitas per omnia tempora. Sed plerumque instituta fuit illa consociatio tantum ad belli casus; pauciora sunt exempla similis foederis in pacis quoque tempus initi, ad constituendam vnam remp. communem. Hoc tamen alterum genus vnice illud est quod nomine suo dignum habendum sit, quodque habere videtur vtilitates tam eximias ac praeclaras, vt inter ceteras humani generis in societatem conueniendi rationes et forma illa inprimis eminere putanda sit. Cadere haec videntur inprimis in *ciuitatum seu rerump. liberarum consociationes*. Cum enim in his in iuris aequalitate a) libertas sita sit, nec vero illa nisi in exiguis opibus, vitae simplicitate, morumque seueritate, adeoque in ciuitatibus esse possit, quarum fines, viri, copiae sint modicae; eas autem carere necesse sit iis opibus, quibus ad externos incursus et iniurias propulsandas opus est: foederatae resp. vtrumque consequi videri debent, vt et libertate fruantur et viribus opibusque satis magnis. Ita et singulorum capitum libertatis naturalis quam minima portio detrahitur: et id quod detractum est, siue animi illud ac corporis viribus seu fortunarum expensis praestandum sit, ex reip. vtilitate et salute descriptum et circumscriptum est; pericula seu communia seu singulorum depelluntur periculis communiter ac mutuo susceptis; si in singulis ciuitatibus aut aliunde extiterit, qui

L 2

liber-

a) ἰσχυροὶ: ἰσνομοὶ. Aliud reip. genus constituebāt conuentus Amphictyonum.

libertati infidietur, communibus ille viribus opprimitur; omninoque tolluntur coniunctis mutuisque operis aut minuuntur mala, quibus nec vita nec societas humani generis vacare potest, bonorum contra intercurfus est liberrimus. Cum his ipsis tamen bonis, nisi diuina aliqua sapientia in constituendo foedere, aut singularis situs opportunitas contigerit, vix aliud est reipublicae genus, quod magis instabile, incertum ac precarium sit, siue ad res internas ac domesticas siue ad externam vim, cui occurrendum sit, respexeris. Laxat copulata ipsum tempus; inprimis vbi tempora inciderint, in quibus collectis totius reip. viribus ad repentinos casus opus est, cum res in praecipiti constitutae sunt et momento interdum summa rerum inclinatur: tum consiliorum et deliberationum lentitudo, discordiae, vtilitatum priuatarum aut singularum ciuitatum respectus, rebus gerendis moras iniiciunt exitiosas: quae forte aliquando magnorum virorum ingeniis et consiliis superari potuere: enimvero post longae pacis fructum, in rerum bonarum copia, luxu emollitis animis, virorum magnorum seges felix vix vnquam fuit; deficit quoque in multitudine ardor ille, quem interdum furorem dixeris, quo in libertate paranda inflammati erant animi; otio et luxu ad inertiam prolapsa sunt omnia; militiae honor nullus, praemia nulla; itaque nec virtus, nec disciplina; de sua vtilitate sollicitudo cuiusque maior quam de salute communi; inprimis vero vitia haec reip. in apicem proueniunt, cum tributa, multo magis si solito forte grauiora conferenda, militesque alendi et mittendi

mittendi sunt: ad hunc scopulum illud rerump. genus plerumque fortunarum naufragium facit; tum de suis opibus partem in publicam vtilitatem concedere tanto facilius vnus quisque recusat, quo magis libertatis praetexto nomine celare potest refractionem; nec tamen resp. habet vim eminentiorum, qua ad cogendum opus est, vt, quae publice salubria sunt, curentur ab omnibus et in tempore; abicit libertas in licentiam, et haec in anarchiam; ex hac quid sequatur facile praevideri potest. Agitant interea ciuitates cum publice tum priuatim discordiae, odia, dissidia intestina, obiurgationes et inculpationes mutuae; dum onus reip. sustentandae vnaquaeque ciuitas in aliam transfert, vtilitates sibi soli seruat; ita aliorum segnitie et cunctatione aliorum retunduntur studia; soluitur foederis vis et natura. Elabuntur inter haec tempora agendi, succedunt minus opportuna alia, inde in rebus agendis modo inertia, torpor, socordia, modo consilia remissa, alio tempore tumultuaria, decreta praepostera, pleraque, etiam salutaria, alieno loco ac tempore acta; vbi totis viribus discrimini occurrendum erat, imprimis in rerum initiis, id quod exitiosissimum est, pauciores copiae in bellum missae; deficit vbique rerum gerendarum neruus, animorum virtus, copiarum apparatus, in vnum ductum et imperium consensus.

Potest quidem consiliis prudentibus occurri aliqua ex parte malis his, maxime in ipso reip. foedere conscribendo; si potestas cum legum ferendarum, tum consiliorum exsequendorum (veteres *ma-*

gistratum appellabant) sapienter sit descripta, et haec senatus magistratusque vis satis virium et opum ad res iusto tempore et ordine administrandas et ad cogendum, vbi necessitas legem facit, habeat; in primis vero si in morum disciplina seueritas vitaeque simplicitas seruetur; hac enim semel sublata ad interitum properat quaeuis resp. multo magis foederata, cuius salus fide fiduciaque mutua et iustitia continetur, quae esse potest nulla, vbi semel ad se trahere quisque omnia coeperit; ad bella gerenda omnino ea resp. penitus inepta est; dum pace et otio viuitur, flagrant odia, inuidiae, suspiciones, dum metus est, ne nimis magnae opes singulis credantur, potentiam tamen omnes appetunt; ex ipsa felicitate publica, multo magis ex rerum mercaturis et ex nauigatione, si copiae et diuitiae creuerunt, succedit luxus, eoque fractis animis corruptisque moribus virtus domi extinguitur, auctoritas foris obscuratur. Interea externa regna ad vtilitatem suam hoc referunt, vt discordias alant, dolis atque fallaciis, quae sana sunt, corrumpant; ita eas resp. aut fraude aut vi dissolui necesse est. Omnino videndum est diligenter, ne externa regna reip. negotiis se immisceant: horum enim amicitiae insidiosae multo magis, quam odia aperta, metuenda sunt. Sunt alia, quae per tempora, per locorum situs, per vicinorum ac finitimorum populorum seu stulta seu sapientia consilia emendari possunt: nulla tamen sapientia humana omnia satis expedit.

Fuere inter veteres (vtamur enim antiquitatis auctoritate, quando quidem hoc tutius et salubrius est)

est) foederatae republicae plures, sed nulla sapientius et prudentius instituta quam *Achaeorum*: nata illa temporibus Graeciae florentissimis, cum reipublicae instituendae rationes a viris sapientissimis, et in ipsis rebus gerendis constitutis, multo magis quam nostris temporibus; essent inspectae et exploratae; nam in vetere Graecorum sapientia nihil diligentius consideratum fuit quam rerum publicarum et legum constituendarum ratio; nec tamen illa resp. per longum temporis spatium floruisse videri debet. *b)* Non ignoramus, quot quantisque laudibus extulerint eam Graeci scriptores, inprimis Polybius: *c)*

L 4

nec.

- b)* Per CXXXVI. annos resp. Achaeorum floruisse fertur; enimvero hoc est annos numerare, non res expendere. Nam primum tricesimo demum anno aliquod robur nata est; vix decem anni exierant, cum aliud ex alio bellum eam excepit, raris victoriis, cladibus frequentibus; LX. aliis annis inter haec exactis, cum Sparta vi ad foedus suum adacta, sibi viderentur votorum summam consequuti Achaei, successit Romanorum superbia, fraus et astutia, quae per L. fere annos turbis ac dissidiis ciuitatis foedus labefactauit, mox dissoluit, tandem totam remp. euertit; ita vt vix X. annos commemorare possis, quibus resp. Achaeorum vere floruisse dicenda sit, L. vero anni in tristissima reip. conditione sint exacti.
- c)* Facta videtur tanta huius reip. Achaeorum praedicatio, primum ex comparatione cum aliarum rerump. per Graeciam statu, quae non coire solebant in foedus nisi belli aut faciendi aut depellendi causa; tum Polybius studio et admiratione Arati, Philopoemenis et Lycortae, inflammatus ad foederis concelebrationem transtulit celebritatem et laudem virorum, qui de eo sane praecclare fuerant meriti, maiora tamen de eo mereri frustra tentauerant. Sequitur porro Polybius Arati commentarios, (v. II, 40.) quem de se suisque consiliis non male tradidisse facile intelligas. Diuersa tamen de ipso

nec inficiamur magna et praeclara eius reip. fuisse bona, prouisum etiam esse malis nonnullis, quae id rerump. genus premere solent. Si tamen summam rerum ad calculos reuoces, non maiorem felicitatem aut singulorum aut ciuitatum singularum, quam in aliis imperiis, nec diuturniorem fuisse, vel inuito fatendum est. Haec quidem, Commilitones, declarata dabimus ipsis rerum argumentis.

Coierant igitur Aethiopes in foedus commune et in remp. confociatione plurium ciuitatum suis legibus iuribusque vtentium coniunctam ea conditione, vt eadem iuris aequalitate nouis aliarum vrbium accessionibus locus esset; etsi res exitum non habuit, vt, quod spectatum et in votis habitum, tota Peloponnesus vna rep. foederata comprehensa esset: quo factum esset, vt mari vndique clausae terrae communi foedere iunctae neminem suae ceruici imminentem habuissent. Itaque ea, quae in simili foedere sunt aut esse possunt, in illo fuere omnia; erat summa iuris aequalitas cum singulorum libertate, et in populari statu optime constituto; nec modo legibus iisdem, verum etiam ponderibus, mensuris, pecunia denique eadem utebantur (Polyb. II, 37.) cc) interea
singulae

ipso Arato tradiderat Phylarchus (in Ἰστοριῶν libris, quos numero XXXVIII. condiderat, res inde a Pyrrhi expeditione in Peloponnesum Ol. CXXVII, 1. a. C. 270 vsque ad Ol. CXXXIX, 4. a. C. 221. adeoque L. annis complexus) quem sequitur Plutarch. in Cleomene p. 811. sqq. quod assequi licet inprimis si pag. 815. B. compares; at Polybius eum cupide refellere studet lib. II, 55. 56-63.

cc) Declarata numerorum aequalitas per monogramma. Magnum autem hoc foederis firmamentum esse debuit,
cum

singulae ciuitates de suis rebus *ex suis legibus* consiliisque statuebant, dum de iis, quae ad *communem temp.* spectabant, *concilio communi* agebatur; eo missi de singulis ciuitatibus delecti, quorum suffragiis creati magistratus iique annui, primo duo, mox vnus *strategus* dictus seu praetor, *ὑπάρχων* ille ipsi concilio; vt delecti suis ciuitatibus; additus *scriba*; assidebant X. *damiurgi*; hos putandum est constituisse cum Praetore senatum perpetuum ac confessum, (*Consilium status*) a quo reip. summa administrabatur; exsequendorum quoque consiliorum et decretorum negotium et cura eidem mandata cum magistratu. Ad concilium summa rerum redibat; itaque de legibus ferendis, bello, pace, foederibus, legationibus arbitrium penes illud; nec tamen hoc nisi *bis in annum* stato tempore, extra ordinem quoties praetor temporum necessitatem ita postulare iudicabat, conuocari solitum; quod antequam fieret, cum *συναρχόντων consilio*, qui iidem cum *damiurgis* habendi, *praetor de rebus in concilio agitantis praefconsultabat*, d) nec de iis, nisi in id pars maior consentiret, licebat ad concilium referre. Sunt autem praeclara huius reip. instituta multa; e quibus nonnulla saltem in medium afferemus. e)

L 5 Itaque

cum aliae vrbes suis tantum numis vterentur, ac plerumque aliarum vrbiū numos respuerent ac *μισθολογίας* pronuntiarent: quae res commerciis et mercatibus infestissima esse debuit, et foenori, ex numerum permutatione et collybo, imprimis locum dedit. cf. Beyer in Comment. acad. Petrop. To. V. p. 364.

d) v. c. Exc. Legat. c. 52. *συναρχίαι* sunt c. 63.

e) Videas ea, auctoritatibus suis parum suffulta, apud Emmium de rep. Achaeor. p. 573. Schook, Achaia vetus To. V. Thef. Gronon.

Itaque vetitum lege, *ne cui exteræ gentis legato concilium daretur, nisi editis prius mandatis scriptis, per quæ ante appareret, cuius rei causâ concilium postularetur; f) ne quisquam munus a rege missum acciperet. g)* Inprimis vero illud memorabile, *quod ultra diem tertium concilium gentis (extra ordinem habitum) protrahere non licebat, eo utique die decretum fieri necesse; ne disceptationibus tempus consumeretur. h)* Erant etiam nonnulla, quæ fors offerebat, ad sustentandam rem Achæorum valde vtilia: quod ipse Peloponnesi positus eorum res et curas seiungebat ab aliis; acuebat eorum virtutem, quod primis statim annis Spartani, tum Aetoli et Macedones, imminabant; et contigerant ipsis viri aliquot magnis animorum ingeniorumque viribus insignes (Polyb. II, 40.) Cum his ipsis tamen coniuncta erant semina malorum, quæ in rep. erupere clademque multiplicem intulere. i)

Primum

f) Paus. VII, 9. Polyb. Exc. Leg. c. 41. p. 624.

g) Exc. Legat. c. 41. p. 618. sq.

h) Liv. XXXII, 22. Praetereo ea, quæ ipsa reip. foederatæ natura postulabat. Ita inter leges foederis erat, *ne cui Achaici concilii civitati seorsum legatos ad exterram gentem mittere liceret* Paus. VII, 9. p. 544. *ne cui de foedere recedere liceret.* Exc. Legat. c. 51. p. 645. *nec admitti civitatem ad concilium gentis nisi consensu omnium. In concilio, ut per praeconem suadendi, si quis vellet, potestas a magistratibus daretur.* Liv. XXXII, 20.

i) Vtinam integrum haberemus Polybium, qui ex ea gente oriundus ipse rebus agendis interfuit, et omnia diligentissime exposuerat: ita haberent resp. foederatæ tanquam in exemplo aut in tabula proposita. quæ maxime fugienda ac timenda sibi intelligerent.

Primum illud male cecidit, quod non tota Peloponnesus in societatem reip. pertrahi potuit; frustra id tentante Arato; *k*) vnde odia, similitates, bella perpetua. Erant Spartani, tum Arcades, Elienses, Messenii, qui in corpus Peloponnesium redigi volebant; inter hos Spartani Achaeis infestissimi; in quos Aratus cum consilium exsequi vellet, Spartanorum arma in Achaeos concitavit; factis aliquot praeliis, Arato vbique rem infeliciter gerente, Aetolis alia ex parte imminentibus, Achaeorum resp. in summum discrimen fuit adducta. Potuisset tamen inter Achaeos et Cleomenem conuenire, cum hic aequa postularet, vna hac conditione pacis proposita, vt sibi ab Achaeis principatus deferretur: (Plut. Cleom. p. 811. B. C.) Hic vero Aratus, quam per tot annos tenuerat auctoritatem inter Achiuos manu sua elapsuram praeuidens, partim inuidia et odio Cleomenis, primum deterrere Achiuos et a foedere prohibere annisus, mox rem aggressus est perniciosissimam, vt ad firmandas reip. partes Macedones et Antigonum in Peloponnesum arcesseret, Cleomenem autem exasperaret, ne ad concordiam res adducerentur. (Plut. Arat. p. 1045. Cleom. p. 811.) Quod consilium cum quocunque alio tempore, necessitate vltima vrgente, periculosum habendum esset: (quippe cum non socium adsci-

k) Plutarch. Cleom. p. 860. B. vnde non persuadendo modo, verum et vim adhibendo, foedus creuisse ait Polyb. II, 38. IV. 1. Minus tuta vtique habenda est ea resp. foederata, cui et a tergo immiget prouincia aliens, et littus protenditur immensum ab externo hoste pluribus locis aditu facile, externis regibus libertati aut vi aut dolo insidiantibus.

adsciscere sed dominum sibi imponere videri deberent Achaei; nam, vt Macedones Achaeorum vires auferrent, expectari non poterat) hoc tamen tempore longe exitiosissimum erat, quandoquidem precibus Achaeorum exoratus Antigonus conditionem tulit, pactusque est, vt Acrocorinthus, qua sibi aditus liber ad Peloponnesum esset, redderetur; ita acceptum est iugum regium; et apparuit exemplo hoc, quam misera sit rerump. foederatarum conditio in hoc, quod vnus hominis potentia et auctoritate florentis obtrectatione et peruicacia optima consilia interuerti, pessima praeferrī possunt.

Declaratus inde Macedo omnium sociorum dux; (Polyb. II, 54.) ita administrata omnia, quae ad bellum spectarent, ad eius nutum et imperium; qui autem semel consequutus est hoc, ei facile est in rep. adipisci reliqua omnia, quae auctoritatem et potentiam continere possunt. Imperatum nunc a rege, quando et quo copiarum numero adesse deberent Achaei (Polyb. IV, 67.). Melior inde belli fortuna obtigit: ad Sellasiam ingenti cum clade victus Cleomenes. Omnino, id quod in rep. foederata facile expectes, Achaeorum res bellica, nisi forte vno vel altero tempore, pro ingenio ac virtute praetorum, qui praessent, non optime constituta fuisse videtur. Quoties Aratus copias eduxit, male res administratae sunt, partim in consiliis excogitandis tarditate, partim in exsequendis timiditate et cunctatione; (Polyb. IV, 8.) ad eum tamen belli gerendi vices plerumque rediere. Ita paullo post

post (Ol. CXXXIX, 4. V. C. 533.) bello Aetolico per Aetolorum depraedationes Messeniae concitato, cum Timoxenus, eius anni strategus, alieno esset a re periclitanda animo, Aratus quinque diebus maturius magistratum ingressus, aduersus Aetolos populabundos copias duxit, foeda tamen clade accepta rediit. Iam sub hanc expeditionem, florentissimis vtique reip. rebus, Polybius causam, cur Timoxenus ductum copiarum subterfugeret, interponit hanc: *quod parum Achaeis fidebat, propterea quod illa tempestate admodum negligenter Aethaci in armis erant exercitati*: ab eo inde tempore, quo Cleomenes eos fuga sua tutos a discrimine reddiderat, *partim superioribus bellis fessi, partim duraturum praesentem statum confisi, omnem rei bellicae curam contentum habuerant* (Polyb. IV, 7. p. 440.) Scilicet *alienis manibus se protegi putantes ac sub Macedonum armis latentes per socordiam et inertiam vitam agebant*: (Plutarch. Arat. p. 1049. B.) qua ipsa re ab Aetolis despectui habiti iniuriis laceffiti sunt. Re, vt diximus, ab Arato iterum male gesta, factionum clamoribus, iris et odiis, omnia strepere; (Polyb. IV, 14.) tandem Aethaci iterum Macedones et Philippum regem respicere; legatis tamen vltro citoque missis de iniuriis Aetolorum vlciscendis expeditum nihil, sed decretum, vt pax cum Aetolis seruaretur. (ibid. c. 16.) Hancne reip. conditionem quisquam praeclaram ac beatam iudicabit? Aetoli hae ipsa Aethaeorum ignauia inuitati nouis eos iniuriis laceffuere. Exacerbatis ita animis in concilio communi a Philippo et Aethacis bellum in Aetolos decernitur. (Ol. CXL, 1.) Iam quae sub
huius

huius belli initia narrata videas, omnia eiusmodi sunt, vt in rep. foederata rem administrari intelligas. Nam primo Messenii, quorum causam Achaei susceperant, declinare pericula et malle quiete agere; (Polyb. IV, 32-36.) Epirotae tum se bellum indicere velle Aetolis significarunt, quando Philippum arma mouisse vidissent. Interea Aetoli, pertractis in belli societatem Lacedaemoniis et Eleis, oras Achaeorum praedari, castella expugnare. Verum belli euentus commemorare non possumus: sufficit nonnulla afferre, quae ad reip. conditionem cognoscendam vim habere possunt. Itaque apud Polybium (IV, 60) Aratus *ne quidem mercenarium militem conscribere poterat, quod belli Cleomenici tempore partem aliquam stipendiorum Achaei conduxitio militi non persoluerant.* (Quid futurum putabimus in ea rep. foederata, quae ne quidem suis ciuibus, qui ipsis suo sanguine libertatem pepererunt, stipendia et praemia bona fide persoluit?). Interea *Dymaei, Pharaeenses et Tritaenses, ubi de auxilio a praetore mittendo desperare coeperunt, communi consilio decreuerunt, nihil amplius in commune Achaeis contribuere:* (iusta indignatio, pestilentissimum tamen consilium!) *sed priuatim sibi milites mercede conducere, quorum praesidio fines suos tutarentur. Qui cum hoc fecerunt, suis illi quidem priuatis commodis non male existimati sunt consuluisse; publicae vero utilitati omnium Achaeorum pessime.* Nouum malum accessit Apelles, regis Philippi dux et amicus, qui, seu consilio seu cupiditate, machinari, vt in subditorum regno Macedonico ordinem redigeret Achaeos; (ibid c. 76.) maligne obtrectando et accusando animum regis ab
Arato

Arato abalienare (c. 82-5). Effectum, vt in annum sequentem crearetur praetor Eparatus, *natura inhabilis ad res agendas et ab omnibus vituperari solitus ita ut omnes eius imperiis parere recusarent.* (V. 1. et 30.) Mox idem Apelles communia belli consilia fraude et prodicione interuertere non dubitauit. Conuentu Achaeorum habito, rege praesente, decretum est ab Achaeis, *numeratis extemplo talentis L. trimestre stipendium militi diuidere, et hoc amplius X. M. modium adiicere; in posterum vero, quamdiu in Peloponneso praesens ipse bellum gereret, ut menstrua talenta ab Achaeis XVII. acciperet* (Polyb. V, 1). Eo igitur iam tum res erant adductae, vt non suo milite rem gererent, sed alienis armis se defenderent, ne quidem mercenariis conductis bellum facerent, sed regi stipendia persoluerent. Enimuero inter haec nascebantur *difficultates conferendorum tributorum; exhaustae bellis et vexatae depredationibus Aetolorum nec defensae vrbes cum aegre admodum ea penderent, stipendia, prorogari nec sua die praestari solita, fecere, ut omnia quotidie in peius ruerent: nihil suo tempore curari, nihil recte agi potuit.* (V. 30). Videamus nunc belli exitum. Nuntiata Romanorum clade ad Cannas Philippus ad res Italiae erectus bellum cum Aetolis abiicere statuit, idque *ne expectatis quidem Achaeorum legatis, qui communibus suffragiis conventionis negotium curarent; sed extemplo Cleonicum Naupaetium ad Aetolos misit.* (c. 102.) Conuentum facile est in pacem, (Ol. CXL, 3.) quam omnes lubenter amplectebantur, ea conditione, vt quae iam tenerent, vtrique seruarent. Ita Achaei, cum iniuriis, quibus prouocati bellum cum Aetolis fecerunt

fecerant, nihil praeter damna, clades novasque iniurias, ex bello reportarunt.

Vix recreati pace Achaeci, iterum infestos habuerunt Aetolos, foedere cum Romanisicto feroces et aduentu Romanorum et Attali regis elatos. (Ol. CXLII, 2) Ab altera parte Machanidas Lacedaemoniorum tyrannus imminebat. Inter haec Philopoemen praetor creatus (Ol. CXLIII, 2. a. C. 207.) remp. labantem restituit. Is rem militarem emendare aggressus, primo quidem ordinum et armaturae vitia correxit, (qua de re v. Plutarch. in Philopoem. p. 360. E. Pauf. VIII, 50.) luxum delicias sumtumque a vestibis mensisque ad arma conuertit (Polyb. XI, 7. 8.), vrbes circumiuit, animos firmavit, dilectus egit, inde copias aduersus Machanidam duxit, eumque vicit ad Mantineam. Tandem in pacem consensum est ab omnibus Ol. CXLIII, 4. V. C. 549.

Gravius discrimen imminebat Achaeis, bello a Romanis in Philippum suscepto (V. C. 555.). Cum concilium haberetur, legatis et Romanorum et Philippi Achaeos in suas partes trahentibus, altero die, potestate suadendi dissuadendique facta, primum nemo quae sentiret dicere ausus, cum Aristaeus praetor ipse tandem orationem habuisset, *iam non singuli tantum, sed populi uniuersi inter se altercabantur, tum inter magistratus gentis (damiurgos vocant, decem numero creantur) certamen nihilo segnus, quam inter multitudinem esse: vt verbo absoluaus, cum essent ex aduersantibus qui consurgerent et concilium*

lium relinquerent, aegre decreta est societas cum Romanis atque ita introducta pestis illa, qua deinceps afflata et corrupta Graecia omnis contabuit. 1) Victo Philippo et reddita Graecis libertate, specioso ad auditum nomine, successit bellum Achaeorum cum Nabide tyranno Lacedaemoniorum, quo caeso Sparta in foederis communitatem recepta est, mox disiuncta; nam ab hoc inde tempore nata sunt fraudulenta Romanorum consilia, ut Achaeorum opes deprimerent. Longum esset commemorare ea quae sequuta sunt: discordiae inter Achaeos fuere internae perpetuae, dissidia ex dissidiis nata, Romanis factiones studiose fountibus, qui palam iam Achaeis denuntiabant, sine auctoritate sua ne quid gererent; de controuersis apud se, aut potius e voluntate sua, ut disceptaretur. (Liv. XXXVIII, 30. 34 XXXIX, 33. 37. 48.) Ita ne aequo quidem iure ea disceptatio facta, sed seruorum loco habiti sunt, qui dominorum iussa acciperent (Liv. XXXIX. 37. Polyb. Exc. Leg. 51). Accessit proditoris Callicratis infamis perfidia, qui, ut aduersam factionem opprimeret, Senatum Rom. speciosa oratione incendit, iactitando, pacatum Achaiae statum fore nullum, nisi Romani dicto audientes Achaeos esse iuberent (Polyb. ibid. 58.) Ita tandem ad apertum bellum res deductae, cuius infestum Achaeis exitum commemorare nihil attinet.

Quae

1) V. Liv. XXXII, 22. v. Iac. Gothofredi Or. Achaica Opusc. p. 86.

Heynii Opusc. acad. Vol. III.

Quae cum ita sint, tantum non vana habenda esse videtur praedicatio foederis Achaici; quod saltem habuit communem fortunam ceterarum formarum, ad quas describi possunt ac solent populi: in quamcumque tandem societatem ac rempublicam coeant homines, omnium formarum et bona et mala sunt; alia ex ipsa rerum natura profecta, alia a causis externis, quae in nullius mortalis manu positae sunt, illata aut arcessita. Poterant Achaei feliciter res suas gerere, si pace perpetua et securitate ab externo hoste frui, sique nullos Spartanos finibus imminentes habere contigisset.

Vix per id, quod aut huic scriptioni superest spatii, aut scribenti otii, satis disertis esse possumus in commemorandis aliis rebus. foederatis; quarum tamen nulla, nisi *Lyciorum*, (Strab. XIV. p. 980.) instituta et legibus cum rep. Achaeorum fuit comparanda.

Aetoli quidem ad Achaeorum exemplum rerum. confociationem et ipsi instituerant: conuentum annum, Panaetolium dictum, magistratum annum, additum ei Senatum, apocletos appellabant, omnia eodem exemplo; enimvero animis ingeniisque ipsi valde diuersi ab Achaeis; per agros ac vicos sparsi ex alienis raptis viuere malebant quam ex agris suis; itaque praedari, bella et incursiones circumspicere, (Polyb. IV, 3.) ex aliena iniuria crescere. (II, 43.) Inde ingeniorum ferocia, consiliorum violentia, cum mira interdum astutia, nullus iustitiae respectus. Vim animis indebat corporum robur, venando et palando per agros indurescentium. Neque adeo animorum facile concordia nisi ad aliorum depra-

gessisse; intestinis discordiis agitatae, alias tyrannorum dominationi et libidini cessisse, omnes vero externis hostibus obnoxias factas, primo Lydis, mox Persis. Croesus quidem singulos aggressus facilem victoriam habuit (id. I, 14. 15.). Croeso autem victo cum a Cyro ad foedus, quod obtulerant, non admitterentur, ad bellum quidem se accinxerunt; enimvero deseruere foedus caussamque communem iam tum a Cyro illecti Milesii, potentissimi inter ceteros Iones, (ibid. I, 141.) nec insulae, quae se a discrimine tutas putabant, belli participes esse voluere; soli Aeolenses in continenti societatem armorum inierunt. (151.) Mox bello facto consuluere sibi fuga Phocaeenses et Teii moenibus relictis; (363-8.) reliqui Iones numero et robore imminuto cum Persis congressu facto victi imperata facere sponponderunt. Mox et insulani territi se dederunt. (169.) Qui quidem rerum euentus non ita comparati sunt, vt de toto illo Ionum instituto magnifice sentire liceat. Ad idem exemplum *Doricae* ciuitates quinque Triopicum concilium instituerant (Herod. I, 144) Erant etiam *Aeolicae* vrbes XI. in continenti, in insulis quinque aliae inter se foedere iunctae.

In

verum aduersus hostem ab interiore Asia copias adducentem fines habebant parum tutos. Quod sensisse videri debet Bias Prienensis, qui, Persis Iones prementibus, consilium dedisse fertur, vt Ionia relictâ in Sardiniam migrarent, atque in ea communem omnium Ionum rep. ac ciuitatem constituerent. Herod. I, 170. Nimirum mari vndique clausis nulli Persae imminebant. At enim erant Poeni, erant Etrusci; a quibus eadem fuissent metuenda quae a Persis.

In *Magna Graecia* communi consensu *Achaeorum* reip. formam imitari decreuerunt, hortatique sese inuicem *Crotoniatae*, *Sybaritae*, *Cauloniatae*, unanimis Ioui Homorio aedem ponunt, et locum in eo ad conuentus agendos et consilia communia habenda; deinde mores legesque *Achaeorum* adsciscunt, illisque in administratione rei suae publicae uti instituunt. (Polyb. II, 39.) Solutum tamen paullo post hoc foedus partim Dionysii dominatu partim barbarorum vicinorum praevalente potentia *).

Etrusci vero ingentibus opibus valentes, XII. ciuitatibus, suas quibusque leges et iura retinentibus, aliis suo magistratu vtentibus, aliis sub rege degentibus, habitabant; belli caussa dux eligi, de communibus rebus commune concilium indici; (v. c. Liv. IV, 23) aucta resp. XII. coloniis trans Apeninum, aliis XII. in Campaniam educlis. Fractae tamen hae eorum opes diffensionibus, suspitionibus et odiis mutuis. o) Itaque, cum et externa vis ingrueret, primo quoque impetu Gallorum, Samnitium, Romanorum, succubuere. Inprimis vero illud inter legendum male habet, quod ciuitates modo singulas, modo plures, bella facere, raro omnes in idem bellum consentire videas. Factis cum Romanis multis praeliis a Veientibus, tandem Veii obfessi: quis credat, tamen vel sic a ceteris dubitatum fuisse an succurrerent (Liv. IV, 61.)? Venere soli Falisci et Capenates. (V, 8. 13.) Veiiis
M 3 captis

*) V. Opusc. Vol II. p. 189. 190. 203. 4.

o) Plura exempla v. Liv. IV, 24. 25. 58. 61. V. X. 17.

captis anno inde altero Falisci dediti. Ita vrbe alia post aliam foederi subtracta, reliquae Romanis tanto faciliores fuere expugnatae. Nec nisi sero, et satis intempestive, communi populi consensu arma sumpta; venerunt enim in belli societatem Latinis Samnitibusque iam victis et attritis, quibus adhuc integris et valentibus adiungere se debuissent; antequam Romanorum opes ex ipsa victoria crescerent. Ita binis praeliis ingenti cum clade victi in deditionem venerunt. *)

Essent adhuc alia, quae commemorari possent, ut de Latinorum, Gallorum, Heluetiorumque foederatis civitatibus; verum, et remotiora haec sunt, et iam in extrema pagina haerent litterae, sonatque tantum non in auribus campanula, quae pompam in templum ducere iubet: dimittemus itaque vos, Commilitones, modo verbo, cuius rei causa tota haec disputatio instituta sit, monuerimus. Anniuersaria Academiae nostrae sacra bonis cum votis omnibusque

[*) Haud pauca ex iis, quae in hac Commentatione exemplis antiquitatis propositis edocueramus, per quatuor hos annos vix elapsos in confederata Americanarum rerum publicarum confociatione euentum habuisse, meminere forte, si quis haec legerit, vel me non monente. Alia in Batavis, misera civium discordia in discrimen adductis, experientia et euentus declarata dedit. Omnino non adeo magna vi diuinatrice opus est ad fortunas regnorum et civitatum praevidendas. Initia ac semina malorum praevidere, praevidere et intercipere, hoc opus, hic labor est; ad haec maioribus ingenii viribus opus est, quam si bella serere, Europam discordiis agitare, regna tributis et vectigalibus exhaurire, fraude ac dolo, politices nomine ac praetextu, grassari didiceris.]

que celebranda sunt, quibus sollennibus vt Serenissimus Princeps, Comites Illustrissimi, Generosissimi nostrique amantissimi Ciues praesentia sua et frequentia celebritatem addere velint, obseruanter et peramanter rogamus. Verba faciet Academiae nomine eloquentiae Professor, quaestione proposita: *respublica litteraria meliorne sit democratica an aristocratica.* Vos itaque dicenti fauere vt velitis et petimus et hortamur. PP. in Georgia Augusta d. XVII. Septembr c1o1occlxxxiii.

XI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR

IO. BENI. KOPPE

CVM SENATV
SVCCESOREM

IN

MAGISTRATV ACADEMICO

IO. STEPHANVM PÛTTER D.
CIVIBVS SVIS

COMMENDAT

INDICTIS SOLLENNIBVS.

IN A. D. VII. AVG. C[1]C[1]CCLXXXIV.

Cur virgis caesi Romano more, qui mox securi percussendi essent.

I lictor, conliga manus.

In hac vitae nostrae, Ciues, per luxuriam eiusque comites, omnis generis corruptelas, depravatione solatii loco habenda est generosior aliqua, quae et latius increbuit et, per plures didita, vires sumsit, philosophandi ratio, imprimis de humanae naturae dignitate, de libertatis iuribus, de hominum in magnas societates coetusque coeuntium consiliis, circumscribendaque potentium virorum regumque libidine, inque his quod ad poenarum et suppliciorum rationes saniores constituendas conversa sunt sapientium studia; quodque, cum antea de

e iisdem rebus vix mussitasset passim vnus et alter ce-
 eris aut fortior aut imprudentior, nunc libere ac
 publice de humanitatis iuribus disputare licet. Quod
 si multa adhuc desiderari dixeris, vt ex philosopho-
 rum scholis in ipsam legum ferendarum auctoritatem
 melior ratio se insinuet: effulsere tamen nonnulla
 fausti ominis exempla, quae portendant, fore vt
 sensim sensimque ad vitae publicae recessus, e qui-
 bus ad vulgus prodire debebat, et ad regnorum ad-
 ministracionum adyta sanior penetret philosophia,
 expulsa inde peruersa illa calliditate, quam politi-
 cam vocant, qua omnis resp. ad vnum caput, eius-
 que vtilitates vel lubricitates, aut verius ad domina-
 tionis ministros, inanemque aliquam potentiae vel
 auctoritatis apud externos vmbra reuocatur; visce-
 ribus interea reip. tanquam tabifica lue diffluentibus;
 ita vt pleraque regna dudum corruere debuisse dixe-
 ris, nisi priuatorum consiliis melioribus, populi-
 que ipsius industria et patientia, labantes res passim
 sustentarentur. Cum tamen inter principes, eos-
 que qui summae reipublicae administrandae aut ad-
 moti sunt aut admouendi, iam sint haud pauci, qui
 imperiorum moderandorum artes non ad externa
 tantum deuocandas, verum primo loco in interno
 regni robore populorumque opibus ac copiis fun-
 dandas esse intelligant: spes, tanquam diluculo, aut
 certa iam die, illuxit iucundissima, fore vt tandem
 aliquando ipso rerum vsu et euentu perspectum et ex-
 ploratum habeatur, nullas imperii alicuius veras opes
 ac durabilem aut esse aut esse posse prosperitatem,
 nisi interior ciuium prosperitas tanquam vis viuida
 animauerit molem motusque principia impertierit.

Aliud, quo vota nostra rata fore ominamur, auspiciū arbitrari licet decreta principum, qui, ex quo de quaestionis atrocitate et immanitate disputatum est, aut sublatam voluerunt esse aut imminutam tormentorum saeuitiam: quippe cui paucis in capitibus paucisque temporibus locum, in paucioribus effectum esse, aut esse posse, sapientium virorum sagacitas subtiliter demonstrauit.

Inter haec, quae de quaestionis immanitate disputata sunt, inquiri quoque coeptum in rei atrocissimae *origines* siue vniuersim, siue apud Graecos et Romanos, siue denique sequioribus temporibus, e barbariei squalore emergentibus nouis imperiis: necdum satis accurate de singulis actum. Coepit quoque id, quod vltimo loco positum est, a rerum narratarum argumentis ad opinionis et disputationis subtilitatem reuocari, dum *ab ordalibus et iudiciis dei* tormentorum inter recentiores populos quaestionisque origo repetita est. Atqui *ex ipsis historiarum monumentis* declarandum erat, ante ordaliorum vsum nullam inter Germanicos populos fuisse quaestionem, tum *exemplis in medium prolati* docendum, *ex istorum temporum iudicatione ac sensu pro dei iudicio et testatione de rei innocentia vnquam habitum esse*, si quis tormentorum cruciatibus victus confessionem criminis exprimi sibi passus haud esset. Historiarum quidem fides de iuris legumque inter barbaros populos elementis et ortu non adeo obscura aut ambigua est, quo minus satis accurate teneamus, primum ex Aniani breuiario, quod vulgo vocant, poenarum et quaestionis vsum inter Visigothos

gothos receptum, et sub Francis in prouinciis iis, in quibus Romana promulgata erat lex; legibus inde, quas vocant, Visigothorum firmatum; occurrere eundem in RR. Ostrogothorum Edictis, in LL. Salicis; originem autem Romanam elucescere ex eo ipso, quod, eodem discrimine, quod poenarum infligendarum fuit, quaestio tantum in seruos et infimae sortis homines habita est, cum *ingeniui* aut iureiurando aut iudicio dei aut certamine vterentur. Ad quae quidem vt prouiores essent animi, facilis esse potuit opportunitas, in illis quidem ex superstitiona temporum persuasione de miraculis, in hoc vero, quod inter populos ac duces rerum controuersarum diiudicationem a pugnis peti viderent. Adhiberi postea coepere tormenta in magorum et veneficorum iudiciis, (v. c. Gregor. Turon. VI, 35.) tandem eodem crudelitatis genere fauitum in haeticos. Nihil in his est, quod non historiarum, legum et monumentorum, fide declaratum sit; *) contra vero *illius opinionis*, quam commemorauimus, *vestigium nullum*.

Vtut

*) Prostant ea quoque passim iam in libellis vulgaribus: v. c. Heineccii Elem. Iur. Germ. III, 9. §. 332 sqq. Adeundus primo loco Codex Theodos. tit. XXV. et comparandus Iac. Gothofr. in Prolegom. c. 5. 6. 7. E Legg. Visigoth. satis est inspicere Lib. VI. tit. I. vbi statim apparebunt iuris Romani vestigia expressa per omnem quaestionis decursum; et in LL. Salic. tit. XLIII. de seruo, qui de furto fuerit inculpatus. LL. Boioar. cap. XII. tit. XVII. Quod si alii populi, vt Sueni et Saxones, quaestionum tormenta non admifere, causae in temporum et rerum conditione, quae tum erat, cum primum inter eos mos et lex illata est, quaerendae et indagandae sunt; quod vero in Britannia quaestio

Vtut haec se habeant, nobis pro consilii ratione
et paginae angustia leuior aliqua commentatio est in-
stituenda;

quaestio non recepta fuit. hoc ab Saxonibus et Anglis repetendum videtur. Est vero in omni de quaestionis originibus disputatione diligenter discernendum inter res et causas quae primum aditum patefecerunt, et consilia vsusque tormentorum, qui postea successerunt; nec minus haec ad populos barbaros, qui aliorum inventis vsi sunt, pertinere putanda sunt. Cum omnis quaestio, quae quidem vere eo nomine appellatur, (nam tormenta, quae aut ira et saeuitia ad excruciantum, aut sollers atrocitas ad cogendum inuenit, vt faciat reus quod detrectat facere; cuius generis fuere tormenta ab Antiocho Iudaeis, a Romanis Christianae sectae, a Christianis haereticorum pernicitiae admoeri solita; cum quaestione, de qua loquimur, non sunt confundenda) sed omnis quaestio cum veri inueniendi causa reperta sit: inter omnes populos, maxime inter rudes et barbaros, tempora incidere solent suspicionis, irae, timoris et terroris plena, in quibus proditoris et mali ciuis consilia aut socios et conscios resciscere reip. interest; id, nisi vi ac dolore admoto, quomodo consequi licet? a Romano ciuili libertas omnem quaestionem remouit, a liberis corporibus in seruilis traductam; at vero sub principibus etiam in liberos ac ciues illa grassata est, indolesque eius et natura est deflexa et immutata: Non enim modo interrogatione inter tormenta exprimi coepit confessio facinoris non obscuris indiciis iam confirmati, tum qui socii, qui perpetrati facinoris modi, consilia aliaque eiusmodi; verum etiam, cum scitum esset, vt nemo nisi confessus reus esset damnandus, (l. r. § 1. D. de quaest.) eo adhibita est quaestio, vt confessum reum haberet iudex, cui supplicium lege infligi posset. Ab optimo igitur scito ad atrocissimam calliditatem processum est, vt, quod aliis indiciis aut praefunctionibus, quas vocant, desset, tormentorum vi suppleretur, vt eodem loco et ordine, quo aliae probationes, quaestio, nec non vt inter purgationis modos ea haberetur, et quae sunt alia. Quemadmodum sequioribus quoque aetatibus putanda sunt inuoluasse se nonnulla ex moribus

stituenda; traducetur itaque disputatio nostra ad rem, quae in antiquo iure publico Romano saepe mirationem fecit, vnde factum sit, *vt antequam quis securi percuteretur, virgis caederetur*. Quae enim inde aut proficisci potuit reipublicae vtilitas, quam tamen in poenis propositam habere fas est, aut quorsum supplicio vltimo additus verberum cruciatus, cum malum ciuem e medio tolli satis esset? quid igitur illud fuit, quod Romanos recepto hoc more spectasse credere liceat?

Ipsa quidem res in historiis Romanis tam obuia est, vt exempla cumulare velle, putidum esset. Prima commemoratio est de Bruti Cos. filiis, (Liv. II, 5.) *missi lictores ad sumendum supplicium nudatos virgis caedunt securique feriunt*. Quid? quod domesticum iudicium eodem more continebatur. De Sp. Cassio Liuius (II, 41.) *Sunt qui patrem auctorem eius supplicii ferant: eum cognita domi caussa, verberasse*
ac

moribus Germanorum non minus, quam ex iure Canonico. Verum illa vtique omnia a tormentorum originibus longe abfuere. Iam cum quaestio a Romanis ad Visigothos aliosque populos fuit translata, non statim, quantum quidem tenemus, omnis illa iuris Romani subtilitas est admissa, verum rudior ille tantum et simplicior vsus, vt criminis occulti auctor et consilium patetieret: cuius generis exempla e Gregorio Turonensi nota sunt plura: tum in furto maxime, et rapina, et adulterio. Quod si itaquae quaestione nulla exprimi posset confessio, nullus sane supplicio locus esse potuit; potuit, et forte pro innocenti haberi reus; vt vero dei iudicium ac voluntas per quaestionem declarata haberetur, an in populorum horum annalibus ac chronicis exempla essent, lectionis copia virorum doctorum demonstratum dabit.

ac necasse, *peculiumque filii Cereri consecrauisse*. Lege Valeria de prouocatione, qua sententiae magistratus exequendae ius sistitur, eum qui prouocauit, *virgis caedi securique necari* vetitum est; (vt tamen populi condemnatum suffragiis supplicium maneret) donec lex Porcia omnino, *ne ciuem virgis caedi liceret*, cautum est: (Liv. X, 9.) Iterata in eam rem lex Sempronia Tib. Gracchi. Mansit interea lex militiae, vt virgis caederentur milites; sensim tamen legis Porciae vim ad milites quoque traductam fuisse, vel ex M. Liuii Drusi lege *) colligas, qui a DCXXXII. ad populum tulit, ne quem ex *Sociis Latini nominis in exercitu virgis caedere liceret*. Ciues adeo qui essent in exercitu caedere multo minus licuit. Nec tamen lex aut tum perlata est, aut omnino mansit: quo v. c. locus Sallustii (Iug. 69.) de Turpilio spectat. **) Sed notiora sunt haec, quam vt in iis haerere liceat.

Non aequè in promptu habetur, *cur supplicio addita fuerit virgarum saeuitia*. Satis, vt diximus, videri potuit, vt quis capite plecteretur: quorsum corpus eius verberibus lacerari opus fuit? Vidimus qui *verberationem pro quaestionis genere* haberent ante ipsum supplicium adhiberi solitae: quemadmodum apud Gallofrancos, humanissimum populum, ea etiamnum immanitas frequentatur, vt praeter illam quaestionem, quae, interea dum reus lege interrogatur, adhibita est ad confessionem criminis exprimendam,

*) Plutarch. in Gracch. p. 838. E.

**) V. Lips. de Mil. Rom. V, 18. Ducker ad. Liv. Epit. 57.

mendam, ante supplicium fumendum altera admo-
veatur, qua cogatur reus inter tormenta criminis
socios edere *). Nec tamen inter Romanos similis
consilii vestigia apparent.

Alia de eo more coniectura fieri possit eo, vt
*novissimo supplicio corporis iniuriam grauemque dolorem
accidere voluerit ea lex, quae virgis caedi iubebat
eos, qui securi essent percutiendi; scilicet vt se
mori sentirent.* Ab hac enim acerbitate plerorum-
que populorum ius criminale profectum esse videri
potest, inprimis in poenis et suppliciis statuendis;
et vbique fere illud obseruare licet, in barbaris mo-
ribus et institutis, meliore humanitatis cultu succe-
dente emendari solitis, ius criminale esse illud, e quo
ultimo loco barbariei vestigia eluuntur. Neque mi-
rationem hoc facere debet. Versatur enim res in
caussis singulorum; de summa reip. agi non puta-
tur; etsi grauissima res, corporum vitaeque inco-
lunitas, in discrimen adducta est, ad se tamen pro-
pius adrepisse malum nondum quisquam videt; ii au-
tem qui reip. administrandae praesunt, rem impeditam
esse, nec ad tributa et vestigalia quicquam inde
redundare videntes, malunt antiqua seruare. Altera
ex parte vbique fere ortum est ius criminale in
prima illa feritate et barbarie, a qua gentes ad hu-
manita-

*) Altera haec appellatur *la question préalable*, prior vero
ordinaria *la question préparatoire*: vid. inter alios
*Muyart de Vouglans Loix criminelles de France mises
dans leur ordre naturel* p. 59. 797. 817. Superioribus
annis multa de acroa et immani hac quaestione tol-
lenda dicta et acta sunt: an euentum habuerint, non
teneo.

manitatem progressae sunt; constitutae poenae recenti crimini nouique exempli sceleri *ab animis ira et odio exacerbatis*; illa ipsa supplicii atrocitas mox alias iras et odia hominum inflammauit; vnde noua scelera, noua immanitate punienda. Succedunt aliquando tyrannides et imperia cruenta; aut factiones et seditiones in republica: ita in humanissimo populo Graecorum quot ac quanta exempla atrocissimorum suppliciorum memorantur! Potest et illud euenire, vt in populo, etiam aequis legibus constituto, tempora incidant, vt grauiori facinori poena simplex non respondere videatur: potest adeo augeri et tanquam cumulari illa, adiecto corporis dolore. Si Caesaris verba apud Sallustium (Catil. § 1.) memineris, a Graecis id, de quo quaerimus, acceptum videri potest: *sed eodem illo, inquit, tempore* (quo multa a vicinis sociisque populis sumfere Romani) *Graeciae morem imitati, verberibus animaduvertebant in ciues, de condemnatis summum supplicium sumebant.* Nec tamen, si seuerius inquiras, ea satisfaciunt. Nam primo non de supplicio *ita sumto, vt virgarum verbera antea infligerentur*, loquitur Caesar, sed de vtraque re *separatim*. Virgis caesi Romani in leuioribus criminibus; testabantur illum morem fasces magistratum; et seruatus mos in militia; haecenus nihil simplicius videri potuit poenis inter Romanos: virgis scilicet expeditis poena omnis seu capitalis seu non capitalis inflicta. Graeci autem, a quibus petitum morem ait Caesar, qui intelligendi sint, non statim assequi licet; nam nec a communi aliquo iure Graecorum nec ab Atheniensibus haec petita esse constat; videtur itaque Graecia magna,

magna, in inferiore Italia, intelligi, in cuius civitatibus hunc morem viguisse, ex eodem hoc loco discere forte licet.

Meliorē tamen illustrationem afferre huic rei possumus, si animum eo attendimus, quod ille virgis caedendi et securi percutiendi mos non primitivus habendus, sed iam paullulum deflexus et immutatus; fuit enim antiquior ille multo severior, ut virgis ad mortem caederetur reus condemnatus: in cuius atrocitatis locum successit mox lenior ratio, ut securi percuteretur ille, antequam sub virgis exspiraret: qua quidem suspitione non male nos duci apparebit ex iis ipsis, quae de antiquiore supplicii genere commemorantur. Apud Suetonium Nero (c. 49.) cum audisset, *se hostem a senatu iudicatum, et quaeri ut puniatur, more maiorum*, interrogato, *quale id genus esset poenae, comperit, nudi hominis cervicem inferi furcae, corpus virgis ad necem caedi*. Hoc igitur erat, *more maiorum in aliquem animadvertere* hostem iudicatum (cf. Eutrop. VII, 15.). Mansit scilicet antiquior ille supplicii mos in *perduellibus*; quemadmodum etiam ab initio in perduelles illud supplicium fuit lege constitutum; latiore forte vocis acceptione, quandoquidem etiam Horatius parricidii in sororem reus perduellionis iudicium subiit; nisi forte statuere malis, statim ab initio reip. eam iuris fictionem inualuisse, ut, qui caedem aliudue scelus commisisset, civium numero exemptus inter perduelles, hoc est reip. hostes, referretur, eoque perduellionis poena afficeretur. Ita enim Horatii, qui parricidii reus erat, causa in primis statim

Liuii capitibus comparata fuisse videtur, cum Hostilius rex duumuiros faceret, qui ei perduellionem iudicarent secundum legem; erat autem lex de perduellibus lata: Duumuiros perduellionem iudicent: si a duumuiris prouocarit (sc. perduellis), prouocatione certato; si vincent (illi), caput obnubito (sc. is, cui illud populus mandauerit faciendum) infelici arbori refte suspendito; verberato vel intra pomoerium vel extra pomoerium h. e. furcae *) alligatus reus ad necem caeditor. Hunc igitur atrociozem supplicii morem aiebamus cum leniore mox securis, qua virgarum cruciatus listebatur, permutatum esse.

Mansere tamen plura, quae ad eum alludere videri possunt. Primum, grauius illud supplicium more patrio sumi solitum est ab iis qui virgini Vestali stuprum fecerant **). Perduellionis autem poena capitis fuit etiam post Legem Porciam: nec tamen tam constanter, quo minus aut hominum potentia aut reip. tempora impunitatem facerent (id quod satis colligas ex Caesaris oratione ap. Sallust. Catil. 51.) nec vbique cum verberatione. Ita Lentulus et reliqui Catilinae coniurationis focii gula fracta necati: extra ordinem vtique et a Senatu, vt pote in rebus subitis summoque reip. discrimi-

*) Eadem aliquoties crux appellata; vt ap. Cic. pro C. Rabir. 5. 10.

***) Dionys. IX, 40. VIII, 89. Liv. XXII, 57. priore quidem loco Dionysius parum accurate: pontifices, inquit, eum συλλαβόντες ἐναγορῆ μιστιξίν αἰκισάμενοι, καθάπερ ἀνδράποδον, ἀπέκτειναν. Nam ferui flagris, at ille virgis ad necem caesus est.

discrimine. Transiisse tandem perduellionis notio videtur in maiestatis crimen, etsi diuersam vtriusque conditionem adhuc ab Vlpiano commemorari videmus l. vlt. D. ad L. Iul. Maj. Semel in Liuio occurrere meminimus perduellionis reos in exilium ituros; (Censores quidem illi erant C. Claudius et Ti. Sempronius, a Tribunis pl. in iudicium populi adducti: XLIII, 16.) ita vt ab antiqua lege recessisse et in hoc videantur Romani; quam tamen reuocarunt alio tempore, quemadmodum accusatoris acerbitate et iudicum cupiditate factum constat in C. Rabirio perduellionis postulato: pro quo Ciceronis oratio extat: (v. cap. 3. extr. 4. pr.)

Porro antiquus virgis ad necem caedendi mos mansisse videri debet in militia; nam fustis virgae locum occupasse putandus, fuitque *fustuarium*, triste supplicium, quo in castris in grauiora flagitia animaduertebatur: de quo quidem adeundi sunt antiquitatis Romanae libelli *).

N 2

in

*) Inprimis Lips. de Milit. R. lib. V. dial. 17. Fasces apud Coss. et Praetores erant; adeoque virgarum nullus esse vsus potuit in poenis a Tribuno vel Centurione inflictis; at hic vitem gestabat, quam interdum fustis nomine appellatam credere licet; in aliis locis fustis viri opponitur, vt in noto Liuii loco Eoit. 57. *Quem militem Scipio extra ordinem deprehendit, si Romanus esset, vitibus, si extraneus, fustibus cecidit.* In fustuario arreptis vallis milires in commilitonem condemnatum et a Tribuno fuste percussum saeuisse videntur. Nec ignominia caruisse videtur fustuarium; magis tamen propter ipsam flagitiorum naturam. Neque desinire ausit aliquis, quod in XII. tabb. occurrebat, si quis alterum publice diffamasset et carmen in eum condidisset,

in iis modo cauffis, quae Polyb. VI, 35. commemorat, locum habuiffe; in aliis vero virgis caelus et securi percuffus est reus. Mature tamen fucceffit in securis locum gladius.

Ex quo vero virgarum et securis vſus inualuit, fimili exemplo etiam deiectionem de rupe Tarpeia praecediffit verberatio. Eodem quoque more animaduermum est in feruos, vt, antequam in crucem agerentur, flagris, pro virgis, caederentur. Quid in matronis necandis obferuatum fuerit, non fuccurrit; ſtrangulatas reperimus, aut fuſte percuffas *).

Verum dimittendum tandem eſt e manibus, aut abiiciendum potius, argumentum ab huius diei ſollennibus abhorrens et alienum. Quod ſi veteres adhuc inter nos ſuperſtitiones vigerent, vrendum vtique eſſet, ne infaufi adeo ac ſiniſtri ominis illud haberetur. Nihil tamen in nouo magiftratu, qui nunc proditurus eſt, aut de tormentis ac quaefione aut de virgis et ſuppliciis metuendum eſt. Verum in litterarum ſtudiis, quod in ſcena fieri ſolet, contingit, vt etiam ex triftribus atroci-

diſſet, quod ei infamiam flagitiumue faceret, vt fuſte feriretur: (*fuſte ferito*) ſitne cum infamiae nota conſtitutum. vt fuſte pro virga caederetur; nam vt ſupplicium fuſtuarium hac lege ſancitum eſſe credamus, non adducimur. Fuſtis vtique ſub Imp. virgarum locum occupauit, et fuſtibus verberati ingenui, ſerui flagellis; id quod ex LL. notum eſt. l. 10. l. 28. §. 1. 2. D. de Poen. cf. Spanhem. O. R. cap. 24. Eo tempore fuſtis etiam in legionibus inter militares poenas eſſe coepit.

*) v. c. Valer. Max. VI, 3, 8. et 9. Ad reliqua cf. Grunpen de tormentis Rom. in Obſ. Iur. Crim. p. 47. ſq. e LL. XII. tabb.

atrocibusque spectaculis voluptas capiatur; cum vniuersam rerum temporumque, non ipsam veritatem, ante oculos positam habeas, teque ipsum a tot malis, quae humanitatem obsepiunt, intactum liberumque sentias. Quae res multo magis ita se habet in iuris prudentia, cuius magna pars in iis rebus versatur, quarum usum adspexitque optimus quisque refugit et auersatur. Est autem is, cuius potissimum causa haec scripta sunt, ex Prudentum ordine vir summus, de Academia nostra merentissimus,

IO. STEPHANVS PÛTTER, D.

ad quem magistratus academici crastino die suscipiendi honos cum insignibus publice transferetur: id quod fiet pompa sollenni ex more in templum academicum ducenda. Nos itaque ad officium nostrum pertinere putauimus, ut vobis, Ciues, publice haec declararemus, utque vniuersos ac singulos, inprimisque Te, Princeps Serenissime, vosque, Comites Illustrissimi, Barones ac Nobiles, omnesque, loco quemque suo, stirpe, ingenio, doctrina, virtute, conspicuos, rogatos esse vellemus, ne sollennibus his interesse grauemini, sed ad comitatus non modo et benignitatis, verum ad pietatis quoque et amoris officia eam rem referre haud dedignemini. PP. in Georgia Augusta d. VI. Augusti 1734.

XII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 IOAN. STEPHAN. PÜTTER
 CVM SENATV
 ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS
 SACRA XXXXVII.

RITE INDICIT

SIMVLQVE

VEN. SVI COLLEGAE
 SAM. CHR. HOLLMANN
 FERIAS MVNERIS PROFESSORII
 SEMISAECVLARES

CELEBRAT.

*Historiae naturalis fragmenta ex ostentis, prodigijs et
 monstris.*

Commentatio prior.

Anniuersarium Georgiae Augustae inaugurate
 sacrum, Ciues, indicimus *quadagesimum et
 septimum*; vt adeo *tres* desiderentur ad explendum
femisaeculare tempus anni. Interea ex nostro Col-
 legio vnus est, cui ea felicitas contigit, quique
 eam suis Collegis tanquam communem impertit,
 vt

vt *muneris sui professorii* in hac Academia nostra feliciter gesti *annos* expleat iam nunc *quingagenos* celebretque adeo festum *semisaeculare* hoc ipso anno, vir aetate meritisque venerabilis, SAM. CHR. HOLLMANN, qui hac ipsa anni parte, imminente autumno, anno saeculi XXXII. ad philosophiam docendam in Academiam hanc tum condendam euocatus, annos exegit munereque professorio. functus de rebus nostris bene meruit per annos inde quinquaginta: multarum ille in litteris inprimis philosophicis inque rebus academicis vicissitudinum et conuersionum testis, auctor, *pars magna*. Vidit ille Collegas alios discessu modo ex hac vrbe modo ex vita facto ereptos, alios immigrantes et munere famaue prioribus succedentes, ipse plerisque superstes. Est enim litteraria universitas arbori illi Cumanae Sibyllae similis, quam Virgilius tam feliciter in Aeneide sua plantauit, *aureo ramo* insignem, quem si decerpseris, *primo auulso non deficit alter aureus, et simili frondescit virga metallo a)*. Cumque ei a multis iam annis aetas honestam missionem fecisset: veteranus tamen ille stipendia facere et, quod docendi partibus decederet, scribendi studio supplere, seu addere, maluit. Viuit itaque, nonagenario iam propior, in otio negotiosus, curis studiisque philosophicis occupatus, nec inertiam et vacuitatem, quae tot senes turpi errore miseros ad vitae poenitentiam adigit, pro quiete et tranquillitate amplexus; prospicitque tanquam e specula philosophiae suae viridaria,

N 4

daria,

a) Aen. VI. 136 - 144.

daria, multiplici colentium opera, modo *in filivam altam Jouis lucumue Dianae* excreſcentia, modo, reliqua agri parte ſentibus ſpinisque gliſcentibus relicta, *in ambulationes geſtationeſque amoenas contracta*, tum *in topiaria ſuaueſque areolae ac ſaepes* effloreſcentia, modo ad cultum rectum ac ſimplicem, oſtentatione et mollitie procul habita, reuocata. Congratulamur itaque ei fortunam hanc ſingularem et vnicam, quod ſuum ipſe ſemifaeculare feſtum celebrando ſemifaeculari academiae feſto trinis ſaltem annis praeludit; quandoquidem trinis annis, quam vocati erant profeſſores, ſerius inaugurare Academiam placuerat; quodque ex primis Georgiae Auguſtae condendae profeſſoribus, a conditore Georgio II. Munchhuſii cura euocatis, ipſe eſt is, qui ceteris ſepultis vltimo loco ſuperſtes eſt. Habemus nunc in votis, vt ſacra quoque ipſius Academiae ſemifaecularia tertio abhinc anno ſucceſſura Collegii noſtri aetate princeps vigenſ laetusque inter nos celebret, nec, quod de ſenio conqueratur, habeat, niſi quicquid moleſtiae ipſa natura abeſſe negat. Iungentur haec eadem vota votis publicis, quibus ex more diei craſtini ſolennia celebrabuntur, ducta in templum academicum pompa, cui vt frequentes intereſſe et ſua quiſque pietate pietatem et hilaritatem vniuerſorum accendere velit, Te quidem, Princeps Sereniſſime Naſſauienſis, vobisque, Comites S. R. I. Illuſtriſſimi, praeceuntibus, a vobis, Commilitones maiorum aut propria virtute ornatiffimi, nos ita impetraturos eſſe ſperamus, ſi ad animos noſtros id gratiſſimum et ad officii veſtri amorisque
ſignifi-

tento haberent, et, ad iram minasque numinis illud referendo, non nisi atroces inde euentus ominarentur. Si enim superioribus aetatibus similis caeli, quod nos ambit, species sese oculis obtulisset, percussi terroribus animi quot mala futurorum annorum extemplo praerepturi, quas calamitates ex toto terrarum orbe auditas in computationem praedictionum fuissent cumulaturi! Redibat in animum *defectus ille solis*, quem vulgo vocabant, *prodigiosus et longior*, (Plin. II, 30 f. 29. seu verius solis lumen caligine obsessum *c*), *totius paene anni pallore continuo*, occiso Dictatore Caesare, coniunctus ille quoque, non minus quam is, quem ipsi vidimus, cum terrae tremoribus, vastis ignium torrentibus ex Aetna se praecipitantibus *d*). Nemo tum fuit cui non persuasum esset, bella ciuilia recrudescencia portendi, quae sane, etiam a minus prudenti, iam tum praeuideri poterant. Vtilitatem res habuisset, si in illo caeli habitu aliquid fuisset, quod vim haberet ad animos, ambitione impotenti et misera regnandi cupiditate attonitos, a confiliorum audacia abstrahendos. Enimuero id hominum genus, quod *ventoso Gloria curru* vehit, caelestia haud facile circumspicit: quales animi etiam nec temporibus nostris desunt; non enim nisi cum humana natura defectura deficient mortales suae seu gloriae seu vtilitatis opinatae messem ex generis humani vastitiae facturi; felices tamen sumus in hoc quod ea mala non metu praesensa bis sentimus.

Est

c) Plutarch. Caes. sub f.

d) v. loc. Virgil. Ge. I, 466 sq. 472.

Est eâ naturae humanae imbecillitas, vt, nisi diuinitus sapientia aliqua instilletur, omnis humani generis scientia ab errore proficiscatur; vti enim puerilis ingenii ludibria iuuenilem sagacitatem virilemque ac senilem prudentiam antegrediuntur: ita populorum, quid? quod totius generis humani, historiae docent, praecessisse vbique ea, quae falso credita sunt, antequam ad verum perueniretur. Neque quicquam in hoc est, quod mirari aut indignari liceat. Suscipitur enim omne animi iudicium hominis rudis et imperiti ex primis sensuum impulsibus, nec, etsi saepius iteratis his, veriori existimationi locus est nisi in animis ad contemplandas et comparandas res conuersis. Omnis quidem, quam late patet, philosophia a vanis et erroneis opinionibus progressa, non nisi longis saeculorum anfractibus ad veriora decreta peruenit; neque illa veritas emicuit aut vno momento, aut, tanquam Minerua, ex vno capite; verum sapere coepere homines in singulis et paucis, interdum in quibus vix expectares vt acute viderent, cum interea caecutirent ad alia, quae multo propiora saepe erant et patentia oculis; quid verum esset, vidit populus alius in hoc, alius in alio. Ne iis quidem res continuo feliciter cessit qui primi plura mente complecti auderent; nam vbique fere philosophandi initium factum videmus ab eo, quo post infinitarum rerum notiones sero tandem perueniendum erat; ab rerum quippe elementis constitutoque ex iis hoc vniuerso profecta est sapientia Orientis et Graeciae, cum de singularum rerum naturis considerandis nondum esset

esset cogitatum; naturae vero cognoscendae studium, omnis verae philosophiae fundus, humanae mentis fax certissima, ad ea quoque, quae extra sensibilem naturam posita esse dicuntur, omnium scientiarum maxime fera habuit incunabula et tarda incrementa: e qua tamen antequam lux affulserat, innumerae falsae opiniones, somnia, superstitiones, errores, hominum animis eximi, aut ex sacris profanisque disciplinis tolli nequiuerunt; itaque nostro quoque tempore in utroque hoc doctrinae genere, quo quis est naturalis scientiae imperitior, eo est in defendendis iis, quae perspecta factis non habet, pertinacior. Idcirco eadem hominum superstitiones diutius, quam alias factum esset, omne naturae studium retardarunt; inprimis eo quod iis, quae praeter naturae morem euenirent, hominum animi multo magis attenderent, quam iis quae ordine rerum sollenni procederent. Iam hunc ipsum ordinem cum tam parum contemplatione et inuestigatione cognitum haberent etiam doctiores; eorum, quae praeter morem fierent, causas quomodo explicarent, habere non poterant. Itaque confugitum est ad causas, quarum vim multo minus perspicere, quam ea ipsa, quorum causas elicere volebant, scilicet, ad interuentum deorum; terrorque ex rerum nouitate iniectus deorum iras finxit, quarum ostenta illa essent signa. Cum autem genus humanum vix villo tempore ab omni malorum genere vacet: nunquam non ad manus erant calamitates, quae aut tum ingruerent aut mox succederent, quarum causae ab illis ostentis deorum iras portendentibus repeti possent.

possent. Rursus ostentorum nuntiandorum opportunitas haud facile deerat, quandoquidem pleraque ex phaenomenorum numero erant, quae ab aeris intemperie, terrarum exhalationibus, ignium eruptionibus, aquarum eluionibus, orta ad vim vitalem, agrorum pecudumque prouentum, humanumque corpus, potestatem et noxam habent. Conuersi hinc ad placandam deorum iram animi ab omni alio caussarum cognoscendarum genere fuere abducti. Itaque vt amnibus exundantibus alluione fundi interdum pars ad alienum agrum adhaerere solet, ita confusis finibus accessit religionibus id, quod philosophiae, inprimis physicae, addictum esse debuerat; eaque iniuria, ac verius sacrilegium, cum semel grassari coepisset: inuenta sacra et ritus ad expianda ostenta et auerendam numinis iram, et pro ea disciplina ac scientia, quae rerum naturalium contemplatione caussarumque inuestigatione contineri debebat, nata est alia disciplina, haruspicina et ars auguralis, omninoque diuinatio, quae a meris commentis et opinionibus visa et audita repetebat. Consuli coepere vates, adiri dii, monstrari ritus expiationum, fundi oracula, recitari vaticinia et carmina Sibyllina: cum Naturae dictata essent accipienda. Neque ipsa philosophia ex his laqueis, quibus semel irretita erat, expedire se potuit; id quod lectis praeclaris Ciceronis de diuinatione libris vnusquisque facile intelligat; ita enim inde ipse discedere te sentias, vt, quid ad superstitiones illas tollendas satis validum sit, non habeas, nisi, cum altera philosophorum secta, deorum prouidentiam sublata

tam

tam esse velis. At primo loco occurrere debebat illud, vt de ipsa re dubitares, vtque et deos esse et eos rebus humanis consulere affirmares, diuinationem autem omnino esse vllam negares, nisi e caussis physicis. Verum ad ipsa placitorum principia, tanquam fontem, nemo ausus est accedere, et, quid illis veri falsiue insit, videre. Scilicet ea est humani ingenii imbecillitas, vt, admissa semel opinione ac doctrina, aliorum seu temporum seu hominum auctoritate firmata, etsi difficultates ac dubitationes vndique suspicionem de ipsa opinione eiusque fundo moueant, malimus tamen in iis, quae aduersari videantur, tollendis et refellendis vanam operam et subtilitatem adhibere, quam ad ipsum opinionis fontem descendere eiusque venas inspicere. Simili modo obseruationes suas nugatorias studiose prosequuti cum Etrusci aruspices, tum Romani pontifices auguresque, subtiles inuenere rationes caussasque, cumque his modos placandi numinis malorumque auertendorum; quibus cum et religionum et annorum auctoritas accessisset: adscripta sunt prodigia et ostenta vna cum procurationibus Pontificum annalibus et Fastis; cumque, ceteris extinctis, hoc veteris memoriae genus antiquitatisque monumentum seruatum esset: mirum non est, si ipsi scriptores, cum iisdem opinionibus imbutos haberent animos, eadem prodigia in rerum gestarum memoria repetere, et in annales suos referre non refugerunt. Itaque Liuius quoque antiquitatis auctoritate motus se *religione quadam teneri fatetur, quae prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, vt ea pro dignis*

gnis habeat, quae in suos annales referat e). Tam ardua res est humanis ingeniis, ad ipsa rerum principia eniti, iisque sublatis mille vanarum opinionum arcem euertere.

Interea, vt in rebus humanis fieri solet, cum his ipsis prauis opinionibus, quas superstitiones disseminarunt, via parata est meliori sapientiae prolusumque philosophiae, quod ab insolitarum ac mirarum rerum contemplatione tandem processum est ad ordinem moremque naturae sollennem et consuetum, cuius diligenti consideratione, quae multo magis stupenda rerum miracula offerre poterat ac debebat, (quandoquidem aeternus et diuinus plane rerum ordo multo plus admirationis habet, quam vna aliaue res, quae ab eo recedere videri potest) philosophia ea tandem incrementa habuit, quae, Aristotelis et Theophrasti aliorumque iis similibus virorum obseruandi et iudicandi acumine substructa, mox inani multorum subtilitate disiecta, nostris aetatibus iterum reposita, firmata et aucta, ad praeclaram hanc, quam videmus, regiam excreuerunt. *Mañi* itaque, vt cum Plinio loquamur, *ingenio este, caeli interpretes rerumque*

e) Lib. XLIII, 13. ait ibi: *non sum nescius, ab eadem negligentia, qua nihil deos portendere vulgo nunc credant* (quia eos prouidere rebus humanis negabant: cum his tamen rerum causas naturales non magis tenebant) *neque nuntiari admodum ulla prodigia in publicum* (tam late enim propagatis imperii finibus nullus dies fuisset, quin nuntiatum esset nouum prodigium; recepta itaque persuasio, nullam vim habere et omina et portenta si non susciperentur, h. e. si nemo illa curaret) *neque in annales referri.*

que naturae capaces, argumenti repertoires, quo deos hominesque vicissis. Nobis, quibus, alia in re occupatis, in huius regiae vestibulo tantum obambulare concessum est, dum sacrorum apparatus curantur, licebit alia via ingredi et ex iis superstitionibus et prodigiis, quibus exterriti animi ad vanas expiationes confugerunt, vtilitatem aliquam capere haecenus, vt animaduertamus fuisse ea nihil aliud quam casus insolitos resque praeter naturae morem factas, quibus adeo illustrari possit historia naturalis, inprimis Italiae, vt inde assequamur, quae omnino priscis aetatibus in natura insolita ac mira haberi, quae raro tum contingere, aut hominum sensus maxime mouere, aut quorum ratio et natura inprimis ignorari, consueuerit; simili modo, quo in barbaris aetatibus ex stuporis monachici fraudisque religiosae praestigiis vtilitas aliqua potest percipi, si ad ea attenderis, quae in populo quoque et saeculo ad plebeculae mentes tenendas maxime vim habuerint, quaeque cum opinionibus religiosis et cum reip. administratione maxime coniuncta fuerint; ab hac enim proficiscitur iterumque in eam redundat, quicquid ad animorum vera an falsa iudicia de iis rebus, a quibus morum indoles rerumque actus pendet, vim et potestatem habet.

Vt autem certa ratione procedat nostra commentatio, ex immenso, quo vagari poterat, campo reuocemus eam ad angustiorem orbem Romanae antiquitatis; etsi nullus facile fuit populus, qui non sua haberet prodigia et ostenta, diuersi vtique

que generis diuersaeque indolis; ita vt de ingenio nonnullorum populorum, non minus quam temporum, ex ipso prodigiorum narratorum genio fieri possit iudicium; temporum quidem, quatenus feriora plus fraudis et praestigiatarum, imitandi quoque vetera narrata studii; antiquiora inscitiae et simplicitatis plus habere solent; populorum autem, quandoquidem Oriens Solem Lunamque de caelo descendentes, montes ambulare solitos, maria exarescentia, dehiscentes amnes, narrat; Aegyptus *f*) deos in conspectum venientes, repertumque alicuius dei sandalium (Herod. II, 91.) regem propter impietatem excaecatam et visum castae mulieris lotio recuperatum (c. 111.) sacerdotum somnia et Assyriorum scuta a muribus corrosa; (c. 141.) Sinae dracones e folio regio prodeuntes aut eum in spirae modum ambientes *g*); Phryges suum Atyr virilibus priuatum magnae deum matri nihilominus probatum; eiusdem deae Pessinunte delapsam signum; Troes suum Palladium; Scythae tonitrua per hiemem facta et terrae motus (Herod. IV. 28.) quae omnia notationem aliquam ingeniorum vnus cuiusque populi et morum habent. Verti quoque res in artem coepit faciendi prodigia. Tuñc in prodigiorum locum et nomen succedere miracula. Parum tamen caute prodigiorum nomine appellares rubum ardentem nec flamma consumptum
vocem-

f) De Aegyptiis Herod. II, 82. Τέρατα δὲ πλέω σφιν ἀνεύρηται ἢ τοῖσι ἄλλοισι ἅπασιν ἀνθρώποισι.

g) *Hist. gen. de la Chine*, To. III, p. 429. 501.

Heynii Opusc. acad. Vol. III. ○

vocemque ex eo auditam, aut Nilum in sanguinem versum et sic porro. Vsi quoque alio modo prodigiis vates inter Hebraeos, et ipse Seruator, intans Hierosolymorum excidium vaticinatus: prodigia, inquit, esse apparitura in sole, et luna, et in astris: quae quidem oratio prophetica quorsum spectet, vulgo nunc intelligitur; S. Ioannes autem magnam visorum partem per prodigia praecipitavit, quibus illa aetate non parum teneri solebant animi; vt vel ex prodigiis ante capta Hierosolyma narratis intelligi potest; etsi studium hoc portenta narrandi nouaque alia comminiscendi nec per sequentia tempora cessauit; plena est barbarorum saeculorum historia omnis generis prodigiis, nec sacra saeculo XVI. repurgata animos ab his superstitionibus abduxere, vt doctissimorum hominum, Philippi Melanchthonis, Ioachimi Camerarii, cuius de ostentis liber habetur, tum aliorum exemplis constat. Facilis et expedita iis omnibus erat prodigiorum interpretatio, dum ad malorum daemonum artes ac fraudes ea referrent; qua via si semel incedere libuerit, physica sane scientia omni aequo animo carebimus. Sed Graeci, Etrusci et Romani, vt ad hos populos redeamus, pleraque inter se habuere communia *h*), vixque vllum est cum omnino diuinationis tum inprimis ostentorum
genus,

h) A Pelasgis, adeoque inde a Thracibus et Phrygibus, aliisque ex Asia aduenis, pleraque profecta. Itaque iam in Herodoto Xerxi Helleponto traiecto oblatum prodigium, quod equa leporem enixa, quodque mula mulam varoque sexu instructam peperit (lib. VII, 57.) Nec tamen in hac prodigiorum et miraculorum enumeratione obliuiscendum est, seiungenda esse multa nec
confun-

genus, quod non inter eos populos promiscue obferuatum fit, nisi quod alius populus alii generi magis deditus et obnoxius fuit. Vt vero haec quoque, quae de Romanis dicturi sumus, ad meliorem ordinem reuocentur, agite, in classes dispescamus prodigia, ita vt referamus alia *ad aeris caelique apparentia*, alia *ad terrae marisque naturas*, alia *ad animantium, cum brutorum tum hominum*; illa vero prorsus oratione circumscripta sunt, *quae non nisi terrori animorum falsaeque persuasioni, mox fraudi ac praestigiis accepta ferenda sunt*: v. c. quod vox repente e luco audita, aut horrendi clamores, ingentesque tumultus per silentium noctis ad aures allapsi, tuba quoque in caelo canere visa; quod bos locuta, aut canis et serpens, quod infans semestris, aut adeo in vtero matris, triumphum exclamauit. Quid vanas obiectas species memoremus, quibus exterriti hominum animi ad religiones se conuerterunt? vt deos, vt Dioscuros, in conspectum mortalium venientes; vt spectra; vt hominum species candida veste procul visas (Liv. XXI, 62. add. XXIV, 10. Iul. Obf. c. 77. (16.) c. 111. (50.) vt statuas deorum modo annuentes modo respondententes; nam quod loco motae sunt, aut quod sudarunt et lacrimarunt, a causis naturalibus, terrae quassatae, humorum ex aere, repeti potest. His igitur omissis prorsusque sepositis nunc saltem *ea prodigia breuiter recensebimus, quae ad aeris caelique phaenomena spectant*, intraque aeris

O. 2 circum-

confundenda aut e mirabilibus a patribus acceptis narrationibus, aut ex symbolis et mythis priscoque narrantium sermone ducta, aut a sacerdotum interpretatione et ab hieroglyphis deriuata.

circumiecti ambitum, seu atmosphaeram, continentur.

In his sunt primo loco imbres insoliti, modo sanguinis, modo lapidum, modo terrae, lactis, cretae: quarum quidem rerum haud difficile est idoneam rationem reddere, vt tamen simul intelligatur, ista in iis terris narrari, in quibus, cum maris eae littoribus et Apenninis iugis mediae inclusae sint, ingentes passim exoriuntur procellae, turbinumque miri impetus; ab his enim ista prodigia profecta esse manifestum fit, dum aut terra argillacea, quae in multis Italiae, inprimis Umbriae et Etruriae, locis rubra effoditur, vnde praecleara illa Etrusca dicta vasa facta, aut creta ab imbre soluta, vt et lactis speciem referret, aut campi lapidei, cuius generis in Ligurum et Salyum finibus notissimi sunt, violentis ventis flagellati, in altum sublati mox turbinis vi iterum in terram deiicerentur. Quod si agrorum sterilitas frugumque inopia aut etiam pestilentia insequuta esse narratur, non illud abhorrens ab anno ob tempestatas imbresque parum salubri. Illud vero si miremur, quod inter haec prodigia ventorum et procellarum mentionem nullam factam videmus: reputandum est, notata tantum esse in annalibus, quae prodigii speciem referrent; etsi vel sic haud raro tempestatum mentio facta est i); plerumque vero

i) Vt Liv. XXV, 7. Iul. Obf. c. 56. (2) Interdum cum fulminibus, aut cum terrae tremoribus coniuncta res et cum aquis ingentibus lib. XXII. I. ib. XXX, 38. XXXV, 9. Nec vero prodigium vbique cum fide nuntiatum;

vero plura eius generis prodigia coniunctim narrantur, ut ad intelligendum in promptu sit, a causis iisdem omnia profecta esse. Semel carne pluuisse accepimus V. C. Varr. 295. adeoque fama satis antiqua, cui si quid veri inerat, etsi re in prodigium aucta, ex sacro aliquo epulo magnae procellae vi raptas carnes in alium locum delatas credere licet; ipsos Pontifices similis prodigii exemplum expiationisque modum ignorasse adiiciunt scriptores; utinam iis, antequam expiare vellent, de ipsa re, quae et qualis illa esset, diligentius quaerere libuisset k)!

In fulminum interpretatione obuia est superstitio, ut quisque facile populus in eam incidat; Etrusci tamen aruspices in artis eam ac disciplinae formam redegerunt: de qua Plinius (lib. II. f. 52.) et Seneca (Q. N. II, 12 sq. 32 sq.) consulendi sunt.

O 3

Illud

tatum; nam exiguum fere locum tales pluviae occupant: id quod nonnullis saltem locis nec adiacere neglectum. Ita in villa in Vestinis lapide pluit: Iul. Obs. III. (50.) in aere templorum: c. 59. (3.) c. 60 (4) Ita ibid. c. 83. (22.) in comitio sanguine fluxisse dicitur; interdum guttae tantum sanguinis visae, ut in foro, comitio et Capitolio, et terra aliquoties pluit, et caput Vulcani arsit. Liv. XXXIV, 45. quod et ipsum meteorum ad aeris electrica materia grauidi naturam ducit. Nec alio, quam quo imbres cruenti, spectant spicae cruentae in corbem lectae: Liv. XXII, 1. XXVIII, 11. Val. Max. I, 6, 5.

k) Dionys. X, 2. Liv. III, 10. Valer. Max. I, c. Piscibus pluuisse multis locis ac temporibus, apud Athenacum auctoribus idoneis notatum legimus lib. VIII. p. 333. maris enim fluctu in terram acto et in aerem turbinis vi rapti pisces alio loco deciderunt in terras. Similes ranarum pluviae vulgo notae sunt.

Illud forte mirum videri potest, quod in iis terris, in quibus nihil frequentius quam fulgura et tonitrua esse solent, res tam vilitata tamen in prodigium verti potuit. Sed ad haec plura responderi possunt: Seruata esse tantum ea fulmina, quae aliquid insoliti haberent, vt cum caelo sereno intonuisset; aut si loca sacra et memorabilia fulmine tacta essent, vt templa, viae, muri, portae, signa deorum, Praetorium, Capitolium. Singulare est, quod sub a. V. C. 680. memoratur de puella virgine fulmine icta, quod per locos muliebres ad os penetrauerat, lingua exserta. (Oros. V, 15. Iul. Obs. c. 97. (35.) cum Plutarcho Qu. R. p. 284. A.) at quod homines fulmine ictos et exanimatos inter prodigia retulere, mirari licet, cum ea res non adeo raro accidere potuerit.

Non attingemus stellas crinitas communi humani generis errore inter atrociora ostenta habitas; nec stellas interdiu visas; cuius generis omnino sunt infinita, nostra quoque aetate notatu digna habita, quorum tamen causae nostris physicis expeditae dudum sunt: vt duo soles, tres soles, duae lunae interdiu, tres lunae; solis orbis minui visus, aut circulo inclusus; sol nocte visus, omninoque noctu multa lux clara; caelum ardere visum, species legionum, vel armorum, vel ararum, vel nauium in nubibus visae: quae ad auroram borealem aliasque atmosphaerae affectiones spectare obuium est; vti et ardentes faces, aut transuersas trabes et arcus igneos. Flamma e terra orta et caelum visa contingere; (Iul. Obs. 103.) Stellae deciduae,

eciduae, quas vocant, seu discurrentes. Sol au-
 tem sanguineus similisque caeli facies, qualem et
 ante hunc annum vidimus, aliquoties extitisse
 etur; vt a 542. Liv. XXV, 7. 641. Iul. Obs.
 8. (36.) l.) inprimis post Caesaris caedem. (v.
 Caes. sub. f. et alios ad Virgil. Ge. I, 466.)
 ere et turbines vehementiores in prodigiorum
 m, si signa deorum deiecta essent aut aedium
 a et tecta. Reate saxum ingens volitare vi-
 (Liv. XXV, 7.) fragor armorum in aere au-
 vt apud. Virgilium (Ge. I, 474. Iul. Obs.
 101.) Satis de primo genere. Praestat
 is sepositis, ad bona omnia ac vota acce-
 numinis pacem, prosperum rerum cur-
 aliorumque vtilium successus publice pri-
 cari. PP. in Georgia Augusta d. XVI.
 MDCCLXXXIV.

F-
 lis.
 in
 men-
 dum
 sagaci-
 giche.

fere faecula similes caeli obscuraciones so-
 ae rubores commemoratos meminere qui
 moriis cognoscendis versati sunt; si ta-
 rta colligas, melioribus auctoribus vten-
 m videmus factum a viro caeteroquin
 ho Toaldo in *Offeruazioni meteorolo-*
 3.

XIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 IO. STEPHANVS PÛTTER

CVM SENATV

MVNIFICENTIAM REGIAM

IN

CONSTITVENDIS PRAEMIIS

IN A. D. IV. IVNII

REGIS AVGVSTISSIMI NOSTRI NATALEM

DISTRIBVENDIS

CELEBRAT SIMVLQVE

COMMENTATIONVM QVAE AD CERTAMEN

IN A. D. IVNII IV. ANNI MDCCCLXXXV HABENDVM

ADMITTI VOLENT

ARGVMENTA

AB ACADEMIAE NOSTRAE ORDINIBVS

PROPOSITA

VNA CVM LEGIBVS MORE AC CONSILIIS CERTAMINIS

P R O M V L G A T

KAL. NOVEMB. MDCCCLXXXIV.

Vix vnquam aliquid, quod ad remp. nostram
 academicam pertineret, tanta cum iucundi-
 tate, Commilitones, vobis ediximus, quam nunc
 nouum institutum, quaestiones de capite aliquo ex
 nostris

nostris disciplinis academicis petito proponendi, a Regia munificentia profectum, vobis quidem, Com-militones, vtilissimum, nobis honorificentissimum, publico praeconio pronuntiamus. De quo quidem vt planius et accuratius vobis constet, et vt, quae eius ratio quodque consilium sit, recte teneatis, expectatur a nobis, vt nonnulla disertius de eo exponamus.

Est studiorum academicorum, quippe quae in tam angustum paucorum annorum curriculum coarctata sint, ratio fere ita comparata, vt *auditione* et *lectione* illa contineantur; quae etsi substructio et quasi crepido sit, quo quodcumque inaedificetur sustineri debeat, non tamen absoluit ipsum opus aut aedificationem. Materiam aedificandi paratis, artem et morem tractandi illam, et rationem coagmentandi, modo animi consideratio et meditatio accesserit, addiscitis; enimvero ad molem educendam alia requiruntur: *dicendi, scribendi, agendi facultas*: cumque huius, quam postremo loco memorauimus, actionis inquam, opportunitas ipsi vitae relinquenda et in illud tempus, quo officii vitae ac muneribus admouemini, proferenda sit, potest tamen, tanquam verae pugnae, aliqua velitatio ac profusio in certamine adumbrato multis rebus institui; dicendi autem ac scribendi exercitatio non vno modo haberi et potest et debet, quippe qua ea, quae audita et lecta erant, propria meditatione subacta et in sanguinem ac succum conuersa nostris quasi fibris humoribusque assimulantur, vt ea tandem nostra dici possint, quae

aliunde accepta erant, vtque nobis in promptu fit, de iis rebus, in quibus studia collocauimus, dicto ac scripto agere commode, ad rem praesentem et causam ea, quae vniuerse addidiceramus, adducere, videre quid in quaque re fit, quid ad eam expediendam pertineat, omninoque vsum et exercitationem parare, eoque ipso eam agilitatem ac celeritatem agendi, tum confidentiam et alacritatem, quae ab vfu et habitu proficisci solet: quae quidem omnia sola auditione etsi infinitarum rerum comparari nequeunt. Quid quod multo vtilius multoque optatius videri debet pauca tenere, sed penitus, et ea in potestate habere sic, vt vbique, et quodcumque iis vtendum fit, in promptu illa habeas. Pertinet enim ad alia quoque studia, quod de philosophia egregie apud Senecam *) dicere Demetrius Cynicus solebat: *plus prodesse si pauca praecepta sapientiae teneas, sed illa in promptu tibi et in vfu sint; quam si multa quidem didiceris, sed illa non habeas ad manum.*

Iam in Academiae Germaniae nostrae superioribus quidem aetatibus plerumque satis habitum erat, disputationibus ingenia acuere; reliqua ad scribendi exercitationem reuocabantur, quae tamen intra sermonis Latini emendatiorem vsum plerumque contineri solebat; vt non tam de rebus quam de verbis bene Latinis quaereretur. Erat vtique aliquid praesidii etiam in hoc; qui enim semel exercitationis assiduitate in quocumque genere aut sermone sibi dicendi scribendique vsum comparavit:

*) De Benef. VII, I.

vit: facultatem saltem sibi peperit cogitata animi verbis efferendi ac commode declarandi. Enim vero orationem vnicuique negotiorum aut rerum tractandarum generi propriam consequi, iudicandi facultatem roborare, in rebus quoque digerendis, non modo in verbis struendis, ingenii acumen expolire, haec isto saltem modo haud facile obtineri possunt. Hac tamen Latinae orationis scholastica exercitatione contentos esse videmus in iuventute erudienda etiam alios populos. Inter nostrates autem cum ab aliquo inde tempore, non minus in scholis quam in academiis, illa quoque scribendi ac disputandi exercitatio neglecta et contempta iacuisset: sentiri tandem coeptum est, facultate illa recte scribendi de iis, quae auditione et lectione acceperant, non bene nostros homines carere. Nostra itaque aetate cogitare coepere viri intelligentes ac prudentes de eiusmodi scholis habendis, quibus, cursu disciplinae academico ad metam fere peracto, subiiceretur spatium aliquod, quo audita ad ipsum usum et scribendi saltem ac tractandi facultatem transferrentur.

Quae cum praeclare constituta sint, cumque acquiescere forte in iis possint pro consilio suo aut ingenio alii, alii tamen habebunt quod conquerrantur se nimis sero nec satis praeuia aliqua facultate scribendi instructos ad illa accedere; nec sufficere siue ad ingenium siue ad stilum acuendum; omninoque in iis quae super argumento docto et ex disciplina aliqua petito, cogitando, commentando ac meditando, in orationem ac disputationem

nem proferenda sunt, nec vsum nec disciplinam ad manus esse; rem nihilominus esse summis votis expetendam, vt excitentur formenturque ingenia, quo aliquid proprio Marte audeant, audita explicitent lectione, lectione quae explicita et amplificata sint, scriptione commoda et congrua in arenam producant; ea autem omnia, vt ingenium humanum ferre solet, priuato et obscuro aliquo conatu vix bene obtineri; certamine plurium inter se opus esse, quo acuantur vires, ingenia fuscitentur; fomitem interdum et flabellum esse admouendum; vim, robur, virtutem augeri conatu, spe, audentia; gloriae aliquam cupiditatem, honestatis studium incendendum; curandumque esse, vt locum habeat illud, quod tantam vim ad hominum animos habet, quodque vulgo dicimus: *digito monstrari et dicier: hic est*; quae quidem vna res ad generosos animos excitandos et inflammandos potentior et efficacior esse solet, quam omne consiliorum et monitorum genus aut ratio.

Haec, Commilitones, si qui ex nostris erant, qui perspecta haberent, poterat id laudi aliqua ex parte haberi; expectabatur tamen illud a nostra aetate, iudicio, vsu: etsi vt efficeremus illud quod volebamus, nemo nostrum satis habebat facultatis. Quid vero? si Is, qui primus haec perspexit, perspecta animo versauit, de exsequendo consilia iniit, consilium optimum, modum accommodatissimum, rationem maxime opportunam, congruam et consentaneam, excogitauit, illud nobis inopinantibus denuntiauit, animos nostros rei nouae admiratione percussit;

percussit; si Is, inquam, Rex fuit augustissimus, indulgentissimus, GEORGIUS III. Magnae Britanniae Rex, Brunsvicensium terrarum Princeps Elector, Parens Patriae! Cuius prouida cura quum iam antea, his maxime nouissimis annis, tam multis praeclare liberaliterque institutis res academica nostra aucta sit, consequimur nouum hoc beneficium, quod vix votis expetere ausi essemus, vt ad excitanda et alenda ingenia vestra et inflammanda studia proponere vobis, Commilitones, possimus certamen publice, nobis quidem moderatoribus, ineundum, cui ea insint omnia, quae animos laudis pulchrae cupidos excitare ac stimulare possint, siue modum proponendi certaminis, siue iudicandi ac decernendi rationem, siue honorem ac praemium, quod victori ostenditur, respereritis. Quam felices vos, quibus data nunc est copia et facultas, inuitamentum adeo et incitamentum, non modo alendae doctrinae, exercendae orationis, verum et ostentandi ingenii, doctrinae publice declarandae, laudisque hinc consequendae et virtutis ex eadem laude amplificandae: ex vetere enim poetae dicto: *virtus laudata crescit* *).

Constitutum itaque et edictum est a Rege nostro Augustissimo, vt singulis annis a quaternis nostrae Academiae Ordinibus quaterna proponantur certamina super re, sententia, loco, capite, quae-

*) Ἀρετὰ γὰρ ἐπαινομένη, δένδρον ὡς, ἀέξεται. ap. Clement. Alex. Praedag. I, p. 131. A Sylb. vnde Ouid. ex P. IV. 2, 35. *Excitat auditor studium; laudataque virtus crescit, et immensum gloria calcar habet.*

quidem tempore, quo euulgata erat quaestio, examine cum stetit, honores academicos decreto Ordinis sui iam sunt consequuti: hos utique a certamine abstinere fatius est; de eorum enim doctrina iam iudicium factum est illo ipso nouo honore delato; et habent illi alia consilia, tum industriae acuendae praesidia, nec aequum esse videtur, ut veterani iis, qui stipendia adhuc faciunt, praeripiant sua decora ac praemia proposita. Consultum autem esse iudicabitis, id quod ipsa res satis docet, ut ad scriptionem se non accingant nisi qui in disciplinarum curriculo aliquantum spatii iam sint emensi.

Curabitur porro a vobis, ne commentatio sit aut foedis, perplexis et molestis ductibus obscurata; aut nimis protracta, proluxa ac verbosa; spectat etiam ad ipsam subtilitatem dicendi ac scribendi, multo magis super argumento e disciplina aliqua petito, ut non nisi quae ad rem declarandam faciant, apponantur, oratione quidem perspicua, plana, tersa, venusta; nullis verborum cincinnis fuce et calamistris adhibitis, quippe quae a re et consilio aliena sunt.

Oratione uti licebit alia nulla quam Latina; nisi cui libuerit Graeca uti; vernacula exclusa esto omnis: hoc expresse ex Regia auctoritate a nobis pronuntiatur. Etsi enim neminem latet, quam multa bona ad disciplinas peruenerint ex usu linguae vernaculae in eas illato: ingemiscimus tamen nunc clam palamque omnes et per cunctas Germaniae

maniae Academias litterae noxam inde sibi illatam sentiunt, quod industriae et studii calor refrigit, maxime doctiorum litterarum, quae lectionis variae opes suggerere et infinita ex antiquitate subsidia et adminicula suppeditare poterant ac debebant. Cum non omnes litterae intra mathematicarum ac physicarum disciplinarum fines inclusae sint; quae forte disciplinae antiquis litteris carere possunt, si nil quaeritur quam quod nostra aetas de his rebus commentata est: at reliquae disciplinae litteris graecis latinisque carere non possunt; ex librorum sacrorum legumque interpretatione magnae magnique momenti disciplinae pendent; sunt autem illi libri antiquo sermone scripti, nec, nisi grammaticas copias afferas, recte intelligi possunt; praeterea historiae cum rerum gestarum, tum ipsarum disciplinarum, quomodo sine veterum scriptorum lectione cum fide tradi possunt? quod vero rei arx et caput est, liberalis aliqua institutio, qua iudicium, gustus et amor pulchri ac veri in oratione, scriptione, in artibus artiumque operibus, vnde petenda erit, nisi ex lectione praestantissimorum omnis aetatis scriptorum? Ad hanc igitur mature informanda sunt ingenia nostra. Pellimo errore feruntur, qui omne hoc studium in lingua Latina per se addiscenda positum esse volunt: non linguam curamus; etsi lingua est grammaticis rationibus optime superstructa, expolita et disciplinis tradendis accommodata; sed ea, quae eius linguae beneficio consequi licet, grammaticae perfectae exemplum ad quod alias linguas comparare possimus, logicae bonae et interpretationis callidae praecepta

et vsum; ea curamus, quae ea lingua vñ viri summi scripsere, scripta posteritati reliquere. Huius itaque linguae studio omisso et neglecto, nulloque sermonis docti vsu parato, ne libros quidem de disciplinae suae grauissimis capitibus latine scriptos legere possunt multi, aut lectiones latine habitas assequi; quid? quod ne suae quidem vernaculae vsum facile consequi solent satis castum et elaboratum et ad grammaticam subtilitatem constitutum. Haec ac multa alia perspecta cum haberet Regis augustissimi sapientia: vt sermonis Latini honos firmaretur, et barbaries, quae iam tanquam contagione aliqua grassari coepit, reprimeretur, Regia auctoritate sanxit, vt latine scriptiones exarentur, quae in certamen proditurae sint.

· Eaedem hae commentationes, quae ad certamen admitti volent, in posterum ex lege ante Kalendas Martias, Apriles saltem, redditae sunt. Curabitur autem ab auctoribus, vt ipsi lateant iudices suos: mittent igitur ad Prorectorem, vel ad Decanum, aut si quis malit, ad quemcunque alium Professore eius Ordinis, ad quem quaelibet quaestio spectat, libellum suum bene obsignatum, nullo nomine apposito, nullo sui indicio, vestigio aut suspicione iniecta, verum perscripto nomine in schedula obsignata, cui dictum aliquod vel versus inscriptus sit, qui idem in commentationis fronte legatur.

Cum hac via ac ratione cautum esse velimus, ne vlla suspicio locum habeat, ac si in gratiam ac-
studium

studium cuiuspiam aliqua iudicatio facta sit; diligenter cauebitur et illud, ne commentatio, alieno Marte elaborata, nobis obtrudi a quopiam possit; quod ne fiat, non modo vestra cuiusque fide et honesta indole confidimus, verum multis variisque aliis viis ac modis, de quibus inter nos conventum est, dum Professores omnes ac singuli ei rei inuigilabimus, prouidebitur. Quod si tamen fraude ac dolo malo alicuius commissum fuerit, ut praemium is non suae sed alienae doctrinae et ingenii consequatur, extemplo publice flagitium hoc proscribitor, actis litterariis publicis euulgator, et nota iniusta falsario dedecus summum infligitor.

Commentationi victrici praemium, ut diximus, constitutum esto nummus aureus XXV aureorum ducatorum valore, procius ad hunc ipsum usum, et Regis augustissimi imagine efficta insignitus. Quaternis itaque scriptionibus victricibus quaterna praemia singulis annis adiudicantur, et IV Iunii, Regis nostri natalis die, nobis vere sollenni ac festo, persoluuntur. Instituetur ex edicto sollennis coetus in Auditorio publico, seu templo Academico, praesente Prorectore, actus sollennis huius arbitro et moderatore, et Professorum corpore. Praefabitur nonnulla et sub finem sollennium subiunget e cathedra Professor eloquentiae, academiae orator et interpres; edicet et nuntiabit, quae, et quibus verbis praescriptis, redditae sint scriptiones, quid de singulis iudicauerit Ordo, ad quem eae spectent, tum quae eius iudicio praeferenda esse videatur ceteris; interea a

Decano eius Ordinis schedula soluetur, inde lectum nomen e cathedra publice pronuntiabitur. Eaedem commentationes victrices Regia munificentia prelo excusae ad Regem optimum ac munificentissimum mittentur: id quod diserte Regia auctoritate nobis est iniunctum. Quod si alia qua commentatio fuerit, digna laude publica, quae proxime ad victricem accessisse visa fuerit, ea publice laudabitur ac commendabitur, auctoris quoque in Programmate mox euulgando nomine pronuntiato.

Inter haec, Commilitones, quid animi futurum esse putabitis ei, cuius scriptio victrix publice pronuntiata, utque praemio tam praeclaro ornatur, et ut ad Regem mittatur, digna iudicata fuerit? Frigus glaciale et stuporem plus quam Scythicum obsidere pectus diceretis illud, quod non cogitatione tantae laudis subsiliat. Vos iam animis arrectis haec legere, novae laudis studio et cupiditate incalescere, consilia agitare, successus animis praecipere, videre nobis videmur.

Conuentu sollenni, die IV Iunii, ut supra dictum est, habendo, quo praemia assignabuntur, etiam in subsequenter quemque annum promulgantur, moxque vna cum victorum nominibus prelo exarata publice vulgantur, argumenta futurarum scriptio. Idem in praesenti facimus, et in annum proximum, qui LXXXV saeculi est, problemata, de quibus commentatione agendum erit, promulgamus. Constituta igitur sunt capita controuersa ac quaestiones ab Ordine quoque ex suae disciplinae finibus hae: et quidem.

A THEOLOGICO ORDINE

Homicidium in semetipso patratum, — *Suicidium* vulgo vocant — iustumne est secundum Christi praecepta et dogmata; an iniustum? — Si iustum: num omnino, et ubique; vel nonnunquam tantum; et quando? Licetne, ut exemplo utamur, homini calamitatibus grauissimis obruto, Dei iussu e loco suo se euocatum censere, ideoque *αυτοχειρα* fieri? — Sin autem propria manu sponte cadere nefas est; quibusnam ex causis ita statuendum erit? In tractanda hac quaestione id potissimum est agendum; ut primo a iusta definitione progrediatur oratio, eamque ob causam ius hominis in vitam propriam acute describatur; deinde, ne omnia misceantur, sed diuersae suicidii rationes ac modi probe discernantur; tandem vero sedulo disquiratur, quid et quantum valeant argumenta, quibus facinus hoc vel defendi solet, vel culpari ac damnari.

A IVRIDICO ORDINE

Quodnam sit fundamentum successionis ab intestato iure Romano antiquo? Quibus ex causis illud immutatum sit a iure Iustiniano?

A MEDICO ORDINE

Oleorum vnguinoforum alia magis, alia minus, prout ab artificibus, ita et a medicis, vario scopo opportuna vulgo censerentur, res nota est. Quum tamen in haud paucis promiscuo vsui locum esse sagaciores existiment: ad sedandum

hocce diffidium experimenta haud parum facere Ordo medicus arbitratur, quibus olea huius generis in re medica vsitata, ratione notarum sensibus obuiarum, grauitatis specificae, frigoris calorisque in ea efficaciae, miscibilitatis cum aqua ope commodi adiuuantis, effectus eorum in sulphurea, salia et metalla, quae medici census sunt, item virtutis in vermes infectaque viua, inter sese conferantur. Hoc igitur argumentum in disceptationem de praemio Regia munificentia oblato Commilitonibus honoratissimis proponit.

Ab ORDINE PHILOSOPHICO, NVNC QUIDEM QVAESTIO AD PHILOLOGIAM, ET QUIDEM SACRAM ORIENTISQVE LITTERATVRAM SPECTANS

Sacris literis perfectius intelligendis multum conferre potest Calendarium Palaestinae oeconomicum, ex itinerariis collectum: quo quid nomine intelligamus definiendum. Enotanda sunt ex itinerariis ad omnes anni menses, pluuiarum, niuium, coeli sereni, tempora, magis in Palaestina, quam nostro sub decliuore coelo, stata ac certa, fationis, floris, maturitatis messisque, tritici, zae, hordei, oryzae, milii, arborum quoque et herbarum, quibus florent, maturosque fructus legentibus, offerunt, vindemiae maxime, cum primae tum secundae. Eiusmodi ergo calendarium vt ex itinerariis Palaestinae, quorum copiam dabit bibliotheca academica,

mica, conficiant de praemio certaturi, poscitur, et vero semper addito testis non solum nomine, sed et pagina itinerarii vbi id testatur.

Palaeestinae regionibus cum non eadem sit coeli temperies, sed alia circa Hierichuntem, (haec quidem feruidissima) alia Hierosolymis, in Galilaea, Samaritanis in montibus, in Libano, subiectisque ei vallibus: semper et enotandum, vbi testis id, quod ex eo refertur, viderit. Porro veteres cum non eodem, quo nos, vñ sint calendario, dies ab illis notati ad nostrum referendi, idque ita, vt in ipsa orationis serie dies calendarii nostri ponantur, veteris parentesi inclusi addantur. Quod vt facilius sit colligentibus, sciant, veteri calendario ab anno inde 1700 *dies undecim*, ante illum, *dies decem* addendos esse, vt nostri calendarii diem habeamus, calendario autem vetere vsos esse, *omnes usque ad annum, 1582. — euangelicis sacris addictos in Germania, Danos, Batauos, usque ad annum 1700 — Britannos usque ad annum 1752, — Suecos usque ad annum 1753.*

Caeterum ex folis haec itinerariis colligenda, non ex sacris litteris, non ex Thalmude, aliisque scriptis Iudaicis, ac ne transferenda quidem ad sacras literas illustrandas, ne et nimio labore scribentes distineantur, et moles ipsa scriptionis, aut coniecturarum multitudo, impedimento sit legentibus. Poterunt vero praeter ipsius Palaeestinae, etiam earum regionum Asiae et Africae

excerpi et in subsidium vocari itineraria, quae eidem cum Palaestina coelo subiectae sunt, id est, a gradu latitudinis 30 vsque ad 34, siue adeo 35; (post quem Thapsacus, vltima versus Boream regni Israelitici). Aliarum; quae magis ad Austrum vergunt, inprimis Aegypti, ob immensas planities multo calidioris, ratio nulla habenda.

Cum autem hac quidem prima vice paullo ferius indicta sint problemata. de quibus commentandum sit: dies, ante quem redditae sunt commentationes, esto anni instantis II *Aprilis*; at quae serius reddentur, in certamen admitti haud poterunt.

Quod superest, Commilitones, grata ac pia mente deuenerabundi Regiam munificentiam et amorem litterarum, rerumque nostrarum adorate, et ad vestros animos erigendos diligentiamque ac studium acuendum inflammandumque hinc causas petite. Quam singulari et inuidendo profus beneficio recreemur, videtis. Non nunc habemus quod vereamur, ne eueniat illud, quod apud Tacitum legimus „*sublatis studiorum pretiis etiam studia peritura* *); quod, quoties legimus, animum contristatum ad tot exempla regnorum ac terrarum circumferre solemus, quae dicto fidem faciunt plus quam vsu rem firmatam agnoscere malle. Litterarum studia in terris nostris, tantum abest, vt contemptui aut neglectui sint, vt potius summum Regem iis animum adiungere, incrementa eorum
cordi

*) Tacit. A. IX, 7.

cordi habere intelligatis, cum et Ipse in mathematicis et physicis curarum relaxamenta quaerere soleat. Ad vestra ingenia et studia excitanda, quid tandem esse, quid cogitari potest potentius et efficacius, quam si animis reputetis, Regis tanti, tam sapientis ac munifici, liberalitate vestrae laudi ac decori esse praemiis propositis prouisum! fore Eum ipsum, cui studia vestra et ingenia innotescant, nomina renuntientur, specimina ante oculos ponantur! Quin vos nobiscum pro salute et incolumitate optimi ac munificentissimi Regis vota deuotius mentibus facite. PP. in Georgia Augusta Kal. Nouemb. c10ccclxxxiv,

XIV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R

IO. STEPHANVS PÛTTER

CVM SENATV
CIVIVM SVORVM

QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV IVNII

REGIS NOSTRI AVGVSTISSIMI
N A T A L E M

CONSTITVTA EIVS MVNIFICENTIA
PRAEMIA

ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO ABSTVLERVNT
NOMINA PROMVLGAT
SIMVLQVE

COMMENTATIONVM

QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IVNII IV. ANNI CIOCCCLXXXVI. HABENDVM
ADMITTI VOLENT

ARGVMENTA

AB ACADEMIAE NOSTRAE ORDINIBVS
PROPOSITA
PROMVLGAT

M. IVNIO CIOCCCLXXXV.

Noui moris folleae festum celebratum vidistis,
Commilitones, eique celebrando interfuistis,
cui simile in nostra, forte nec in alia Academia
illuxit

illuxit nullum; eratque illud ita comparatum, vt cauffae hilaritatis publicae non ad vnum aliquem Ordinem, non ad solos Profeflores, ad Ciues Han-noueranos, fpectarent: verum communes vt effent laetandi cauffae omnibus vobis, quotquot Mufarum contubernio, litterarumque hac neceffitudine et communitate, habemini. Omnes enim vos attingere, ad vos fpectare, veftrosque animos, Commilitones, commouere neceffe erat illud, quod communia veftra studia iuuare, alere, incitare, multo magis quod ea ornare, in lucem educere, praemiisque afficere deberet: idque fi ad vos cum maxime pertinere arbitrabamini, fieri non potuit, quin auctorem quoque tanti beneficii, tantae felicitatis, communi veneratione et pietate colendum, et feftum diem in eius honorem celebrari folitum a vobis quoque vniuerfis follennem fanctumque habendum, et panegyri publicaue laetitia rite celebrandum putaretis. Erat autem dies natalis Regis noftri Auguftiffimi, GEORGII, M. Britanniae Regis, terrarum Brunfuico-Luneburgenfium Principis Electoris, quem faluum et incolumem rei publicae faluti ac prosperitati inuigilantem laetabamur ac gratulabamur, votisque ac precibus, id quod etiamnum facimus, Deum O. M. obfecrabamus, vt Parentem noftrum ac Nutritorem communem omnibus publicae priuataeque felicitatis bonis cumulare, vt Reginam Auguftiffimam, firpemque Regiam florentiffimam, fuae tutelae mandatam effe iuberet, eamque ab iis malis ac cafibus intactam effe vellet, quibus, vt fors humana fert, numerofae sobolis felicitas obnoxia effe folet. Pietas igitur

igitur haec nostra non modo ab illa religione proficiscebatur, qua nos commune Principis ac Ciuium vinculum obstringit, aut qua nos adigunt communes in terris Brunsvicensibus collocatae fortunarum sedes; verum alit et inflammat pietatem nostram multo magis id, quod ad vos omnes, quotquot his sacris nostris adfuitis atque haec legitis, spectat, communis haec litterarum parens, alma Georgia Augusta, commune hoc Musarum domicilium, communis hic quasi conuictus, communes hi disciplinarum bonarum fructus, qui ad ingenia vestra fingenda, polienda, ornanda, ad humanitatem meliore cultu et honore amplificandam, felicitatem suae cuiusque patriae, suorum popularium, vniuersae Germaniae, proueniunt. Quod enim haec omnia litterarum ac studiorum instrumenta, apparatus, opes ac copiae, in hac litterarum tanquam metropoli cumulate adsunt, quod earum opum procuratores ac promi haud desunt, qui liberaliter impertiant vestrisque vsibus litterarum penum locupletem aperiant: curae et beneficio optimi Regis debetis; quem deuenerabundi nominaremus, etiam si in communi tantum eorum, quae curis publicis administranda sunt, numero Academiam quoque nostram haberet; iam autem singulari aliqua cura et amore res nostras Ille amplectitur, munificentiaque regia etiam noua subinde ornamenta ac decora nostrae Academiae meditatur; inque his consilium iniit, quo vestra studia, Commilitones, alere et excitare voluit, cuiusque causa idem ille noster confessus, ille coetus vester, in a. d. IV. Iunii indictus erat. Hoc enim ipso die edicendum erat publice

publice de iis scriptis, quae in concertationem prodierant super quaestionibus superiore anno vestris studiis propositis. Meministis scilicet constitutum esse sancitumque Regio Edicto, ut quotannis quatuor quaestiones de re aliqua, a vestris studiis, annis et profectibus, haud aliena, proponantur, singulae a singulis Ordinibus; cuius instituti consilium iam illo tempore, quo illud indictum fuit *), satis a nobis est declaratum, ut ii, qui litterarum curriculum iam fere exegerunt, ita ut studia sua mox in forum ac populum prolaturi sint, opportunitatem habeant, qua allekti et impulsu ea, quae didicere, animo recolant, digerant, et oratione ac scriptione exponant, ingenii autem, iudicii, doctrinae et artis, qua ea, quae ipsi didicerunt, excogitarunt aut assequuti sunt, aut aliis sunt tradenda aut negotiorum cura et gestione declaranda, specimen et documentum publice edant: quo intelligi possit non a nobis modo, verum etiam ab aliis, quantum quisque litteris profecerit; et animi ingeniique viribus valeat. Quandoquidem autem in iuuenili aetate haec opera, haec animi contentio, haud facile a multis suscipitur, nisi externa aliqua impulsio accesserit: quid tandem potentius et efficacius esse putabimus hac publica contentione, ad quam multi confluunt, iique aequales, et iisdem magistris, quibus profecistis, iudicibus et arbitris? Non igitur ii modo, qui praemium obtinuerint, vtilitatem et fructum ex hoc certamine sperare debent, verum nec minus ii omnes pro
 praemio

*) V. Programma sup. anni in a. d. Iunii 17.

praemio vtilitatem magnam reportabunt, qui adduci se patientur, vt animorum vires intendere assuescant, vt reddendis ac cum subtilitate aliqua et cura perscribendis iis, quae auditione et memoria complexi sunt, manum admoueant, iudicium acuunt, vtque scientiae suae et doctrinae defectum intelligant, quodque superest curriculi academici ad defectum illum explendum adhibeant, studii vero sui vim et contentionem augeant et accelerent. Hae sunt vtilitates illae, quae vnicique vestrum, Commilitones, propositae sunt, illo saltem studiorum vestrorum momento et articulo, cum rudimenta dudum deposita, progressus autem facti sunt ii, vt iam cortice vestro natate conemini. Latini autem sermonis, quo illa perscribenda sunt, necessitas imposta est, quoniam hoc viatico, hoc instrumento, nullus viator, qui per litterarum fines iter, vel vnus diei, instituturus est, satis bene carere potest; nisi ille, vbi alii acute vident, ipse lippire, vbi alii copiis instructi incedunt, ipse paupere cultu mendicare, stipe tenui contentus, per dumeta repere, malit. Nil vtique refert, quo sermone animi cogitata eloquamur: modo subtiliter dicta et acute excogitata sint; enimvero an latine scriptos libros aliquis euoluerit, doctrinae opes in ingenium suum congesserit, id ex eo intelligitur, si latine scribere ipse haud refugerit. Ad has tamen vtilitates, vt iuuenilis aetas fert, pauci vestrum aut contenturi aut peruenturi forent, nisi certaminis ardor pectus inflammaret; hunc autem ardorem incendit praemii spes, quod munificentia Regia nouo prorsus et insolito exemplo proposuit. Est enim

enim constitutum a Rege praemium in singulas
 scriptiones victrices numus aureus XXV. aureorum
 ducatorum Regia effigie insignitus. Qua in re etsi
 Regiam voluntatem artifex destituerat, qui numo
 cudendo typum chalybe exsculpere receperat, no-
 luerat tamen optimus Rex diem edicendi victores
 differri; verum edicto Regio iussi eramus, in a. d.
 IV. Iunii indicto coetu sollenni de scriptis in cer-
 tamen missis sententiam publice ferre, et, quanam
 ceteris ingenio, doctrina, arte, praestare visa esset,
 pronuntiare.

Vt igitur Regio iusso pareremus, de singulis
 quaestionibus, deque scriptis in certamen prolatis,
 et de iudicio arbitrioque Ordinis cuiusque super
 scriptis ad singulas quaestiones missis, actum est et
 pronuntiatum in illa panegyri; nunc autem curan-
 dum est a nobis, Commilitones, vt edicantur pro-
 ponanturque scripto hoc publice nomina eorum,
 qui victores renuntiati fuere; exponetur omnis cer-
 taminis fortuna, et promulgabuntur quaestiones in
 futurum annum ad concertandum propositae.

Vt autem ab *Ordine Theologorum* initium fa-
 ciamus, proposita erat ab eo quaestio haec:

Homicidium in semetipso patratum, — *Suicidium*
 vulgo vocant — iustumne est secundum Christi
 praecepta et dogmata; an iniustum? — Si iu-
 stum: num omnino, et ubique; vel nonnun-
 quam tantum; et quando? licetne, vt exem-
 plo vtamur, homini calamitatibus grauissimis
 obruto, Dei iussu e loco suo se euocatum cen-
 sere,

fere, ideoque *αυτοχρησα* fieri? — Sin autem propria manu sponte cadere nefas est; quibusnam ex causis ita statuendum erit?

Traditae sunt Theologorum Ordini *commentationes septem*: inter quas ceteris praecellere ille iudicavit sequentes:

primo loco eam, quae verba inscripta habet:

Prima sequentem non dedecet in secundis consistere,

ab his autem verbis incipit: (nam alia scriptio eodem dicto praescripto reddita est) *Quo magis in expendenda causa aliqua &c.*

proximo eam, quae versus ex Aeneide in fronte ferebat:

*Qui sibi letum infantes peperere manu lucemque
perosi Proiecere animas.*

duas porro, alteram inscripto Epicteti dicto ex Arriano, alteram Martialis versu:

Fortiter ille facit qui miser esse potest.

accessit et illa, quae dictum praefert:

*Prima sequentem honestum est in secundis
tertiisue consistere.*

Iam illam, quae primo loco commemorata est, ceteris omnibus palmam praeripere iudicavit Ordo Venerabilis; soluere enim visa est propositam quaestionem argumentis idoneis, et iudicio acuto, quod et in ea parte elucescit, qua asserta sua propugnat et ad dubitationes, quae aduersus ea proferri soleant, respondet, subtiliter utique dubitationibus ac difficultatibus ad certum ordinem revocatis et expeditis. Rerum omnino dilectu et lucido ordine se commendat; oratio est perspicua, pressa, simplex et tersa, dictio latina et pura, passim
adeo

adeo exquisita. Propter tot egregias dotes commentationem hanc, inscriptam his verbis

Prima sequentem non dedecet in secundis subsistere,

principem locum tenere, et *praemio proposito dignam* esse iudicauerat Theologorum Ordo. Resignata inde a Decano Ord. theol. schedula adiecta nomen publice recitatum est:

GOTTFRID ERNESTVS GRODDECK *Gedanensis*:

idemque Seminarii philologici sodalis. Proximo ad illam loco *accedere* visa est altera commentatio, versu insignita: *Qui sibi letum &c.* Cuius auctorem se esse mox professus est GE. GVIL. BLOCK *Ratzburgensis*.

Quaestio a *Juridico Ordine* proposita haec erat:

Quodnam sit fundamentum successionis ab intestato iure Romano antiquo? Quibusque ex causis illud immutatum sit iure Iustiniano?

Ad hanc quaestionem in certamen descendebant XII ex vobis, Commilitones, iique tantum non omnes ingenii sui, suorum profectuum, suaeque in pertractando aliquo doctrinae capite facultatis, peritiae et vsus, specimen ediderunt praeclarum, ita vt Ordo virorum consultissimorum diu ambiguus et incertus haereret, cui ex multis adiudicandum esset praemium, vtque ille non mediocre laetitiae et iucunditatis fructum ex hac ipsa sua dubitatione iam tum ferret; nulla enim erat scriptio, quae profus indigna aut certamine aut praemio haberi posset. Erant autem XII illae commentationes his insignitae sententiis:

Heynii Opusc. acad. Vol. III.

Q

I.

- I. *Alternos Musae meminisse volebant. Virgil.*
 II. *Tentanda via est, qua me quoque possim
 Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
 Virg. Georg. III.*
 III. *Et voluisse sat est.*
 IV. *Omne capax mouet vna nomen.*
 V. *Amant alterna Camenae.*
 VI. *Dubitare et aliquid nescire ausi sunt.*
 VII. *In obscuris inspicere solet, quod verisimilius est.
 L. 114. D. de R. I.*
 VIII. *Nulla pallescere culpa.*
 IX. *Extremos pudeat rediisse.*
 X. *Non habeo ingenium; sed rex sic iussit; habebo.*
 XI. *Felix, qui potuit rerum cognoscere causas.*
 XII. *Omnia conando docilis sollertia vincit.*

Cum diu anceps cura ac dubitatio viros consultissimos tenuisset, tandem quatuor istae, quas sub

- VI. *Dubitare et aliquid nescire ausi sunt.*
 V. *Amant alterna Camenae.*
 XI. *Felix, qui potuit etc.*
 IX. *Extremos pudeat rediisse.*

memorauimus, industria, studio et subtilitate in rebus exponendis, vna (No. XI.) etiam sermonis concinnitate, ceteras commentationes antecellere visae sunt, ita vt illa, quae quidem Nro. VI. sententiam praefert:

Dubitare et aliquid nescire ausi sunt.

primum locum occupare iussa sit. "In his, quae in prima scriptionis parte de antiqua successionis ratione diligenter disputauit, specimen auctor dedit tractationis criticae, sintne liberi sine sexus discrimine Leg. XII tabb. vocati ad successionem; quod visum est Iulio Paulo et Iustiniano, cum ipse

ipse filias tantum praeteritas esse cenfeat. Agnuit Ordo in propositis argumentis ingenii acumen, etiamsi in Ictorum sententia nihil immutandum esse existimet. In altera scriptionis parte, in exponenda totius successione ex iure nouiori ratione, ea laude versatus est, vt reliquorum commilitonum diligentiam longe superauerit." Reliquae tres:

V. *Amant alterna Camenae.*

XI. *Felix qui potuit.*

IX. *Extremos pudeat rediisse.*

accedere ad illam et secundum locum iudicatae sunt tenere. Aperta mox schedula, Nro. VI. adiecta, ab Ord. Iurid. Decano, recitatum est victoris nomen:

GUSTAVVS HVGO *Badensis.*

Declararunt altero inde die ii quoque nomina sua, qui *secundum locum* tenere iudicati sunt: No. V. JOACHIMVS SCHWARZKOPF *Hannoueranus*, XI. ABR. FRIDERICVS DE MVTACH *Bernensis*, et IX. HENR. GVIL. BERGSTRÄSSER *Hanouiensis.*

Proclamato nomine eius, qui a Iuridico Ordine praemio ornandus erat, processum est ad eam quaestionem, quae a *Medico Ordine* promulgata erat.

Oleorum vnguinorum alia magis, alia minus, prout ab artificibus, ita et a medicis, vario scopo opportuna vulgo cenferi, res nota est. Quum tamen in haud paucis promiscuo vsui locum esse sagaciores existiment: ad sedandum hocce dissidium experimenta haud parum facere Ordo medicus arbitratus est, quibus olea huius generis in re medica vsitata, ratione notarum

fenfibus obuiarum, grauitatis specifica, frigoris calorisque in ea efficaciae, miscibilitatis cum aqua ope commodi adiuuantis, effectus eorum in sulphurea, falia et metalla, quae medici census sunt, item virtutis in vermes infectaque viua, inter feſe conferantur.

Non ſine magna voluptate Ordo medicorum Exper. duas ſcriptiones, quae de praemio concertarent, redditas accepit; vtramque laude dignam, nec modo diligentis lectionis et copioſae materiae conquirendae, eiusque ſcite diſponendae et cum iudicii acumine adhibendae; verum id quoque, quod potiffimum ſpectauerat Ordo medicorum, effectum eſt, vt experimentis ſagaciter inſtitutis oleorum vnguinoſorum naturam, quatenus quidem illam cognoscere medicus laboret, diligentius et accuratius, quam adhuc factum erat, exploratam darent. Quae quidem res vti tanto maiorem laudem habere videri debuit, quandoquidem a viris iuuenibus, qui nondum in ſtudiis conſenuere, intra paucorum menſium ſpatium, et per aliorum ſtudiorum interualla, negotium illud curatum ac perfectum eſt; ita non minus excuſationem potuit habere, ſi nonnulla eſſent, quae in vtroque libello deſiderarentur. Etſi enim vterque ad quaestionis ſummam recte reſpondit, cum tamen plura eius ſint capita, ſingula ſigillatim pertractata ſunt a neutro auctore; id quoque neutri curae fuit, vt in cauſas diſcriminis oleorum iſtorum inter ſe ſeuerius inquireret, ſintne illae ab ipſa oleorum indole et natura, an a rebus externis, accidentibus, forte
in

in nonnullis a modo et ratione, qua, cum maiore copia parantur, illa olea miscentur ac subiguntur, petendae. Haec quidem de utroque: nunc de singulis.

Alter libellus, verbis Quintiliani inscriptus:

Si quid desit operi, id suppleat aetas, et si quae sint dicta iuueniliter, pro indole accipiantur.

ab iuvene docto profectus est, qui experimenta suo Marte instituit super grauitate specifica istorum oleorum; etsi desiderari potest accurata notitia et narratio modi quo instituta illa sunt; quatenus tamen olea ea aqua misceri possint, variis modis exploratum dedit; inter quae illud obseruatu dignum, quod in nonnullis euentus diuersus fuit ab eo, quem cl. French experimentis suis vidit contingere; experimenta quoque multa variis oleis adhibitis in lumbricis ex humano ac porcino corpore, tum in lumbricis terrestribus, fecit, pauciora ad declarandam dulcedinem oleorum, et in salibus ac metallis; illud vero inprimis laudi cedit, quod, quae ex istis experimentis necessario et sua sponte sequantur, sagaciter perspexit et exposuit.

Alter inscriptus est:

Nec casia liquidi corrumpitur usus oliui.

Etsi desiderata sunt ea, quae artem olea vnguinosa cum aqua commiscendi declararent, tum ea quoque, quae oleorum istorum vim et effectum ad insecta viua vermesque extra humanum corpus, respiciunt; omnino tamen in ceteris experimenta afferuntur maiore copia, eaque feliciter satis instituta: in quibus magno cum labore suscepta sunt ea, qui-

bus aciditas oleorum cum aciditate ex adipibus animalium comparatur; laudem porro mereri visa est sollers industria, qua grauitas specifica, et coagulatio eorum ex gelu declarata est; maiore etiam numero ac varietate facta experimenta cum salibus, ad saponem ope eorum conficiendos, et cum metallis, imprimis ad soluenda ea his oleis adhibitis; nec neglecta erat oleorum istorum vis et efficacia ad corpora terrea. Quod si in votis habendum fuit, vt, cum respectu ad medicinam habito quaestio proposita esset, auctor commentationis tam doctae experimentorum suorum rationem, consilium ac vim curatius ad ea praeparata, quae in materia medica iam recepta vsu sunt, vel formulas medicas, quae ad lectos aegrorum praecipiuntur, retulisset, vtque ea, quae ex eius experimentis inferri ac colligi possunt, dilucidius exponendo lectoris studium cognoscendi adiuuisset: ingenii tamen sui ad noua inuenta felicitis et pertinacissimae in chemicis laboribus exsequendis industriae specimen proposuit eximium. Ex his itaque causis Ordo medicus decreuit eamque sententiam tulit, vt posterior haec commentatio, cum lemmate: *Nec castia liquida corrumpitur vsus oliui*, principe loco adeoque praemio condicto ornaretur; schedula resignata nomen exiit

JOACHIMVS DIETERICVS BRANDIS *Hildesensis*;
prior autem illa laude et loco *proxime ei accedere* pronuntiata est; cuius auctor mox nomen professus est IUSTVS ARNEMANN *Luneburgensis*.

Peruentum erat ad quaestionem, ab *Ordine philosophico, nunc tamen ut ad Philologiam, et quidem*

quidem sacram orientisue litteraturam spectaret, proposita:

Sacris litteris perfectius intelligendis multum conferre potest Calendarium Palaestinae oeconomicum, ex itinerariis collectum: quo quid nomine intelligamus definiendum. Enotanda sunt ex itinerariis ad omnes anni menses, pluuiarum, niuium, coeli fereni, tempora, magis in Palaestina, quam nostro sub decliuore coelo, stata ac certa, sationis, floris, maturitatis messisque, tritici, zae, hordei, oryzae, milii, arborum quoque et herbarum, quibus florent, maturosque fructus legentibus offerunt, vindemiae maxime, cum primae tum secundae. Eiusmodi ergo calendarium vt ex itinerariis Palaestinae, quorum copiam dabit bibliotheca academica, conficiant de praemio certaturi, poscitur, et vero semper addito testis non solum nomine, sed et pagina itinerarii vbi id testatur.

Exhibitae erant Ordini Philosophico commentationes tres: prima cum symbolo:

I. Laudis studio optimus quisque trahitur. Cicero.

altera

II. Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria.

et tertia:

III. Diuum cura nos tuetur.

Ingenium, doctrinam, industriam, auctorum approbarunt eae omnes; etsi sermonis latini elegantiam, curam et artem scribendi exquisitiorem desideraret Ordo philosophicus, cum in conditionibus

bus certaminis id vel maxime numeratum esse vellet, ut non modo pure, caste ac diligenter, verum etiam ut terse, nitide et concinne perscripta essent ea, quae sibi offerrentur; facere tamen excusationem poterat tum angustia temporis, quod vix congerendis copiis, ornandis haud facile, sufficiebat; tum ipsius argumenti indoles, cum materia ex multiplici variorum scriptorum, qui suas peregrinationes horrido plerumque et barbaro sermone perscribere, multa lectione congerenda esset. Nunc iudicium maxime ad diligentiam et sedulitatem in rebus congerendis, perspicuitatem in eloquendis, subtilitatem in disponendis, tandem ad sagacitatem in videndo eo, quod inde sequatur, institutum et compositum esse debuit. Ad hanc autem tanquam normam propositam cum exacta essent scripta: facile apparuit, tertium illud in medio cursu substituisse; telam tamen non esse pertexam, tanto magis dolendum erat, quoniam sunt nonnulla in eo scripto acute obseruata nec a ceteris notata. Redibat igitur iudicium ad reliquas duas scriptiones, inter quas illud diu suspensum dubiumque haesit. Praestare vno et altero nomine videri poterat illa, quae inscripta est: *Nisi utile est quod facimus*. Est enim rerum obseruatarum magna copia proposita, multis in partibus cum iudicii maturitate aliqua et variarum rerum intelligentia. Digna igitur erat commentatio haec, quae praemio ornaretur. Ecce vero sua ipse vineta cecidit auctor professione sua, ab animi quidem honestate et candore profecta, et ingenua liberalique indole digna, iudicium tamen votis aduersa et infecta, cum ipse monuerit, se duorum

duorum amicorum opibus copiisque instructum hunc suum libellum conscripisse. Atqui hoc certaminis legibus aduerfari visum, quibus *diligenter cauere iussi sumus, ne commentatio alieno Marte elaborata nobis obtrudi a quopiam possit*: *) quid? quod exemplo hoc inuitati in posterum operam suam alii plures, amicorum nomine ac titulo, conferre possent in vnum: quo ipso multa alia in legum fraudem excogitari posse perspicuum fit. Atenim suas vnum quemque vires experiri, suae doctrinae suique iudicii documentum dare iubet cum certaminis lex tum ipsa rei ratio et natura. Habuerat quoque consociata illa plurium opera incommoda plura: non eodem orationis colore et habitu libellus est elaboratus; sunt alia tenuiter et ieiune, alia satis grauius enuntiata; irreplet quoque ex ista copiarum adhibitaram diuersitate error calculi in diebus ad Calendarium vetus et nouum computandis, vt modo XI dies additi modo subducti sint alieno loco et repugnante ipsa re. Concessum igitur est in eam sententiam, vt alteri commentationi locus princeps assignaretur, cum illa industriam, studii pertinaciam, ingenium variis litteris artibusque politum et locupletatum, iudicibus approbasset. Ordinem vtique rerum et dispositionem prudenter instituit auctor secundum plantarum genera, earumque per singulos menses prouentum, regionibus tamen ac terris diligenter notatis; thermometri quoque varietates adiecit, et, cum nullo adiutore vsus sit, maiores hactenus vnus rerum obseruatarum

Q 5 rum

*) V. *Programma anni superioris Kal. Nov. p. 227.*

rum copias attulisse videri debuit. Itaque Ordinis philosophici iudicio praemium adiudicatum est ei commentationi, quae inscripta est:

Laudis studio optimus quisque trahitur.

proximo ab eo loco habita altera: *Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria.* Mox schedula prioris a Decano resignata auditum est nomen

JOANN. GOTTLIEB BVHLE *Brunsvicensis*,

Seminarii philologici sodalis. Alterius autem secundo loco memoratae auctor b. nostri Collegae Walchii filius, GE. FR. WALCHIVS, qui, se in patrium ac gentile nomen successurum aliquando esse, his tanquam auspiciis ostendit.

Personuerant aures vestras, Commilitones, victorum nomina statim in illa panegyri: eorum vero nomina, quorum commentationes proxime ad principem accessisse iudicatae sunt, nunc primum in hominum notitiam publice adducuntur, cum libertas proposita esset auctoribus, vtrum ipsi, sibi id non iniucundum fore, Decano sui Ordinis declarare vellent. Euulgabuntur quoque Regia liberalitate prelo expressae Commentationes victrices et in Britanniam missae Regi indulgentissimo exhibebuntur. Victores autem praemia sua repetent a Decano quisque suo, quam primum publice indictum erit, ex Britannia allatum esse chalybem, cui inscripta sunt signa in nouo numismate excudenda. Ceterum non dubitamus, cum victores tum eos, qui secundum illos principes iudicati sunt, moderate fortunam esse laturos, neque aliud honore

honore ac praemio se assecutos esse illi putabunt, quam vt de successu suorum studiorum laetoque profectuum, etiam per futurum tempus, euentu bene augurari possint; nec tamèn alia via ac ratione, quam continuata et tantum non ingeminata cum lectionis et meditationis, tum scriptionis opera, cura et assiduitate; eo contra turpius ac foedius fore dedecus, si partam laudem non tueri nec his auspiciis erecti ad summa quaeque contendere constanter ac pertinaciter studuerint et allaborauerint. Regi autem Indulgentissimo gratias agent nobiscum deuenerabundi, cuius consilio et munificètia institutum hoc certamen est, quo ipsi sui ingenii vires explorare, suorumque profectuum modulum exploratum ac probatum dare, sibi confidere et optima quaeque de se sperare, didicerunt. Vt vero etiam illi, qui metam optatam cursu non attigerunt, diligentiae suae ac studii fructus ferant vberiores: etsi iam ipsa ingenii acuendi et industriae excitandae opportunitas scribendique vsus pro magno et expetendo fructu haberi debet: vt tamen maiores quoque fructus et vtilitates inde auferant, liberum ipsis erit, adire iudices eosque consulere, quid potissimum de viribus ingenii sui sperandum sibi sit, quonam in genere litterarum, quam in parte, maiores sibi faciendi sint profectus, quid fugiendum, quid appetendum, quid elimandum sit aut emendandum. Ordinis vtique theologici Decanus venerabilis id etiam in votorum ac desideriorum suorum parte haberi professus est, vt edocere possit eos, qui viribus suis haud parem operam aggressi sunt.

Restat

Restat nunc vt tanquam praeconio aliquo pronuntientur publice quaestiones in futurum annum, qui est aerae nostrae octogesimus sextus, propositae:

A THEOLOGORVM quidem ORDINE:

Num, et quatenus, vere affirmari queat: constante numinis providentia id effici, vt genus humanum, uniuersim spectatum, continua progressionem ad meliorem conditionem sensim assurgat.

Primum quidem res ipsa ex omni historia, observationibus idem recentioribus, accurate sic euinci debet, vt per quamdam quasi inductionem patefiat, culturam litterarum artiumque, religionis porro atque virtutis, adeoque felicitatem, cum publicam tum priuatam, extensiuem et intensiuem, maiora sensim incrementa cepisse.

Deinde et subsidia opportuna, seu media per quae, et modus, quo accommodatissime haec deus effecerit, declaranda sunt; ita vt imprimis inquiretur, quae et quanta sint religionis vere christianaee de hac felicitate communi merita.

Denique luculenter doceatur, omnino pertinere hanc quaestionem recte expositam ad iustam de providentia diuina notionem animis informandam.

AB ORDINE IVRE CONSVLTORVM:

Quodnam sit fundamentum successionis Germanicae, tam allodialis quam feudalis? in quonam consistat potissimum ratio differentiae inter principia istius successionis Germanicae et Romanae, specieatim Iustinianae?

A MEDICORVM ORDINE:

In irritabilitate animali, a qua nisi omnis, saltem maxima sane, pars principii in corpore nostro aetuosum pendet,

pendet, varia supersunt, quae pleniorum possunt eruditorum expositionem. Desideramus itaque solidam, observationibus et experimentis superstructam, responsionem ad varias quaestiones irritabilitatem animalem spectantes:

1. in quam elementorum corporis animalis parte haeret vis irritabilis?

2. qui sunt veri certique fines inter Tonum Stahlii et Irritabilitatem Halleri?

3. quibus adminiculis, siue a climate, aëre et vitae genere pendentibus, siue a cibo potuque, siue a medicamento, desumtis, effici potest, ut, si torpida languet vel plane deficit, excitetur et augeatur? vel si nimis efficax sit, temperetur et coercetur?

4. quale inuicem obseruatur commercium irritabilitatem inter et neruorum systema, in doctrina affectuum animi, temperamentorum, et in genere principii actiui corporis animalis, ullo cum fructu adhibendum?

AB ORDINE PHILOSOPHORVM:

Cum veteres, sideribus ad horizontem conspicuis aut euanescentibus, (ortus et occasus poeticos vocamus) anni tempora distinxerint: eorum, qui ob praemium Regium Ordinis philosophici iudicio permissum certare volent, erit:

colligere praecipua, quae eam ad rem pertinent, scriptorum classicorum loca; quid doceant, explicare; quando et ubi vera fuerint haec praeccepta, ex aequinoctiorum praecessione et horizontum diversitate ostendere; addere calculorum, quibus id ostenditur, rationem;

tionem; et calculos ipsos, nonnullis saltem, maioris momenti exemplis illustrare.

Indictum est certamen in d. IV. Iunii anni proximi; praemia sunt quaterna, singula XXV. aureorum ducatorum, ab Ordine quaeque suo adiudicanda; redduntur autem scriptiones, quae admitti ad concertationem volent, *ante Kalendas Martias* eius anni. Ceterum leges certaminis sunt manentque eadem, quae superiore anno fuere edictae. Licebit in certamen prodire omnibus in litterarum studio prouectioribus, seu indigenae illi sint seu exteri; nec fraudi erit, si qui ante illum diem, quo praemia victoribus assignabuntur, studiorum curriculo absoluto Gottinga discesserint; modo ipsi ante discessum scripta sua reddiderint, et in scheda ob signata seu locum, in quem se contulerunt, adscripserint, seu amicum negotii sui gestorem, e quo illud comperiri possit, reliquerint. Oratione vtentur Latina, eaque vt sit pura, tersa, perspicua, curabunt; ne auctores commentationum, quae Prorectori, Decano, aliue Professori reddentur, vilo indicio se prodant, diligenter cauebitur.

Prosperet ac fortunet numen O. M. destinata haec et in reipublicae vtilitatem salubriter consulta; obtingatque hoc votis nostris, vt Regis optimi consiliis respondeat conatum vestrorum, Commilitones, euentus; ita tandem nostrae operae curaeque praemium ipsi nos tulisse putabimus amplissimum. PP. in Georgia Augusta d. VII. Iunii
 1755.

XV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 IOAN. STEPHANVS PÛTTER D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM

IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 HENR. AVG. WRISBERG D.
 CIVIBVS SVIS

COMMENDAT
 INDICTIS SOLLENNIBVS.

IN A D. II IVLII CIOCCCLXXXV.

*Historiae naturalis fragmenta ex ostentis prodigiis et
 monstris.*

Commentatio posterior. *)

Qui in semestre indictus erat magistratus acad-
 demicus, ex prorogatione in annum pro-
 tractus, exit nunc, Ciues, feliciter et votorum
 nos damnat sub eius auspicia susceptorum: euocat-
 que nos ad noua suscipienda vota pro eo, qui nunc
 in

*) Commentatio prior sup. p. 195. legitur

in eundem honorem et fortunam succedit, viro experientissimo,

HENRICO AVGVSTO WRISBERG D.

cuius facilitatem et humanitatem cum fatis perspectam habeatis, vos eum, Ciues, omni obsequio officioque prosequuturos, eo que tranquillitatem ac prosperitatem rebus nostris haud vnquam defuturam esse, ominibus auguramur certis certioribus. Fautis his ominibus cum humanitate et modestia vestra, Ciues, tum fortuna nostra praesenti firmatis, laeti et erecti progredimur nunc ad illud, quod fere et ipsum inter auspicia et omina ineuntis magistratus referri potest, vt publica sollennia a disputatione aliqua argumenti proficiantur litterarii.

Pertexamus itaque, quam nuper exorfi eramus, telam, vt inquiramus vestigia eorum, *quae in prodigiis Romanorum narratis ad historiam naturalem momentum aliquod habere videri possunt.* Prodigia, portenta et omina a veteribus tradita, alia a falsa persuasione, qua mentes terrore aut fraude seu sua seu aliorum occaecatae erant, alia a causis physicis aut ignoratis aut neglectis aut male perspectis profecta esse, superiore aliqua commentatione a) exposuimus; cumque alterius huius prodigiorum generis classes constituissimus has, vt alia ad *aeris caelique apparentia*, alia ad *terrae marisque naturas*, alia ad *animantium cum brutorum tum hominum ingenia, cultus habitusque*, spectare diceremus: memoratum est fatis, pro consilii nostri ratione, de iis, *quae in aeris*

a) In Annuerf. Sacr. XVII. Sept. LXXXIV.

aeris et atmosphaerae affectionibus, mutationibus, inprimis repentinis, et vicissitudinibus haud statis, causas abditas, saltem a praecis hominibus parum perspectas, habent. Nonnulla huius generis iam a Frereto exposita *b*) tunc non meminimus: alia infra occurrent, ubi de terrae tremoribus agetur. Adiciemus hic nonnulla, quae cum iis coniuncta sunt, inprimis flammam repente modo in antennis navium, modo in spiculis ac signis castrorum in terra fixis, modo in puerorum et virorum capite visas; aliquando etiam scipio circumeunti vigiliam equiti in manu arsit (*Liv. XXII, I.*) et caput Vulcani (*XXXIV, 45*) et Anagninae seruo tunica, nullo post extinctum ignem flammae vestigio; (*Iul. Obs. c. 8.*) in Lucanis grex veruecum; (*c. 112.*) quae omnia non minus ominis notam habuere. Electricae materiae vim et naturam his subesse in promptu est suspicari. Ad humidi porro et ficci aeris seu repentinam vicem seu intemperiem satis constat referendos esse sudores signorum et statuarum in templis *c*). Quod si sanguine dii adeo sudasse narrantur,

b) *Memoires de Litterature* T. IV. (ed. in 4.) pag. 411. *Reflexions sur les Prodiges rapportés dans les Anciens par Mr. Freret* ubi v. pag. 423 sqq. Essent etiam in his prodigiis in caelo aliqua, hominis historiae naturalis studiosi cura haud indigna, interdum circa vulgaria, v. c. cometas, duo soles saepe visos; mirationem enim in his facit interdum diel pars, caeli plaga, ac similia.

c) Bene ap. Cic. de Div. II, 27. — *et humor allapsus extrinsecus, ut in tectoriis videmus austro, sudorem imitari potuit.* Inprimis austri ea vis, ut miro modo humescant parietes et saxa, inprimis marmora, adeoque et signa ac columnae.

tur, cogitandum est de signis minio obductis prisco ac communi more.

Verum accedamus nunc ad alteram classem, quae *terrae marisque phaenomena* complectitur; habitum enim est in prodigiis, quidquid praeter morem in mari terrae eueniret; quam opinionem, imprimis rudium et indoctorum, hominum animis infedisse, non aegre ferremus, nisi coniunctus fuisset ille animorum error, ut ad iram numinis portendendam grauiumque calamitatum metum iniiciendum illa traherent, indeque ad tetras placandi numinis religiones ac ritus prolaberentur. Itaque nullum facile tempus a terroribus vacare debuit, imprimis in iis terris, in quibus propter specus subterraneos et ignium occultorum alimenta continui essent motus et soli facies subinde mutata. In Italia cum prodigia huius generis per singulos fere annos memorata sint, satis hoc ipsum docet, multo frequentius, quam nostra aetate, illam subterraneis soli incendiis et tremoribus fuisse vexatam: idque iis quoque in locis, ubi nunc raro illae calamitates euenire solent, imprimis in Etruria, Umbria, Latio et locis vicinis d). Eius rei memoriam, ceteroquin obscuratam aut nullam, seruant prodigia, quae non nisi ad motus terrae et agri aut montium exardescentium labores spectare possunt; quo consilio si quis accurate singula notauerit et comparauerit,

d) Cic. de Div. I. 42. *Etrusci — quodque propter aeris crassitudinem de caelo apud eos multa fiebant, et quod ob eandem causam multa inusitata partim e caelo alia ex terra oriebantur, — ostentorum exercitatissimi interpretes extiterunt.*

dei imbres et similia: ipsa tamen montium incendia non meminimus memorari. Euenisse eius generis prodigia complura colligere licet ex eo, quod Etrusci interpretationem eorum in artem redegerant. Haecenus iactura librorum auguralium Etruscae gentis in historiae naturalis incommodum facta est f). Deprehensa tamen nostra aetate sunt vestigia craterum, pumicum aliarumque rerum, quae talia testantur, circa castellum *Radicosani*, montem *Fiasconi*, *S. Fiora* aliisque locis g). Nec facile motus terrae narrantur, quin simul aut ingentes procellae et tempestates, aut meteora et phaenomena caelestia, aut ignes e solo vel monte erumpentes memorentur. Mirari licet quoque motam per longinqua interualla terram, vti V. C. 720. a. C. n. 32. quo in Iudaea terrae motus ingens, Aetna ignibus finitima vastans et Pisaurum ad mare Adriaticum terrae motu haustum legentibus occurrunt.

Terrae motus, vt modo diximus, haud raro cum ignibus e terra erumpentibus coniuncti sunt, aut etiam ab iis proficiscuntur. Habiti autem et hi ipsi ignes e terra erumpentes inter prodigia. Iam per eas aetates, quibus Romana ciuitas exordia et incrementa habuit, inprimis crebris terrae motibus et ignibus caecis afflictum fuisse videtur solum Albanum h) ac Sabinum, quod nunc nullos facile

motus

f) Cic. de Div. I. 33. quorum alia sunt posita in monumentis et disciplina, quod Etruscorum declarant aruspici et fulgurales et tonitruales libri; nostri etiam augurales. cf. c. 4r.

g) Targioni Tozzetti *Viaggi della Toscana* Tom. IX. p. 421 sqq. T. X. p. 59. et passim hoc et sequ. Vol.

h) Conf. Freret l. c. pag. 414.

motus sentit. Eo enim ducunt multa prodigia. Prima rei mentio, etsi fabulose, facta sub Alladio, seu Aremulo, impio Albae Longae rege (v. *Dionys. Halic. I, 71. Aurel. Vict. de orig. G. Rom. 18.*) Lacus Albanus tum prodigiosa eluie facta ipsum regem cum magna aedium parte obrutum merferat; narratum est, apud Dionysium, in quadam lacus parte aquis deficientibus cerni potuisse ruinas et domus vestigia. Iam sub Tullo Hostilio nuntiatum regi patribusque est, in monte Albano lapidibus pluuisse; quod cum creci vix posset, missis ad id visendum prodigium, in conspectu haud aliter quam cum grandinem venti glomeratam in terras agunt, crebri cecidere lapides. Haud dubie, si propius accedere ausi essent qui missi erant, lapides vi flammae e monte actos viderent. Neque alio pertinet, quod in Veiorum oppugnatione V. C. 356. nuntiatum fuit, lacum in Albano nemore, sine ullis caelestibus aquis caussaue quae alia, quae rem miraculo eximeret, in altitudinem insolitam creuisse (*Liv. V, 15. et ap. al.*) V. C. 542. Tempestates foedae fuere. In Albano monte biduum continenter lapidibus pluit — Reate saxum ingens visum volitare: sol rubere solito magis sanguineoque similis. (*Liv. XXV, 7.*) V. C. 641. Mons Albanus nocte ardere visus (*Iul. Obs. 98.*) Itaque ipse lacus Albanus nunc pro vetusto cratere Vulcanii montis habetur.

Inter haec tamen fatendum est, pro magna multitudine vestigiorum ignis subterranei erumpentis, quae per omnes Italiae oras occurrunt, nimis pauca scriptorum loca et memoriam raram ac te-

nuem similium euentorum extare *hh*). Aut itaque credendum est, incendia illa omnem rerum memoriam multum antevertisse; aut hominum incuriam silentio ea praetermisisse. Nimirum plerumque in annalibus Romanis sola effecta montium ignibus intestinis ardentium et soli motu quassati memorantur, nulla causae notatione adiecta; adeo nulla sollicitudo et cura inquirendi in causas rerum hominum animos tum tenuit. Ita passim terrae mugitus ac fremitus narrantur; terrae hiatus et subsidens in specus solum, quod in ipsa Roma aliquoties factum; vt, cum M. Curtius in voraginem se equo immisit; (*Liv. VII, 6.*) interdum erumpente ex sinu terrae igni et flamma lucida, vt Sullae tempore. (*Plutarch. Sulla p. 454. E.*) Agri Privernatis labem factam v. c. 635. narrat Iulius Obf. c. 96. at ex Cicerone (*de Div. I, 43.*) discitur Apuliam eodem tempore maximis motibus fuisse quassatam. Memorantur porro montes inter se concurrentes, vt in agro Mutinensi V. C. 663. *i*) flammae repente solo erumpentes; terra sine ignis alimento ardens; inprimis vero imbres lapidei, toties per Italiam, etiam in Auentino memorati; tum quod lapides passim de caelo ceciderunt *k*); idem prodi-

hh) Itaque in libro perdocto Thomae Ittigii de montium incendiis (Lips. 1671) perpauca huius generis allata esse videas p. 90 sq. p. 137 sq.

i) Plin. II, 83. f. 85 *namque montes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo adsultantes recedentesque, inter eos flamma fumoque in caelum exeunte interdium; eo concursu villae omnes elisae.*

k) Liv. XXV, 7. *Reate saxum ingens volitare visum: atqui eodem tempore in Albano monte lapidibus pluit-*

prodigium inter Graecos vulgatum, saxo ingenti in Aegios potamon delapso; aucto temere rei miraculo, cum illud prodigium ab Anaxagora praedictum tradidere *l*). Spectant quoque ad montium incendia obscuratus toties aer, subductus sol, aut pallens aut rubens; quod Vesuvio et Aetna exaestuante saepius factum, etsi Romanorum annales id tantum, quod Romae visum erat, memoriae servafunt, non ea quae remotis a Roma terris euenierant. Ex iisdem, quae erumpente e terra spiritu et igni gigni solent, magnam partem eorum explicandam esse, arbitramur, quae de turbinibus et procellis insolitis narrata sunt, quibus memorati supra imbres lapidei, cineritii, plures alii miri generis *m*) debentur.

Nec aliam causam habuisse videntur fragores ac strepitus ingentes interdum in locis sacris auditi, aucta et versa ex superstitione in miraculum re; apertae repente templorum fores, signa deorum mota vel conuersa, sortes extenuatae seu euolutae, hastae motae; pinnae murorum deiectae; sepulcrorum repagula euulsa, et, quod cum ea religione facile coniunctum esse debuit, Manes luci redditi.

Etiam in *arboribus* ac *plantis* si qua insolita apparerent, ad prodigia referri solita: ita, si arbores repente enatae, aut alieno in loco: vt laurea in

R 4 puppi,

l) Plin. II, 58 f. 59. Marm. Arundel. Diog. Laert. et alii. cf. *Freret* l. c. p. 421.

m) cf. Plin. II, 56 f. 67. Ad laneos imbres spectat, quod apud Iul. Obs. c. 110. habetur: *Praeneste lana volitavit*. Eodem referenda ostenta C. Graccho leges agrarias moliente V. C. 626. ap. Iul. Obs. 89.

puppi, palma in templo; vbi simul omen ad prodigium accessit; aut si arefactae reuiruerant n). Obscurum est, quod Priuerni lana pulla terra enata fertur (*Liv. XLII, 2*) et quod in Veienti agro lana ex arboribus nata o). Notius, quod fruges in arboribus natae narrantur (*V. C. 627. Iul. Obs. c. 85. vbi in not. v. al.*) Ad terrae nostrae vicissitudines, saltem quae superficiem attingunt, spectant narrata de piscibus sub aratro inuentis p); quae ad pisces fossiles, iam veteribus obseruatos, pertinere in promptu est q). At mulierculae fraudem agnoscas in hoc, quod Arretii mulieri e naso spicae farris natae; eadem farris grana vomuit. (*Iul. Obs. 109.*)

Indignatio subit, quoties superstitionem modo, modo fraudem humanam, in rebus tenuibus et facile

- n) Alia dabit Plinius XVII. 38. 25 in quibus vnum est, quod risum faciat: cum in Capitolio, palma prostrata, ficus eodem loco enata esset, ab eo tempore pudicitiam subuersam Piso, grauis auctor, prodidit: Scilicet factus lusus in *ficus* notatione. Ibidem oliuetum viam publicam transgressum, aruisque inde in eius locum transgressis, solum concussum et labefactum arguit; cf. *Lib. II, f. 85.* cui similia nuper ex Calabria nuntiata sunt.
- o) [Suspicabatur *Blumenbach* amiciff. vir, fraudi esse potuisse certa lichenum genera, imprimis ex filamentosis, vti lichenem inbatum, barbatum et sic alios]. Obscurius illud *Liv. XXXII, 1.* quod Ostiae in *Herculis aede* capillus enatus dicitur; in signo saltem, vt de *Lyfandri* status narratum herbarum foliis horrente apud *Cic. de Div. I, 34.*
- p) *Liv. XLII, 1.* in *Gallico agro, qua induceretur aratrum, sub existentibus glebis pisces emerfisse.*
- q) *Loca v. ad Liv. l. c.* Alia ad *Aristot. de audit. mirab. c. 75.* a *Beckmanno* notata.

cile assequendis vulgi tamen oculos animosque occaecasse videmus; vt in signis, vexillis, ipiculis, reluctantibus, cum euellerentur: haud dubie, quia altius et in solo tenaci infixae erant; aut si signis euulsis sanguis erupisse dictus, rubentis scilicet aquae scaturigine sub solo latente. In aliis vana religio visa obiecit. inprimis in solitudine agrorum et locorum: vbi fit, vt vocem exaudiisse tibi videaris. Eiusmodi voces auditas saepe inter barbaros Africae et Indiae memorari meminimus. r). Verum, quod ipse Luius monet, motis semel in religionem animis multa nuntiata temere et credita sunt (XXI, 62. XXIV, 10.) Alias ipse fluctuat in iudicio de prodigiis (XLIII, 15. XXVII, 23.)

Interdum ab iisdem naturae tumultibus, nonnunquam tamen aliis quoque a caullis, profectae sunt prodigiosae illae *aquarum eluiones* repentinae et lata vultitiae agros obruentes; inprimis Tiberis; motu terrae interdum diferte cum ipsis commemorato; quo magna aquae vis e terrae visceribus subito effusa ingruisse videtur. Ab iisdem caullis, magnis soli ruinis factis, repetemus, si lacus aut repente, et caussa externa nulla animaduersa, increvissent vel defecissent, amnes modo retrouersi, modo hiatu terrae absorpti memorantur; s) porro si, aquis a soli cretaei vel argillacei contagione albescensibus vel rubentibus, riui sanguinis aut lactis fluxere;

R 5

lacus

r) V. c. *Wolf Beschreib. von Ceylan* II. P. p. 118.

s) Ita Vulturinus et Clauis vndas subito retorserunt, Cumanis cum barbaris congressuris ap. Dionys. VII, 3.

lacus fanguine manauere; t) vnde aquae à procel-
lis in altum raptae aliis in locis imbres cruentos
vel lacteos facere potuere; eodem modo quo sae-
pius multifariam terra pluit. Nec ea, quae de
Comitio fanguine fluente, et de messibus cruenta-
tis reperiuntur, (v. c. *Liv.* XXVIII, 11. XXII, 1.)
ab his aliena; adhaesere forte spicis sordes vel
guttae ex istis imbribus, aut natum vitium ex si-
mili caussa, e qua Peirescius (*in Vita* p. 111.) in-
terdum pluuiae cruentae opinionem natam diuina-
uit, quod ex chrysalide euolantes papiliones rubi-
cunda gutta conspersi spicis adhaeserant, aut forte
ab aliis insectis rubor adsperfus. Solent plerumque
haec et his similia plura coniunctim narrari, u) vt
fatis appareat, a naturalibus caussis affecta et tur-
bata soli aerisque natura enata illa esse.

Inde quoque illa apparuere, quod *Ariciae*
simul lapidibus pluit, et multo cruore ex frigidissimo
fonte calidae aquae manarunt; porro quod fons in-
gens antea non visus erupit, aut scaturigo lactis
vel olei, haec quidem, vena forte bituminosa ex
meatu recluso manante. Quam saepe ignes sub-
terranei sub mari arserint, testantur prodigia de
mari

t) Cic. *de Div.* II, 27. *sed et decoloratio quaedam ex ali-
qua contagione terrena maxime potest sanguini similis*
esse. [Speciem rubentis aquae praebere quoque possunt
insectorum genera, aquae innatantia: quod idem ami-
ciss. *Blumenbach* de pulice monoculo monuit; exem-
plis apud *Swamerdam*. *prostantibus* p. 79.]

u) V. c. *Liv.* XXIV, 10. XXVII, 4. et in plerisque ap.
Iul. Obf. capp. cuius Scriptoris editores vtinam ea sal-
tem loca adscripsissent, vnde ille aut, qui eum sup-
pleuit, *Lycosthenes*, sua petiere. *Add. Oros.* V, 18.
inprimis ostenta post *Caesaris* necem a. 708.

mari ardenti nuntiata; (vt *Liv.* XXIII, 31.) interdum cum mentione Aetnae exundantis, vt V. C. 628. x) recessus maris reciproco fluxu, et relictae in sicco belluae (v. c. *Iul. Obs.* c. 120 f. cf. *Plin.* II, f. 89. f. 110. 111.)

Prodigia adhuc commemorata pleraque ad medias Italiae partes, agrum Romanum, cum Etruria, Umbria et Latio, spectant; vt adeo antiquis temporibus multo maiores ac crebriores, quam nunc, cum terrae tum aeris et noxae et ex intemperie calamitates euenisse videantur. Videbimus nunc, ex iis prodigiis, quae *ab animantibus* petita erant, num quid ad historiae naturalis studium lucrari queamus.

Quod si prodigia huius generis ad certas rationes redigimus, in prodigiorum numerum venisse apparet bestias, *si raro visae essent*, aut *si insolito aut alieno in loco*, aut *si species insolita*, aut *si quid ab iis factum, quod ab earum natura alienum esset*: omnia haec tanto grauiora, si eae natura sua ominosae essent; vt anguis, bubo. Ad *raro visa* spectant angues iubati, (*Liv.* XLI, 26. XLIII, 15. (13.) et quadrupedes, cuius generis lacertas, et serpentes adeo, memorari videas; cum alioqui ingens serpentum frequentia varietasque per Italiam esse debuerit, quandoquidem inter omina vulgo obuia
nihil

x) *Iul. Obs.* 89. *Aetna mons terrae motu ignes super verticem late diffudit, et ad insulam Liparas mare efferbuit.* — Saepius id factum e Strabone nouimus lib. VI, p. 424. sed quod *super verticem* columna, quam vocant, ignis emicuit, notatu dignum visum nuper quoque Hamiltono in *Philos. Transact.* Vol. LXXII, P. I, pag. 7.

nihil serpentibus frequentius. Ad alterum genus referre licet lupos, saepius oppida Italiae et urbem Romam, etiam Capitolium ingressos; et quidem, quod mireris, post necem Caesaris adhuc, (Appian. B. C. IV. pr.) quod nunc vix factum audimus; unde colligere licet multo maiorem olim luporum in Italia frequentiam fuisse; anguem ex ara, foribus templi vel columna lignea, elapsum; apum examina signis insidentia aut in foro visa; bouem in tertiam contignationem scandentem, aut in theatrum irruentem; araneas in signis deorum; coruos in aede Iunonis Solpitae nidum facientes; vulturium frequenti foro in tabernam deuolantem (Liv. XXVII, 11. add. 23.) *Insolita species* complectitur *monstra*; quorum tam frequens fit memoratio, ut eorum maior frequentia olim fuisse videri possit, quam nunc facile in ipsa Italia occurrat. Enimuero ipse neglectus huius prodigiorum generis infrequentiae ratio et causa haberi potest: ita ut olim non plures naturae aberrationes fuerint quam nunc, sed eas superstitio ac metus notauit; nunc vero incuria hominum transmittit. Etsi simul cogitandum est, quo magis luxurietur ubertate solum, adeoque pabuli copia et caeli salubritas veneris stimulos subdat, eo maiorem esse pecudum salacitatem; quae eadem subsidit, soli exhausta fertilitate caelique clementia ipso cultus defectu mutata; ut in Calabria et Apulia factum scimus. y) Alia tamen etiamnum

y) Similiter Cic. de Div. I. 42. *Telmiffes. quod agros uberrimos maximeque fertiles incolunt, in quibus multa propter fecunditatem fingi gignique possunt, in ostentis animaduertendis diligentes fuerunt.*

etiamnum doctorum hominum indagacionem et explorandi studium prouocatura essent; vt caprae lanatae; agnus cum vbere lactanti natus; (*Liv.* XXVII, 4.) gallina in gallum, gallus in gallinam versus; bos qui equuleum peperit; taurus agrestis qui vaccam aeneam iniit (*Liv.* XLI, 17.) auis incendiaria (v. *Plin.* X, 13. f. 17.) lana purpurea vel aurea, quarum in Lampridio et Capitolino aliquoties mentio fit. Possunt haec omnia forte ad certa naturae euenta et causas reuocari, et similia ex nostris aetatibus exempla commemorari. *Adversus naturam animantium*; quod mures aurum rosere, quod de muribus grauidis etiam nostra aetate cum fide traditum est; yy) imprimis vero hoc, quod toties narratum legimus, quod mula pepererat; quam naturae a more suo aberracionem saepius in Italia olim, etsi nec nunc inauditam, accidisse apparet; z) modo doctiorum, quam tunc erant, hominum studio ea res explorata fuisset! Quid vero de illo portento dicemus, quod toties bos locuta esse memoratur? Namque canum latratus insoliti causas habuere obuias. At luem etiam auium genus attigisse, aut tetro aliquo ad alitum quoque sensum affectu corpora peste contacta correpta fuisse, colligas ex eo, quod V. C. 579. graui pestilentia homi-

yy) cf. ad Aristot. *Mirab. Audit.* c. 24.

z) Aliquoties apud Obsequ. vt c. 125. *Mula pariens discordiam ciuium, bonorum interitum, mutationem legum, turpes matronarum partus significauit*: a. V. C. 704. sub belli ciuilis initia. Appian. de B. C. I, 83. Xiphil. ex Dione LXIV, vbi v. not. In recentioribus historiae nat. scriptoribus passim exempla partus a mula editi memorantur.

hominum boumque cadauera, non sufficiente Libitina, cum iacerent, vulturius nusquam visus est. (*Liv. XLI, 21. Iul. Obs. 65.*)

Cum hoc prodigiorum genere, quod in animalium naturis spectatur, coniuncta sunt diuinandi illa genera, quibus Romani inprimis vsi sunt, inter prodigia non numerata; quandoquidem horum naturam et notionem omnino constituebat hoc, si quid noui et insoliti inesset. Ita omnis diuinatio, quae ex victimis, inprimis extorum inspectione, petebatur, fausta et infauista nuntiabat; illa, si nihil à natura et bona pecudis valetudine et habitu alienum; haec si partes morbosae, truncatae, aut alio modo vitiosae, occurrerent: in quibus tractandis vtinam extispices seu anatomiae seu physiologiae notiones iustas habuissent et obseruata a se notassent! quot enim quantaque varietates ac diuersitates occurrere debuere circa iecinora, cordis tabes seu tumores, et similia! Etruscorum itaque in summa superstitione scientia anatomica partium internarum haud potuit esse nulla. a) Fieri autem non potest, quin ex pabuli genere, vbertate vel tenuitate, caeli salubritate vel pestilentia, multa in animali corpore varientur et corrumpantur. Multa in his ad omina spectabant: quae omnino

ea

a) Cic. de Div. I, 42. *Etrusci autem, quod religione imbuti studiosius et crebrius hostias immolabant, extorum cognitioni se maxime dederunt, quodque propter aeris crassitudinem de caelo apud eos multa fiebant, et quod ob eandem causam multa inusitata partim e caelo, alia ex terra oriebantur, quaedam etiam ex hominum pecudumue conceptu et saturo, ostentorum exercitissimi interpretes extiterunt.*

ea visa complectebantur, quae cum natura rerum, hominum, et animantium, per se satis conuenirent, sed haec animus aduerterent, quod certis locis temporibusque euenerant, ut sub egressum ex domo, naue conscensa, armis motis, acie educta, omnino sub exordia coepti alicuius aut inter rei arduae initia; ita ut animus ad ea aduerteretur; multo magis si captabatur omen: accedebat interdum etiam prodigiosi aliquid, quod et ipsum in omen versum. Inter haec *auguria et auspicia* solita ac communi animi natura continebantur; ut omen caperetur ex volatu, cantu, esu; etsi et in his accedebat interdum aliquid, quod prodigii loco habitum, ut si pulli haud pascerent. Totum hoc genus profectum dixeris a barbarorum hominum ingeniiis, quibus in vasta solitudine errantibus, dum in magno discrimine versantur aut in aliquam rem cogitatione defixi sunt, ad aures repente accidit auiculae cantus seu evolantis strepitus; quo arrectis animis illi de successu aut desperant aut bona spe ac fiducia firmanentur. *Aruspicina* maxime circa prodigia et exta inspicienda versabatur; nata haud dubie inter victimarum maculationes. Nolumus in hunc censum reuocare, quae de Manibus aut Umbris euocatis passim occurrunt; credit haec ludibria impia superstitione, cum saepe nocturna visa fraudem faciant somniantibus, ut mortuos sibi adstare putent: quidni, inquiebant, hoc ipsum arte fieri posse credamus!

Obiecit et *humana natura* prodigia: imprimis per monstruosos partus, quos fere necari iussit et olim,

olim, et nunc, barbarorum superstitio ex naturae ignorantia nata; tum per androgynos eodem more in mare mitti solitos: in quibus fuere forte, quae diligentiorum viri docti considerationem requirerent. Sed de his satis multa a multis disputata sunt; mirum est, quod apud Iul. Obf. (c. 13.) inter prodigia pueri tergemini nati memorantur, tanquam res prodigiose insolita; cum tamen vel Horationum et Curiatorum memoria in historiis celebrata pro-
staret; sed locus forte corruptus habendus. Inter haec tamen prodigiorum omnium maximum et incredibile profus habendum putamus *ipsum hominem*, qui ad insolita naturae attendere maluit, b) quam ad praeclarum et mirabilem naturae ordinem, quique ex istis maluit iras deorum arguere, quam ex hoc numinis propitiam voluntatem et in omne genus humanum indulgentiam intelligere; metus potius et terrores circumspicere, quam malorum solatia anquirere. Terroribus itaque, re noua et insolita obiecta, percussi animi trahebant in prodigium etiam ea, quae nihil quod terreret habebant, aut quae satis frequenter euenirent, vt fulmina, procellas ac tempestates foedas, tum ea omnia in maius augebant; c) quid? quod ea quoque, quae per

b) Fere quod Cic. de Div. II, 22. *Causarum ignorantia in re noua mirationem facit, eadem ignorantia si in rebus usitatis est, non miramur; nam qui mulam peperisse miratur, is, quomodo equa pariat, aut omnino quae natura partum animantis faciat, ignorat.*

c) Cic. de Div. II, 27. *Atque haec in bello plura et maiora videntur timentibus: eadem non tam animaduertuntur in pace; accedit illud etiam, quod in metu et periculo cum creduntur facilius tum finguntur impunius.*

per se iam inter mala et calamitates erant: vt fluminum eluuiēs, grandines et turbines aliaque his similia. d) Adeo prona est humana mens ad mala vera falso creditis cumulanda, et malignius in se infestiusque saeuiunt homines, quam natura aut fortuna statuerat. Nec tamen in his quicquam est a natura humana alienum: in incertis his fortunarum nostrarum, ad futurarum rerum notionem omnes sumus natura procliues; inhiarunt itaque et prominuerunt populi omnes et per omnia saecula in eas res, quae desiderium et votum hoc explere videbantur; nec quicquam est, quod sapientissimos quosque homines adeo in fraudem illaqueauerit quam diuinitio ac futura praesagiendi facultas seu diuinitus animo immissa seu arte parata: vti nec vlla philosophiae percrebrescentis vi effectum iri putamus, vt ab hac infania plerique homines vlllo tempore liberari se patiantur. Itaque, naturae cognitione subtiliore quantum gens humana ad tranquillitatem ac felicitatem profecerit, ita demum intelligimus, si superstitiosos metus timoresque meminimus, quibus illa ante physicam fati expolitam tenebatur: iacent cum iis explosi et damnati inanes illi expiandi, lustrandi et procurandi ritus, quibus humanae mentes erant obstrictae. Ceterum, quod etiam in pessimis exemplis fieri solet, interdum aliqua vtilitas inde ad populos manauit, quemad-

d) E quo genere Carmen II. lib. I. Horat. plura complectitur. Eluuiēs Tiberis et aedium ruinae interprodigia ibi prodantur, quibus ira deorum et bellum civile recrudescentia portenditur.

quemadmodum iniuria proterue illata, aut facinus immane, quod impune auctori fuerat, posteaquam territum ostentis vulgus causas irae numinis acquisuerat, publice vindicatum fuit; sic cum ostento pluuiae sanguineae et subsequuta peste sub Romulo recordatio subierat Romanos, Tatii et legatorum caede violato iure gentium, iram numinis expiandam esse; quare dediti caedis auctores et supplicio affecti. Verum in hoc, ut in multis magnisque generis humani rebus, parua aliqua vtilitas magno constitit; habuit etiam barbaries superiorum aetatum sua bona, quibus nunc caremus, sed aequo animo. Verum abstineamus ab iis quae male ominata haberi possint, et conuersis ad bona nostra animis crastino die faustis ominibus persequamur noui Magistratus auspicia. Quod quidem a vestra comitate, humanitate, affectu, Principes Serenissimi, Comites Illustrissimi, Barones Nobilesque seu stirpe seu ingeniis ac virtutibus, nos facile esse consequuturos auguramur. PP. Kal. Iulii c*l*o*l*o*c*c*l*xxxv.

[Adiciam nonnulla a Forstero meo familiariter mihi suppeditata. *Lactae pluuiae* (p. 212) ortae esse potuere ex polline certarum plantarum per turbinem collecto; etiam ex particulis sulfureis per Vulcania incendia in nubes sublatis, et cum imbre in terras praecipitatis; aut ex certo morbo plantis polline obductis. Si *carnes pluit*: potuere carnes esse deiectae a vulturis, qui ex aris eas abstulerant. *Mare ardere* videri potuit per naturam phosphoream; *Gallinae autem in gallum versae* obici species, ex senio pennis in cauda incuruatis, forte et crista enata, ut solent pauones feminae, ubi oua parere desierunt, caudam, marium more, oculatam et gemmatam expandere.]

XVI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 HENR. AVGVST. WRISBERG
 CVM SENATV*
 ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS
 SACRA XXXXVIII.

IN A. D. XVII. SEPTEMBR. CLXCLXXXV.

RITE INDICIT.

*De foederum ad Romanorum opes imminuendas in-
 torum euentis eorumque cauffis.*

Quo magis annorum, quibus res nostra stetit, numerus procedit, semifaecularisque festi solenne appropinquat, Ciues, eo magis sollemnibus nostris anniuersariis augusta aliqua et religiosa celebritas accedere videtur; habetque ea res rationem pietati in parentes nostros similem, quorum caritas tanto maior esse solet, quanto grandiores natu illi sunt. Quem vero sensum nostrum pietatis et hilaritatis esse necesse est, cum, rerum nostrarum statu incolumi ac florente, hic quoque dies anniuersarius XLVIII. iustas laetandi et gratulandi cauffas praebeat! quas quidem in coetu sollemni ad tempus academicum in crastinum diem ex hoc ipso edicto indicendo exponet is, cui dicendi

vices e muneris lege impositae sunt, CHR. G. HEYNE, oratiuncula praemissa, qua *de consilio- rum ad formulam concordiae in litterarum disciplinis constituendam vanitate* paucis declamabit.

Cum vero mos et institutum Academiae potest, ut in ipso hoc panegyris futurae praefatio nostro praemittatur. disputatio aliqua de re ad communes litteras spectante: agite, Ciues, exspatiemur paululum in quaestionem, ad quam deduxit nos euentum huius anni maxime memorabile, foedus scilicet inter grauissimos libertatis Germanicae vindices initum, quo cautum est, ne corporis Germanici dissolutio aliqua temere aut deminutio fiat; exempli quidem foedus praeclari, quippe quo tranquillitas publica firmata est et stabilita; rerum autem nouandarum studium refrigeratum, quo labefactari potuisset status publicus. Cuius sapientissimi consilii admiratione defixus cum diu haesisset animus, coepit ille tandem circumspicere et inquirere in alia similis foederis exempla, quoties coniunctis plurium viribus quaesitum est hoc, ut opibus imperiorum ad nimis magnam molem euectis obfisteretur; ut, qui tandem tam salubris inuenti fructus et alias fuissent et nunc expectandi sint, in conspectu poneretur. Iam quae temporibus nostris propiora sunt exempla, siue in Ferdinandos, siue in Philippos, siue in Ludouicos compositi foederis, tanquam notiora, nec sine offensione expositu, aut in tam angusto libello comprehensu facilia, lubenter omittimus; desectimusque disputationis tanquam liberiores habenas ad prisca tempora, in quibus

uibus tutius euagari et temporum hominumque
otationes ad animi sensum proponere licet; ma-
ore etiam rerum fortunarumque varietate suppe-
ente; dum contra in recentioribus historiis tae-
ium facit par sibi et similis vbique seu fraudum
t astutiarum, seu scelerum et iniuriarum, rerum ta-
en euentu in neutram partem memorabili, ordo
c tenor. Cum autem partim temporis, partim chartae
ratio, nec minus operae nostrae consilio, circumscri-
tum sit omne hoc commentandi genus *a*): subsistemus

S 3

in

- a*) Possent enim alioqui eiusmodi exempla foederum passim
ex historiis excitari, quibus aduersus praeualentis po-
puli vel regis vires coiere plures et suas opes coniun-
xere: quemadmodum foedus aduersus Cyaxarem Me-
dum conflatum; (Xenoph. Cyrop. I, 5, 3.) item ad-
uersus Cyrum, Croeso consiliorum duce et auctore;
Xerxis et Carthaginiensium ad Graeciam opprimendam,
tum Graecorum aduersus Xerxem; tum multa Grae-
corum inter se ad opes Atheniensium aut Spartanorum
infringendas facta foedera; forte etiam Philippi et Ale-
xandri foedus cum Graecis ad Persarum regnum excin-
dendum; successorum Alexandri foedus aduersus Anti-
goni praepotentis opes, tum in Demetrium. Licet
etiam in his progressum a rudioribus consiliis ad saga-
ciora et subtiliora animaduertere; etsi altera ex parte
fatendum est; occurrere nec minus exempla incredi-
bilis seu fociordiae seu stuporis populorum et regnorum
in parando mature per foedera praesidio aduersus prae-
potentis inimici inualescentes vires, quibus singuli im-
pares essent: inprimis aduersus barbarorum impressio-
nes: vt enim Achaeos tacesmus, qui contra Doreas et
Heraclidas nihil prouisum habuere, quis non Asiae vi-
res in commune collatas expectasset aduersus Cimme-
rios aut aduersus Scythas? Romanorum, Etruscorum,
Vmbrosum et Latinorum aduersus Gallos? nam bar-
baris Germanicae stirpis in vnum coeuntibus nulli alii,
quos inuadere possent, quam vnus imperii Romani si-
nes patebant. Nullum vtique magnum et praepotens
nimis

in rebus Romanis, vt, cum Romanorum opes ad maiorem indies molem auclae tantos terrores per tot saecula inter vicinos remotosque populos sparsissent, quaeramus, an similia aliquando consilia hi populi inierint, vt communi inter se foedere facto illas opes sisterent et minuerent, suas vero firmarent ipsi et augerent. Bene enim meminimus, quoties in lectione Romanarum rerum versaremur, saepe mirationem incidisse, qui factum esset, vt tantus populorum animos occaecaret stupor, vt singulos se Romanis trucidandos subiugandosque tradere mallent, quam vnitis viribus eos opprimere et pestem communem excidere; id quod multo magis inter domestica plebis et patrum dissidia aut in magna accepta clade factum expectares.

Nec vero putandum est hoc aut simile quid Italiae populis aut exteris regibus nunquam in animum venisse; inmo vero exempla similibus consiliorum cum saepe alias, tum iis maxime temporibus agitata fuere, de quibus nunc paucis agere decreuimus: rerum successu illa caruere suo, variis de causis, quas hoc loco ante omnia summatim exponere placet. Et primo quidem foedera illa fecere populi non tam ad suas res firmandas roborandasque, ne a Romanis impetu facto labefactari illae

nimis imperium coalescere potuisset: si mature satis ciuitates ac populi coniunctis viribus vires adhuc exiguas et tenues coercere studuissent. Verum de his vix satis tuto iudicare tibi licet, nisi rebus iam eo adductis, vt nimis sero ad calida prorumpas contilia; in rerum autem initiis haud facile inuenias, cui fidem eorum facias, quae aut temeritas aut ignauus metus animo tuo subiecisse videri poterat.

illae possent; quam ad arma Romanis inferenda, ut ipsi potius fortunae aleam experirentur et in belli casum se committerent; id quod lubricum, plerumque exitiosum fuit. Conuentum porro est in foedus plerumque parum tempestive, et tempore alieno, hoste iam fatis parato validisque viribus instructo; cunctatione quoque consumtum est tempus, ut non nisi sero in certas condiciones consentirent, aut, quae ad bellum necessaria, fatis prouisa haberent, aut ad iustum diem copias educerent; quo factum, ut interea Romae compositis patrum et plebis dissidiis in externa odia et iras animi exardescerent. Ita Decemuiris diuina humanaeque misericordibus Aequi et Volsci, tum altera parte Sabini, Romanos aggressi, parum prudentibus consiliis usi, rerum gerendarum opportunitatem manibus dimiserunt. Interdum populi, iuncti societate cum Romanis, foedus, quod ipsi abruerant, in medio discrimine poenitentia ducti reppererunt, aut recipiendi eius spe delusi socios destituerunt, et ipsi otiosi et segnes studia aliorum, quo minus alacritate vterentur, retinuerunt. In primis autem duo maxime successibus obfuisse arbitramur, primo, quod in exsequendis consiliis foederatorum concordia ardorque omnium in commune bonum conspirantium plerumque abfuit et in magna societate abesse solet; quo ipso fieri necesse est, ut foedera a pluribus inita raro successum habeant, ita ut ne a potentiorum quidem multitudine infirmiores opes evertantur; id quod fatis docuit cum superiore saeculo XVI. Venetorum fortuna, foedere Cameracensi aduersus eos facto; tum

recens exemplum totius fere Europae in magni regis excidium frustra conspirantis; non enim nisi retardatione consiliorum hostilium opus est, ut refrigescant illa et consenescant; deinde obfuit, quod tum quoque, cum Romanos ipsi ad arma prouocassent, expectare maluerunt, donec suos illi fines ingressi essent, quam id primo loco agere ac videre, ut in Romanorum fines belli molem ipsi a se amolirentur. Tam male illos rebus suis consuluisse videmus, ut, si Hannibalem exceperis, qui bene intelligebat, Romanos nonnisi in Italia, hoc est in suis finibus, vinci posse, vix alii fuerint, qui id, quod summam rei constituebat, perspectum haberent, infractum iam paene esse robur, cui impetus se exserendi ademptus, alienus autem impetus, quem excipiat, expectandus sit. Atque haec ad antiqua maxime tempora referenda sunt, nondum adultis Romanorum opibus; ex quo enim illae adeo inualuerant, ut ne coniunctae quidem multorum regum vires essent pares: multo minus expectari poterat, ut aduersus robur vnus vasti et ingentis corporis nerui plurium ad commune consilium intenti celeres fatis validosque motus haberent.

Atque haec quidem ita se habere, ipsis rerum argumentis exemplisque declaratum dabimus. Quod igitur primo loco foedus eo consilio initum dici potest, ut opibus Romanorum iam aliquantum auctis occurreretur, Latinorum erat V. C. 253. anno octauo ab expulsis regibus initum, omni Latinorum nomine in bellum in nouam remp. conspiran-

spirante *b*). Quae enim ante id tempus passim commemorantur aut Latinorum inter se, aut Etruscorum, aut etiam utriusque populi in idem foedus aduersus Romanos coeuntis, pactiones, ut inter vicinas gentes, imprimis barbaras, fieri solet, potius ad vim depellendam et vlciscendam, ad res repetendas, aut ira odioque iniuria accepta repente exorto, initalae fuerant. Est ex hoc genere foedus inter Latinos, Sabinos et Etruscos, pactum sub Tarquinio seniore apud Dionysium; (III, 51. 57.) si modo homini antiqua in maius augenti et ornanti fides habenda est, Verum illud, quod paullo ante diximus, Latinorum in Romanos foedus tanto magis terrere poterat Romanos, quod eosdem Latinos antea socios amicosque habuerant; sapienti enim consilio iam antea Seruius Tullius id egerat, ut concordiam inter Romanos et Latinos constitueret, moxque Tarquinius alter id effecerat, ut utrumque populum in magnum foedus cogeret, cuius Roma caput esset, feriis quoque Latinis institutis, quibus utriusque populi conuentus haberentur *c*). Nunc idem Tarquinius vrbe expulsus non Romae, sed sibi, principatum illum vindicare, iniuriam suam tanquam illorum communem iactare, audaciam ciuium in metum et suspicionem adducere; cum Tarquinio gener Mamilius, Latini nominis princeps, ut socer reduceretur in urbem, laborare. Irae faces quoque subiiciebant Fidenae

S 5

captae,

b) Dionys. V, 50. 61 sq. Liv. II, 18.

c) Dionys. IV, 25 sq. 45 sq. add. Liv. I, 45. 49 sq. qui rem ad exordia opum Romanarum longe grauissimam nimis leuiter attigit.

captae, inflammabantque odia in Romanos Aricini. Romae tanto maius discrimen instabat, quod graui foenore oppressa plebs nomen militiae dare recusabat. Creato tamen dictatore et plebi et Latinis metus incussus; actum de induciis; altero vel tertio anno pugna ad lacum Regillum facta Latino- rum fregit animos. Quod enim facile praeuideri poterat, accidit, ut res in commune curata a singulis esset socorditer, principes quidem Latinorum, muneribus et pollicitationibus Tarquinii et Mamiliii corrupti, alacres ad bellum irent, ipsa autem plebs esset remissa, agerentur quoque incerta de belli gerendi ratione consilia; contra Romae dictatore iterum dicto ad unius nutum omnia agebantur intente, cum consilio, et ex edicto *d*).

Varia inde, aliud ex alio fatum, finitimorum populorum cum Romanis bella: verum capta a Gallis et incensa vrbe (v. c. 365.) facile expectares finitimos populos in commune consulturos idque operam duros esse, ut urbem, a qua tot mala sibi illata meminere, ipsis cineribus oppressam sepultamque nullo modo reuiuiscere sinerent. Quod tamen secus accidit; forte quoniam ab iisdem Gallis multas magnasque calamitates experti erant alii, alii e superioribus cladibus, quas a Romanis acceperant, nondum vires receperant; saltem consilia ab iis aut non acta sunt aut non maturata, nisi Romanorum animis viribusque relictis iterum et firmatis. Altero enim anno hinc Volscorum, hinc Etruriae principum, de bello coniuratio facta; defe-

d) Dionys. VI, 2. 4.

defecere quoque Latini Hernicique *e*); sed repressi Volsci a Camillo, dictatore facto; oppressi Etrusci ex improviso; nec ceteri maturis fatiis consiliis succurrerunt; adeo, societate armorum facta, nisi vnus nutu imperioque ad celeritatem in rebus exsequendis adigantur omnes, ne maximae quidem opes robur habent.

Iam bellum Samniticum, etsi a Campanorum deditione Romanis facta ortum *f*), postea tamen ad tantam molem accreuit, vt Romani etiam de salute sibi bellandum esse cernerent: adiungere se Samnitibus Latini, Volsci, aliique, mox Tarentini, Lucani, Apuli, tandem quoque Etrusci; verum plerique rebus Samnitium iam laborantibus in societatem pertracti, aut viribus haud in vnum coniunctis, aut parum concordibus consiliis. Ita victi et perdomiti alii post alios, belli iuxta ac victoriae tanquam contagio. Etruscos autem saepe mirati sumus, populum pacis bellique artibus adeo florentem, prudentiaque ciuili vel in hoc conspicuum, quod XII ciuitates in vnum foedus coniunxerant, vires suas coloniis deductis firmauerant, opes autem nauigatione et commerciis sibi summas pepererant, cum Romanam gentem ferocem et indomitam suis finibus imminentem haberent, non id sibi ante omnia factu opus esse ratos, vt excidio delerent urbem, quam sibi aliquando ipsis excidio futuram esse facile praeuidere poterant; sed eam passos esse vires eas consequi, quibus mox ipsi

e) Liv. VI, 2.

f) Liv. VIII, 29.

ipſi reſiſtere nequirent, inprimis cum nec reip. inſtituta nec ciuium ſtudia militiae ſatis apta eſſent: peccatum tamen ab ipſis eſt in aliis quoque; bello enim ſaepe laceſſitis ciuitatibus foederatis, vt Veientibus, Falifcis, Tarquinienſibus, Volſiniis, permiſere, vt bellum ſingulae pro ſe gererent; communi vero decreto arma non cepere, niſi cum Romanorum vires iam ita eſſent firmae validaeque, vt iis reſiſti amplius non poſſet. Quod ſi mature ſatis cum Samnitibus arma iunxiſſent: opprimi poterat Romana virtus in ancipiti poſita; enim vero praetulere illi ea, quae in praefens tuta eſſent, minus ſolliciti de futuris etſi ſatis certis; nec adiungere ſe Samnitibus niſi iam fractis ac tantum non debellatis, ita vt omnem belli moleſſam ab iis in ſe deuolutam ipſi ſuſtinerent *g*). Victi mox ad lacum Vadimonis fractique ſunt *h*): V. C. 444. Iterum motis armis, ſed conſiliis parum certis parumque firmis, nunc demum de ſocietate cum Gallis Umbrisque iungenda eſt cogitatum *i*): ſed ne tum quidem pugnatum eſt communi Marte ſignisque in vnum collatis *k*). Victi tandem (v. c. 471.) ad Vadimonis lacum Senones Etruſcique; deditio ab Etruſcis facta *l*).

Quod ſi recentes adhuc et intactae Etruſcorum Samnitiumque vires illo fuiſſent tempore: actum fuiſſet de Romanis, bello Tarentino moto
Pyrrho-

g) Liv. IX, 29. 32. 35 ſq.

h) Liv. IX, 39.

i) Liv. X, 8.

k) Liv. X, 27 ſq.

l) Polyb. II, 19. 20.

Pyrrhoque in Italiam accito, Lucanis Bruttiisque in belli societatem pellectis. Nec vero saniora fuere consilia ciuitatum Graecarum in extrema Italia: quae nullo communi foedere coniunctae desider expectarunt, donec Romanus arma ad singulas ciuitates circumferret; ipsae Lucanis Bruttiisque in praedae partem adiectae. Scilicet haec illa fuit Romanorum fortuna, cum ipsi, ab initio in summa rerum inopia frugalitati adsueti, corporibus animisque essent induratis, vt, vno excepto Etrusco populo, sed eo luxu, et luxus comite auaritia, privataeque vtilitatis studiis corrupto, non nisi paruas ciuitates per omnem viciniam haberent, quibus essent singulis pares; quibusque victis maiores; quam ceteri omnes coniunctim, haberent opes, quae quidem et longinqua terrerent. Nam si Roma magna regna et imperia, cum quibus congregiendum esset, ab initio statim habuisset: nae virtus illa tantopere iactata in latrociniis rapinisque conuenisset; adeo dubitari potest, ad opes Romanorum tantopere auctas annon fortunae plus quam ipsi illi virtuti imputandum esse censeas.

Debellatum erat in Italia sub a. V. C. 481. Belli Tarentini contagione, et recepta Mamertinorum societate, cum Romanus Siciliae occupandae immineret, Poenus eum a Siciliae aditu prohiberet, bellum Punicum exortum est; quod cum exitum habuisset Poenis infaustum, inde demum consilia agitare coeptum est Carthagine, quomodo Romanae potentiae obsisti posset non modo domesticis, sed et externis viribus adiunctis; et primum

mum quidem societate populorum Africae et Hispaniae, hinc Galliae et Italiae, res tentata; mox Philippus, Macedoniae rex, prudenti consilio, arma cum Poenis sociavit, V. C. 537. ad opprimendam civitatem, cuius opes intra Italiae fines haud esse substituras apparebat *m*). Praeclare haec erant consulta et designata. Adfuit tamen et in hoc Romanis fortuna, primo quod interceptis Philippi legatis mature patefacta sunt consilia, tum quod per intestinas discordias et diuersa factionum studia Annibalem nec armis nec copiis iuverunt Poeni sui; denique, quod Philippus suis rebus, non communi causae, studens nihil prouiderat factis opportune; itaque Romani classe Epiri littora obsidendo Philippum in regno continuerunt; *n*) bello autem cum Poenis finito ipsi arma Philippo intulerunt; cuius cum potentia iniuriam esset finitimis, quia auaritia et cupiditate prauaque dominandi lubidine omnium iras et odia in se concitauerat, ipsi illi, quorum interesse videri debebat, ut externum populum a suis finibus auerterent, socios se belli Philippo inferendi praebuere; vicitque adeo acceptae iniuriae memoria et ira metum aliarum et grauiorum iniuriarum, quas facile praeuidere poterant a populo, qui honesto sociorum nomine feruentium turbae eos adiciebat. Ita accreuerunt in his quoque terris Romanae vires, donec eae tam validae essent, ut frustra Graecorum armis tentarentur. Inde excepere se clades Macedonum, Aetolorum et Achaeorum; qui si communi consilio

m) Liv. XXIII, 33 sqq. Polyb. Exc. VII, 2.

n) Liv. *ibid.* c. 38.

filio ac virtute primis conatibus obtitissent, ceruicem suam a generis humani seruitio intactam forte seruassent.

Noua inde spes affulserat iugi a tot populorum ceruicibus detrahendi, motis ab Antiocho armis; modo ille Annibali obtemperasset, qui in Italiam vt bellum transferret monitis horatibusque instabat; sed, quod imprudentes facere amant, quodque exitio esse solet, medium rex consilium sequi maluit; vt in Asiae quidem terras admittere bellum nollet, nec tamen nisi in Graecia socios armorum quaereret. Verum ne quidem hoc fatis prudenter consultum aut in rerum actum perductum; segniter et supine grauissima quaeque curata; opportuna rerum momenta manibus dimissa; aulicorum artibus, assentionibus et suspicionibus, tractatae bellicae res; ita commissum, vt in ipsa tandem Asia cum Romanis esset concurrendum.

Bella deinceps Romanos excepere alia ex aliis; grauissimum sociale V. C. 663. in quo tamen id modo spectatum a sociis, vt aequo cum Romanis iure vterentur. Prudenter ab iis administrata res in hoc quoque, quod legatos miserunt ad Mithridatem o), petentes, vt cum exercitu Italiam ad opprimendos Romanos inuaderet; nec vana ea spes esse potuit; nam Thraces iam tum in armis erant, quos ille mox in societatem belli traxisse videtur: et populos, per quos iter faceret, belli socios habiturus erat; spreto tamen consilio hoc, dete-

o) Diodor. Ecl. XXXVII, 1. p. 540.

deteriora amplexus, rex Ponti constituit in Asia manere, ut et regni fines tutaretur et proxima quaeque occuparet. Ortum ita bellum Mithridaticum: quod cum primum viribus suis aliquantum sustinuisset, posthaec milit ad regem Armeniae, Tigranem, generum suum, ad Arfacem, Parthorum regem, socium et amicum, tum ad reges Syriae et Aegypti, ut arma secum iungerent; Thraces quoque ac Scythicos populos sollicitavit *p*): causam belli odiique in Romanos concitandi praebebant iustam Nicomedis Bithyniae regis iniuriae, quas Romani aut dissimulabant aut aperte defendebant. Nec facile alias tam clare apparuit, Romani bellica virtute et consilio quantum superessent; etsi enim Italico bello premebantur, et paullo post bellum civile motum erat, distrahebantur autem ducum iurgiis et dissidiis ciuitates et prouinciae, ipsique propter causam belli iniustam odiis omnium laborabant, fausta quoque Mithridati belli erant initia, ita ut victum Nicomedem regno exueret, inde Phrygiam intraret, totamque Asiam suam faceret, in ipsa porro Graecia Athenas arcem opum haberet: missae tamen aduersus eum copiae in illas ipsas prouincias, et coactus ille est paullo post victas Sullae dare manus et pacis conditiones quamuis iniquas accipere. Cum autem Romanorum ducum auaritia et ambitione iterum ac tertio ad arma sumenda fuisset adactus: (V. C. 677.) Sertorii ille Lusitaniam tenentis societate petita, Tigrane quoque ad arma iungenda pellecto, barbaris septentrionis e sedibus suis extractis *q*),

numero-

p) Appian. Mithrid. 15.

q) Ibid. c. 67. 68. 69. 78.

numerofissimas copias parauit; victus tamen Romanorum armis cum in Bosporum fugisset, (V. C. 688.) adeo non fractus est animo, vt et bellum renouare pararet et in ipsam Italiam illud transmittere vellet r); ita vt, superato Istro aut per Pannonias et Illyricum facto itinere, Alpium iuga superaret, aut Thracia Macedoniaque peragrata mare Ionium traiceret; quae consilia si euentum habuissent, in summum haud dubie discrimen adducta fuisset res Romana. Intercepta consilia exercitus defectione a Pharnace filio sollicitati.

Atque haec quidem a nobis exposita fati docent, non omnino prudentiam defuisse hominibus, verum non adfuisse fortunam; et fuisse ita in fati, vt tot populi ac ciuitates, numerosa pube, corporum animorumque virtute rerumque copiis florentes, vnus vrbs auaritia et dominatione excisae, laetissimo Italiae, Siciliae, Graeciae, Asiaeque cultu extincto, solitudine et vastitiae squalerent; vtque gentes ingeniis artibusque politissimae, nullo aut exiguo ad ipsa victorum ingenia fructu, (quippe qui ad humanitatem nullo tempore satis expoliti fuere; luxum, pro cultura, habuere) ad barbariem relaberentur. Ad magni imperii molem, qua publica priuataque virtus oppressa deficit, cum res crescerent: a sano animorum morumque habitu, qui, nisi in mediocribus rebus publicis aut regnis, vix durare potest, ruentibus omnibus in opum magnarum cupiditatem, et cum hac in luxus libidinum-

r) Ibid. 109.

dinumque foeditatem, extinctum est, quicquid vsquam, aut natura aut studio, lege vel more, esset praeclarum: quibus omnibus si foederum salubri pactione mature obuiam iri potuisset, quanto cum humanitatis omnis fructu id factum fuisse putabimus!

Verum agamus id, cuius causa suscepta erat haec commentatio, et, omissis votis ac desideriiis vanis, acquiescamus in rerum nostrarum statu praesenti haud utique poenitendo, cum prouisum saltem sit, ne nostra aetas seruitutis iugum suae cervici impositum sentiat, agamusque deo O. M. gratias pro tanta rerum prosperitate, cuius fructus nobis conceditur. Quod ut rite fiat, agite, Ciues, bonis votis nostram religionem pietatemque prosequimini, ducendaeque in templum academicum pompae, si videbitur, Principes Serenissimi, Comites Illustrissimi, et quique aut generosa stirpe sati ad virtutem annitimini, aut virtute et ingenio vobis nobilitatem parare studetis, interesse fauentes haud dedignamini. PP. in Georgia Augusta d. XVI. Septembr. c1o 1o ccLXXXV.

XVII.
 ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 HENRIC. AVG. WRISBERG D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM
 IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 LVDERVM KVLENKAMP
 CIVIBVS SVIS
 COMMENDAT
 INDICTIS SOLLENNIBVS.

IN A D. II. IANVARII MDCCCLXXXVI

Demogorgon daemon, e disciplina Magica repetitus.

Quoties per omnem generis humani historiam in errores, prauas opiniones, superstitiones ac fraudes incidimus, quibus symbolica et allegorica loquendi ratio locum fecit: in illa cogitatione defixi sumus, quot quantisque opinionum monstris superstitionumque ludibriis caritura esset vita humana, si ab initio statim generis humani sermo idoneus extitisset, quo eloqueretur quisque ea,

quae cogitatione designabat, proprie, nec utendum fuisset symbolica ratione, qua sensui subiiceretur id quod sub sensum non caderet nec adduci posset. Saltem, ex quo sermo hominum ad philosophicam subtilitatem fuit adductus, utinam omnis illa symbolica et allegorica oratio et actio e generis humani commerciis expelli potuisset! Nunc autem ita accidit, ut ea symbola, per quae rudiorum aetatum notiones expositae essent, non modo retinerentur, verum adeo acciperentur tanquam proprie dicta, efficerenturque ex iis opinionum portenta, quibus implicita mens humana per omne aeuum tanquam compe'dibus tenetur, e quibus necdum magnae hominum parti extricandi se nec elabendi vlla est facultas. Ita per omnes aetates et per omnium gentium sapientiam diuinam et humanam regnarunt dogmata et placita ex illis symbolis male acceptis ducta, et ad subtilitatem philosophicam reuocata: quibus tanto difficilius est occurrere, si velis, cum auctoris verba ipsa recitari aliaue auctoritas commemorari possit diserta. Scilicet fecit fraudem illa opinio, qua, quod primi homines, necessitate adducti, sermonis idonei penuria, per symbola et hieroglypha protulerant, consilio aut fraude factum plerique interpretarentur, inque ipsis disciplinarum primordiis et incunabilis subtilissimas quasque, vix in nostra litterarum luce animaduersas, aut omnem extra humani ingenii modulum positas, arcanas doctrinas sermonis vel scripturae ambagibus et inuolucris occultare voluisse crederentur seu sacerdotes seu philosophi. Quis quaeso, suo iudicio, non aliorum cupiditate, ductus sibi persuadere possit,

possit, patriarchis aut sapientibus primarum aetatum viris de rerum naturis ea cognita fuisse, quae tot virorum subtilissimorum studiis, rerum experimentis, instrumentorum inuentis, multorum saeculorum progressu aut nondum aut vix tandem ad qualemcunque hominum notitiam adducta sunt! Subnata inde interpretantium studia, incerta ac dissona, utpote in symbolis ac signis, quae definitam fatisonotionem habere nequeunt. In mythis ac ritibus explicandis captatae subtilitates generis omnis. Inculsa quoque mentibus religio, ne patefacta in vulgus efferrentur. Eo maior erat venia fingendi absurda *). Natum ex ista opinionum fraude simile aliorum studium vera symbolis, allegoriis, mythis involuendi, arcanas disciplinas condendi: quasi veritas nuda nec adspici possit nec ferri. Extitere adeo per omnes fere inde aetates, qui, cum philosophi videri vellent et multi etiam essent, cogitata animi non proprio, plano ac simplici sermone perspicue reddidere, sed uti maluerunt allegoriis et hieroglyphis; quique ipsa sapientiae principia vocabulis tropicis enuntiarunt; qua ipsa re, cum iisdem signis notiones quisque subiiceret diuersas, ex iisque, probabiliter ut ipsi videbatur, deduceret ea, quae vera esse sibi persuasum haberet, cum indies implicarentur veteres fraudes nouis, et

T 3 in

*) Appositus ad rem est Macrobiani Sat. 1. 7. locus: „*Saturnaliorum originem illam mihi in medium proferre fas est; non quae ad arcanam diuinitatis naturam refertur, sed quae aut fabulosis admixta differitur aut a physicis in vulgus aperitur. Nam occultas et manantes ex veri fonte rationes ne in ipsis quidem sacris enarrari permittitur; sed si quis illas assequitur, continere intra conscientiam tectas iubetur.*

in alia commenta detorquerentur, contexta est in multis rebus ea opinionum, somniorum, nugarum anilium tela, vt interdum difficile sit, stamina singula, e quibus ea contexta sit, retexere. Est sane hoc ex iis, in quibus generis humani calamitas vertitur, quod, quae simplex rerum ratio hominum animis apponit, ea illos haud facile tenent, contra symbolicarum rerum apparatus sensibus percussis eos mouet. Fluxit ex eodem fonte alia malorum eluuius, cum ipsum numen per symbolorum ambages ea, quae hominibus declarare vellet, proponere statuerent. Quod nisi hac persuasione teneri maluissent: vix in illa incidissent, quibus deorum voluntatem significari crediderunt homines. Vix in vaticiniorum obscura et perplexa, aut in portentorum, prodigiorum et ominum ludibria deflexissent: nisi ea opinione ducti fuissent, ipsum numen quae vellet non aliter quam per symbolorum inuolucra subinnuere. Quid tamen numine magis dignum videri poterat, quam, quae vellet, accommodate ad sentiendi et intelligendi vim humanam declarare! - Quae cum ita sint, quis in ambiguo positum esse existimet, an nostris adhuc aetatibus vlla symbolica praecipendi ratio accommodata sit? Etsi enim nemo dubitet symbolis ad hominum sensus animosque impellendos magnam inesse vim; deficiunt tamen nostros homines cetera, quibus inter veteres certi ritus symbolici tantam ad animos vim habere poterant: adsunt contra permulta, quae aut ad mera ludibria aut ad paucorum fraudem et dominatum reuocant, quicquid huius generis inuentum habetur: tantum abest,

abest, ut ad verum videndum acuat oculos obiecta caligo et caecitas. Versatur saltem in lubrico omnis hic conatus homines per veri ignorantiam emendandi, et rectis vnus sapientis consiliis insinuant se sexcentorum fraudes ex aliorum desipientia suis rebus consulentium. Per omnes aetates grassata sunt ea opinionum ludibria, quae, cum symbolice et allegorice essent redhibita, sapienti, qui notionem bonam et sanam, quam subiiceret, haberet, non omnino improbari poterant: cum interea illa animos aliorum phantasmatibus superstitionum ac spectris obiectis turbarent; id quod haud euenisset, si maluissent sapientes vulgus *pauca plane nosse, quam multa obscure ac male*. A Cosmogonia et Theogonia, symbolice declarata, quanta philosophiae veteris pars fluxisse videri debet! Ad seriora etiam tempora in Oriente ista philosophandi ratio permansit; nisi quod, principio malo in disciplinam inducto, suum illa sibi habitum induerat: qui mox, imprimis inter Alexandrinos, aliisque in terris, adscitis Pythagoreo-Platonicis placitis, admodum fuit variatus. Nulla forte aut esset aut fuisset mystica doctrina, si, quae allegorice ac symbolice proposuerant, proprie efferre maluissent illi, qui talium systematum auctores fuere. Ita nec vlla fuisset magia, nisi veterum philosophemata per symbola reddita fraudem hominibus fecissent. Cum enim illa versetur circa virtutes rerum naturae occultas, aut proprietates ac virtutes numinis, quandoquidem et illae et hae veteri cum philosophandi tum eloquendi more in personas, adeoque in deos seu daemones ac genios, essent mutatae, intentae

funt cum indoctorum hominum seu fraudes seu stupores, tum sagaciorum praestigiae, philosophantium artes theurgicae, sapientiae arcanae mysteria; ex iisque, infinitis modis permixtis, modo necromantia extitit, modo theurgia; modo magia seu Zoroastrea, seu Cabbalistica, seu aliis nominibus celebrata. Quum autem omnia haec per sensuum et phantasiae vim in hominum animos illabantur, tanto potentiora ea sint, necesse est; adeoque mirum non est, si per omnes aetates fuere, qui similem arcanam disciplinam profiterentur, etsi infinitis modis variatam. Est vnum ex hoc genere, quod, cum primo adpectu valde abhorrens et insolens visum esset, accuratiore a nobis inuestigatione facta mox ad genus suum referri potuit.

Memineramus scilicet, Commilitones, quoties in MILTONI lectione peruentum erat ad locum de Satanae profectioe ad Erebum, vbi Chaos cum Nocte in throno sedens ille conspexerat, teneri nos memorato inter adstantes cum Orco et Hade *Demogorgone a*), quod quidem nomen antiquitatis fide

- a) *Paradise lost* II. 965. — and by them stood
*Orcus and Hades, and the dreaded Name
 Of Demogorgon.*

Excusum est in recentioribus edd. *Damogorgon*. Deletum vtrumque hemistichium: *and the dreaded Name of Demogorgon*: malebat BENTLEIVS; scilicet non lectionem emendans, sed ipsum poetam eiusque iudicium ac verba: id quod sub aliud critices genus cadit. Idem BENTLEIVS BOCATII inuentum arbitrabatur hoc nomen: *Boccace, I suppose, was the first, that invented this silly word Demogorgon*: meminerat tamen Spensero quoque nomen frequentari. Alia ex hoc poeta

fide niti haud recordabamur. Ad Bocatium auctorem referri illud solet; nec tamen satis probabile esse videbamus, quod ab hoc eodem inuentum et excogitatum nomen illud traditur. Nuper cum in magicis praestigiis in nomina daemonum et bonorum et malorum inquireremus, pupugit animum, quod in antiquitate, quam eruditam vocamus, nullum alicuius Genii seu Daemonis nomen occurrere recordabamur. Vnde igitur illa, quae vulgo feruntur, ducta putabimus? Scilicet, quod diligentior inuestigatio facile docuit, sunt ea mera ludibria, ex Iudaicis plerumque superstitionibus ducta; vnde harum nugarum origo Cabbalistica intelligi potest. Coepimus itaque iterum in Demogorgonis origines inquirere; nomen graecum, quodque eruditae antiquitatis colorem habere videtur. Cumque nunc proludendum sit indicendis per hanc ipsam tabellam sollennibus noui magistratus academici crastino die a Viro Excellentissimo

LVDERO KVLENKAMP

fuscipiendi: agite, Commilitones, cum argumentum commune aliquod et *publica materies* commentationi huic substernenda sit, dispiciamus paucis

T 5 de

poeta exempla attulit doctus MILTONI commentator Th. NEWTON; idemque ex MILTONI prolusionibus (*Opp. Lat. p. 340.*) locum adiecerat, quo consistere potest, cum iudicio Miltonum hoc nomen Demogorgonis adhibuisse: "*apud vetustissimos itaque mythologiae scriptores memoriae datum reperio, Demogorgonem deorum omnium Atauum (quem eundem et Chaos ab antiquis nuncupatum haviolor) inter alios liberos, quos suscepit plurimos, Terram genuisse; hac incerto patre Noctem fuisse prognatam.*"

de hoc daemone, eiusque auctorem et natales exquiramus. Nugae! dicetis, quorsum enim nouum daemonem expiscari, cum eorum numerus iam satis magnus per omnem terrarum orbem emerferit, nuper etiam noua cohors inter certa sodalitia ad stupenda rerum miracula perficienda prodierit! Forte tamen ipsae hae *ducent nos ad jeria nugae*.

Ad Bocatii auctoritatem vulgo Demogorgonis seu Daemogorgonis nomen referri solet. Proferenda igitur et paucis comprehendenda sunt ea, quae is de hoc nomine in *Genealogiae deorum* principio proposuit: „Veternosus ille deorum omnium gentilium proauus, vndique stipatus nebulis et caligine, mediis in visceribus terrae habitat; pallore quodam muscoso, et neglecta humiditate amictus. — „Huius insipidae credulitatis causam dicit THEODONTIVS non a studiosis hominibus habuisse principium, sed a vetustissimis Arcadum rusticis, qui, cum ex terra fontes emitti, fruges nasci, ignes euomi, viderent, Terram omnium rerum parentem crediderant; „qui autem post hos sequuti sunt, paullo altius sentientes, non terram simpliciter harum rerum dixere auctorem, sed illi mentem implicitam esse diuinam, intellectu et nutu cuius agerentur ista, *eamque mentem in subterraneis habere sedem arbitrati sunt* — quam diuinitatem non alterius quam *Demogorgonis* existimabant. — „Hic igitur cum esset apud vetustissimos Arcades in honore praecipuo, rati taciturnitate nominis diuinitatis augeri maiestatem, seu existimantes indecens esse, tam sublime nomen venire in buccas

cas mortalium, vel forte timentes, ne nominatus irritaretur in eos, consensu publico vetitum est, ne impune nominaretur a quoquam., Prouocatur inde ad duo poetarum loca, de quibus nunc videndum est. Alter est Lucani (lib. VI, 745.) vbi Erichtho saga, vt animam in corpus reuocaret, diis inferis minas facit: — *paretis? an ille Compellendus erit, quo nunquam terra vocato Non concussa tremit; (quo vocato semper terra mouetur) qui Gorgona cernit apertam; Verberibusque suis trepidam castigat Erinnyes; Indesperta tenet vobis qui Tartara; cuius Vos estis superi; Stygias qui peierat vndas?* Memorat hic poeta numen ceteris diis inferis potentius in Tartaro sedens; quod in sacris magicis invocatum deos inferos cogere possit. Nihil amplius his versibus inferri, si nihil aliunde intuleris, manifestum est *b)*; et potuit numen illud adumbratum esse ex diis illis, quos summo robore praeditos in Tartarum detrusos fabulata erat in Cosmogoniis antiquitas, Titanes puta et Cronum, et iam ante Centimanos; (v. Apollodor. pr.) forte Briareon (Hesiod. Θ . 817 sq.) Aegaeonem (*augustam centeni Aegaeonis umbram* Stat. Theb. IV. 535.) aut Typhoeum. Alter locus est Statii IV. Theb. 516. vbi Tiresias ad Umbram Laii euocandam deos inferos cunctan-

- b)* Quae ad exornationem adiecta sunt, ad maiorem numinis potentiam declarandam valere debent: *qui Gorgona cernit apertam*, h. e. Medusam, nec aut in lapidem mutatur aut, quod saltem hic locum habere videtur, metu ex aspectu et horrore percutitur. Imperat ille Furiis, tenet Tartara, adeoque loca infra Haden seu Orcum sita, vt adeo dii inferi respectu ad illum habitio sint superi; tandem Stygem contemnit deorum superiorum terrorem, per quem illi iurare solent.

cunctantes compellat: *Iam nequeo tolerare moram — Spergite ne, moneo: et nobis saeuire facultas. Scimus enim et, dici quicquid noscique timetis, Et turbare Hecaten; ni te, Thymbraee, vererer, Et, triplicis mundi summum quem scire nefasum. Illum sed taceo; prohibet tranquilla senectus.* Ait Tiresias se formulas magicas nosse, quibus ipsa Hecate cogi possit, (quas tamen fratris Apollinis, cuius ipse munere vaticinatur, reuerentia adhibere recusat) et se nosse numen potentius, cui triplex regnum deorum, caeleste, terretre et inferum, pareat. Creditum igitur in rebus magicis, deos inferos, Hecaten et Manes, cogi posse, et quidem per aliud, idque potentius, numen, sed quod arcanum esset, nec extra sacra magica proferendum. Coniuncta cum his debuit esse alia opinio, cum ipso more formulas magicas seu carmina voce submissa recitandi coniuncta, qua numinis istius nomen et ipsum esse arcanum, nec nisi iis, qui magicas artes tenerent, notum ferebatur; mox, nec effari illud cuiquam licere. Latius inde sparsa magica superstitione, accessisse et insinuasse se videntur superstitiones aliae Orientis, Magicae et Iudaicae, mox et Neoplatonicae, quibus nomen dei non vno modo *αἰγιον* et ineffabile habebatur. Nec tamen horum quicquam obuersatum esse videtur seu Statio seu Luciano. Atqui ab iis Demogorgonem respici, et esse hoc arcanum illud numen, non ex Bocatio; tantum abest, vt is primus sit auctor et inuentor nominis; verum ex Lutatio Placido, seu, quem alii vocant, Placido Lactantio discimus ad illum Statii locum: „*dicit deum demogorgona summum, cuius nomen*

„nomen scire non licet. *Infiniti autem philosophorum, Magorum, Persae etiam, confirmant reuera esse e), praeter hos deos cognitos qui coluntur in templis, alium principem, et maxime deum, numinum ordinatorem, de cuius genere sint soli Sol atque Luna: ceteri vero, qui circumferuntur, astra nominantur, quae eius clarescunt spiritu; maximis in hoc auctoribus, Pythgora et Platone et ipso Tagete, conuenientibus.*

Non itaque nunc saeculo XIV. illud philosophema mythicum contineri videmus; sed altius illud assurgere. Confecta res esset, si, Lutatius ille cuias fuerit et quando vixerit, satis recte teneremus. Eum ad saeculum VI. saltem esse referendum ex laudatis ab eo scriptoribus collegerunt viri docti; etsi miratione dignum haberi potest, tam bonum Grammaticum et interpretem, saltem antiquiorum excerpta cum dilectu proponentem, illo tempore nasci potuisse.

Antiquiorem auctoritatem Demogorgoni haud facile asseras. Nam locus Hygini, quo ille memoratur,

- c) Antiquior lectio apud Micyllum ad Lucan. l. c. occurrit: *infiniti autem philosophiarum magnorum per se etiam confirmant.* Ab Omnibono autem haec memorantur: *Multi dicunt, per huuc Demogorgonem animam intelligi mundanam, quae vegetat omnia, quae omnibus naturis proposita est, de cuius semine firmamentum, Solem et Lunam et Stellas natas esse dicebant. Et hoc secundum Seruium. Sed secundum Theocleten, philosophi dicunt, Daemogorgonem esse rerum omnium et deorum omnium principem, genitorem Terrae, Erebi et Parcarum; a δαιμων. quod est sapiens, quia intelligentiam maximam rerum omnium habent. Videtur hic ex alio fonte haussisse; nec, si Theodontii nomen in Theoclete lateat, SKAVII tamen vnde auctoritatem acceperit, constat.*

ratur, haud dubie est interpolatus; et quod ad Chrysiippum prouocatur, temere factum arbitrabitur *d*). Interea altera nunc dubitatio subnascitur, vnde Lutatius ille Demogorgonem acceptum habuerit! Ad quam antequam respondeamus, de *Theodontio* videndum est, quem Bocatius tanquam proximum fontem, e quo sua hauserit, laudare videtur.

Theodontium non hoc modo loco, sed saepe alibi, tanquam auctorem eorum, quae apponat, laudat Bocatius; et ex eo alii. Frustra in hominis originem et aetatem exquirendam bonam horam consumimus. Tandem diligentiore inuestigatione facta deprehendimus, falso inter viros doctos saeculi XIV. illum hominem haberi: non hominis sed *libri nomen* illud fuit aut certae eius particulae, in qua *Theodontio*, ficto nomini, dicentis partes fuerant datae. Ipse enim Bocatius alio loco (XV, 6.)
vbi

d) Hygin. praef. p. 14. v. Stav. "Ex (*Demogorgone et*) Terra Python, draco diuinus." Haud dubie hoc ex interpolatione. Nam e Terra sola editum Pythonem tradidit antiquitas; alterum adiectum ex Bocatio de *Geneal. deor.* I., 7. aut ex simili auctore. De *CHRYSIIPPO* locus est apud Bocat I, 14. "Erebus, vt Paulus ait (est is Paullus Perusinus, vt paullo post videbimus) a Chrysiippo traditum, filius fuit Demogorgonis et Terrae." Chrysiippus esset sane auctor non improbabilis interpolatae mythologiae, si quidem ea, quae de eo memorata sunt, et ex scriptis eius libros *περὶ θεῶν* memineras. Sed ex diligentiore inuestigatione constare nobis visum est, conflatam esse illam Chrysiippi auctoritatem ex Cicerone *N. D.* III, 17. vbi de malis et miseriis vitae agitur Chrysiippo in partes vocato, forte e libris *περὶ θεῶν*. cf. *Tusc.* IV, 5. et 10.

vbi viros sui saeculi (erat illud XIV.) doctos, suarum narrationum auctores, interposito singulorum elogio, commemorat, *Paullum Perusinum* insignibus laudibus celebrat, ex eiusque libro multa, „et potissime ea quae sub nomine Theodontii apposita sunt,, se sumsisse profitetur e).

Nondum

- e) Adscribemus locum, emendatius quam in impressis. Paullum Perusinum „qui, et aetate prouectus, et multarum rerum notitia doctus. fuit diu magister et custos bibliothecae Roberti, Hierusalem et Siciliae regis inclyti (regnauit is ab a. 1309-1342); et si vsquam curiosissimus fuit homo in perquirendis, iussu etiam sui principis, peregrinis vndecunque libris, historiis et poeticis operibus, iste fuit: et ob id singulari amicitia Barlaae iunctus, quae a Latinis habere non poterat, eo medio innumera hausit ex Graecis. Hic ingentem scripsit librum, quem *collectionum* titulauerat, in quo inter cetera, quae multa erant et ad varia spectantia, quicquid de diis gentilium, non solum apud Latinos, sed etiam apud Graecos, inueniri potest, adiutorio Barlaae arbitror collegisse. Nec dixisse verebor ego iuuenulus adhuc, longe antequam tu (regem Robertum alloquitur) in hoc opus animum meum traheres, ex illo multa, audis potius, quam intelligens sumsi, et potissime ea, quae sub nomine THEODONTII apposita sunt: quem librum, maximo huius operis incommodo, Biellae, impudicae coniugis, crimine, eo defuncto, cum pluribus aliis ex libris eiusdem deperditum comperi.” Fuit igitur liber Paulli Perusini, *Collectionum*, iam tum, cum Bocatius ista scribebat prouectus aetate, (Ob. 1375) abolitus crimine vxoris, non Theodontii, sed Paulli. In illo libro aut partes loquentis Theodontio datas, aut partem operis Theodontii nomine inscriptam fuisse necesse est, ex quo Bocatius se iuuenem multa transtulisse fatetur. Post illa, quae sic satis liquido constare videntur, euoluimus aequales Bocatii, tum eos, qui de viris saeculi XIV. claris tradidere; vnum in his Laurentium Mehus in vita Ambrosii Trauersarii p. CCXCIII. vidimus eo deuenisse, vt Paulum

Nondum ex hoc saltu in lucem emerimus. Ecce enim alia larua obiicitur. Nam alio loco, ubi Bocatius de Litigio e Chao nato narrat, *de cuius eduitione*, inquit, *a Theodontio recitatur fabula: dicit enim a Pronapide poeta in Protocosmo scribi, quod semel residente Demogorgone, ut quiesceret, in Aeternitatis antro, sensit in utero Chaos tumultuari f)*. Vnde nunc repente inauditi nominis hunc scriptorem enatum esse dicemus! Scilicet Pronapidem Atheniensem, poetam lyricum, Homeri magistrum, antiquiores ferebant g). Inciderat itaque Paullus in
Proto-

lum nomen Theodontii sibi induisse putaret. Est autem Theodontius, aut verius Theodotius, ex Theodoto factum, forma deminutiva, redditumque sic quod Italis DIODATINO esset. BARLAAS ille, seu Barlaam, cuius opera Paullus usus esse dicitur, monachus erat Calaber saec. XIV. inter eos referendus, qui graecarum litterarum semina in Italia iecere; fuitque ille earundem magister Petrarcae et Bocatii. V. Mehus l. l. p. 219. 268 sq. eundem poeticarum fictionum interpretem optimum vocat Aretinus ibid. p. 219. Ex eo tamen ea, quae de Demogorgone tradita sunt, petita non erant, cum a Latino homine, non a Graeco. profecta ea esse, ipsa res arguat, et laudata Lutatii auctoritas iam omnem scrupulum exemisse videri debeat. Ceterum in Bocatii firmaverat ac perfecerat graecarum litterarum disciplinam consuetudo cum LEONTIO, seu Leone, quem secum Florentiam adduxerat; eo interprete Iliadem legit per tres annos et exempla Homeri Florentiam reduxit; v. Bocat. XV, 7. Add. c. 6. qui locus classicus est; Repetit ea Guadagnius ad Graeca Pandectarum p. 216. cf. Mazzuchelli *Scrittori d'Italia* To. II. P. III. p. 1325 et 1322.

f) De Geneal. Deor. I, 3. add. IV, 54.

g) Vid. Diod. III, 66. et West. cum Fabric. B. G. I, 27. De PROTOCOSMO Gyraldus de Poetar. hist. Dial. II. p. 89. D. Opp. "PRONAPIDES (ita scribitur) *excellenti fuit*

Protocosmum, librum, qui eius nomen praeferebat, aut in scriptorem, qui commentitium Pronapidem laudabat; nisi ipsum talem auctoritatem commentum esse suspiceris. Vtrum probabilius habendum sit, non liquet; ferebat illa aetas fraudes huiusmodi multas ac varias.

Iis, quae supra e Lutatio exposita sunt, haud pauca commenta adiecerat auctor Theodontii, apposita illa, et exornata forte, a Bocatio; Erat enim Demogorgoni, miseri in Terrae tenebris principatus patri, socia seu coniux, Aeternitas *h*); additum Chaos, tanquam materia, et ipsa aeterna, cui posset formam dare. Prognatum agmen IX filiorum et filiarum. Inde Demogorgone et Terra prognatus Erebus *i*). Vt verbo rem absoluamus: notionem

fuit ingenio, (hoc ex Diodoro sumtum) atque mundi principium versibus complexus est, quod Πρωτοκόσμου inscripsit, celebratum et citatum ab auctoribus." Vide-
rat itaque Gyraldus, saeculi XVI. scriptor doctissimus, auctores, qui illum librum laudabant.

- h*) Cuius descriptionem praeclaram afferunt e Claudiano de Laud. Stilic. II, 424 sqq. Idem in Rufin. II, 522 sqq. bene illustrat Chaos in Tartaro situm.
- i*) *Litigium (Eris) Pan. Clotho, Lachesis et Atropos. Polus. Phytos (ex corruptis voc. Phaethon s. Sol, et Python) Terra, e qua Nox et Tartarus. Fama (e Virgilio Aen. IV.) Tages. Antaeus. Erebi progenies XXI. Amor. Gratia. Labor. Invidentia. Metus. Dolus. Fraus. Pertinacia. Egestas. Miseria. Fames. Querela. Morbus. Senectus. Pallor. Tenebra. Somnus. Mors. Charon. Dies. Aether.* Sequitur inde stirps Aetheris, e quo *Iupiter*, et sic porro. Sant haec partim ex vulgaribus Theogoniis Hesiodi et al. petita, partim e Cicerone N. D. III, 17. Omnino operae pretium est, in scriptoribus
- Heynii Opusc. acad. Vol. III. V. saec.*

notionem mali principii, mali daemionis, in mythologiam transtulerat, et cosmogoniam in theogoniam mutauerat, seu personatus ille Pronapides, seu ipse Paullus. Verum notionem ipsam Demogorgonis ad Lutatium redire supra vidimus: eo nunc reuocanda est disputatio.

Iam ex verbis eius supra adscriptis manifestum fit, haustam esse Demogorgonis notionem e philosophia illa barbara Orientis a Magica Persarum disciplina deriuata, qualis erat illa proximis inde a C. N. saeculis, notionibus omnis generis permixta, Platonicis, Iudaicis et Christianis: Orientalem dicunt philosophiam, de qua vana est in verbis haerens disputatio, an vlla fuerit; nulla enim fuit, si singulare aliquod et elaboratum systema intelligas; at fuit vtique, si certa philosophemata, inprimisque illud de duplici rerum principio, ex Oriente profecta ea voce comprehendas. Eadem in vulgus dissemi-

saec. XIII. attendere ad auctores priscos, quos manibus triuere: et esset ea materies praeclari et ad varia consilia vtilissimi libri. Praeter Ouidium, Ciceronem, Lucanum, Statium, et similes, laudantur a Bocatius in primis Lactantius, Seruius, al. Albericum adhibuit III, 21. Fulgentium IV, 45. Diestyn. Isidorum et al. Sed haec diligentius essent persequenda. Ceterum fabulas istas, e Theodontio Paulli Perusini receptas, mature deseruere viri docti, etiam Natalis Gomes, etfi gloriolam captans ex laudandis auctoribus parum vulgo notis; quorum nomina e scholiis vet. descripsit. Chartarius qui eodem fere tempore de imaginibus scripsit (medio saec. XVI.) memorat quidem Demogorgonem, monet tamen in nullo scriptore sibi eum occurrisse. At est Burcardus Pylades Brixianus (saec. XV exeunte) qui Bocatium expressit carmine: *Theogonias libris V.* subiectis Hesiodo in edd, nonnullis.

diffeminata erant per sacra Mithriaca. Tradebatur igitur „praeter deos cognitos, qui coluntur in templis, alius princeps (et) maxime deus, ceterorum numinum ordinator, de cuius genere sunt soli Sol atque Luna; ceteri vero, qui circumferuntur, astra nominantur, quae eius clarescunt spiritu.„ Illud quidem diserte a Lutatio non edicitur, fuisse illum Demogorgonem principium malum; videtur tamen eo ducere opinionis istius, qua malum principium adscitum est, summa celebritas, quae per Orientem regnavit *k*).

V 2

Enim

k) At enim confusionem varii generis et originis diuersae notionum agnoscas in seqq. Lutatii verbis: nam primum subiicit: *“maximis in hoc (de vno deo principe et ceterorum numinum ordinatore) auctoribus, Pythagora et Platone et ipso Tagete, consentientibus.”* Tum vero ille alia de suo adiicit, quae Christianum hominem arguunt: *sed dire, inquit, sentiunt, qui eum interesse nefandis artibus actibusque magicis arbitrantur. — Sed hoc dei vocabulum a nullo hominum sciri potest; magos tamen, cum virtutes dei per naturae potestates designarent, pluribus nominibus deum appellasse, h. in plura numina dei nomen distraxisse. Hic sensus inesse videtur iis, quae subiiciuntur, sed admodum corrupta: sed cum magi vellent virtutis eius, ut putabant sese comprehendere singulas appellationes, quas per naturarum potestates abusive modo designarunt, et quasi plurimorum numinum nobilitate deum appellare conati sunt, quasi ab effectu ductis rei cuiusque vocabulis. Sicut Orpheus fecit, et Moyses summi dei antistes, et Esaias et his similes. Nouissima an aliunde inserta sint, haud facile dixeris. Sed superiorum verborum correctionem tentauit Barthius ad Theb. IV. 514. ut tamen sententiae parum consuluisse videretur. Forte sic constituenda lectio: *sed cum magi vellent virtutes eius, ut putabant, comprehendere singulas appellationes, quas per naturae rerum potestates abusivo modo designarunt: quasi plurimorum numinum nobilitate deum appellari conati**

Enim vero restat difficultas *nominis Demogorgonis*, vnde illud ductum, a quo inuentum sit. Ad rationem quidem grammaticam fatendum est illud parum scite formatum esse; multo magis si a *daemone* ductum creditur. Erit saltem a terror (*δειμα* vel *δειμος*) petendum; vt sit adeo *Δαιμογόργων*;

nati sunt. Ceterum superstitiones Mithriacas arguunt illa quoque quae in eadem Lutatii nota antecedunt: "Et triplicis mundi. Iuxta picturam illam veterem, in qua haec tormenta descripta sunt et adscensio ad deum." Notio ipsa, *αυδος*, occurrebat in Platonica disciplina, ex Heraclito traducta in eam, mox et in Mithriaca recepta, vt vel ex Porphyrio de A. N. constat. Et paullo ante: "tetigit et philosophice partem sacrorum iuxta picturam, quam in inferiore ad notationem commemorat." Leg. adnotatione. Etsi totum scholium ab alia manu in margine adscriptum, nec Lutatii esse putamus. Imbutum autem hominem opinionibus his seu Mithriacis seu Magica fuisse, aliunde constat, vt ad Theb. I, extr. Ad lib. VI, 364 autem, vbi de anima mundi e Platonis placitis meminerat: *sed huius, inquit, tractatus secretae philosophiae magna laus Perseis debetur: vel Perseis scilicet ille magnus (an magus) praeceptor huius philosophiae: nisi haec vitima adfuta e margine. — Sed de his rebus prout ingenio meo conuictere potui, ex libris ineffabilis doctrinae Persei praeceptoris seorsum libellum composui.* Narrat etiam de thuris signis libros Tiresiae ad IV, 468.

- 1) In etymologia vocis *Demogorgonis* dici vix potest, quam indocte versentur Bocatius et alii. Ex eius et Omniboni sententia *Daemogorgon* scribendum erit; nam a *δαμων* ductum esse putant; ita vero *δαιμονογόργων* scribendum fuisset: etsi ne huius quidem formae aliud exemplum meminimus. Debat esse *Γοργοδαμων*, *Gorgoni similis daemon*, seu *Gorgonis more terribilis*; vt in Orphicis *γοργοφόνος*, eadem analogia *γοργοδαμων*, ex capulo daemon: de sene capulari. Sed si vere illa vox a graeco homine formata fuit: debuit *δαιμονογόργων* esse a metu dictum; (*δειμα* vel *δειμος*) etsi vel sic illa difficultas

γων; etsi ne sic quidem res satis bene procedit. l) Nominis tamen huius, etsi male inuenti, ortum tanquam manu tenere videmur: debetur enim haud dubie Lucani verbis supra laudatis, male intellectis *qui Gorgona cernit apertam*. Verum suspicamur vel sic nomini causam subesse aliam ex indocta vitiosaque scriptura profectam. *Demiurgus* erat, qui in Demogorgonem deprauatus est.

Scilicet nomen hoc *Demiurgi*, (τοῦ Δημιουργοῦ) bonae notae vocabulum, mox, varia acceptione corruptum, tandem malae notae moneta factum est, vt vix piobus vir eo numo vti ausit. Apud Platonem, et ipsum Timaeum, quod satis constat, *Demiurgus* erat ὁ Νοῦς m), philosophema philosopho hoc haud indignum et in quo cum voluptate mens sanctior ac viuidior versari potest. At Platonici mox infinita super hoc nomine argutati, modo secundum a principe deo, (τὸν λόγον) modo tertium fecere n). Iam per Orientem ea notio

V 3

obtinue-

cultas restat, quod, cum tantum ἡ Γοργὼ vel Γοργῶν dicta sit, etiam ἡ Δαιμογόργων formata esse debuerat. Haftenus igitur multo magis probabile fit, vocem *Demiurgi* in Lactantii codd. corruptam nonnum monstrum peperisse. Etiam e Micylli ad Lucanum nota apparet, fuisse iam olim, qui Demogorgonis nomen, vt fictitium ac vanum, reilicerent, et pro eo *Demiurgi* vocem restituendam contenderent. Vocatus *Gorgona* terram interpretatur; refert autem versum ad Demogorgonem, quod in visceribus habitet terrae. Sic et Omnibonus ad e. l.

m) *Rerum opifex et creator*, idem ποιητής και πατήρ του παντός. Vid. Plato in Timaeo p. 28 sq. et ipse Timaeus statim pr.

n) Nota haec. L. cl. Plotin. Ennead. V. Lib. I. c. 8. p. 489. Numen ap. Euseb. Pr. Ev. XI, 18. et 22. *affidius mundi sui*

obtinuerat, et adhuc obtinet, etiam per Indiam, non a deo summo, sed ab alio, cui res mandata erat, seu deo seu genio, mundum esse creatum. Igitur tota Gnosticorum cohors, iam inde a Cerintho, a deo emanasse virtutes credidit, a quibus conditus sit mundus: Virtutes in personas mutatae modo Aeones, modo aliis vocabulis designari coepere. Valentinus, quippe Platonicae sapientiae sectator (vt ap. Tertullian. de praescript. c. 30.) subtiliore argutatione post XXXIV. Aeonas *Demiurgum* induxit, a deo summo, inuisibili, ineffabili, non nato, diuersum: dictum tamen et ipsum *deum*, *patrem* ac *regem* o). Substituerunt quoque alii *plures Creatores* eosdemque Regnatores mundi, Angelos vulgo dictos: vt Saturninus VII. at Aeonas VIII. Basilides; indefinito numero Marcion. Succedere inde alii, qui eum malum deum esse maluere, cum mundum malis omnis generis redundantem ille creasset; alii saltem e mala materia mundum creatum contendebant p). Processit inde Manichaeorum disciplina: et infedit infidebitque ea philosophia omni tempore multorum mentibus: haud enim adeo facile habent, vbi subsistant, si semel eo processerint, vt in creando vel corrumpendo mundo daemo-

sui opifex ap. Apulej. in Apolog. Idem *βασιλευς* et al. Adoptarunt eadem PP. vt Euseb. Pr. Ev. XI, 14. sq.

- o) Nolumus in his auctoritates accumulare; adeundus post Moshem. Infit. eccles. vel b. Walchius. Irenaeus, qui si philosophicarum opinionum peritior fuisset, haeresium melior interpret factus esset, inpr. lib. I. adv. Haeres. 5. §. 1. 2. et Massuet diff. in Irenaeum l. 5 sqq. 65. sqq.
- p) Disputat adv. hoc Gnosticorum genus Plotin. Enn. II. lib. 9.

daemones inducant. Demiurgum etiam philosophi mystici e Christianis, qui placita Orientis aut Iudaica adsciuisent, amplexi sunt, ut in Poemandro factum. Tandem Demiurgus in teletis non modo disciplina ac doctrina, verum dramatica etiam pompa fuit exhibitus. Aiunt quidem in ipsis Eleusiniis hierophantam sustinuisse Demiurgi personam; qui tamen hoc tradiderit Eusebio antiquior, (Praep. Ev. III, 12.) non nouimus: at in Mithriacis Demiurgi notio haud dubie frequentata. Declaratus ille per ipsum Mithram *g*).

Cum itaque Demiurgus in sacris Mithriacis, adeoque in philosophematibus Persarum, et in Magica disciplina istorum temporum, viguerit; non improbable videri potest, Lutatum illum, aut ipsum graece parum doctum, nomen *Demiurgi* corrupisse, aut alium praeuentem in ea re esse sequutum, ut ex eo *Demogorgonem* faceret; restat tertia ratio, ut eius codices in hac voce corrupti fuerint. Quicquid est, attemperari aliquando coepit nomen illud Genio malo, et quidem principi; locum seu errori seu commento fecit, ut diximus, inprimis versus Lucani male acceptus: *qui Gorgona cernit apertam*. Alter autem locus Statii, inque eo: *triplicis mundi summus, quem scire nefastum*, facile ad Magorum

V 4 rum

g) Porphyr. de A. N. 24. *ὡς και ὁ ταυρος, δημιουργος ὡν ὁ Μιθρας και γενεσως δεσποτης.* et c. 6. Persae (h. e. Mithriaci) initiant mysten in antro: cum Zoroastres antrum consecrasset *εις τιμην του παντων ποιητου και πατρος Μιθραου, εικονα φεροντασ αυτου του σηλαιου του κοσμου ὃν ὁ Μιθρας εδημιουργησε.*

rum et Cabbalistarum somnia de nomine dei ineffabili ducere potuit.

Inter haec, si huiusmodi opinionum, quae magicis artibus fidem fecere, tantam per Orientem et Occidentem, idque per omnium temporum decursum, consensum et conspirationem videas; si tot Calliostros per diuersas aetates iisdem vestigiis insistentes cernas: illa consideratio mentem tenere potest, quanta etiam in fraudibus inueniendis ingenii humani angustia sit. Vera, id quod omnes fatemur, pauca numero sunt, quae recte teneamus; verum etiam ea, quae falsa et opinata sunt, vtut multiplicia et innumera videantur, si tamen rite aestimes, eaque ad sua genera, causas et origines, referas, et ipsa numero esse perpauca et alia ex aliis repetita, recocta, deflexa, videas, nec inesse tantam, quam vulgo iactari audias, ne errorum quidem diuersitatem. Nam sunt primo pauca rerum capita, circa quae vulgus philosophantium occupatum esse solet; et, si animum attenderis, ea ipsa ad paucas enuntiationes primarias redigi intelligas. Inprimis autem, quicquid inter homines, quamdiu fuerunt, super rebus supernaturalibus et de natura nostra vltra fines ei constitutas perficienda, siue in philosophia, siue in magia, siue in teletis, mysteriis, sodalitiis, dictum actumque est, in summa rerum similitudine, vbique ad eadem opinionum ludibria redit; nisi quod modo pinguius, modo subtilius iudicium deprehendas. Tenet tamen scena haec, si qua alia, spectantis oculos, si eorum recensum facias, quae inde ab arcanis per mythos inductis

ductis ritibus, sacerdotum contuberniis, hierophantarum disciplinis, philosophorum, initia verius quam scholas habentium, sacrariis, per omnem aetatum decursum tradita fuere; sique accessiones, quas illa per Magiam, Theurgiam, Cabbalam, Alchemiam, Fratrum roseae crucis, reuelationum et id genus somnia alia, habuere, animo reputes. Nec angustos fines ingenii humani in rerum materiis deprehendas, verum in ipsis rerum phantasmatibus, siue in verba siue in ritus deductis. Ita mystica doctrina Christianorum in Indorum mystica disciplina manibus tenetur. A theogonia et cosmogonia inde persequi licet certas opinionum classes, earumque modo ex Oriente in Occidentem progressum, modo inde in patriam mutato habitu reditum. Mira interdum res, si videas philosophemata, quorum caussae in Asia erant, ad Septentrionem vsque a populis diuersi caeli solique, ritus et vitae, recepta, et aliis domesticis opinionibus implicita, qua commixtione noua facies, nouus habitus, procuderetur. Vt ex philosophia in religiones, ita in has ex illis, innumera immigrarunt: et in vtramque per omnes aetates immanarunt nonnulla e populari superstitione. Quo fit, vt in multis recentiorum saeculorum opinionibus, seu Orientalis, quam vocant philosophiae, seu Platonicae, adhuc vestigia haud obscura agnoscere interdum liceat.

Verum, si noui anni et studiorum nostrorum per hunc annum auspicia hac ipsa scriptione facta putanda sunt: satis nunc delibatum ex iis esse

videri debet. Superest, Ciues, vt sollennia nostra in crastinum diem indicamus: quibus, Princeps Serenissime, Comites Illustrissimi, Iuuentus florentissima, natalium ingeniorum studiorum laude conspicua, vt interesse frequentes velitis, nos in votis habere, quidni profiteri liceat?

P. P. in Georgia Augusta Kal. Ian. c1010cclxxxvi.

XVIII.
 ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 L V D E R V S K V L E N K A M P
 C V M S E N A T V
 C I V I V M S V O R V M
 Q V I
 I N C E R T A M I N E L I T T E R A R I O
 I N A . D . I V J V N I I
 R E G I S N O S T R I A V G V S T I S S I M I
 N A T A L E M
 C O N S T I T V T A E I V S M V N I F I C E N T I A
 P R A E M I A
 O R D I N V M A C A D E M I C O R V M I V D I C I O A B S T V L E R V N T
 N O M I N A
 S I M V L Q V E
 C O M M E N T A T I O N V M
 Q V A E
 A D C E R T A M E N I N A . D . J V N I I I V . A N N I P V T V R I L X X X V I I . H A B E N D V M
 A D M I T T I V O L E N T
 A R G V M E N T A
 A B A C A D E M I A E N O S T R A E O R D I N I B V S
 P R O P O S I T A
 P R O M V L G A T
 M . J V N I O C I O I O C C L X X X V I .

Natalem Regis nostri augustissimi, Ciues, quem
 antea votis precibusque tacitis prosequi soleba-
 mus, redeuntem nunc sollenni panegyri celebrari
 vidistis,

vidistis, hulus ipsius Regis Indulgentissimi beneficio, quandoquidem praemiis ad studia vestra excitanda constitutis diem hunc tanto sollenniorem vobis esse voluit. Instituti quidem ratio vt iterum vobis declaretur, necesse non est: satis enim ex iis, quae superiore anno exposita sunt, constare potest, Sapientissimi Regis consilium esse hoc, vt inter vos ii, qui studiorum suorum cursum iam ad vltima fere curricula exegerunt, habeant, quo incitentur ad vires experiundas suas, ad educenda in aciem studia, ad transferenda in scriptum audita, sed commentando et meditando subacta et perpolita, et ad caput aliquod disciplinae, quam auditione assidua imbiberant, suo Marte tractandum et disertius enarrandum. Quaestionem itaque propositam si dicimus, argumentum dicimus e disciplina aliqua petitem, quod vnius cuiusque, qui quantum debuit in litteris profecit, opera docta et ingenua pertractari et expediri potest; nec vero proponuntur quaestiones difficiles et impeditae de re aliqua inter viros doctos parum explorata: cuiusmodi quaestiones esse solent Societatum litterarum, a quibus id spectatur et agitur, vt noua proferantur, obscura illustrentur, aut difficilia exfolvantur. Quod quaerimus, caput est aliquod doctrinae, e media disciplina petitem, ita tamen comparatum, vt in eo pertractando et exponendo virium ingenii sui profectuumque specimen aliquis ingenue natus et eruditus edere possit. Non adeo incertamen prouocamus nisi eos, qui disciplinarum rudimenta dudum deposuere, quique doctrinae copiis sic satis iam instructi sunt, vt, quid ipsi ingenio

ingenio doctrinae valeant, experiri possint; quid? quod, quemadmodum his, qui iam profecere aliquantum in studiis suis, auctores sumus, ut et ipsi aliquid audeant, dehortando contra ac dissuadendo auocare solemus et tantum non deterrere eos, quorum studia nondum ita expolita sunt, ut ex umbra illi in campum prodire aut pugna configere possint. Verum etiam illos, qui bene instructi ad certamen se accingunt, nolumus quaestioni tractandae ita incumbere, ut alias studiorum suorum partes negligant aut a cursu academico perficiendo auocari se patiantur.

Monita haec a nobis, Ciues, et diligenter exposita fuere iam sub ipsam instituti certaminis huius indictionem, ut iam tum putaremus satis esse occursum aut reprehensioni calumniosae, qua totum hoc institutum eleuari posset, aut prauo nonnullorum inter vos iudicio, qui nec satis parati et instructi, nec ceteris studiis bene attemperatis, certamini se forte committerent. Quod si tamen ab vno et altero nimia fiducia vel imprudentia esset peccatum: num, quod vnius vel alterius vitio et culpa commissum est, ipsam rem attingit, eiusque salubritatem ac praestantiam tollere videri debet? Quid tandem est in rerum natura praestantissimum per se et vtilissimum, quod non prauis insipientium et imprudentium vsus corrumpere et in noxam suam vertere possit? Quin agamus id, quod bonum virum omni in re facere par est: elaboremus pro se quisque, ut prauis rerum studiis prouida cura occurramus; consilio monitisque idoneis instruamus

eos quos errore abripi videmus; rectam rerum rationem, prudentia, auctoritate, opera ac studio, firmemus ac stabiliamus. Non adeo magno acumine opus est ad intelligendum, quid in quaque re seu suo seu aliorum vitio haud satis firmum ac validum sit; verum providere, ne summa rerum labefactata in hanc partem inclinet et ruinam inde trahat, curare, ut bonorum consiliorum fructus non modo non intereant, verum etiam ampliores sint et salubriores, ea demum sapientia est. Multo grauius et perniciosius academias insedit malum illud, cui regia magnificentia occurrere voluit: torpor ingeniorum et ignauia, cum intra audiendi desiderium continet se iuuentus, nec vires suas ipsa acuit nec vitae ac foro discit. Haec est vera studiorum pestis, a qua in omnem rempublicam mala grauissima fluxere, quaeque ipsa litterarum studia in contemptum iuxta et neglectum adduxere. Ita natura humana comparata est, ut sine virium seu corporis seu animi intentione consequi possimus nihil; et omnis emendationis institutionis auctores id egerunt, ut ad incitandum studium auxilia ac praesidia idonea circumspicerent. Certaminum quanta ad veterum animorum abstergendum vis esset, vidit Graecia, quae multa alia bene vidit. In rudioribus saeculis corporum, mox ingeniorum certamina proposuit: hisque effecisse sibi visa est, ut ingenue in Graecia natum vel muto adspectu ab omni barbaro, etiam regia stirpe nato, facile dignosceres; si vterque verba facerent, humanitatis cultum in altero facile agnosceres. Athleticis studiis neglectis ingeniorum saltem certamina cur non amplectemur, efficiemusque,

que, vt ingenia nostris curis elaborata et expolita ita emineant, vt Georgiae Augustae alumnum facile agnoscas?

His itaque constitutis, agite, Ciues, accipite nunc aut recognoscite nobiscum ipsius certaminis exitum, et sententias iudicum, iam antea in templo academico e cathedra pronuntiatas, praeconio hoc altero promulgatas cognoscite.

Proposita erat ab *Ordine Theologorum* quaestio: Num, et quatenus, vere affirmari queat: constante numinis prouidentia id effici, vt genus humanum, vniuersim spectatum, continua progressionem ad meliorem conditionem sensim assurgat.

Primum quidem *res ipsa* ex omni historia, obseruationibus item recentioribus, accurate sic euinci debebat, vt per quamdam quasi inductionem patefieret, culturam litterarum artiumque, religionis porro atque virtutis, adeoque felicitatem, cum publicam tum priuatam, extensiuè et intensiuè, maiora sensim incrementa cepisse. *Deinde et subsidia opportuna, seu media per quae, et modus, quo accommodatissime haec deus effecerit, declaranda erant; ita vt inprimis inquiretur, quae et quanta sint religionis vere christianae de hac felicitate communi merita. Denique luculenter docendum erat, omnino pertinere hanc quaestionem recte expositam ad iustam de prouidentia diuina notionem animis informandam.*

Duo qui in arenam descenderunt, cum antiquioribus tum recentioribus litteris probe instructi; haecenus

hactenus laudem communem abstulere, quod rerum exemplorumque, quae pro argumentis erant, dilectu et dispositione iudicium suum Ordini approbauerant, eratque omnino ambigua ac difficilis iudicii victoria. Alter tamen, cuius libellus dicto insignitus erat:

Gloriosum est etiam cecidisse in praelio,
cum luculenter docuisset, quantum Graecorum litterae publicam priuatamque felicitatem adiuuerint auxerintque, non aequae disertus fuit in docendo, a quibus initiis ista litterarum lux orta per quas vias et opportunitates, easdemque haud fortuitas, sensim ad alias gentes manauerit; hoc idem factu opus erat renascentibus saeculo xv. antiquis litteris, ut doceretur, quosnam effectus ea res habuerit ad ingenia cum caeterorum Europae populorum, tum Germanorum, excitanda animosque virtute incendendos, ut barbariem depellerent, et religionis repurgatae litterarumque faustum connubium iungerent. Alter vero, qui dicto Paullino se insignierat:

Παντες μιν τραχουσιν, εις δε λαμβανει το βραβειον,
luculenta rerum expositione summam facta, a praesenti temporum laeta facie ad primas origines retro procedendo, caussarum explicationem non neglexit, et vicissitudines rerum, opportunitates, euentusque, qui vulgo fortuiti habentur, sapienter ab vniuersitatis rerum moderatore deo ad certa consilia attemperatos et nexu admirabili dispositos ante oculos posuit. Huic itaque alteri, quia acumine in caussis perspiciendis et eruendis, tum in rebus exponendis subtilitate excellere visus est, βραβειον ad iudicatum; resignataque schedula lectum est nomen

JOANNES HENRICVS HEINRICHS

Hannou-

Hannoueranus, Seminarii philologici sodalis.

Ab *Ordine Iureconsultorum* proposita erat quaestio: Quodnam sit fundamentum successionis Germanicae, tam allodialis quam feudalis? in quonam consistat potissimum ratio differentiae inter principia istius successionis Germanicae et Romanae, speciatim Iustinianae?

Quatuor redditae sunt commentationes praescriptis dictis insignitae:

1. *Apis Matinae more modoque.*
2. *Conamur tenues grandia.*
3. *Audentes fortuna iuuat.*
4. *At socii multo gemitu lacrimisque Impositum scuto referunt Pallanta frequentes.*

Ordinis quidem expectationi votisque nulla earum ita satisfecisse visa est, ut nihil esset quod desiderari posset. Cum tamen diffitendum non esset, esse in ipsa quaestione nonnullas difficultates: iudicauit Ordo Consultissimus, aequius sibi ac mitius nunc in sententia ferenda esse versandum, probandumque adeo et laudandum conatum, qui ingenii doctrinaeque signa haud obscura prae se ferret. Cum itaque illa Commentatio, cui inscripta erant verba:

Apis Matinae more modoque:

inter ceteras emereret cum rerum expositione tum oratione, Ordo Consultissimus huic ipsi primum locum ac praemium Regium detulit. Nec tamen ille nihil tribuere videri voluit industriae et labori, quem in libellum suum exarandum impenderat auctor commentationis altero loco commemoratae praefixo symbolo: *Conamur tenues grandia.* Ei itaque alterum locum a priore assignauit, ita ut ad

principem laude et merito accessisse videri debeat. Scheda aperta victricis Commentationis auctor innotuit:

FRIDERICVS BOUTTERWECK, *Goslariensis*; secundum locum obtinuit idem, qui iam superiore anno proxime a victore abfuisse visus erat, JOACHIMVS SCHWARZKOPE, *Hannoueranus*.

A Medicorum Ordine indicta erat quaestio:

In irritabilitate animali, a qua nisi omnis, saltem maxima sane, pars principii in corpore nostro actuosi pendet, cum varia supersint, quae pleniorum poscunt eruditorum expositionem: desiderata est solida, obseruationibus et experimentis superstructa, responsio ad varias quaestiones irritabilitatem animalem spectantes: 1. in quam elementorum corporis animalis parte haeret vis irritabilis? 2. qui sunt veri certique fines inter *Tonum* Stahlii et *Irritabilitatem* Halleri? 3. quibus adminiculis, siue a climate, aëre et vitae genere pendentibus, siue a cibo potuque siue a medicamento desumptis, effici potest, ut, si torpida languet vel plane deficit, excitetur et augeatur? vel si nimis efficax sit, temperetur et coerceatur? 4. quale inuicem obseruatur commercium irritabilitatem inter et neruorum systema, in doctrina affectuum animi, temperamentorum, et in genere principii actuosi corporis animalis, villo cum fructu adhibendum?

Qui iam ab initio mentes inceserat metus, ne quaestionis subtilitas et difficultas, ipseque rerum
compre-

comprehensarum, et varia multiplicique lectione, experimentis et observationibus expediendarum, ambitus, animos deterreret potius quam alliceret, minui tamen videbatur cogitatione numeri centenarii eorum, qui medicis studiis in hac academia nostra nomen suum professi sunt; non enim defore inter hos ingenia, quae ad altiora et doctiora enitantur, quaeque adeo laetatura sint, virium ostentandarum opportunitatem sibi oblatam. Fefellit tamen haec ipsa opinio; nec nisi vna scriptio redita est, inscripta lemmate:

Qui nunquam male, nunquam bene.

Recte vero auctor ipse de se ita iudicauit, vt nunc virium suarum periculum qualecunque fecisse eo-que ipso viam sibi parasse videri velit ac proluisse ad praemium alio anno ferendum.

Ab Ordine Philosophorum proposita erat quaestio:

Cum veteres, sideribus ad horizontem conspicuis aut euanescentibus, (*ortus et occasus poeticos* vocamus) anni tempora distinxerint: iis, qui ob praemium Regium Ordinis philosophici iudicio permissum certare vellent, id agendum erat, vt *colligerent* praecipua, quae eam ad rem pertinent, scriptorum classicorum loca; vt quid doceant, *explicarent*; quando et vbi vera fuerint haec praecpta, ex aequinoctiorum praecessione et horizontum diuersitate *ostenderent*; *adderent* calculorum, quibus id ostenditur, rationem; et calculos ipsos, nonnullis saltem maioris momenti, *exemplis illustrarent*.

Prodiere in certamen duumviri vigore ingenii
athletico et doctrinae apparatu bene instructi: quo-
rum alterius commentatio inscripta versibus Ovi-
dianis:

*Felices animas, quibus haec cognoscere primis Inque
domos superas scandere cura fuit;*

alterius scriptio versu Virgiliano insignita:

*Multa dies variusque labor mutabilis aevi Retulit
in melius.*

Habebat vtraque suas laudes, suas reprehensiones.
Posterior maiorem litterarum graecarum latinarum-
que copiam interpretandique facultatem, prior ma-
thematici acuminis variaequae doctrinae documenta
praeclara prodere iudicibus est visa: etsi itaque in
ea desiderata est subtilior illa elegantia, qua mathe-
maticae et astronomicae rationes ad loca veterum
declaranda transferendae erant, doctrinae tamen
mathematicae maiorem apparatus et copiam prae-
mio suo ornare decrevit amplissimus ordo. Itaque
scheda, cui inscriptum erat *Felices animas*, resignata,
victoris nomen recitatum est

JOANNES FRIDERICVS PFAFF
Stuttgartensis, Philos. Stud.

Alteri commentationi proximus a principe illa locus
est assignatus: eiusque auctorem se postea professus
est probitatis et modestiae eximiae laude conspicuus
iuuenis Jo. CONRADVS SCHAVBACH, Meiningensis.

Perfolutum est iis, quorum superior scriptio
iudicata erat, praemium cuique suum a Decanis Or-
dinum numus aureus XXV aureorum ducatorum
pondo: de quo nunc quaedam a nobis interpo-
nenda sunt. Regia enim munificentia non magis
quam

quam ingeniosa elegantia praemium hoc commendat: numus est affabre factus, nec minus subtili diligentia et arte, qua figurae incisae ac circumscriptae sunt, quam inuenti simplicitate et dignitate conspicuus. Altera enim parte Caput Regis laureatum, subscripto titulo: GEORGIVS III. MDCCLXXXV. Altera Genius alatus, innixus clipeo arae seu basi imposito. In clipeo verba: INGENIO ET STUDIO. In arae fronte Georgii II., Conditoris huius academiae nostrae, effigies cernitur: quo quidem memoriae Aui recolendae studio pietatis suae monumentum consecrauit praeclarum Nepos Augustissimus. Inferiore segmento inscripta sunt verba: GEORGIA AVGVSTA ADIVDICANTE.

Certamine peracto et praemiis distributis progressus factus est ad novas quaestiones certamini in annum proximum ineundo pronuntiandas.

Ab ORDINE THEOLOGORVM quaestio
constituta est

Quaenam vera fuit et certa eorum, qui medio secundo atque ineunte tertio seculo praecipue floruerunt, Patrum, maxime vero Iustini Martyris, Athenagorae, Tatiani, Theophili Antiocheni, Clementis Alexandrini, Tertulliani denique, de ratione siue relatione Filii seu Verbi cum Patre sententia? Id vero ita ostendatur, ut,

1. *Quid senserint isti Patres, ex ipsis eorum scriptis proferatur, atque istos etiam vere ita sensisse, iustis quidem argumentis ex usu linguae, ex nexu locorum, ex reliqua opinionum, quas aiebant, historia*

cuincatur; nec tamen ideo lis ulli eruditorum moueatur, quibus aliter sorte sensisse illi visi sunt. Tum vero,

2. Sententiis istis inter se inuicem collatis, quid commune omnibus quidue proprium cuique sit, vel videatur proprium, accurate examinatur, caussaeque dissensus, si quis interest, et si quae afferri possunt, afferantur; quo factō nihilominus prima omnium ex vno fonte deducta origo demonstrari adhuc facile poterit. Denique

3. Illae etiam causae, quantum fieri potest, perspicue proponantur, quibus inducī Patres huius acui sententiam istam non quidem fidei ac doctrinae ecclesiasticae, at suae tamen Theologiae inferebant; adeoque inprimis explicetur, quid praestare usus eius in informanda doctrina de Trinitate et poterat, et posse ex illorum iudicio videbatur,

Ab ORDINE IVRECONSVLTORVM

Emigrationem ciuium prohibere vel circumscribere, an, et quatenus, fas sit?

Ab ORDINE MEDICORVM

An, uti ossium in casu fracturae complicatae, cariei etc. ita etiam partium mollium in casu vulneris, perāitam substantiam natura humana restituit? An itaque vulnera noua carne replet? Si affirmatur, quaerimus: an caro illa alia ex membranis, alia ex ossibus, alia ex musculis, alia ex tendinibus nascatur? An itaque naturam partis habeat ex qua nascitur? An vero eadem sit, ex quacunque parte demum nata? An omnes vel quasdam tantum partes restituat natura?
An

An in omnibus vel quibusdam tantum casibus? Quae ratione ars regenerationem hanc coercere, iuuare, moderari possit? — Si negatur vulnera noua carne repleri, quaeritur, quonam modo claudantur vulnera variarum partium, e. c. ossium, cerebri etc.

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM

Orbis terrarum faciem, qualis depingitur ab Homero, declarare: hoc est, ex utroque poetae principis opere, tam Iliade, quam Odyssaea, quicquid iis geographicis argumenti continetur, diligenter ac plene colligere, ita, ut, Homero duce, per tres orbis partes eatur, et, quae de singulis regionibus, earumque populis, montibus, fluuiis, maribus lacubusque, urbibus, oppidis cct. ab Homero commemorata sunt, Geographorum more in unum congerantur. Obscurioribus poetae locis quum saepe lucem affundere possit Strabo, perpetuus Geographiae Homericae interpres: bene recteque agent de praemio certaturi; si Strabone, quotiescunque ipsa res postulatura sit, ad Homerum explicandum utantur. Ita existet, ut speramus, aliqua Homeri Geographia, qua hucusque aegre caruerunt tam Historici quam alii litterarum antiquiorum interpretes.

Accedite itaque ad quaestiones has seu argumenta, diligentiae vestrae, Commilitones, propo-
sita, quotquot vestrum parte iam studiorum exacta,
vires quisque suas studiorumque fructus, sintne illi
fatis magni, experiri vultis; ita tamen ut nec, cur-
riculi academici quicquid superest, segnius decurratis:
reseruanda sunt illa horis subseciuis, quas scrip-

tionem et commentationem nemo non vestrum consecrare debet. Nihil enim generoso ingenio magis indignum est, quam sola auditione studia academica contineri et absolui putare: qua quidem opinione nihil nouimus aut perniciosius aut stolidius.

Indictum est certamen in diem IV. Junii anni proximi LXXXVII. praemia sunt quaterna, singula XXV aureorum ducatorum pondus, ab Ordine quodque suo, adiudicanda; scriptiones quae ad commissionem admitti volunt, *ante Kalendas Martias* eius anni ut redditae sint, curabitis. Leges certaminis, etsi neminem vestrum latere possunt, ex edicto tamen anni LXXXV repetemus has: „Licet in certamen prodire omnibus in litterarum studio prouectioribus, seu indigenae illi sint seu ex-teri; nec fraudi erit, si qui ante illum diem, quo praemia victoribus assignabuntur, studiorum curriculo absoluto, Gottinga discesserint; modo ipsi ante discessum scripta sua reddiderint, et in scheda obsignata seu locum, in quem se contulerunt, adscripserint, seu amicum negotii sui gestorem, e quo illud comperiri possit, reliquerint. Oratione utentur Latina, eaque ut sit pura, tersa, perspicua, curabunt. Ne auctores commentationum, quae Prorectori, Decano, aliiue Professori reddentur, vllq̄ indicio se prodant, diligenter cauebitur.„

His peractis ad diei sollemnia reditum est, inque Regis Indulgentissimi natali sollemnia vota ac preces ad Deum O. M. factae, ut huius ipsius beneficii munificentissimum auctorem omnibus iis bonis

nis beet, quorum fructus vitam reddere potest iucundissimam. Iisdem votis ac precibus etiamnum immanemus. Prosperet Numen ac fortunet consilia consiliorumque euentus, inque his iter illud, quo ad sacra nostra florentissimi tres Iuuentutis Principes, Augustissimi Parentis Proles faustissima, proficiscuntur!

Quae omnia vt ex voto Regis Indulgentissimi, et ad Academiae nostrae felicitatem et prosperitatem eueniant, precabimini nobiscum omnes ac singuli. PP. in Georgia Augusta m. c^ol^occclxxxvi.

XIX.
 ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 L V D E R V S K V L E N K A M P
 C V M S E N A T V
 S V C C E S S O R E M

I N
 M A G I S T R A T V A C A D E M I C O
 G O T T F R I D V M L E S S D.
 C I V I B V S S V I S

C O M M E N D A T
 I N D I C T I S S O L L E N N I B V S .

I N A . D . J V L I I I I I . C L S I S C C L X X V I .

Saeculi felicitas in numis.

Frequens est, Ciues, in Imperatorum Romano-
 rum numis epigraphe: FELICITAS SAECVLI.
 FELICITAS TEMPORVM. Occurrit, si bene memini-
 mus, primum in Antonini Pii numis anni aerae
 Chr. 145. 148 *Temporum Felicitas*; et *Felicitas Saeculi*

culi in numo anni 160. Inde variis modis frequentatum a multis titulum hunc videmus a). At Constanti-

- a) *Felicitas Saeculi* in numis Faustinae. Commodi, Severi, Caracallae, Getae, Juliae Piae et passim seriorum: in aliis inde a Faustinae aetate. inuersis verbis, *Saeculi Felicitas*. Similiter *Temporum Felicitas* reperitur in numis Faustinae, M. Aurelii, Commodi et seriorum; *Felicitas Temporum* in aliis L. Veri, a. 162. M. Aurelii, Commodi, Pescennii Nigri, Septimii Severi et hinc multorum. Nec sane aliena ab eadem notione *Felicitas publica*, *Felicitas Augusta*, vtraque saepissime in numis obuia; *Saeculum Felix. Fecundum. Frugiferum*. vsurpatum a Clodio Albino, et iam ante a Nerone, Commodo, Pertinace; *Tempora Felicia* in Diocletiano, a. 284 et *Felicia Tempora* in numis Probi et Constantini apud Bandinium. Sane variis modis huic titulo prolusum esse videri potest. Vt memoratum Augusti numum a. V. C. 727. cum verbis *Salus generis humani* apud Golz. t. 57, 2. et Mediob. taceam (graviorem enim auctorem desiderare licet; multo magis alterius anni 721-); in Tiberii numis primum occurrit: *Salus Augusta, Aeternitas Augusta*; in numis Caii, Claudii, Neronis, Galbae prodeunt primum *Spes Augusta. Pax Augusti* vel *Augusta, Libertas Augusti*, et id genus alia. Galbae numo argenteo (aureus est in Mus. Caes. Vindob. Eckhelii, viri in hoc studio principis To. II. p. 115, 63.) apud Vaillant. To. II. p. 73. est *Salus generis humani*, ducta forte epigraphe ex litteris Vindicis ap. Syet. 90. Non repetitam eam vidimus, nisi in numo Traiani anni 98 stante dea Salute ante aram cum patera; apposito temone, in hac altera etiam globo. Etiam in Galbae numis in conspectum venit primum *Felicitas publica*, mox ab aliis passim frequentata: in aliis *Felicitas Augusti* primum legitur: haec quidem posthaec admodum frequens in numis Traiani, Adriani et ceterorum; in aliis *Salus Augusti*. In Othonis numo, sed ap. Golz. *Felicitas Orbis* editur. At in numis Vespasiani, Titi, Domitiani, Traiani, hinc in Severi, Getae, Juliae et multorum frequentari coepit *Felicitas Publica*; pro ea in aliis *Salus Publica*. In vno numo a. C. 76 ap. Golz. Titus *Felicitas Orbis Terrarum*

stantinus et Constans filii *b*) in numis nouam imperii sui commendationem, saepe hinc a successoribus frequentatam *c*), intulerunt: *Felix temporum Reparatio*, bellis ciuilibus compositis; iam inde ab a. 308.

Iam Pii *temporum felicitatem* praedicari facile feras; si enim vnquam magna humani generis pars felicitate aliqua per plures annos vsa est, Pio imperante id factum esse dixeris, vno omnium qui vnquam fuere Principe optimo; e ceteris autem plerique vix ea aut fortuna aut moribus vsi sunt, vt memorabilis aliqua imperii ac temporum felicitas inde nasci posset: alii etiam infelicissimi: maxime enim frequentatur titulus in numis Imp. saec. III et IV. Verum adulantium improbitas aut stultitia vanitati Principum plerumque eo ipso illudere solet, quod laudum materiam ex iis captat, quae vel maxime in eorum seu ingenio et indole, seu virtute et industria, seu fortuna, desiderantur. In Tiberii, Seueri et similium numis quis expectet *Clementiam*,

rarum editur: et *Felicitas publica* in multis Titi videntur, et suspicari licet alterum esse commentitium. *Felicitas Prouinciarum* in numo Domitiani a. C. 81, in argento Adriani *Felicitas P. R.* quod et e numo Titi laudatur, et saepe in numis Alexandri et Philippi, Constantini, Magnentii, repetitur; in altero Adriani: *Saec. Aur.* mirationem facit nouitate. At in Caracallae numo a. 197 *Imperii Felicitas*, et serius, inde a Caro, *Felicitas Reip.* et a Constantinis *Felicitas Romanorum*, affectata. Sic et variat *Aeternitas*: cf. Eckhel Sylloge I. p. 100.

b) Est vnus qui Constantini nomen praese fert: sed de eo dubitatur. v. Bandur. To. II. p. 271.

c) Adeatur RANCIU v. c. *Lexicon rei numariae* pag. 939 sq. opus doctrinae et operae pertinacissimae.

tiam, *Indulgentiam Aug.*? in Gallieno, *Virtutem Aug. Victoriā Aug. Felicitatem Aug.*? Atqui idem in numo (apud Vaillant. T. II. f. 169) *Restitutor Generis Humani*: ita vt nescias, sitne id malorum generis humani grauissimum, quod illudi sibi tam turpiter patiuntur homines, vt, quibus ipsi virtutibus omnino carent, eas sibi accedere putent, modo aliorum impudentia sibi verbo eas tribuat; nisi pro tolerabili bono habendum hoc ipsum dixeris, quod tantam iacturam tam aequo animo et ferunt et resarciunt homines. Hactenus paullo seuerius egisse videri possumus. Altera enim ex parte an ignoramus in palatiis et aulis per omnes aetates verba sollennia frequentari cum publicis tum priuatis congressibus, actis et litteris, quorum sensus aut nullus aut ab vulgari loquendi vsu diuersus est? Iam autem *felix* est Romana voce, quicquid ad deos, quicquid ad Principem spectat *d*): vt olim *Roma Felix. Vrbs Felix*. Tolerabilius hoc, quam quod serius in Officiis domus augustae fuit adoptatum; vt omnia, quae ad foedissimos homines, purpura indutos, spectarent, *sacra* appellarentur, vtque *sacrum* esset *Cubiculum*, *sacrae Largitiones* in eunuchos et prostibula factae &c. Si tamen in causas inquirimus, a quibus potissimum *Felicitas Temporum* seu *Saeculi* (etiam *Augusti*, nam fere eadem aut cognata sunt nomina) repetita fuit: intelligemus, modo a victoriis et pace facta, modo ab annonae copia et frugum abundantia, modo ab Augustae fecunditate, interdum a Principum aut militum concordia, epigraphen esse petitam. Ab iis causis deducta quoque

d) cf. Spanhem. *Vf. et Pr. Num.* T. II. p. 442.

que sunt symbola, quibus numi insigniti sunt. Ipsa quidem Felicitas figura muliebri adumbratur, quae dextra caduceum tenet, sinistra Cornu Copiae aut hastam. Inde *Felicitas Saeculi* et *Temporum* adiuncta fere habet symbola Pacis, Victoriae, Abundantiae, Securitatis, Fecunditatis, Concordiae: cernitur enim illa fere stolata, columellae innixa, modo caduceum tenens, modo ramum oleagineum, Cornu Copiae, hastam, globum, victoriolam, pateram super ara: quae eadem figurae interdum etiam sine titulo occurrunt; ut contra duplex Cornu Copiae interiecto caduceo seu arista sine figura muliebri in aliis. Adiicitur interdum rostrum navis, aut temo. In Elagabali numo a. 218 est triremis praetoria, et duae Victoriae corollam tenentes in numo Maximini: et sic porro alia. In numis Commodi 183. 190 quatuor anni tempora per pueros designata; in numo Pescennii Nigri canistrum floribus et fructibus onustum, cum verbis *Fel. Temp.* Etiam congiario dato Liberalitas Aug. visitur expressa, ut in numis Caracallae, Getae et ipsius Seueri a. 202. At domus Augustae, prole subnata felicis, symbola habentur in numo Antonini Pii duo Copiae Cornua capitibus filiorum impositis; in numo Faustinae minoris, duo pueruli in lectisternio, apposito astro; in aliis mulier stans cum quinque et senis puerulis; ipse Seuerus capite tenus adstat inter duo filios; in alio mater cum duobus filiis, et luna crescens cum septem stellis; et sic alia e). Haec igitur ad Felicitatem Saeculi declarandam diuerso quidem

e) Licet nunc congesta haec videre a Raschio l. c. p. 983 sqq.

quidem respectu ac sensu non male inuenta videri possunt.

Iam si de *nostri Saeculi Felicitate* quaerimus, quibusnam in rebus aut posita illa sit, aut esse posita a plerisque credatur: difficile erit symbolum inuenire, quo iudicium illud satis bene declaretur: nisi forte *globum* ponas, hoc est, terrarum orbem, *Solis irradiante luce collustratum*, aut *Phoebo in bigis superius hemisphaerium emetiente*. Iamdudum enim obtundit aures nostras ea saeculi praedicatio, ut inprimis litterarum luce per omnia latissime dispersa et ingeniorum cultura laetissima eminere illa et omnes aetates superare dicatur. Vtimur autem ea in re vernaculo sermone vocibus, quibus lucem per omnia loca diffusam declaramus; f) iam his ipsis vocibus animi sensus aciesque praestringitur; quis enim, si, medio caelo ac die, lucente Sole, collustratum esse lumine terrarum orbem audierit, se caecutire, aut nubeculam suis oculis esse obiectam fateri ausit! itaque non modo illud locum habet, quod apud poetam est: — *venimus ad summum fortunae! pingimus atque psallimus*; verum, quod multo maius est, *philosophamur* — et quidem subtilius quam omnes omnis aevi sapientes; nec quenquam facile e media turba arripias, qui non physica ac metaphysica crepet! Felices nos quibus in tanta saeculi felicitate nasci contigit! si modo verum est, tali felicitate nos uti, aut talem felicitatem vnquam fuisse, aut vnquam esse posse. Atqui nec fuit illa vnquam, nec esse potest; aut si esset vlla, nullum

ea

f) Aufklärung. Erleuchtetes, aufgeklärtes Zeitalter.

ea rerum fructum esset habitura ad genus humanum. Turbavit hic opinionum vanitas plura, quae paullo subtilius disiungere ac discernere iuuabit.

Et primo quidem, quoties saeculi felicitatem ex tanta litterarum luce et ingeniorum cultura subnatam praedicari audiimus, fraudi plerumque esse intelleximus ipsas *saeculi* vel *aetatis* voces, tum *lucis* et *culturae* notationem parum definitam. Dum enim saeculum, grandius vocabulum, buccas inflat: tacite subrepat opinio, ut id, quod inde a denis vel vicenis annis in populo nostro, aut in parte eius aliqua, fit aut factum creditur, pro communi generis humani conditione habeatur; porro cum vnum et alterum genus litterarum in aliqua vrbe aut ab aliquot viris laudari ac frequentari viderent vel audirent, fuere ex nostris hominibus, qui statim summum omnium litterarum inter nos honorem prodidere. Sunt adeo, qui, quod in magnis vrbibus inter certi ordinis et loci homines interdum memoratum dictum vel factum acceperant, vrbanae et rusticae plebis conditioni accommodent, et in ea rem eodem modo se habere putent. Nulla tamen est commemoratio vllius populi barbari, cuius parem stuporem non iuuenias inter huius ordinis homines per omnes terras: si modo propius inspexeris res nostrae plebis rusticae. Tandem alii rem ex libellorum, qui prelo excuduntur, insana multitudine aestimant. Adeo fit *saeculi* plerumque praeconium, quod Germaniae, aut nonnullis eius terris, aut certo hominum ordini, aut paucis ex iis, aut nulli, debetur. Verum et ipsae laudes

a rebus petuntur parum exploratis ac definitis: notione *culturæ* tam male constituta, vt in omnes partes fluctuet et incerta feratur disputatio.

Cultura, quam volumus, varia esse potest ac multiplex: alia *vitæ*, *morum* alia, alia *ingeniorum*. Nulla earum bona et salubris est infinite; in hac et in illa inesse possunt bona ac mala varii generis, variae naturae. *Cultura vitæ* diuersa habet spatia, quæ emetiri illa potest. Alia est populi feritatem exuentis, alia barbarie depulsa; alia ex agricultura, alia ex rerum populorumque commerciis, ex artium diuersi generis expolitione ad vitæ vsum traducta. Innumerae sunt diuersitates pro imperiorum, populorum, terrarum, caeli, naturis; neque vna eademque est omnium cultura, neque vllus populus est aut in populo ordo, in quo omnis generis cultura sit cumulata. Etiam variis iudicii inflexionibus illa interdum vno eodemque in populo aestimari solet, pro ordinum, natalium, stirpium, studiorum, partium diuersitate, multo magis ex philosophica definitione. Faciat aliquis recensum populorum Europæ, quos humanitatis cultu imbutos appellare solemus: quam diuersi gradus culturam passim agnoscet! et, si culturæ notionem constituat seuerius, vt sit vita iis rebus exulta, quibus vsus eius et fructus potest esse liberrimus, vberimus et iucundissimus, cum ex corporis salubritate et habilitate, tum ex animi ingeniique facultate, habitu et vsu recto et libero, rationi et naturæ consentaneo; legibus et moribus publice priuatimque ita descriptis informatisque,

vt iis consiliis cum maxime respondeant: singulorum quidem hominum felicitatem hanc passim reperiet; at dubitare licet, an eam vllius populi, aut magnae eius partis, commune bonum vsquam deprehensus sit. *Pessima cultura est per luxum, assiduum et perpetuum vitae excultae comitem.* Quo ipso fit, vt res per se bona in omnium perniciem vertatur. Haec quidem est illa cultura vitae, quam tantis laudibus sermonibusque euehunt multi inter nos, ac libellis celebrant. Sufficit attingisse haec; in promptu enim est cetera mente et cogitatione assequi.

Morum cultura si qua bona est, ea esse debet, quae a disciplina publica priuataque proficitur, nec tam legibus, quam bonis institutis exemplisque continetur; commendat illa se simplicitate, contentu cum naturae lege et vi, et cum sensu communi. At in corruptelis saeculi, quod miro modo mores excoluisse putatur, primo loco occurrit hoc, quod taediosa formusarum decantatione, et subtili in eas commentatione, mores fingi putantur, fatisque habetur praecepta de virtute auribus instillari aut libellos rhetorice aut philosophice scriptos in manus tradi. Tum si mores laudantur, laudari fere audias eos, qui externo corporis habitu, victu, vestituque culturam, hoc est elegantiam, quae placeat, prae se ferunt. Nec temere hoc fieri dixeris, quandoquidem dudum omne de hominum virtute et merito iudicium ad oculorum auriumque sensum migravit. Verum cui non dictus Hylas! — Nisi itaque accurratius
res

res constitutur, etiam cultura morum modo in laude modo in vitio haberi potest.

Quod si tandem, quod plerumque factum videmus, saeculi felicitatem ex *ingeniorum cultura et litterarum artiumque expolitione* aestimamus: multo magis vagatur omnis praedicatio, ita vt plerumque nec vera omnino, nec profus falsa ea sit; quo ipso hominum iudicia in transuersum aguntur. Primum enim, nec omnis, nec omnium artium cultura, felicitatis semina et causas habet, nec omnibus populis nec eodem in populo omnibus ac singulis ingeniorum cultura esse potest optabilis. In quo quidem vel maxime sibi illudi passi sunt nostrates; quod omnino ad felicitatem generis humani illud vim habere putarunt, si omnis generis litterae late per vulgus essent sparsae: quae opinio non modo est vana et falsa, verum etiam perniciofa. Vt enim nunc non vrgeamus, quam multa sint, quae ignorari praestet; infinitarum rerum scientia accurata esse potest nulla, nisi infinitarum aliarum rerum cognitio mentem instruxerit. Atqui hanc paucis consequi contigit; minus autem explorata et subtilis scientia non modo non expedit, verum etiam nocet. Nec etiam vlllo in populo aut euenisse accepimus, aut euenire posse apparet, vt per omnes ordines multarum rerum subtilium seu ex philosophico seu ex theologico acumine suspensarum notitiae disseminentur, multo minus vt cum fructu. Illo tempore, quo Graeci litteras suas cum suo sermone tot tantisque Europae, Asiae Africaeque tractibus impertierant, et

mox Romani easdem terras imperio occupauerant, dubitare licet, an non litterarum ac philosophiae luce haud paullo maior generis humani pars, ac nunc, collustrata fuerit. Verum non est in natura humana situm, vt vlla litterarum luce dispellantur errorum tenebrae, quas aut humana imbecillitas, aut maiorum auctoritas, aut religionum superstitio, aut imperiorum ac vitae instituta offuderunt. Nec vnquam expectandum esse videtur, ne infinitorum quidem saeculorum decursu, vt vlla philosophiae aut religiosae doctrinae ope illud efficiatur, vt ea, quam iactant, philosophiae et litterarum disciplina ad magnam vulgi partem deriuetur. Vana et inanis est omnis illa opera instillandis iis, quae vas fundo pertuso recipere aut retinere nequit; nec operae pretium facimus, dum malo ita occurrimus, vt tanto plenioribus vrceis totos riuos infundamus. Quid? quod litterati quoque et docti ad recte beateque viuendum ex scientiae copiis perpauca plerumque mutantur. Adeo nec sapere licet nec recte viuere, nisi multarum rerum scientiam animo dimiseris. Delectare possunt multa, aut animi vires acuere; prodesse ad vitam pauca.

Est itaque inter pestes saeculi habendum, quod infinitarum rerum inutilium et a captu ingeniorum multitudinis alienarum notiones sparsae sunt, quarum nec ratio vera, nec verus vsus aut recte doceri aut animis percipi potest. Magnam adeo calamitatem Germaniae nostrae intulisse videri debent ii, qui sibi miro modo placuere in eo, quod ad popularem rationem omnes litteras reuocarunt, dum
nec

nec dilectum earum habuere aut ipsi aut alios, vt facerent, monuere; sed fatis habuere omnia vernaculo sermone exponere, et ad palatum vulgi, aut etiam puerorum attemperare. Qua quidem re hydra malorum in nostram patriam excreuit: effectum enim est primo, vt et ii qui litteras ac disciplinas traderent, ab omni subtilitate desciscerent, vtque late spargeretur doctrina ieiuna, tolleretur accurata et solida; ex hac peste manauit altera illa, vt scribendi morbus ac scabies tantum hominum numerum corripere: qua quidem re per aliquot annorum decursum res libraria et quaestus libreriorum insigniter fuit auctus, nunc tandem eo res adducta est, vt intra paucos annos monumentum hoc vanitatis Teutonicae sua mole corruiturum sit. Nouis quotidie libris, vermiculorum aut lumbricorum more pullulantibus, emtores vix leuibus libellis praesenti aere parandis sufficiunt, deficitque crumena bonis et grauibus libris, exhausta et exinanita iis libellis coemendis quibus reliquorum recensio et iudicia fiunt. Inter haec rerum innumerarum notitiae inutiles, aut crudae et parum iudicio subactae, auocarunt homines a vitae actu, opinionum vanitate eos inflarunt, ad studia omnis generis inania et superstitiosa pellexerunt, fumum vendentibus obnoxios fecerunt. Haec esse putanda est praecipua ratio, cur nostra aetate in tanta philosophiae et religionum, quae iactatur, luce tanta tamen tot deliramentorum caligine occaecatae sint multorum mentes. Studio illo imprudenti ad popularem rationem reuocandi litterarum sacrarum ac profanarum, diuinarum et humana-

rum, capita et argumenta, quae, nisi multis variisque litteris probe subactus fueris, nec assequi et satis percipere, nec de iis recte statuere possis, effectum est, ut tam miris multi modis confunderent notiones; ut leuissima auctoritate adducti persuaderent sibi incredibilia, et delaberentur ad absurdissima. Multa sunt quae nostro saeculo tanquam propria recte vindices: disciplinarum ac scientiarum, inprimis mathematicarum ac physicarum, latius manarunt studia; nec alia facile est doctrina cuius non magna facta sint incrementa. Inprimis philosophandi subtilitas a verbis ad res traduci, doctrina religiosa ab opinionibus formulariis liberari, ad interpretandi scientiam et artem adigi et ad certas leges constitui coepit. Verum haec intra exiguum hominum numerum subtitere. Tum quam angustiis cancellis circumscripta sunt multarum rerum studia! ipsa philosophandi de certis rebus, inprimis theologicis et politicis, libertas tantopere iactata quam precaria, maligna, parum tuta! Quotiescunque aliquid paullo liberius ac licentius dictum scriptumue in vulgus dimanauit: quanti concursus, quanti clamores etiam inter eos, qui ipsi de libertate sentiendi ac scribendi magnifice sentiebant, quoties de suis opinionibus statui videbant! Quae autem vulgus beasse iactantur litterarum bona, bone deus, quam ambiguae notae, quam parum fructuosa pleraque et salubria sunt! neque illud mireris, quandoquidem pleraque ab usu vitae, a rerum veritate, a multitudinis conditione et fortuna, abhorrent.

Si quam igitur felicitatem saeculi e litterarum luce latius sparsa sperare volumus: id agendum est,

ut

vt non nisi eae disciplinae ac litterae populo expeditiores reddantur, quarum verus aliquis ad vitam fructus aut iucunditas esse potest. Dimittendum est inane illud studium, vt, quorum notionem iustam nec habere nec assequi vulgus possit, iis animi obruantur. Qui carent auxiliis, subsidiis, praecognitis, quibus ad perspicienda illa, quae traduntur, opus est, non modo non erudiuntur sed obtunduntur. Inanis est et infructuosa omnis illa opera, quae metaphysicis, physicisque ac theologis subtilioribus placitis in plebis mentes instillandis impenditur. Non doctiorem reddamus populum, sed assuefaciamus eum ad multarum rerum ignorationem; nec imbuamus animos nisi paucissimis vitae virtutisque praeceptis, rerum ad vitam vtilium notitiis fructuosis; exclusis tandem aliquando iis, quae nec vnquam a vulgo bene percipi recte possunt, nec percepta vsum vitae habent. Quibus pauca bene tradi possunt, ex eorum animis effluunt bona et vtilia, si cumulantur et confunduntur cum aliis minus vtilibus. Ingenii et animi, non minus ac vitae, simplicitas vt retineatur aut reuocetur, est videndum; atqui sine multarum rerum ignoratione assequi hoc bonum nequeas; bonis exemplis et disciplinae grauitate familiae aut ciuitates regendae; institutio vero absolventa paucis, iisque necessariis iuxta et vtilibus; praecepta doctrinae christianae a ieiuna commentandi subtilitate liberanda. Ipsae superstitiones et falsae opiniones non disputatione, quam vulgus non assequitur, animis eximendae; sed tacite veriora iis instillanda, quibus semel admissis praua

sponte excidunt. At ingeniorum expolitio et cultura elegantior relinquenda est certis inter ciues ordinibus; subtiliusque disciplinarum et litterarum studium mandandum paucis, at selectis, quos ingeniorum felicitas et reipublicae prouida cura eo loco constituerit, vt, quicquid scientiae est inter homines, creditum sibi esse putent et asseruandum et nouis incrementis augendum, vt tamen ex iis ad vitam et vulgus ea deferant, quae vtilitatem et fructum habere possint. Quae igitur ad vitam pie, honeste, feliciter agendam necessaria et vtilia esse possunt, ea nota et vulgata esse debent omnibus doctis pariter et indoctis; at quicquid cum subtilitate disputandi ac declamandi coniunctum est, e generis humani disciplina furcis expellendum; saltem intra librorum claustra virorumque doctorum ac subtilium conuentus est relegandum. Ita tandem veram ingeniorum vitaeque culturam, quae cuique ciuium ordini conuenire potest, et ex ea saeculi felicitatem enasci dixeris, quae non inter paucos potentia, opibus, genere et loco eminentes, verum ad plurimos et omnes, etsi certa ratione ac lege et modo, sparsa sit: ita tenebuntur ea, quae vitam reddere possint aut iucundam aut tolerabilem, dum nec libertatis ius et vsus, nomine forte relicto, sublatus, nec rerum, necessariarum saltem, copia easque parandi facultas, iisque fruendi arbitrium, vlli e populo defuerit. Excolentur ingenia, pro sua cuiusque conditione, notitiis necessariis et salubribus; consequetur vnusquisque id, ad quod a natura erat natus ac factus, nec fortunae et loci malignitate deiectus et exclusus erit

erit ab humanitatis excellentia, nec detrusus infra animantium brutorum sortem et conditionem. Ad hanc felicitatem vtinam genus humanum, saltem vnum magnum populum, vnquam peruenire contingat!

Quam felicitatem generi humano, magnis praecipue imperiis, tantopere exoptandam, dum in votis merito habemus: vota cum iis confociamus alia, quae propius attingunt Academiae nostrae felicitatem, Cives; hanc vt bonis studiis ac moribus non minus promoueatis, quam votis precibusque a bono numine nobiscum expetatis, videte. Academici magistratus vices cum peruenerint ad Virum Summe Reuerendum, de vobis bene meritum ac merentem,

GOTTFRIDVM LESS D.

initurus ille eum est inter fausta omnia et vota communia castino die. Erit autem semestris hic magistratus tanto illustrior, et temporum felicitate insignior, quod intra paucos dies huic vrbi et Academiae nouum decus accedet ex trium Principum stirpis Regiae aduentu. Qui vt felix faustusque sit, vtque magistratus suscepti fausta sint auspicia, ita preces facimus, vt haud dubitemus, Cives, quin, verba praecuntibus nobis, religiose accipie vota noua sitis concepturi; nec, quin vestra, Principes Serenissimi, Comites Illustrissimi, auctoritate et exemplo nunc, vt alias, confirmaturi sitis religionem nostram. P. P. in Georgia Augusta Jul. II. c1010cclxxxvi.

XX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 G O T T F R. L E S S D.
 C V M S E N A T V
 S V C C E S S O R E M

I N
 M A G I S R A T V A C A D E M I C O
 J O . N I C O L A V M M Ö C K E R T D.
 C I V I B V S S V I S

C O M M E N D A T
 I N D I C T I S S O L L E N N I B V S

I N A . D . I I . J A N V A R I I C I S D C C C L X X V I I .

Res a Phocione in rep. Atheniensium gestae in disputationem vocatae.

Institutum est in nostra hac rep. academica, Cives, vt ab ipsis noui anni auspiciis magistratus noui auspicia procedant, vtque adeo coniungantur vota vtriusque generis, inflammenturque animi pietatis sensu ac laetitia publica a duplici caussa profecta. Nec vero haec congratulantium studia omni ad publicam vtilitatem fructu carere putanda sunt, modo

modo non, vt alia praeclara maiorum instituta, ad vanam simulationem et nugatoriam consuetudinem rediissent! res enim est potentissima ad animos inter se coniungendos significatio beneuolentiae mutuae, vt in aduersis, ita etiam in laetis fortunae; et videtur vel externa species et sensus significatio vim ad animum nescio quam habere fidemque quodammodo facere ei, quod ostenditur. At in nostris sollennibus ad necessitudinem adeo et officium pietatemque in almam Georgiam Augustam pertinere videtur, vt de fausto et anni et magistratus per semestre gesti exitu laetemur ac congratulemur, vtque vota suscepta, quorum nunc damnati sumus, grato animorum sensu rite persoluamus, nouaque vota in posterum pro reip. incolumitate et perpetuitate suscipiamus. Faciet hoc pro rep. is, cui hoc ipso die magistratus academici mandati insignia publice tradentur, Vir Illustris et Consultissimus,

JO. NICOLAUS MOECKERT D.

Idemque humanitate vestra et modestia, Ciues, permotus spem suscepit iucundissimam, quantum quidem per vestrum seu reip. seu sui amorem ac beneuolentiam fieri potest, magistratus sui decursum fore faustum ac prosperum, et, quae in publica commoda ipse meditata affert, successu suo non esse caritura.

At nobis, Ciues, cum aliquid his ipsis sollennibus praefandum sit, quid tandem in anni his auspiciis auspicius esse potest, quam sermo a viri memoria ductus, qui virtute sua et insigni probitate

tate cognomen quoque Probi apud populares suos consecutus est; *Phocionem* dicimus, cuius etiam novissimis temporibus recordatio ac memoria revixit. Alienum esset ab hoc consilio ac tempore, quo haec scribuntur, laudes eius aut verbis persequi aut ad iudicii trutinam expendere: contra consentaneum saltem hoc, ut viri antiqua memoria celebrati virtutem recolamus, inprimisque res eius in rep. gestas studiaque et consilia accuratius cognoscamus, quibus ille in tanta aduersae factionis odia ac furores incidit, ut capitis periculum adiret.

De moribus quidem eius, ingenio ac vita, etsi haec cognitu sunt digniora ceteris et vtiliora, non tamen afferri possent nisi iam a Plutarcho tradita et a multis repetita, iterumque apponenda; id quod in historiis certo cum consilio perscriptis sine reprehensione facias; non itidem in scripto iis ad legendum proposito, quos credere licet Phocionem haud ignorare qualis fuerit: cuius nomine etiam vulgo uti solemus ad virum bonum ac probum, integritate et vitae innocentia conspicuum, declarandum a). Nominis claritatem nihil magis arguit

a) *Χρηστός*. Nec tamen satis constantes sunt viri docti in vocis vi constituenda, quo sensu Phocioni cognomen inditum sit: est enim et *probus vir*, et *bonus et mitis ac lenis*. Ad integritatem vitae refert Nepos; cui tamen *bonus* est. At Plutarchus ad morum facilitatem referre videtur p. 746. C. Consentit Valer. Max. III. 8. ext. 3. Quod vero ap. Suidam legitur p. 638. T. III. vix sanum videtur esse aut recte narratum, multis eum pecunias dedisse aliorumque filias dote instruxisse et inde *Χρηστόν* dictum; unde enim Phocioni istae opes? Videtur

re aut splendorem consiliorum affectavit aut famam et ostentationem eorum quae gesserat est aucupatus; quique civitatem suam maluerat intra fortunae angustias continere, ad quas detruferat illam fatalis rerum ordo, et intra quas illa tuta ac quieta latere potuisset, et statu rerum vti tolerabili.

Animi constantia, grauitate, austeritate, vt humanitate tamen illa et facilitate temperata esset, inprimis ille spectatus fuit; iustum ac propositi tenacem virum facile agnosceres, quem nec *ciuium ardor praua iubentium* nec *minax tyranni vultus* terreret; cumque a natura inditi mores ad firmitatem ac perseverantiam consiliorum eum composuissent, multo plura ex philosophiae studiis in eo profecta erant. Platonem ille audierat et Xenocratem, cuius sanctitatem vitae morumque seueritatem exemplum sibi proposuisse videtur; ita vt Phocion inprimis inter eos habendus sit, qui ex philosophorum disciplina ad remp. accedere b); tantam vtique animi moderationem

- δ) Plut. de Musica p. 1126. C. Ἀθηναίων δὲ Χαβρίας το στρατηγὸς καὶ Φωκίωνος δὲ Ἀκαδημίας. Platonem quidem admodum adolescens (ἔτι μαιράκιον ὡν Plut. p. 743. D.) audiuisse narratur. Debit autem Phocion natus esse Ol. XCIV. 3. ante C. 402. anno altero ante Socratis necem, siquidem Ol. CXIV, 3. quo anno pugna ad Cranonem facta est, iam octogenarius erat. Plut. pag. 752 E. et Tom. II. p. 819. A. Alio loco p. 791. F. αἰσῆσι fit resp. ger. ὑπὲρ ὀγδοήκοντα ἔτη γεγονώς. Excessit autem vita anno inde quarto, aet. LXXXIV. Ol. CXV, 3. ante C. 318. Aelianus III, 47. parum accurate τὰ πάντα καὶ ἄβδομήκοντα ἔτη, ἅπαρ οὖν διαβίωσαν. — Xenocratis amicus fuit, auditor vix esse potuit, siquidem ille Speusippo successit Ol. CX, a quo Phocion iam sexagenario maior erat.

rationem et in vtraque fortuna aequabilitatem, tantam integritatem, simplicitatem, frugalitatem et honestae paupertatis amorem, tam placidum et ne inimicis quidem asperum ingenium, non nisi philosophiae studium praestare potest. Prudentia itaque mentis cum in deliberando tum in exsequendo fuit ea, quae non nisi mature ac diligenter pensitata admitteret, nec alia praeterquam tuta et extra fortunae aleam posita probaret; nihil casui dare, nihil ad gloriae vanitatem externamque rerum speciem referre; nec nisi id agere, quod res postulabat quodque vtilitatem habere poterat. Celebratur posteritatis fama et commendatione cum maxime animi in eo virtus et prudentia: at vero, dum viueret, militari imprimis virtute clarus fuit habitus, cum ad Chabriae disciplinam et familiaritatem se adiunxisset. Archontis magistratum an unquam gesserit, non apparet; at copiarum praefecturas (*στρατηγίας*) quinque et quadraginta gessit; creabantur enim Athenis duces belli ad singulas belli necessitates.

Hic vir, tali animi virtute, hoc mentis habitu, si aliis reip. temporibus vixisset, si Themistocli obiectus fuisset, Aristidis locum tenuisset; si Pericli, si Alcibiadi, aduersarius contigisset, gloriae studium in eorum animis moderando, quam multa reip. vulnera vel auertere vel sanare potuisset! Verum seruata erat eius vita in ea tempora, in quibus ille ciuitatis suae naufragium, suspensum procellis ac fluctibus, per aliquod tempus forte, ne dissolutum pessum iret, gubernare, ne vero fluctibus aliquando

quando illud mergeretur, nulla humana ope occurrere poterat. Scilicet, quod non semper facere solent ii, qui de magnorum virorum factis et consiliis cognitionem sibi sumunt, non tam quid quisque fecerit, quam quibus temporibus, quo rerum statu et conditione, inter quos homines, tentata effecerit, aut non perfecerit, videndum est: idque multo magis in libera ciuitate, cum multorum iudicia et voluntates, nec vi sed persuasione et auctoritate, moderandae sunt.

Vti magna imperia sua vi ac mole ab externa vi facile se tuentur, suis vero ipsa opibus, sua luxuria et ignauia fere vel imperitia eorum, qui remp. administrant, corruunt; ita regna exiguis finibus inclusa, et, quo minus in remp. imperantis libidini licet, eo melius administrata, externa plerumque vi aut fraude concidunt, quoties in vicinia accubans potentius imperium finibus imminet. Quae quidem multo magis liberarum ciuitatum fortuna est. Ciuitates Graeciae suis ipsae dissidiis ac bellis afflictæ et attritæ fuere saepenumero: verum pacē facta facile pristinas opes et fortunas recuperabant; ad seruitutem et miseriam non fuere redactæ, nisi regum cupiditate et malis artibus, primum Persarum tum Macedonum. Nec minus Graecorum virtus enituit in eo, quod tam praegrandem ac praegrauantem potentiam et fraudem tamdiu illa sustinuit et seruitutem suam per tantum annorum decursum retardauit: cum magna illa et vastae molis imperia primo ictu ac vulnere conciderint. Si qui sunt qui, non tam reprehensione, quam detestatione

statione et execratione omnis generis humani digni sunt, reges illi et eorum amici consiliorumque ministri habentor, qui homines in rep. bene constituta degentes malis fraudibus aggressi, partim dolo malo circumuentos, partim muneribus corruptos, partim in discordias ciuiles actos, vt seruitutis tandem infamia digni haberentur, effecerunt. At mortales miseri tales pestes generis humani modo heroum immortalium modo prudentium et sagacium nomine impertire solent; inurunt infamiam iis qui perfidia eorum et malis artibus in calamitatem praecipites dati sunt. Esse in liberis ciuitatibus diuersa hominum de rep. et eius vtilitatibus iudicia nemo mirabitur, qui meminerit, inter regum amicos et consiliarios deliberatione de rep. facta haud raro prudentissimos viros in diuersas sententias ire. Quod in ciuitate interdum ex his dissensibus contentiones, odia, inimicitiae eorum, qui contraria in rep. administranda consilia sequuntur, *) existunt; non tam inter mala talis reip. quam inter bona referemus, quibus reip. salus et incolumitas continetur, ingeniorumque vigor et consiliorum prudentia acuitur; exitiosa reip. ea non fiunt, nisi malorum hominum fraude republica iam ad deteriora praecipitata.

In ea iam tempora adducta erat resp. Atheniensium, vt nullis humanis consiliis opibusque illa seruari posset, aut intercedi, quo minus praepotentibus Macedonum opibus illa succumberet. Quod si Macedonici regni stabilis ac perpetua fuisset conditio

*) τῶν ἀντιπολιτευομένων.

ditio et status: aequis forte conditionibus fuisset Atheniensibus parendi gloria, diuque illcedonum imperiis obnoxia artibus litterisque catu et nauigatione floruisse. Enimuero ceter reges, armis ciuilibus se mutuo aggressos, cedonia victori praeda esset parata, in quam il volaret, regnique praesidia et excubiae quaerere essent in Graecia: illius seu vi seu fraud cupandae consilia agitabantur ab omnibus, qucedonum regno inhiabant, ex Asia plerumque facti. Graeciam autem nemo tenere poterat, qui Piraeum et Athenas in potestate habebat.

Praeceptum erat consilium post mortem Aldri, quod Graeci non tam foedere facto res firmare, id quod prudentis consilii erat, quThessaliam aduersus Antipatrum excurrere mirant. Phocion, si quid aliud, bene perspexit ad vnum quidem impetum faciendum opes (corum satis magnas esse, ad bellum vero disustentandum vires haud sufficere. Copias ex Leosthene conscriptas multis mirantibus et Phnem, annon bene instructas putaret, rogans *Recte*, inquit, *ad stadium; at dolichum belli exsco, quod neque stipendium ciuitati aliud, nec naues milites sunt c)*. Interea animose satis Graecos expertos, quid pro libertate recuperanda seu v seu consilii sagacitas assequi posset, negari ne Victo ad Lamiam Antipatro ipsi mox coniu Crateri et Leonnati armis superati succubuer

e) Plut. p. 742. A. B.

d) Ol. CXIV, 3. ante C. N. 322. anno ante Phocioncessum quarto.

Fac tamen et hinc eos superiores discessisse, annon alii exercitus in Asia supererant, qui aduenirent?

Victis Atheniensibus leges scripsit Antipater, vt remp. more veteri *e censu* tractarent, praesidium in Munychia acciperent, praeterea impensas belli et multam penderent; adiectum vt Demosthenes et Hyperides dederentur. Nihil in his conditionibus est, quod prudentia non Antipatro suadere debuerit. Athenas, nisi praesidio imposito et republica in alium statum mutata, in obsequio retinere non poterat. Cum inde a Clisthenis lege etiam ii, qui censum non habebant, *ἤντες*, in comitiis suffragia ferre, iudiciis adscribi, in senatum legi, magistratus capessere possent, plebis egenae suffragiis summa reip. continebatur. Constituta nunc *resp. e censu*, ut qui plus κλϛ κλϛ drachmarum possiderent, penes hos magistratus et suffragiorum ius et potestas esset e)

Z 2

minorem

- e) Plut. p. 743. F. imprimis Diod. XVIII, 18. καὶ προσέταξεν ἀπὸ τιμῆσεως εἶναι τὸ πολίτευμα. καὶ τοὺς μὲν πενητήμενους πλείω δραχμῶν διαχιλίων κυρίους εἶναι τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς χειροτονίας. Census bis mille drachmarum hoc est $\frac{2}{3}$ talenti, quae summa ad 387. thaleros nostros accederet. Diiucanda res ex Solonis institutis esse videtur. Tres classes ille constituerat ciuium; primam eorum, qui talentum h. e. 6000 drachmarum, alteram eorum, qui 3000., tertiam eorum, qui X minas, seu 1000 drachmas seu $\frac{1}{3}$ tal. possiderent. Scilicet omnis ager Atticus omniaque ciuium bona descripta erant Solonis aetate, in summa rerum egestate et argenti penuria, constitutumque iis certum pretium, in commentariis censualibus perscriptum, ad quod tributa ciuium inferrentur: descriptione et dispartitione eius, quod quisque conferret, ad istum fortunarum modum facta,

minorem censum haberent, omnes *ut turbulentos et bellorum cupidos, a publicorum negotiorum tractatione remouit, agrumque in Thracia, si qui uellent, ad nouas sedes concessit.* Plures ergo XII. millibus id genus ciues a rep. sunt remoti: caeteris, qui censum definitum habebant, IX. millibus circiter, ius urbis et regionis obtinendae traditum est. *Et hi Solonis deinceps legibus rep. administrarunt, cunctisque possessiones suae integrae et intactae permanserunt.* Quod nisi perditis veterator Polyperchon consiliis mox Athenienses aggressus esset, per multas aetates illi prospero rerum suarum cursu uti potuissent.

Durissimae conditiones probatae tamen, recte quidem ac prudenter, Phocioni: cuius omnino per haec tempora magna erat auctoritas, cum apud Antipatrum gratia ualeret, Menyllum autem Mynychiae praefectum necessarium suum haberet. Ignoscendum tamen nec minus altera ex parte miseris ciuibus, qui iure ciuitatis deiectione deos hominesque obtestabantur et iniuriae causam in eum conferebant, cuius opera pax facta erat. Nata hinc odia grauissima quae in eius exitium euasura esse iam tum praeuideri poterat. Aliud in eum coniectum est

facta, etiam pretiis rerum omnino mutatis, cum tantas opes Athenis nauigatio, mercatus, commeatus, aerarium auctum, sociorum tributa, metalla aliaeque res intulissent. Nunc igitur Antipater oligarchiam in rep. haecenus instituit, quod non nisi eos ad remp. tractandam admittit, qui tantum fortunarum possiderent, quantum in tabulis censualibus perscriptum ad tertiam talenti partem, seu XX minas, accederet.

est crimen, quod, ne Demosthenes et Hyperides dederentur, nullam suam interposuerat operam.

Atque hic ad ea tempora peruentum est, in quibus Phocionem a nimio partium suarum studio, a pertinaciae et imprudentiae culpa, liberare haud facile est. Saltem destitutos nos dicemus diserta fatis rerum et euentuum expositione, quo in meliorem de eo partem iudicare possimus. Plutarchus quidem copiosus est in congerendis iis, quibus virtutem eius declaret; vbi peruentum est ad ipsum rerum articulum, obscurat ille potius et implicat narrata, quam vt expediat. Omnino scriptor ille, in fide eorum, quae tradit, exigenda non vbique fatis subtilis aut diligens, ad eum, quem semel animo informauerat, characterem et exemplar narranda refert, interdum adeo ad sententiolam, vt ei consentanea fatis sint, accommodat; operosus duntaxat in acute vel sententiose dictis conquirendis. Quod vero haud raro bilem mouet, est, quod auctores, vnde sua hausit, non apposuit. Ita de Phocione nihil vsquam monitum est, quo auctore vsus sit *f*). Diuersa tamen de Phocione tradita esse a diuersis scriptoribus, in quibus Timaeum fuisse probabile fit, fatis manifestum est, si Diodorum, et multo magis si Nepotem inspicimus. Non minus sane his quoque irascendum, quod nec magis ab iis monitum est, aequales ne Phocioni, et quarum partium studiosos, an serio-

Z 3

res

f) Charetem aliquo loco, alio Durim Samium excitat pag. 749. E. in re parum memorabili. A Duri tamen in Ἑλληνικοῖς et Μακεδονικοῖς de Phocione narratum esse debuit.

res scriptores exscripserint. Iam vero illi, quos Nepos ante oculos habuit, ita tradiderant, ut non modo patriae male eum consuluisse, sed etiam amicitiae fidem non praestitisse dicerent; Namque, inquit, ausu adiutusque a Demosthene, eum quem tenebat, adscenderat gradum, quum aduersus Charetem eum subornaret: (adeo partium studium etiam in hac Demosthenis amicitia agnoscere licet) ab eodem in iudiciis, cum capitis causam diceret, defensus, aliquoties liberatus discesserat: hunc non solum in periculis non defendit, sed etiam prodidit. Potuit aliqua in his culpa Phocionis esse; potuit tamen nec minus nulla admitti ab Antipatro pro Demosthene intercessio. Quid si ciuitatis incolumitatem stare nullo alio modo intelligebat Phocion quam facibus istis incendii, Demosthene et Hyperide, arma nimis imbecilla nunquam non in Macedones concitantibus, extinctis! Simili feueritate iam antea, cum Thebis excisis Alexander postularet, ut X. Oratores, in quibus Demosthenes erat, sibi dederentur, Phocion aequum erat ratus, ut pro rep. seruanda mortem vitro subirent: (Diod. XVII, 15.) id quod Demostheni aliter se habere visum est. Saltem ubi certiora argumenta defunt, ex indole et moribus hominis de eius factis iudicium facere licet; vti a Demade et aliis suae vanitati et vtilitati consultum esse dicemus, etiam in rebus satis vtilibus ad remp., nisi de eorum consilio meliora aliunde innotuerint.

Interea illud inficiari vix ausis, senem iam grandaeuum aut partibus Antipatri nimis studiosum,

sum, aut sententiae pertinacem, consilia meliora in iis quae sequuta sunt non admisisse: quae ut excusanda sunt, si reputes, quam ardua res sit, sectam, quam per LXXX annos in rep. sequutus sis, eierare; non tamen in prudentiae et moderationis laude haberi possunt. Antipater moriens (Ol. CXV, 2. ante C 319) generoso, ut probabile fit, consilio, Cassandro praeterito, tutelam regum, Aridaei seu Philippi et Alexandri, cum administratione regni ad Polysperchontem detulerat, virum rerum usu et annis prudentem, sed generosi sensus expertem, ad miseras artes et fraudes abjectum, nec regni sed suae salutis intentum. Cassander aegre ferens se a primo gradu deiectum de recuperanda dignitate consilia iniit; cumque Graeciae ciuitates partim praesidiis paternis teneri, partim hospitibus et amicitibus patris voluntates Graecorum sibi fore deuinctas speraret: Graeciae ille primo loco imminuit, misitque Nicanorem, qui Menyllo in Munychiae praefectura succederet. Nuntiata mox Athenas Antipatri morte, exarsit populus in Phocionem, deditque crimini, *quod, cum factus esset ea de re certior, Nicanoris gratia reticisset.* Haec ipse Plutarchus (p. 755 extr. 756), hoc adiiciens, agendo et colloquendo cum Nicanore Phocionem eum facilem et benignum Atheniensibus praebuisse. Haec quidem gesta Olymp. CXV, 2. ante C. N. 319.

Polysperchon, Cassandri consilia ut discuteret, Graeciae ciuitatibus libertatem popularem ostendere, hocque pacto paucorum ab Antipatro constitu-

tutum regimen antiquare animosque Græcorum a Cassandro abalienare constituit; itaque vt ceteris Graecis (v. Diod. XVIII, 56), sic Atheniensibus, pronuntiari iubet, remp. popularem iis restitui; omnes Athenienses pristinis legibus agere. Redeundi itaque potestas dabatur iis, qui quod minorem censum habebant, vrbe aut discesserant aut vi in Thraciam traducti fuerant, omnesque omnino qui exulatum ierant: quo facto discordiis omnia misceri necesse erat. In Phocionem insidias has machinatum esse censet Plutarchus (p. 756. A. B.), sed grauius erat consilium regum tutori, vt Athenas et Graeciam a Cassandri studiis auocatam sibi adjungeret. Facile tamen praeuideri poterat, turbam illam, pace cum Antipatro facta suffragiorum iure priuatam, nunc, vbi pristinum ius suum recuperasset, primo statim impetu in Phocionem eo esse vsuram. g) Accessit aliud, quod animos exasperaret; cum enim audito regum edicto motus inter Athenienses existerent, atque essent adeo qui postulerent, vt Munychia deduceretur praesidium (v. Diod. XVIII, 64): prudenti consilio Nicanor, vt Cassandro Athenas obnoxias retineret, non modo non cessit Munychia, verum etiam Piraeecum occupare studuit. Hic vero manifesta est apud ipsum Plutarchum (p. ead. C. D.) accusatio Phocionis,

- g) Hoc est illud quod Nepos hunc in modum parum commode enuntiauit: *Erant eo tempore Athenis duae factiones, quarum vna populi causam agebat, altera optimatum. — Harum utraque Macedonum patrimoniis nitebatur. Nam populares Polyperchonti fauebant, optimates cum Cassandro sentiebant. Etiam sequentia parum accurate expedita sunt a Nepote.*

cionis, qui neque admisit amicorum monita et clamores populi, nec arma capere iussos Athenienses aduersus Nicanorem ducere voluit *h*). Fidem eum nimis validam habuisse Nicanori censet Plutarchus; nec minus tamen, si Phocionis bene cognitum habemus ingenium, suo ille iudicio suoque proposito immanisse videri debet, vt ciuitatem vel inuitis ciuibus seruatam mallet, quam reductis exulibus turbari praeuidebat, Polysperchontis fraude bene perspecta, qui et ipse hoc spectabat, vt Athenienses circumuentos regiae potestati subiiceret. Si tamen non ad consilii prudentiam et vtilitatem, sed ad legum praescripta haec exigeres: proditionis crimini implicuisse se videri debebat Phocion; quippe qui imperator creatus copias non ex decreto populi duxerat, ne Piraeus caperetur.

Quod si Cassander iam tum cum classe, quam mox ex Asia adduxit, adfuisset: Athenae cum Phocione saluae fuissent. At enim cum regibus

h) Multo grauior accusatio fuit apud eos auctores, quos Nepos sequutus est: *Concidit autem maxime vno crimine, quod, quum apud eum esset summum imperium populi, (σπαρτηλα) et Nicanorem Cassandri praefectum insidiari Piraeo a Dercyllo moneretur (v. Plut. p. 756. C.) idemque postulare, vt prouideret, ne commeatibus ciuitas priuaretur: huic, audiente populo, Phocion negauit esse periculum; seque eius rei obsidem fore pollicitus est. Neque ita multo post Nicanor Piraeo est potitus. Ad quem recuperandum (Plut. ad praeuertendum Nicanorem) quum populus armatus concurrisset, ille non modo neminem ad arma vocauit, sed ne armatis quidem praesse voluit. Eumne, qui in summo reip. discrimine, cum in magistratu sit, patriae non succurrit, aliorumque consilia ad remp. tuendam frustratur, a ciuibus suis proditionis argui mirabimur?*

Polyperchon in Phocidem progressus filium Alexandrum cum copiis praemisit versus Athenas, verbo contra Nicanorem populo Atheniensium suppetias venturus, et nouam democratiam obfirmaturus; re vero, vt urbem, si facultas daretur, occuparet. Irrupere in urbem exules et faex ciuitatis iterum remp. occupauit. Concio habita in condita et confusa, in qua Phocioni imperio abrogato alii creati duces; et capi potuisset ab Alexandro ciuitas, nisi is, parum callide, cum Nicanore colloquio habito, suspiciones de se fecisset.

Agnonides rhetor confestim adortus Phocionem, prodicionis eum eiusque factionem insimulauit: e qua Callimedon et Pericles trepidantes cesserunt vrbe; Phocion cum aliis amicis ad Polyperchontem concessit. Quid in hoc sequutus sit, aut quo consilio homini se in manus tradiderit, quem sibi infestum et esse debere et esse norat, haud facile assequare. Quod si enim ad Nicanorem confugere noluit, ne ciuibus suis tanto maiorem criminandi se facultatem daret: quocunque tamen alio praestabat exulatum ire *i*). Imprudentia itaque et consilii inopia factum id ne arguas, alia aliunde argumenta petenda sunt, quae tamen temporis

i) Ex amicis alii cum ipso in eosdem laqueos se induerant; alii, in quibus Demetrius Phalerens, fuga sibi consuluerunt: Plut. p. 757 A. 758 C. Nepos l. c. Apud hunc, Phocion iam capitis damnatus a populo et vrbe eiectus ad Polyperchontem proficiscitur: *quo vt venit — causam iussus est dicere — et iterum Athenas deductus est, vt ibi legibus de eo fieret iudicium.* Quam perturbatus hic est narrandi ordo!

poris iniuria inuidit. Nunc, quantum iudicari licet, lupo se credidit ouicula.

Alia narratio, eaque probabilior, etsi Phocionis probitati multo minus consulens, est apud Diodorum (lib. XVIII, 65). Cum Athenienses a Nicanore verba sibi dari nec Munychiam cum Piraeo sibi restitui viderent: Alexandrum, Polysperchontis filium, in Atticam copias ducentem eo cum consilio aduenire putarunt, vt, quod ipsi vellent, efficeret. At ille non populo, sed sibi in belli vsus, Munychiam et Piraeum occupare voluit. Phocion cum aliis, qui constitutam ab Antipatro ciuitatem tuebantur, legum poenas in noua democratia veritus, Alexandro occurrit, *et quid in rem sit docendo auctor illi est, vt praesidia sibi retineat nec reddat Atheniensibus, donec Cassander sit debellatus.* Quibus obsequutus Alexander cum Nicanore sermones facit. Quo animaduerso populus comitiis tumultuose habitis magistratus praesentes abrogat eosque partim capite partim exilio et facultatum publicatione plectit; inque his Phocionem. Hi ad Alexandrum confugiunt, eius ope incolumes se fore arbitrati: at ille eos ad patrem Polysperchontem remittit.

Interea populus, seu turba Atheniensium, Agnonide rhetore, qui Phocioni infestus erat, suadente, Arcestrato autem rogante, legationem misit ad Polysperchontem cum rege Aridaeo in Phocide statiuam habentem, ad accusandum Phocionem. Cupiditate occaecatos homines agnoscas et
in

in hoc, quod ciuem suum a rege damnari haud recusarunt; nisi forte accusatio eo facta, vt ad supplicium ille sibi dederetur. Hic, cum tumultu et clamore consilio habito, (de quo videndus Plutarchus p. 757. Diod. XVIII. 66. 67.) reiecta est causa ad populum Atheniensium. Adductis in urbem reis custodia septis a Clito Macedone, cum litteris a rege missis, quibus prodicionis illi crimine conuicti arguebantur, comitia habita, ex nouae quidem ciuitatis lege et ratione admissis promiscue omnibus qui pro ciuibus se gererent. Erat autem prodicionis crimen inter ea, de quibus populi cognitio erat Athenis; itaque non apud iudices, sed coram populo res est disceptata: in quo cum maior nunc numerus esset eorum, qui Phocionis consilio se ciuitate eictos esse clamabant, dubitari iam tum non poterat, vtrius partis suffragia essent numero victura. Et iudicium quidem aut supplicium ipsum e Plutarcho adscribere nolumus: apud quem nonnulla legi possunt, quae plebis exasperatae furores satis arguunt *k*). Ceterum ex his manifestum fit, temporum iniuria multo magis quam hominum Phocionem in capitis periculum fuisse adductum. Multi fuere regum amici et administri in rep. gerenda, qui multo leuioribus criminibus supplicio et tormentis sunt addicti. Communis ea generis humani calamitas est, vt, quoties seu

diffidia

k) Adde Nepot. 4. Alia apud Diodor. XVIII. 66. 67. Accusationis libellus hic erat: quod post bellum Lamiacum ab his reis effectum esset, vt et patria seruitute esset oppressa et popularis administratio legesque solutae.

iffidia ciuium in rep. seu populorum inter se discordiae existunt, vtraque pars habeat, quo de alterius iniuria conqueratur, et vnde suae causae praesidia, nec commentitia aut vana, petat. Vtra pars vicerit, eius causa superior facta est, non melior vel honestior ac iustior; at integritas et consiliorum prudentia multis in vtraque factione communis esse potest. Phocion aduersus leges commiserat, vniuersam salutem reip. ex sua opinione, non ex reip. lege et decreto, consuleret, et damnationi suae eo. ipso causam idoneam et iustam praestruerat.

Atque haec quidem disputata funto de causa Plutarcho obscurata potius quam in luce collata; digna tamen quae, quod posteritas iure suo agit, in vtramque partem dispecta et agitata esset. *) Vos autem, Ciues, causa cognita animis illud saltem tenete ac reputate, quanto prouidentiae diuinae beneficio nostra vita in ea tempora inciderit, in

*) Nec accusare Phocionem nec defendere constitueram, cum ista scriberem; tantum id agebam, vt viderem, quatenam rerum momenta in eius causa inessent, et quomodo illa e legibus Atticis esset acta ac indicata. Nullum animi iudicium praeconceptum aut studio vel ira inflexum attuleram; apposueram tantum ea, quae secundum scriptorum fidem et auctoritatem, et rerum, hominum temporumque rationes, probabiliter disputari posse mihi visa erant: ita enim critices in rebus historicis dispiciendis praecepta ferre audieram. Itaque absque omni cupiditate ac studio, nisi veri videndi, ad haec accesseram. Cum tamen facile feram, vt alia aliis probabiliora videantur: liberum per me esto vnicuique de his statuendi arbitrium, si quidem causas ac rationes probabilitatis potiores se habere putauerit: quibus et ipse concedendum esse existimabo, si potiores eas esse intellexero.

in quibus vt nec magnae virtuti, ita nec magnae calamitati locus fit; ad priuatae fere vitae vt virtutem ita felicitatem nostra ingenia, mores, disciplinam publicam priuatamque, iura publica priuataque, res diuinas et humanas, esse attemperatas videtis. Ad hanc itaque virtutem, ad hanc felicitatem enitimini; via quidem haud ardua per literarum studia praescripta iis, qui seu loco, quo nati sunt, seu ingenio, seu honestate et industria, tanquam viaticis instructi, eam ingrediuntur,

P. P. Kal. Januariis cIoIoCCLXXXVII.

XXI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R

IO. NIC. MÖCRERT D.

CVM SENATV

CIVIVM SVORVM

QVI

IN CERTAMINE LITTERARIO

IN A. D. IV JVNII

REGIS NOSTRI AVGVSTISSIMI
N A T A L E M

CONSTITVTA EIVS MVNIFICENTIA

P R A E M I A

ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO ABSTVLERVNT

N O M I N A

SIMVLQVE

COMMENTATIONVM

QVAE

AD CERTAMEN IN A. D. JVNII IV. ANNI FVTVRI LXXXVIII. HABENDVM

ADMITTI VOLENT

A R G V M E N T A

AB ACADEMIAE NOSTRAE ORDINIBVS

P R O P O S I T A

PROMVLGAT

M. JVNIO CLS IS CCLXXXVII.

Si inter perfectos homines viveremus, locum forte haberet illud a Stoicis petitum, quo virtus sibi ipsa sola et vnica merces esse dicitur: quicquid

quicquid enim recte, quicquid praeclare seu consultum seu susceptum ac gestum est, ex conscientia recte facti voluptate animum perfundit. Cum tamen sensus ille veri, recti et pulchri, non nisi animi habitu, ad quem te composueris, proficiatur: ad intelligendum in promptu est, antequam ille habitus indutus animo fuerit, voluptatem illius eiusque sensum haud magnum esse posse; vel tamen ad virtutem multo cum labore enitendum esse, ac deorandas tolerandasque molestias omnis generis, ab omnium saeculorum sapientissimis viris est decantatum, cum arduam esse viam ad virtutis arcem dicerent; multa esse ferenda ac facienda esse sudandum et algendum; esse sustinendum abstinendum. In hac rerum conditione paruerunt ingenia, aut naturae beneficio tam felicitate aut praeclara institutione tam bene nutrita, cursu concitato nec intermisso ad arduam illam sapientiae, hoc est, Veri ac Recti arcem contendere et enitantur. Ut ideo naturae humanae imbecillitati succurratur, quae non excogitata ac tentata sunt! Hortatu ac monitu ingenia iuuenilia extendenda esse, recte iudicatum est. Alii verberibus ac flagellis, poenis ac poenarum minis, ut arduam viam emetirentur, iuuenes impellendos esse censerunt; non aliter ac si seruos aut iumenta ad opus faciendum instigarent, at non ingenia et animas frangerent et voluntates flecterent. Alii satis fecerunt suis partibus putarunt, si praeceptis viae incunabula tradendis pulmones et latera ruperant; alii deueculis et amoena loca prouidere, quibus ex prospectu ostensis inuitati animi aspera et confragosa

loca perumperent. Inter haec medium tenere vi-
 deri debent ii, qui potentissimum ad subeundas
 exantlandasque doctrinae virtutisque parandae ae-
 rumnas incitamentum esse putarunt praemia hono-
 ris et laudis proposita. Cum enim sine labore ac
 molestia nulla nec corporis nec animi perficiendi
 ratio excogitari possit, adeoque ad vires ampli-
 candas seu intendendas, quicquid auxilii polliceri
 possumus, referendum sit: cum ipsa rerum et ani-
 morum natura nihil magis consentaneum esse vi-
 detur, quam vt boni alicuius fructu ex proximo,
 antequam ipsam arcem expugnaueris, proposito
 incendatur studium, quo altius enitaris. Multo
 autem magis hoc incitamento indigere videri debe-
 mus hac vita, hoc saeculo, hac aetatis parte, qua
 luxurie tanquam peste omnia afflante emollita in-
 genia laborem ac molestiam refugiunt. Quo ma-
 gis celebranda est munificentia Regis nostri Augu-
 stissimi, qui antequam ista mollitie et luxuria
 contagio nostrorum Ciuium ingenia corrumperet,
 intactos adhuc animos praemiis propositis firmare,
 ad feliciorum et intentiorum cursum incendere et
 ad tanto maiora audenda inflammare voluit; Et si
 consilium ea in re propositum esse debuit haud
 vnum: nam et reip. multum interest, vt eorum,
 qui in studiis litterarum excellent, vbi tempora
 postulent, notitia habeatur facilis et expedita; ita
 enim qui ad genus quodque rerum ac curarum
 maxime idonei sint, non diu quaerendi sunt, nec
 iudicium de iis est praecipitandum. Ad vos autem,
 Commilitones, quid tandem vestris ipsorum votis
 expetendum videri potuit maius, quam quod, cum

est, qui oblato specimine rem, cui experiundae multorum vires haud impares fore videbantur, tentauerit. Verum, vt vix concursus plurium desideraretur, vnus ille effecit, tali exhibito specimine, quale exspectari a paucis poterat. Quod igitur auctor libelli inscripti verbis Hilarii:

Optimum esse lectorem, qui dictorum intelligentiam exspectet ex dictis potius, quam imponat, et retulerit magis quam attulerit, neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem praesumerit intelligendum —

omnibus iis satisfecit, quae non postulari tantum sed sperari etiam in isto iuuenilium virium conflictu poterant; quod quae idem in tractanda quaestione proposita tantum eruditionis quantum in instruenda acuminis; quod in colligendis, quae ad illustrandam quaestionem pertinebant, tantum ingenii, quantum in omittendis, quae omitti sine damno poterant, maturi iudicii; quodque in re historica tantum dilectus seueri in lectione, quantum virilis abstinentiae in fugienda ostentatione multae lectionis adhibuit ostenditque: eas omnes ob causas Ordo Theologorum optime merenti praemium extra pugnam lubens decreuit atque adiudicauit.,, *Schedula aperta nomen lectum est:*

JOANNES GEORGIUS ARNOLDVS OELRICHS,
Hannoveranus.

Ab *Ordine Iureconsultorum* proposita erat quaestio:

„Emigrationem ciuium prohibere vel circumscribere, an, et quatenus, fas sit?„

„Sex redditae erant commentationes, his praescriptis dictis insignitae:

I. Haec

- I. *Haec sunt fundamenta firmissima nostrae libertatis, sui quemque iuris et retinendi et dimittendi esse dominum. Cic.*
- II. *Fas mihi non habiles, et fas tibi, linquere Colchos.*
- III. *Salus populi suprema lex esto.*
- IV. *Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem.*
- V. *Nec timide nec temere.*
- VI. *Fas mihi non habiles, fas et tibi, linquere Colchos.*

„Egerunt omnes id, vt quaestionem maxime ex principiis iuris publici vniuersalis enuclearent: et pleraeque omnes libertati ciuium iustum statuerunt pretium, quarta restrictam ex regula facultatem emigrandi exponit. Agnouit Ordo vim ingenii et industriae, quam singulae commentationes prodiderant. Inter eas tamen argumentorum apparatu, quo haec quaestio, habito ciuium et incolarum discrimine, tractata est, et ipso ordine scribendi, et oratione, primum locum mereri visa est illa, cui inscripta sunt verba:

Haec sunt fundamenta firmissima nostrae libertatis, sui quemque iuris et retinendi et dimittendi esse dominum.

cui Ordo et praemium regium decreuit.

Locum alterum a priore assignandum esse censuit utrique commentationi, quae eodem symbolo Nr. II. et VI. insignita est,

Fas mihi non habiles, et fas tibi linquere Colchos.

quarum prior ipsa rerum expositione, posterior orationis cultu se commendat., Victoris Commentationis auctor pronuntiatus est

FRIDERICVS HIRSCH, Goslariensis.

Qui autem secundo ac tertio loco laudem reportarunt, sunt

JO. DETLEF DE HAMMERSTEIN, Hannoveranus;
et JO. FRID. GVILL. SCHLEGEL, Havniensis.

Ab Ordine Medicorum:

„An, vti ossium in casu fracturae complicatae, cariei etc. ita etiam partium mollium in casu vulneris, perditam substantiam natura humana restituit? An itaque vulnera noua carne replet? Si affirmatur, quaerimus: an caro illa alia ex membranis, alia ex ossibus, alia ex musculis, alia ex tendinibus nascatur? An itaque naturam partis habeat ex qua nascitur? An vero eadem sit, ex quacunque parte demum nata? An omnes vel quasdam tantum partes restituat natura? An in omnibus vel quibusdam tantum casibus? Qua ratione ars regenerationem hanc coercere, iuuare, moderari possit? — Si negatur, vulnera noua carne repleri, quaeritur, quonam modo claudantur vulnera variarum partium, e. c. ossium, cerebri etc.,

„Commisssa sunt certamine hoc *medicae scientiae* alumnorum scripta tria: *primum* signatum verbis:

Naturam sequi, artique insperare vires.

alterum: Non velle videri verus, sed esse.

tertium: ἡ δὲ κείρα σφαλᾶρη.

Quorum *primum* illud ordine luculentò et perspicuitate se commendat, tum lectione eorum, quae ab aliis in hoc genere scripta sunt, cum iudicio mentis subactò instituta; quo factum est, vt multa ab aliis obseruata bene perspexerit auctor et in suam rem conuerterit; interea et ipse experi-
menta

menta multa instituit accurate eaque explorata ac diligenter perscripsit. *Alterum* tamen inscriptum: *non velle videri* — plura experimenta idonea, magna cum varietate, diligentia ac cautione facta, affert, quae sagacitatem ingenii et acumen iudiciumque ac subtilitatem in obseruando et experiundo, ac videndo, quid inde colligi et elici possit, produnt eximiam; vt tamen nec lectione vacet scriptum quam res et consilium postulabat. *Tertium* ab ingenio profectum est haud mediocri, quod, aliorum ductus impatiens, sibi ipsum viam munire mallet; sunt in eo nonnulla recte obseruata, et, quae ex obseruatis sequantur, acute animaduersa; etiam ea, quae auctor lectione cognita habuit, acri cum iudicio sunt explorata et ad res subtiliter translata: desideratur tamen omnino cura et circumspectio in experiundo, tum diligentia seuerior siue in descriptione, dilectu, copia ac varietate experimentorum quae ipse instituit; siue in colligendis ac dispiciendis rebus ac factis, quae in aliorum scriptis occurrunt, ad rem, de qua quaerebatur, idoneis et cognitu necessariis, si id agebatur, vt quod verum esset, perspiceretur.

Quae cum ita sint, Ordo medicus principem locum cum praemio assignauit Commentationi Nro. II. inscriptae verbis: *non velle videri verus, sed esse; accessisse* autem proximo loco ad illam iudicat scriptum Nro. I. *naturam sequi artique impendere vires.*„

Victoris nomen publice renunciatum est:

ОТТО НУНН Curonus.

Eius autem, qui secundo loco palmam est adeptus, nomen est: **ANDREAS JO. GEORG. MURRAY**, Gotingensis.

Ad quaestionem a *Philosophorum Ordine* propositam nunc accedimus:

„Orbis terrarum faciem, qualis depingitur ab *Homero*, declarare: hoc est, ex utroque poetae principis opere, tam *Iliade*, quam *Odyssaea*, quicquid iis geographici argumenti continetur, diligenter ac plene colligere, ita, ut, *Homero* duce, per tres orbis partes eatur, et, quae de singulis regionibus, earumque populis, montibus, fluviis, maribus lacubusque, urbibus, oppidis cet. ab *Homero* commemorata sunt, Geographorum more in unum congerantur. Obscurioribus poetae locis quum saepe lucem affundere possit *Strabo*, perpetuus Geographiae Homericae interpres; bene recteque agent de praemio certaturi, si *Strabone*, quotiescunque ipsa res postulatura sit, ad *Homerum* explicandum utantur. Ita existet, ut speramus, aliqua *Homeri Geographia*, qua hucusque aegre caruerunt tam Historici quam alii litterarum antiquiorum interpretes.„

Erat quidem quaestio ita comparata, ut profectus studiorum nonnullos, doctrinaeque apparatus, cum assiduitate inuestigandi ea, quae ad consilium facerent, haud vulgari, postularet. Contigit tamen, quod vix sperare ausi eramus, ut prodirent in arenam quinque athletae animis viribusque omnes insignes, ita ut nullus ex iis esset, qui non praemio

praemio dignus videri posset, si solus certasset; adeoque laus quidem et commendatio ingenii, doctrinae et industriae, omnibus ac singulis communi iudicio deberi visa est; erat tamen certamen comparatione inter eos facta diiudicandum, et videndum, qui et qua in re alii aliis excelleret.

Scripta ab iis exhibita his lemmatibus insignita erant:

- I. *Nec tam turpe fuit vinci, quam contendisse decorum.*
- II. *Olim meminisse iuuabit.*
- III. *In rebus tam antiquis si, quae similia veri sint, pro veris accipiantur, satis habeam.* Liv.
- IV. *ἡμεῖς δὲ πλεος ἐσθλὸν ἀκούομεν οὐδὲ τι ἴδμεν.*
- V. *Ἐνθά καὶ ἐμὸς φίλος υἱὸς κρατερός καὶ ἀμύμων.*

„Quae ad *geographiam Homericam* constituendam postulabantur, spectabant primo ad *enumerationem iustam cui nihil deesset*, tum vero ad *dispositionem ac descriptionem more geographorum factam*. Enumeratione cumulate et accurate facta probandi fuere omnes; etsi in Nro. V. plura se offerrent partim ex Homero partim ex aliis scriptoribus bene animaduersa et ad illustrationem idonea. Maius occurrebatur discrimen in altero illo, quo iudicii inclinari debuit trutina: *Geographico more* recensium et descriptionem instituerunt tantum duo, Nro. I. et V. vt ab Occidente initio factio terrarum orbem permearent; reliqui tres ordinem Homericum sequuti sunt, a Catalogo enim nauium factio principio, reliquas terras ita subiiciunt, vt, si ex geographica subtilitate rem aestimare velis, certum et ad iustas rationes institutum ordinem, quem sequantur, non habeant; etsi per se opera illa haud improbanda sit, qua a notioribus proceditur ad terras minus

notas, et in Homero illustrando reprehensionem habere nequit, si Homerum auctorem cum maxime sequaris. Habet tamen etiam ex his vnusquisque praecipui aliquid: No. II. anemologiam praemittit; idem, quo sensu πόλις et νῆσος in Homero accipienda sint, monere haud oblitus est, adiecitque indicem geographicum; promisit quoque mappas tres geographicas, quae maris mediterranei insulas et littorales plagas, Asiam minorem ac Graeciam, ad Homeri ductum oculis subicerent: quas vt ille perficiat et euulget, auctores ipsi sumus ac suafores. De Oceano egere No. III. et IV. quorum prior ille etiam conspectum orbis terrarum ex Homero praefixit, a Catalogo nauium per errores Vlyssis et Menelai enumerationem locorum commode deduxit; an extra Columnas Herculis Oceanus Homero innotuerit, idem bene quaesuit, item de Bosporo Cimmerio. No. I. ordinem geographicum amplexus, Peloponnesum diserte satis descripsit, mappa quoque geographica adiecta; omnino diligentiae laudem abstulit, pleraque tamen iudicio aliorum magis quam suo constituit. No. IV. etsi ordinem geographicum seuuorem haud est sequutus, cum iudicio tamen et dilectu ea, quae collegerat, disposuit; Catalogi nauium partes esse quinas vnus perspexit; mappam geographicam ex d'Anvilliana adornatam adiecit. No. V. ordine geographico seruato, et enumeratione satis locupletata adiecta, litterarum quoque graecarum copias, comparatione cum ceteris facta, maiores et accuratiores iudicibus approbavit; praestare quoque visus est sermonis latini puritate et proprie-

proprietate scribendique cura. Mythica tamen appofuit, de quibus nunc non quaerebatur; locorum etiam graecorum et verfuum laudatorum copiam nimis cumulata: plerumque fatis erat fententiam ac fummam rerum exponere, fi in verbis nihil effet, quod probandi vim haberet.

Quibus ita constitutis, Ordinis philofophici iudicio *primas* tenere vifa est commentatio *quinto* loco commemorata:

ανθα και εμος φιλος υιος κραταρος και αμυμων.

et ei assignatum praemium regium: pronuntiatumque est auctoris nomen

CAR. TRAU GOTT GOTTLÖB SCHOENEMANN
Islebiensis, Seminarii philologici Sodalis.

Accessisse autem *proximo* loco ad praemium, laude autem par esse, vifa est scriptio quarta:

ημεις δε κλος οιον ακουομαν ουδε τι ισμεν:

cuius auctor professus est nomen AVGVSTVS WILHELMVS SCHLEGEL, Hannoueranus, Seminarii philologici Sodalis.

Tertia palma assignata Commentationi *primae* verbis inscriptae: *Nec tam turpe fuit vinci quam contendisse decorum*, auctore HERMANNO SCHLICHTHORST Bremensi. Cum *elogio* et commendatione diligentiae et litterarum commemoratae fuere reliquae duae II. et III. Ita Virgilianis versibus vti licebit: *Accipite haec animis laetasque aduertite mentes: Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit!.,*

Praeconio nostro pronuntiata audistis, Commilitones, nomina eorum, qui ingenio, doctrina et studio suo meruere, vt praemio regio tam honorifico

norifico ornarentur publice; aliud tamen praemium nec minus insigne et inuidendum reportarunt, laudem publice in illustri confesso Serenissimorum Principum Regiorum M. Britanniae, Celsissimorum Principum et Comitum, inter tot ac tantos arbitros ac testes virtutis. **Macti vero virtute**, Iuvenes praestantissimi, macti, inquam, virtute estote, et, huius illustris et ad totam vestram vitam memorabilis diei memores, ingenii animique vires intendite, ne parto hodierno decore vnquam excidatis, ne vos hoc praemio indignos vlla vnquam dies arguat; contra annitendum vobis esse putate omni studio et opera, vt, cuni semel ceteris eminerere visi et publice iudicati sitis, ita per reliqua studiorum academicorum spatia, per totum vitae, munerum et officiorum, decursum, qui vos aliquando excepturus est, eminerere inter alios et virtute, scientia, peritia, industria, ingenioque ad omnia habili excellere videamini; vt animis vestris infixum semper habeatur notum illud: *Αἷν ἀριστεῦειν καὶ ὑπεροχὸν ἐμμεναὶ ἀλλῶν*. Verbo, operam date, vt ne vnquam arbitros ac iudices vestros, eosdem praecceptores et amicos, iudicii de vobis sui poeniteat.

Supereft, vt quaestiones in annum futurum LXXXVIII. proponendae nunc publice recitentur. Constituta est ab ORDINE THEOLOGORVM quaestio haec:

„*Quae voce luxus vulgari loquendi modo comprehendunt solent, Antiquam enim vocabuli huius, aequae ac luxuriae, vim morum dissolutionem et intemperantiam*

perantiam cupiditatum, luxatarum quasi ac solutarum, denotare constat) *num licita sint e legibus diuinis, praesertim in libris sacris promulgatis an illicita?*

„In tractando hoc argumento summa praesertim sollertia definiendum est, *quid sit luxus?* ne in vanam super verbis altercationem exeat disputatio. His itaque limitibus circumscribi debet tractatio, vt inquiratur in haec: num lautitia, deliciarum ac magnificentiae vsus omnisque sumtuum profusio, curiositas et elegancia, omnino sit reprehendenda ac deuitanda, an certo respectu? et quonam?

Deinde luxuriae historiam sedulo dispicere oportebit iudicem, vt habeat, quonam eius honestas vel turpitudine determinari possit. Indagandi igitur sunt luxus effectus spontanei ac fortuiti; quaenam inde necessario existant commoda vel damna? referatne celebris illa genealogia a Platone ingeniose excogitata, pulchreque prolata, luxus comites perpetuos et indissolubiles: ita vt ἡ πολυτελεια semper gignat ac necessario τον τυφον και την τρυφην; atque ab his nunquam non procreentur ὑβρις και παρανομια και αναισχυντια?

Sedulo praeterea distinguenda est profusa splendidaque sumtuositas, respectu ad singulos homines atque ad integras respublicas habito.

Quibus rite peractis, tandem argumenta sententiae ferendae a tribus hisce fontibus, nempe naturae conformatione a summo numine facta, luxus effectibus, atque ex legibus dei scriptis hauriri debent. „

Ab

Ab ORDINE IVRECONSULTORVM:

„*Ex moribus Germanorum, Iure Communi, Legibusque Imperii exponere, Vtrum ciui S. R. I. in exteras oras, vel ciui certe territorii Germaniae in aliud territorium, emigrare fas sit, et an et quatenus facultas emigrandi ratione personarum aut bonorum circumscripta sit?*

Quaestio ORDINIS MEDICI:

„*Quum tantopere intersit medicorum, nosse calculi principia, eaque sine dubio non raro a depravata urinae mixtione pendeant, optat Ordo medicus, ut ex iusta urinae sanae, propriis experimentis suffulta analysi, quantum licet, determinetur, quaenam urinae vitia, hanc eius partium mixtionem spectantia, sabulo renum calculoque originem praebeant, et quaenam exinde consecutaria, tum in praecauendo, tum in sanando hoc malo proficua, fluant.*

Ordini philosophico singulari aliquo munificentiae Regiae exemplo contigit, vt in annum futurum bina praemia distribuenda adeoque binas quaestiones proponere possit. Grati itaque et nos beneficium hoc Regium agnoscimus et vos agnoscetis, Commilitones, quandoquidem nunc laudi reportandae et praemio consequendo duplex facultas et opportunitas vobis, qui in litteras exquisitiores, historici imprimis geographici et antiquarii generis, incumbitis, proposita: nec conueniens, quae huiusmodi aetatem incitaret, alias caussa satis iusta haeretur, litteris eruditioribus et plus ingenii acuminis et studii sibi postulatis, nulla constituta esse praemia satis digna.

Ab ORDINE IVRECONSVLTORVM:

„*Ex moribus Germanorum, Iure Communi, Legibusque Imperii exponere, Vtrum cuius S. R. I. in extra oras, vel cuius certe territorii Germaniae in aliud territorium, emigrare fas sit, et an et quatenus facultas emigrandi ratione personarum aut bonorum circumscripta sit?*

Quaestio ORDINIS MEDICI:

„*Quum tantopere intersit medicorum, nosse calculi principia, eaque sine dubio non raro a depravata urinae mixtione pendeant, optat Ordo medicus, ut ex iusta urinae sanae, propriis experimentis suffulta analysi, quantum licet, determinetur, quaenam urinae vitia, hanc eius partium mixtionem spectantia, sabulo renum calculoque originem praebent, et quaenam exinde conseruaria, tum in praecauendo, tum in sanando hoc malo proficua, fluant.*

Ordini philosophico singulari aliquo munificentiae Regiae exemplo contigit, vt in annum futurum bina praemia distribuenda adeoque binas quaestiones proponere possit. Grati itaque et nos beneficium hoc Regium agnoscimus et vos agnoscetis, Commilitones, quandoquidem nunc laudi reportandae et praemio consequendo duplex facultas et opportunitas vobis, qui in litteras exquisitiores, historici imprimis geographici et antiquarii generis, incumbebat proposita: nec erit conquerendum, quae huiusmodi aetatem incusandi alias caussa satis iusta haecetur, litteris eruditioribus, et plus ingenii acuminis et studii sibi postulantibus, nulla constitutata esse praemia satis digna.

Propo-

Proposita igitur est studiis vestris, Commilitones, *quaestio alia ordinaria, alia extraordinaria.*

ORDINIS PHILOSOPHICI

quaestiones in Iun. IV. c. l. c. c. c. l. x. x. x. v. i. i. i. propositae.

Ordinaria quaestio est:

Geographia Africae Herodotea, h. e. notitia Africae geographica ex Herodoto constituta; ita ut populi ac regiones ab eo commemoratae probabiliter geographico more finiantur ac describantur; adiunctis ex aliis scriptoribus non nisi iis, quae ad illustrationem facere possunt; Aegypti summam tantum ratione habita.

Ad lectionem et interpretationem Herodoti summam operae redire videtis, exactis ad geographicas rationes et geographico more constitutis iis, quae libris IV. et II. et nonnullis aliis in locis tradita sunt. Comparatio institui poterit cum Diodoro Siculo et Sallustio. Ex recentioribus peti forte nonnulla ad illustrationem poterunt, ut ex Bocharto et d' Herbelotio; ex Leone Africano et qui eum sequitur Marmol, Dapper etc. Ludolf; tum ex Shaw, Höst, de Chenier etc.

Quaestio extraordinaria

in Iun. IV. c. l. c. c. c. l. x. x. x. v. i. i. i.

Fabulosam Argonautarum Geographiam ex veterum, tam integris, quae supersunt, monumentis, quam deperditorum fragminibus, eruere: diversas, ex diversorum mente, itineris vias prosequi: regiones denique et urbes, quas in expeditione accessisse dicuntur Argonautae, accurate determinare, et ad hodiernam istius tractus faciem reuocare.

In

In promptu sunt copiae, quibus ad pertractandum argumentum per se non admodum copiosum uti licebit. Praeter Apollonium Rhodium, Orphica et Valerium Flaccum, petetis reliquarum rerum notitias ex Apollonii Scholiis, Apollodoro et Nodis in eum scriptis, et ex iis, quae cum in his tum in Groddeckii Commentatione super Argonauticis Apollonii laudantur.

Indictum est certamen in diem IV. Janii anni proximi LXXXVIII. praemia sunt quina, singula XXV aureorum ducatorum pondo, eo, quem audiistis, modo adiudicanda; scriptiones quae ad commissionem admitti volent, *ante Kalendas Aprilis* eius anni ut redditae sint, curabitis. Leges certaminis etsi neminem vestrum latere possunt, ex edicto tamen anni LXXXV repetemus has: „Licebit in certamen prodire omnibus in litterarum studio prouectioribus, seu indigenae illi sint seu exteri, nec fraudi erit, si qui ante illum diem, quae praemia victoribus assignabuntur, studiorum curriculo absoluto, Gottinga discesserint; modo ipsi ante discessum scripta sua reddiderint, et in scheda obsignata seu locum, in quem se contulerunt, adscripserint, seu amicum negotii sui gestorem, e quo illud comperiri possit, reliquerint. Oratione utentur Latina, eaque ut sit pura, tersa perspicua, curabunt. Ne auctores commentatorum, quae Prorectori, Decano, aliusue Professore reddentur, vilo indicio se prodant, diligenter cauebitur.„

His

His peractis ad diei sollennia reditum est, in-
que Regis Indulgentissimi natali sollennia vota ac
preces ad Deum O. M. factae, vt huius ipsius
beneficii munificentissimum auctorem omnibus iis
bonis beet, quorum fructus vitam reddere potest
iucundissimam. Eiusdem curae ac tutelae mandata
sunt Regiae indulgentiae ac beneuolentiae in hanc
Academiam pignora, florentissimi tres Iuuentutis
Principes, Augustissimi Parentis Proles faustissima.

Quae omnia vt ex voto Regis Indulgentissimi,
et ad Academiae nostrae felicitatem et prosperitatem
eueniant, precabimini nobiscum omnes ac singuli.
P. P. in Georgia Augusta m. Junio c1010cclxxxvii.

D
L
O

XXII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 IO. NIC. MOECKERT D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM

IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 AVG. GOTTL. RICHTER D.
 CIVIBVS SVIS

COMMENDAT
 INDICTIS SOLLENNIBVS

IN A. D. II. JVL. CLIOCCCLXXXVII.

Rerum Chersonesi Tauricas memoria breuiter exposita.

Magistratus academici vice semestri ab Ordine
 Ictorum nunc ad Ordinem medicum prope-
 rante, designatus est nouus Prorektor Vir Experien-
 tissimus, Collega coniunctissimus,

AVG. GOTTL. RICHTER D.

Sollennia itaque in crastinum diem indicimus,
 Ciues, quibus ille magistratus insignibus ornatus
 prodibit

prohibet nouique muneris auspicia faciet, quae vt fausta et secunda sint, et ipsi ex animo precamur, et Vos, Principes Serenissimi, Comites Illustrissimi, omnesque quotquot sacris Musarum litatis et Georgiae Augustae tanquam commune templum frequentatis, vt nostris votis faueatis, ita rogamus, vt inter pietatis non minus in almam nostram matrem, Georgiam Augustam, quam inter beneuolentiae et amoris pignora habituri simus hoc, quod vel humanitas uestra et facilitas nostris precibus esset impertitura.

Hoc erat primum, Ciues, quod, cum hanc tabulam publice proponendam meditaremur, nobis agendum esse intelligebamus; alterum, vt aliqua de re ad communes litteras ac studia spectante praefaremur, eoque ipso testatum faceremus, agi haec, in quibus versamur, munia academica inter homines litteratos, liberaliter institutos, qui variarum litterarum notitiis ingenia ornata, nec vni arti ac scientiae, opificum more, ita intentos animos habeant, vt fastidio sibi placeant reliquarum litterarum, quae humanitatem mentibus instillant, sensum recti ac pulchri ex rerum veritate, non ex opinione vulgi, iis induunt. Non igitur rem aut vanam et inanem, aut a communibus studiis alienam, acturi putabimur, Ciues, si apud vos, etsi in tanta litterarum, quibus vacatis, diuersitate ac varietate, re ex historiarum penetralibus prolata, *de Chersonesi Tauricae antiquitate fortunaeque vicissitudinibus* nonnulla exponamus; cum aures nostras superioribus annis saepius pepulerit Chersonesi Tauricae

cae commemoratio, hoc ipso vero anno variis sermonibus iactata profectio Augustae Ruffiarum, deductioque Imperatoris Iosephi in eandem peninsulam; et haud dubie inter mirandas rerum vicissitudines referendum sit hoc, quod ante paucos annos vix animo fingere licuisset, fore vt Augustus et Augusta e diuersis sedibus, amicitiae fanciendae caussa, confluente ex omni Europa cum legatorum tum aliorum hominum turba, eo cum splendore ac fastu, quem vix olim Asia vidit, congregiantur in littore Ponti Euxini, inter barbaros, quorum maiores a multis inde saeculis vtriusque imperii prouincias ac terras aut graui dominationis iugo opprefferant aut incurfationibus infestauerant, Ruffiam vero continuè rapinis quo minus vexarent a non multis inde annis coerciti fuerant. Quid vero? si mentis cogitatione ad antiquiora redimus! si congressum hunc factum reputemus iis in locis, in quibus aliquando magnus ille Mithridates, a Romanis victus, noua in eos arma parabat hoc consilio, vt circumducto per easdem terras, quae nunc Ruffiae et Austriae parent, exercitu Romanos in Italia aggrederetur! si meminerimus, haec esse loca, in quibus ante bis mille annos Cimberii et Scythae armis infestis pugnabant, Tauri aduenas maestabant! quae porro, cum aliquot saeculis post Graecorum colonorum studiis et artibus egregio vitae cultu effloruissent, ita vt inter feliciores terras Chersonesus Taurica referretur, primo bella continua, tum barbarorum ex Asiae solitudine in Europam effundentia se agmina, iterum adeo efferarunt, vt omni pristino cultu exciderent! Nunc autem quantum illud omni
Europae

Europae et Asiae spectaculum propositum esse putabimus, in ipsa illa Chersoneso, congressos esse Imperatorem et Imperatricem, par mortalium potentia non modo omnes anteeuntium, verum etiam, id quod multo maius est in ea fortuna, prudentia, sagacitate magnoque animo, inter omnes alios mortales eminentium. Quae et quanta haec rerum fortunaeque vicissitudo, digna utique cui contemplandae immorentur animi non omnino ad humiles curas depressi!

His igitur cogitationibus ut, comparatione diuersarum aetatum facta, tanto melius vacare possimus, agite, summatim expositas videamus *res Chersonesi Tauricae rerumque vicissitudines* a prima inde hominum memoria. Nec vero veremini, ne ad Gomeritas et Cimbros vos deducamus; parum placet nunc morari in his, quae ad nominum similitudines ac probabilitates redeunt; etsi eae in hoc rerum genere non nimis seuerè proscribendae sunt, nisi omnem vltimae antiquitatis memoriam interceptam et abolitam esse volumus; enimvero persequemur tantum ea, de quibus historiarum fide explorata tradere licet. Geographiam insulae accuratiorem a nouis colonis Russis expectamus, secundum illa, quae post alios, inprimis *Thunmanum*, nouissime *Klemano*, *Tott*, *de Peyssonel a*), debemus; ex eadem Strabonis (lib. VII. p. 473 sqq.) praeclaras notitias illustratas habebimus. Nec defuere qui Chersonesi huius res ac fortunas colligerent ac concinnarent: antiquiora quidem in loco historiae

Bb 3

catho-

a) *Traité sur le Commerce de la Mer noire 1787.*

catholicae de Cimneriis, de Bosporano regno, de bello Mithridatico, seriora imprimis a *Desguignas*, exposita sunt; tum a doctiss. viro de *Peyssonel* b). Nuper quoque a *Ge. Aug. de Breitenbauch* industrie conquisita sunt ex omni aevo ea quae ad *Tauriam* et *Caucasium* spectarent: ad haec enim nomina ab *Augusta* Russiarum reuocatae nunc sunt terrae, antea *Crim* et *Cuban* appellatae.

Antiquiorem omnem cum septentrionis omnino, tum Chersonesi Tauricae, memoriam esse fabulosam, non mirabimur, si Graecis, a quibus illa expectanda erat, Pontum Euxinum penitus ignotum fuisse teneamus, donec Iones illud mare nauibus frequentarunt (Strab. VII, p. 458. A.) Itaque Homerus non nisi obscuram aliquam septentrionis notitiam prodidit, primo, dum Ἰππημόλους, Ἀβίους, Γαλακτοφάγους, commemorat, (vt adeo ipsum Scytharum nomen illa aetate inauditum fuisse credas) tum, quando Cimnerios memorauit, mythice tamen; nam ea, quae de populis septentrionales plagas, aere plerumque pluuiio aut niue obscuratas, incolentibus, vulgo narrata acceperat, ad ea Italiae loca transtulit, in quibus aditum ad loca infera constituerat. Fabulose narrata alia sunt in iis, quae de tentata primum in Pontum Euxinum nauigatione et de Argonautarum in Colchos profectioe, primum fama, mox carmine, vulgata fuere. Inter hos, qui Argonautica

b) In *Obss. historiques et géographiques sur les peuples barbares qui ont habité les bords du Danube et du Pont Euxin* 1765.

tica exposuere, fuisse etiam qui ad Tauricam appulisse Argonautas narrarent, e Diodoro (IV, 45.) discimus, quem sua e Dionysio Milesio hausisse probabile fit c). Cum poetae ad narrationem a multis tractatam ornamenta noua circumspicerent: poterat expectari, vt non modo Asiae oram legere Argonautas, verum etiam septentrionale Ponti Euxini littus eos adire iuberent. Cum tamen ignorarentur loca ista; cumque omnino, qualis orbis terrarum habitus aut species in extremis septentrionis et occidentis esset, obscurum esset: miscuerunt multa et finxerunt homines inepte d). Ducentis fere post Homerum annis maior si non istorum locorum, hominum saltem notitia ad Iones peruenit, *Cimmeriorum* vtique, quorum incurfatione vexata est Asia haud semel, primo sub Ardye II. Lydiae rege, (circa annum ante C. N. 637.) cum illi a Scolotis seu Scythis pulsi per Caucasias fauces in Asiam fugissent moxque Sinopen occupassent; dum interea Scythae eos persequendo in Medos aberrauerant. A Cimmeriis, in quibus Treres fuere, ferocissima gens, Asia minor vastata, Sardes direptae, Magnesia excisa; donec ab Alyatte II. (circa a. 602.)

Bb 4

Asia

c) v. Commentat. de Diodori fide in Commentatt. Soc. R. Gott. Vol. VII. p. 97.

d) v. c. Orphic. Argonaut. v. 1118 sq. Fuere quoque qui Thoantem Hypsipyles patrem eo delatum dicerent, quos Valer. Fl. sequitur II, 301. Hygin. f. 15. Verum haec inter historias non erant referenda. Aliae fabulae natae sunt e narratione de *Hyperboreis* a poetis variis modis ornata. Aliae in *Heracliis*: cf. ad Apollod. Notae p. 407. Aliae in *Prometheo* in *erroribus Ius*: quod cognoscere licet vel ex *Prometheo Aeschyl.* Cf. Schütz. ad eund. p. 9.

Afia expulsi, iterum in terras ultra Pontum septentrionales se recepere, vbi eos partim permixtos cum aliis barbaris nomen amisisse partim ad vltiora occidentis et septentrionis errantes processisse credere licet e). Mansere tamen vestigia gentis in nomine Bospori Cimmerici, in monte Cimmerico et quae sunt alia f).

Cimmerii itaque primi sunt, quos, diferta historiatarum fide, Herodoti inquam, inter Tanaim et Borysthenem sedes habuisse et peninsulam tenuisse, constat. Pulsis his eadem loca occuparunt *Scolotae* seu *Scythae*; in eorum locum successere *Sarmatae*, quos e Media boreali eo deductos esse probabile fit. Obtinet tamen loquendi mos apud scriptores, vt *Scytharum* nomine etiam de his, atque aliis barbaris, vti pergant.

Interea Chersonesum obsederant *Tauri*, ignotae stirpis populus, g) *Scytharum* accola, a *Scolotis*

e) *Cimmeriorum* res vltius non prosequimur; neque iis in historia Chersonesi proprius locus. Egere de iis, qui primo loco nominandi sunt, *Theoph. Sigfr. Bayer* Vol. II. Commentar. Acad. Petrop. Vol. II. (Adeundae quoque aliae eius Commentat. de *Scythia* vetere in iisdem Commentariis, collectae et redhibitae a Klotzio in Opusc. Bayeri.) et *Gattererus* noster, *Synchronist. Universalist.* T. I. p. 149. sq. vt *Freretum* (To. XIX. *Hist. de l'Acad. des Inscr.*) et Guthrianam farraginem To. III. p. 968. sq. taceamus.

f) Herodot. IV, 12. Strab. VII, p. 475. B. vbi δυνασταῦσαν κατὰ τῶν Κιμμερίων ἐν τῷ Βοσπόρῳ, lege δυνασταυσάντων κατὰ τῶν Κ.

ff) Nisi cum viris doctis suspiceris fuisse hos eodem Cimmericos, qui a *Scolotis* pulsi montana loca occupauerant.

lotis utique diuersus: saltem his iam luxu ex Asia
 deportato perditis Tauri feritate notabiles; etiam
 propter humana sacrificia, cum hospites, inque
 his inprimis Graecos in illud littus eiectos, macta-
 rent: (Herodot. IV, 103.) faciebant sacra deae,
 quam Graeci cum Diana comparando Dianam Tau-
 ricam effinxere h). Coepit inde *Tauricae* nomen fa-
 bulis celebrari tragicis, inprimis Euripidis in Iphi-
 genia et Oreste. Quis primus commentum hoc
 ediderit, non constat; verum Dianae Tauricae ac
 Scythicae nomen inde ad multa loca circumferri
 coepit i). Dum tamen in scena haec placebant,
 melior cum Ponti Euxini tum Chersonesi notitia
 inter Graecos propagari coepit per colonias Milesio-
 rum in eam ductas; in quibus inprimis fuit *Pan-
 ticapaeum*, tum *Theodosia*, mox *Cassa*, quae nunc
 vetus nomen recuperauit; fuit et *Heraclea* in occi-
 dente insulae ab Heracleotis Asiae condita, et ipsa
Chersonesus dicta k), quae, magnas aliquando opes

B b 5

confe-

- h) Promontorium ab oriente septentrionem versus *Parthe-
 nium* templum habuit deae et signum: Strabo p. 474.
 A. Quae autem apud Lucianum in *Toxari* de fama
 amicitiae Orestis et Pyladis inter Scythas memorantur,
 in historiae censum non veniunt.
- i) v. ad vitam Virgilii § 85. et praeter ibi laudd. cf. An-
 tonin. Lib. c. 27. Intpp. ad Vibium p. 170. Solim c.
 2. p. 136. Morisan. Inscriptt. Rbeg. p. 91. 92.
- k) Strabo VII p. 474. B. *Chersone* seu *Cherrona* apud Me-
 lam legitur II, 1. p. 122 vbi additur: oppidum a *Diana*
*conditum et Nymphaeo specu, quod in arce ei et Nym-
 phis sacratum est, maxime illustre.* Libertate illa a
 Romanis erat donata. Plin. IV, 12. f. 26. Inde creuit
 opibus, de quibus mox agetur. De eius situ varie
 tradi video; haberique pro eadem *Kozlow* vel *Mosleve*;
 hoc

consequuta, mox ruinis sepulta, nostra aetate ibi-
rum, sed alio loco, nomine tamen seruato, re-
xit; noua vrbe, ad Borysthenis inferiores ripas
condita, *Cherson* appellata. Etiam de Scythis ^{l)}
certiora innotuere expeditione Darii in Scythas;
alia eaque potiora debentur Herodoto, qui ipse
Scythas adierat.

Verum, vt intra Chersonesum contineat se
narratio, *Scythis*, moxque *Sarmatis* late omnia te-
nentibus, etiam peninsulae interiora ^{m)}, littorales
plagas

hoc tamen locum Eupatorii veteris occupasse creditur;
redditum quoque hoc nomen a Russiarum Augusta.
Fuisse tamen Chersonen paullo supra urbem in promon-
torio, olim Parthenio dicto, sitam, ex Mela l. c. ma-
nifestum fit. Diuersa a Chersone est *Korsun*, quam
alii pro eadem cum Kinburo habent, alii in Karasbasar
in media peninsula quaerunt; alii aliter statuunt: quod
etiam factum videas in nuperrimo libello cuius auctor
ipsa Augusta esse creditur: *Russische Aufsätze* l. Vol.
p. 168. Non ad studia nostra spectat, vt inquiramus in
haec subtilius; videntur tamen parum adhuc expedita
esse pleraque quae ad Tauricam spectant.

- l) Quorum obscurata erat memoria, per *Aristeae Pro-*
connesii Arimaspea; forte quoque post *Pythae Massi-*
liensis commenta; de *Aristea* v. Bayer *Chronolog.*
Scyth. vet. p. 177. de *Pythae* b. Murray *Nov. Com-*
mentar. T. VI. p. 89. *Anacharsidis Scythae* aduen-
tum in Graeciam circa a. ante C. 592. forte et ipsum
inter causas melioris de Scythis notitiae referas.
- m) Interiora adhuc sub Romanis infedere ii, qui Scythae
et Tauri appellantur. *Satarchas et Tauricos* Mela II,
I. p. 124.. *Scythas Satarchas* Plin. IV. l. 26. p. 218.
memorat. Hic idem XXX. populos Tauricam tenere
auctor est, ex iis mediterraneos XXIV. sex quoque
eorum oppida nominibus recenset. Montium iugum
Scythotauros tenere: hoc ab Occidente Chersoneso,
Ortu ab Scythis Satarchis claudi. Quae omnia po-
pulos diuersae stirpis permixtos temporis progressu
confusosque arguunt.

plagas *Tauri* sui iuris suaeque ditionis retinere, australem vtique et occidentalem; nam in orientali *Graeci* coloni agrum occupauerant. In his quidem ad Bosporum Cimmerium extitere tyranni. Fuere ex his *Archaeanactidae*, qui Panticapaeum tenebant, a quibus regnum *Bosporanum* conditum est. Successere in hoc aliquot reges haud obscuri nominis; in his *Leucon*; iique late fines suae ditionis extenderunt, vt etiam vltiora Bospori et adiacentia paludi Maeoticae occuparent. De regibus his Bosporanis actum est satis accurate doctorum virorum opera; et vana esset doctrinae ostentatio, si ea recuere vellemus n).

Et haec quidem fuit peninsulae conditio vsque ad *Mithridatis* magni tempora. Attriuerant tum barbarorum, *Scythas* appellant scriptores, incurfationes, inperatis quoque tributis, et bella perpetua, cum *Tauros*, tum regulos *Bosporanos*. Cum itaque se tutandis finibus haud pares viderent, *Mithridati*, qui *Scythas* bello erat aggressus, rerum summam et hi et illi tradiderunt o), circa a. ante C. N. 75. 74. Ita omnis *Chersonesus Mithridatis* ditioni

n) Loca class. *Diod. XII, 31. Strab. VII. p. 476. sq. Adeundi Boze des Rois du Bospore Cimmerien in Hist. de l'Acad. des Inscript. Vol. VI. Freret sur les Cimmeriens To. XIX. p. 577. Add. le P. Souciet Dissertation de regina Pythodoride Par. 737. et Cary Histoire des Rois de Thrace et de ceux du Bospore Cimmerien eclairie pae les Medailles 1752. in vernaculam versa in Zusätzen zur Welthistorie IV. Vol. inprimisque Vaillant Achaemenidarum imperium T. II. p. 246.*

o) *Strabo l. c. pag. 474. 6. 7. 9. cf. Bayer Conuersl. rer. Scyth. tempore Mithridatis pag. 225 sq.*

tionem accessit. Expedita hinc est nec obscura *Bosporani regni* historia, quandoquidem Mithridatis extrema ad illa spectant, et ab eius morte Pharnaces Bospori a Romanis rex constitutus omnem Chersonesum tenuit, eique mox regno ac vita privato succedere per multas aetates reguli a Romanis appellati, quorum nomina cum ex historiis tum ex numis illustrata sunt a viris doctis supra laudatis; duratque regni huius memoria ad Valeriani usque tempora: a C. 253. 4. (Zosim. I, 31 sqq.)

Creare inter haec Chersonitarum opes: et frequens eorum memoratio, armis quoque ab iis in vicinos motis, iam inde a Diocletiani temporibus. In Romanorum ditioe eos adhuc Iustiniani tempore habitos esse videas ap. Procop. de bell. Goth. lib. IV, 5. Oppressis quoque posthaec a barbaris ceteris peninsulae partibus, non totum illi iugum recepisse videntur. (cf. Constantin. Porphyr. de administr. Imp. 53.) Nam succedere tempora, quibus septentrio Asiae, maris instar, continuis procellis agitari et vexari coepit. Fortunam peninsula tunc fere habuit communem cum ceteris locis circa Tanain et Maeotidem.

Iam a multis inde saeculis, quod vidimus, ea loca infederant *Sarmatae*, cumque iis haud dubie alii barbari; de quibus tamen nihil diserte traditum reperias. Succedere sub prima inde a C. N. saecula *Gothi*: quorum alii *Ostrogothi* dicti, diu ab oriente Tanain incoluere, supra eos ad Tanain Alanis loca tenentibus. Iidem tenuere peninsula; unde

vnde illi piratarum more aliquoties nauigiis euecti Pontum Euxinum infestum fecere praedationibus. Cesserunt *Hunnis*, terga prementibus, saeculo IV. exeunte; mansisse tamen in iis locis Gothos, et si *Hunnis* obnoxios, probabile fit. Fractis Hunnorum post Attilae mortem opibus, inde ab a. 469. loca ab vrbe Chersone ad Tanaim et Maeotidem pertingentia habitarunt *Cuturguri*, ab Ugris oriundi, et sub Hunnorum imperio adhuc habiti: cum iisdem tamen Scythas et Tauros Procopius memorat (de b. Goth. IV, 5.) Vicini iis trans Bosporum et Maeotidem *Vtriguri*: vtrique posthaec *Avaribus* obnoxii. Nec prorsus inter haec Byzantinorum Imperatorum potentia in peninsula exoleuerat, saltem in locis maritimis. Saeculo VII. exeunte et saec. VIII. imperium in peninsulam sibi vindicarunt *Chazari*, et saec. IX. exeunte *Patzinacae* seu *Petschenegi*, cumque iis *Uzi* et *Comani*: quorum omnium communis fuisse stirps et origo videtur Ugrica. Annumerari ii solent Turcico nomini, et terrae appellari *Kaptschak*. *Comani* adhuc saeculo X. superiorem peninsulae partem tenebant; littoralem plagam Byzantini: Thema Chersonis dictum p). Exeunte saeculo XII. sub *Comnenis*, cum aliis Italis tum *Genuensibus* data libertas nauigandi in Ponto Euxino et adeundi Chersonesum. Tandem *Mogol* circa 1238. victis *Comanis* Chersonesum suae ditioris fecerunt, missa a Genghis Kano patre filio *Tuschi khan* in terras *Kaptschak*, cui successit filius *Batu*

p) ap. Constantin. Porphyrog. de administr. Imp. v. V. C. Schlözer *Geschichte v. Norden* p. 528. *Patzinacae* tum inter Tanaim et Istrum accolebant: v. eund. p. 551. etiam inter *Mogolicos* tumultus.

Batu khan, a quo *Dynastia Mogolorum* in *Kaptschak* ortum habuit. Commercia inter haec et nauigantium aditus a Byzantinis, nec tamen satis tuti ac pacati. Occupato a Latinis Byzantio, multo magis apertus est Ponti aditus. Florentes inde Genuensium in Chersoneso res. q) Sub Manuele Palaeologo (annus 1266. editur) Theodosiam in ditionem redegerant, a barbaris Caffam appellatam. Russiae duces stipendiarii erant regulis dictis Mogolicis. Fuit in his dynastis *Tokatmisch*, clarum hoc tempore nomen, exeunte fere saec. XIV. Mogoli bellis civilibus in mutuam interneccionem ruebant. *Tokatmisch khan* ad *Timurem Khan* confugerat et impetratis ab eo copiis regnum aliquoties recuperauerat; donec iniuriis laceffitus in iras praiceps armis aduersus *Timurem* captis infelici successu sibi ipsi regnoque *Kaptschak* excidium attulit. Oriundus ex eius stirpe *Hadschi Kerai Khan*, inde ab a. 1441. peninsulam occupauit et *Dynastiam* condidit, quae vsque ad nouissima tempora *Tauricam* obtinuit r), obnoxia facta Imperatoribus Othmanicis inde ab anno 1471. s) cum stolidi ferocia elati Genuenses, qui *Caffam* tenebant, permouere *Mogolos*, vt *Othmanorum* opes sollicitarent et in peninsulam inducerent. Ita dedita *Othmanis* *Caffa*, cumque ea in *Othmanorum* ditionem redacta omnis peninsula. *Mengheli Kerai Khan* imperium peninsulae accepit,

q) (Müller) *Russische Geschichte* To. II. p. 12. sqq. Genuensium res parum adhuc sunt expeditae.

r) V. *Desguignes* Tom. I. P. I. pag. 293. T. III. pag. 390 sq. et hinc *Weltgeschichte* VII Th. I Band pag. 287 sqq.

s) v. *Kantemir* ad. h. a.

et accepit, ita tamen ut summum imperium penes
Othmanos esset.

EXPOSITA
sunt
Exposita sunt haec a nobis summatim et sub
vnum conspectum, ut varia fortuna, qua penin-
sula haec per omnem temporum decursum usa est,
tanto melius intelligi possit. Magna huius fortu-
nae pars ex situ causas habuit; barbaris enim in
Occidentem properantibus media illa peninsula erat
interiecta. Verum eiusdem situs nunc, aliter con-
stitutis rebus, opportunitas est maxima siue ad re-
primendos aut subiugandos barbaros, siue ad Oth-
manorum opes iam fractas penitus euertendas.
Probabile itaque fit, non minus magnam eius cla-
ritatem instantibus aetatibus esse futuram.

P. P. in Georgia Augusta Kal. Julii c1010cclxxxvii.

XXIII.

GEORGIAE AVGVSTAE

INAVGVRATIONIS SACRA ANNIVERSARIA
QVINQVAGESIMA

ADEOQVE

SEMISAE CVLARIA

SOLLENNIORE RITV

FESTISQVE CAERIMONIIS

CELEBRANDA

IN

DIEM XVII SEPTEMBRIS

HVIVS ANNI **MDCCCXXXVII**

SITE INDICIS

ET

QVOTQVOT NOSTRIS REBVS LITTERISQVE FAVENT

AD HILARITATIS PVBLICAE SOCIETATEM

OBSERVANTER ET OFFICIOSE

INVITAT

GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

AVG. GOTTL. RICHTER D.

ET SENATVS

Quae amoris ac benevolentiae plena per se
esse solet, affectus nostri significatio, quo-
ties carorum hominum dies natales redeuntes aut
alios dies sollemnes ac laeto aliquo, quem iis
gratu-

lamur, euentu memorabiles recolimus: eam cum annorum fere progressu et ipsam progredi et augetere videmus; ipso enim tempore, vsu et consuetudine, noua affectus accedunt incrementa, et iucunditatis, ex alterius amore ac beneuolentia per longum tempus perceptae, cogitatio fructum praesentis voluptatis miro modo amplificat. Euenire solet hoc idem circa res, quibus longo vsu adfueuimus; et locorum caritas incredibilis esse solet, in quibus aetatem, inprimis iuuenilem, exegimus, multoque magis si disciplina et institutione in illis accepta profecimus. Itaque, vniuersitatis nostrae litterariae Georgiae Augustae incunabula quoties annis vertentibus sollenni ritu recordabamur, velut progressu aetatis per nouum annum facto, singulari affectu permoti, sollennia non aliter quam carae ac venerandae Parentis natalem, liberorum piis votis exoptatum, indicere solebamus. Quid enim aut nobis, quibus vt recte docendo prodesse possimus, aut vobis, Optimi Ciues, quibus, vt bene institui possitis, cuncta contigerunt, carius ac sanctius esse potest hac ipsa alma Georgia Augusta, in qua tot bona confluxere, vt et docendo et audiendo vel improbis votis satisfieri possit! Nunc ad *semisaeclarem* memoriam progressi, quod in parentum aetate prouectorum simili fortuna euenire solet, vt memorabilis hic ritusque consecratus sollenni annorum numerus vim mirificam ad animos, vel narratu et auditu, habeat, id non minus experimur in alma hac nostra Parente; nisi quod in illis senectae inertis et aliquando decrepitae metus instat,

in hac nouum auctumque aetatis vigorem quotannis et incrementa meliora prospicimus. Eueniet enim aliquando, quod auguramur, vt, pleno saeculari spatio exacto, incrementorum gradus metiantur posterius, eodemque spatio se nos antegressos esse laeti agnoscant, quo nos Academiae incunabula reliquisse et profectu auctuque superasse videmur.

Cum itaque saeculare tempus communi hominum vsu ac more sollennis alicuius epochae locum et notionem habeat; idemque etiam in *semisaeculari* spatio obtineat: fieri non potest, quin Parenti nostrae almae, Georgiae Augustae, quam deus fortunet, sollenniore ritu hunc aetatis gradum gratulemur, et festum hunc diem, cui redeunti pauci nostrum, ex nobis aetate prouectionibus vtique nemo, intererunt, laeti hilaresque consociata animorum voluntate, tanquam in familiari aliquo sacro, celebremus. Est enim vtique res academica in magnae familiae loco habenda, quae communibus Penatibus, communibus iuribus, consiliis, studiis, bonis ac commodis, continetur. Quidni eadem voluntatum ac votorum consensio ac consociatio in omni fortuna omnium ac singulorum merito expectanda sit?

Quae cum inter nos priuatis tacitisque cogitationibus consiliisque agitentur: insigni aliquo exemplo patuit, quanta nostri cura ac studio summi nostrarum rerum administratores ac Curatores teneantur. Quod enim vix palam profiteri eramus ausi, illud nobis ab ipsis vltro oblatum est.

Adiere

Adiere Regem, à quo, (tanta Optimi Principis erga nos est indulgentia) quod vix auditum erat, est impetratum, significatumque nobis ex Augustissimi Regis iussu, sollenniore ritu celebranda esse sacra nostra semisæcularia. Itaque sollenne hoc festum, quod per se erat memorabile dignumque quod omni celebritate perageremus, novas causas attulit, cur eum diem inter maxime sollennes haberemus: quod enim tantam augustissimi Regis mûnificentiam, tantum summorum virorum, qui res nostras curant, studium experti sumus, id quam honorificum nobis sit, videtis, Ciues; intellectumque illud est a nobis tanto clarius, cum ex ipsis verbis mandati Regii ad Summum Terrarum Electoralium regendarum Consilium M. Julio dati, tum ex ipsius Senatus ac Consilii Regii sanctioris Rescripto amplissimo.

Constitutum itaque est, quod deus bene vertat, vt Anniuersaria huius anni sacra, cum sint *semisæcularia*, sollenniore ritu celebrentur. Habebunt quidem illa, etsi nihil aliud accefferit, celebritatem iam per se satis memorabilem ex bonorum, quibus fruimur, copiis, ex rebus nostris florentibus, ex ornamentorum nostrorum incolunitate, ex ciuium frequentia, imprimisque ex praesentia Principum Serenissimorum M. Britanniae, qui sacris nostris interesse haud dedignabuntur, cum Musarum nostrarum sacris initiati ipsi versentur inter nos et sub auspiciis nostris. Curabuntur tamen et alia, quae in sollennibus academicis ex more haberi solent; vtque tanto illustriora illa sint, a

Rege indulgentissimo iussi sunt sacram Eius vicem sustinere et nostra sollennia praesentia sua illustrare ac condecorare Viri Illustrissimi, Duumviri Curatores Academiae nostrae grauissimi, et ob summum rerum nostrarum studium et tam insigniter auctas ac florentes res nostras aeternum memorandi, AVG. GVIL. VON DEM BVSSCHE Regi nostro a sanctioribus Consiliis Magnusque Ducatus Cellensis Aduocatus, et altero loco LVD. FRID. DE BEVLWITZ, Regi nostro et ipse a sanctioribus in regendis hisce terris Elect. Princip. Consiliis Impetratum quoque est litteris publice missis, vt spectabilium Ordinum terrarum Electoralium Prouincialium Delegati sollennibus nostris velint interesse; expectamusque hoc ipsum ab Academia Julia, sororio vinculo cum Georgia Augusta coniuncta, quam humanissime rogauimus, vt nomine publico Delegatos ad nos mittat, qui sacra haec academica inuisere et votis publice susceptis fauere velint.

Nunc, cum sollennia haec ac sacra Musarum, frequentiam, quanta maxima esse potest, eorum, qui nos amant, desiderent: solet enim testes quam plurimos flagitare laetitia, inprimisque publica hilaritas; haec ipsa charta proponitur, vulgatur ac pro nuntio publico mittitur ad omnes qui nos amatis, vt nostram urbem adeatis, diesque Septembris XVI. XVII. XVIII. nobiscum inter sollennia academico more ac ritu agitari solita exigatis. Habemus autem nobis persuasum, esse per Germaniam non omnino nullos, qui nostris rebus studeant, nec ad litteras scientiasque nihil inter-

interesse existiment, vt incolumes simus. Cum enim aliae Academiae solis plerumque indigenis ac popularibus creatae et instructae sint: habet Georgia nostra Augusta hanc tanquam praecipuam sui commendationem, quod non terris Hannoveranis, non popularibus solis, non vtilitatibus priuatis aut Principis aut Prouincialium, dicta ac destinata illa est; verum quod Germaniae vniuersae, quod litteris scientiarumque disciplinis ipsis, quam late eae patent, est consecrata.

Est quidem dies vere natalitius is qui XVII est; cum tamen is, qui praecedat, sit Dominicus, quid magis videri potest consentaneum, quam a religioso ritu auspicia vt fiant? Pompa itaque sollemni ad templum academicum ducta, eo die sacra fient more solito, habebiturque pro concione oratio sacra a Viro Ven. D. ac Prof. Theol. primario GODOFREDO LESS. Expectatur adeo, vt ii, qui nos adire dignati fuerint, superiore saltem die XV. Septembr. urbem nostram ingrediantur; eodem die Legatos Regios festa nobilium iuuenum pompa equestri ad urbem deductum iri speramus. Vbi autem dies festus ac sollemnis, *o Sol pulcher! o laudande!* altero mane illuxerit, campanarum et ex turribus concentuum musicorum omnigenorum per integram horam strepitu audito excitati, cum, quot quot ad hoc aut inuitati aut euocati fuerint, in Bibliothecae academicae oeco superiore cum antiquiore tum recenter exstructo conuenerint: ducetur inde pompa, (cui, quot quot Musarum sacra nostrae Academiae frequentatis, et Hospites nostros, interfuturos esse speramus), - per potiores vrbis vias

ad templum academicum tam illustris, splendida et magnifica, qualem Georgia Augusta nondum viderit ullam. In tanta panegyri faciet primum verba publico iussu CHR. GOTTL. HEYNE, Eloqu. Prof. qui muneris sui academici fructum laetiolem ac memorabiliorem nunquam se tulisse profitetur. Votis publice faciendis praemittet *enarrationem rerum memorabilium insigniorum et incrementorum Georgiae Augustae potiorum, quae inde ab incunabulis reip. nostrae academicae per annos suos digeret; vnde intelligetur, per quas fortunae in vtramque partem vicissitudines illa adoleuerit; multis enim illa iactata est casibus, multis fortunae procellis ac tempestatibus: Sic fortis Etruria creuit!* nolimus enim addere, ne paulo iactantius dictum esse videatur: *Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.* Conferentur posthaec ab Academiae nostrae Ordinibus summi cuiusque Ordinis honores Candidatis aliquot dignissimis. Eriget animos auresque Concentus musicus, carmine latino lyrico, quod *Christophori Guilielmi Mitscherlich, P. P.* ingenium felix fudit, a *Rudorfio*, templi academici sacras symphonias curante, ad modos suos redacto. Exinde habebit locum illud Virgilianum:

*Nunc adeo, melior quoniam pars aetna diei,
Quod superest, laeti bene gestis corpora rebus
Procurate, viri, atque epulas sperate parari.*

Parabuntur enim epulae festae Hospitibus nostris; inter quas a florentissima nostra Iuuentute academica, festo ac sollenni apparatu pompa in forum deducta, cantus curabuntur symphoniaci. Tertio coque ultimo sollennium die primo mane vt officio suo

suo satisfacere possit quilibet, ad salutationem publice faciendam ad Legatos Regios Illustrissimos omnis Academia confluet; habebuntur inde Recitationes publicae in Societatis Regiae Scientiarum Confessu a CHR. GOTTL. HEYNE, qui Secretarii vicibus fungitur, et a JO. FRID. BLUMENBACH, qui summam Commentationis de *vi vitali sanguinis* breuiter exponet; breues inde recitationes instituent, in Confessu Societatis Teutonicarum litterarum ABR. GOTTH. KÄSTNER, Societatis Senior, et in Confessu Instituti historici, Director JO. CHPH. GATTERER. Curabitur inter haec, ne audientium aures fastidiosa orationis copia onerentur magis quam expleantur; cum bene memores simus, in hilaritate publica remittendos esse animos, non docta subtilitate intendendos. Atque vtinam his ipsis interesse suaque praesentia decus summum addere dignetur *Praefes Societatis Regiae Scientiarum, Serenissimus Princeps ac Dux FERDINANDVS*, Dux Brunsvic. et Luneb. Quanti gaudii fructum, quantam exultationem ac voluptatem ea res nobis esset allatura, si Heroem, cui immortalitatis post fata honorem per multos adhuc annos numen abnuat, praesentem inter nos et comitate sua omnes deuincientem videre contigeret! Nihil vtique ad vota nostra etiam audacissima explenda superesset! Inde prandio sumto decursio equestris in Hippodromo publico, *Jo. Henr. Ayseri*, rei equestris magistri, cura, iam satis spectata, parabitur. Fient etiam alia et hoc et superioribus diebus, quae in publica hilaritate fieri mos est, quibus nunc enumerandis nec vacamus.

Curabitur itaque sedulo, quicquid inter solennia academica ex more haberi solet; cognoscetisque ipsi, Hospites, qui adire nostram urbem ueritis, sintne haec, quae uestris obtutibus occurrent, Georgiae Augusta incrementa suis auctoribus satis digna? hoc annorum spatio semisaeculari et expectatione, quam illud facere potest, haud inferiora? placeatne matrona haec, specie oris corporisque uenustate probabili, ornamentis suis facenuptiali dignis, decorata, ut ad amorem sui aequos arbitros et talium formarum spectatores elegantes pellicere possit? Nec dubitamus, Hospites, ubi Bibliothecae nostrae opes, a tam tenuibus initiis profectas, ubi cetera academiae instituta, aliorumque liberalia incrementa, aliorum fundamenta iacta, cognoueritis, quin, non modo condonaturi, uerum etiam aequum iustumque facere nos arbitraturi sitis, dum munificentiam Regis nostri Indulgentissimi et studium curamque praeclaram Curatorum nostrorum tantis laudibus efferre ac praedicare nos audieritis; contra uero uos ipsos admiratione tot tantorumque bonorum contactos his ipsis praedicationibus succenturos, in easque consensuros esse auguramur. Saltem hoc ad nostrorum animorum pietatem gratumque sensum spectare haud negaueritis, si, quae tantorum uirorum beneficio studio ac sedula cura consequuti sumus decora, grata mente et ore praedicemus. Ut enim moderate ferre fortunam uidere, quis te dissimulare eam et celare iubeat? Recensum bonorum suorum facere licet etiam citra inuidiam; contra felicitati tuae ipso iniuriam feceris, si tegere et occultare illam uolueris:

In

In his bonis, quae singularis aliqua prouidentia Numinis O. M. nobis est largita, vnum est admodum memorabile, quod superstitem illa esse voluit vnum, qui ipsis Georgiae Augustae incunabulis interfuit *), **SAMVELEM CHRISTIANVM HOLLMANNVM**, totius corporis academici Seniore, virum de philosophicis per Germaniam studiis et de Academia nostra meritissimum; huic enim contigit, vt in ipso Academiae sacro semisacrali recordari possit initia reip. huius et inaugurationis sollennia, quibus celebrandis non modo ipse adfuit, verum etiam is fuit, qui primus in hac noua Academia e cathedra doceret, cum trinos iam per annos professorio munere gesto sacra illa anteuertisset. Quibus meritis, qua singulari fortuna, in hoc aetatis gradu, ille conspicuus ac vero nomine venerabilis, dignus vtique videri debet, qui publicis priuatisque acclamationibus et salutationibus celebretur ab omnibus. Gratulamur itaque Seni Optimo incomparabile hoc prouidentiae di-

Cc 5 vinae

*) Adfnere sacris ipsis inaugurationis et consecrationis Professores hi:

Ordinis Theologici: Jo. Wilh. *Feuerlin*. Magnus *Crusius*. Ioach. *Oporinus*.

ICti: Ge. Ch. *Gebauer*. Tob. Iac. *Reinhart*. Gottf. *Mascon*. Gott. Sam. *Treuer*. Jo. Iac. *Schmauß*. Henr. Chr. *Senckenberg*. Ge. Henr. *Ayrer*.

Medici: Ge. Gott. *Richter*. Alb. *Haller*. Jo. And. *Segner*.

Philosophici: Chr. Aug. *Heumann*. Jo. Dan. *Köler*. Jo. Matt. *Gesner*. Sam. Chr. *Hollmann*. Jo. Frid. *Cotta*. Jo. Fr. *Penther*, idemque aedificiis tuendis praefectus. Lud. Mart. *Kahle*, Prof. exte.

vinæ munus, eique similes precâmur esse multos ex iis, qui nunc sacra nostra celebrant, vt et ipsi aliquando saeculari sollenni, vt nunc semisaeculari, vigentes valentesque interfint *). Gratulamur et vobis incolumitatem, quotquot inaugurae Academiae sacris interfuistis, et nunc superstites incrementa eius adultae seu praesentes seu absentes bonis votis prosequimini.

Verum ne nimis liberales in pollicitando esse videamur, seruabimus alia ipsius diei sollenni splendori: cuius magna pars a *Principibus Serenissimis Magnae Britanniae*, trina Regis nostri augustissimi sobole, ERNESTO AVGVSTO, AVGVSTO FRIDERICO, et ADOLPHO FRIDERICO, tum a *Serenissimis Principibus ANNA HENRICO SIGISMVNDO RENATO MONTMORENCY LVXEMBURG, Duce Castillonensi*, ac Principe CAROLO EMANVELE SIGISMVNDO MONTMORENCY *Principe Luxemburgensi*, proficiscetur; aliud decus nostris sollennibus accedet ab *Illustrissimis Comitibus Ostouiris*, quos, vt sollennem pompam ducere ne dedignentur, summis precibus rogamus; aliud ab omni Coetu academico florentissimo. Vos itaque, *Ciues Academiae*, quos seu *generosa stirps et maiorum*

*) Incaustum tamen cecidere vota nostra. In ipso enim sollennium apparatu, d. IV. Septembr. decimo tertio ante sacrum anniuersarium die, placide obdormiuit Senex venerabilis, ipsaque morte sua, quam incerta, fluxa et fallax fors et conditio humanae naturae fit, documentum edidit memorabile.

rum decora, seu *sua* quemque *virtus, ingenium et litteras*, ornant et commendant; Omnes, inquam, vos precibus appellamus humanissimis, ut pompam sollennem ducendam comitari inque ea incedere ipsi iusto ordine ac loco, omninoque sacris nostris ore animisque favere velitis. Bonam Academicæ nostræ disciplinae, bonorumque morum, quibus vos floretis, famam nunc in documentum adductam esse arbitramini, et in manu vestra positum paucorumque dierum periculo exploratum iri, quantam iuventus academica nostra modestiæ, verecundiæ et honestatis, laudem per Germaniam, et commendationem ad futura tempora duraturam, habitura sit. Et vobis gratum iucundumque erit ad recordandum, et ad alterum illud solidumque C. annorum sæculare festum memorabile habebitur, proponeturque pro exemplo iis, qui tum erunt, si narratum audiuerint, id, quod instat, sollenne nostrum nullo sinistro ac tristi cuiuspiam facti ac dicti esse interpellatum aut foedatum. Omnino tum multa huius diei, multa eorum, qui celebrando ei interfuerunt, erit memoria, multi de iis, quæ nunc parantur ac designantur, sermones ferentur. Ad commendandam igitur memoriam nostram, et ad parandam in futurum tempus iucundam vestrum ipsorum recordationem huius diei, providete pro se quisque, ne quid interueniat quod sacra turbet. Date operam, ut posterius nos fortuna nostra ita vobis esse intelligant, ut ea haud indigni fuisse videamur; ut vos ipsi cum exultatione tacita pronuntietis in audientium coetibus: et nos his sollennibus interfuimus! et nos, ut sacra illa augustiora essent, pro virili

virili allaborauimus! vt denique posteri h
strum sollenne tanquam exemplar propositum
ant, ad quod ipsi studia et consilia sua inte
Felices nos, si de nobis nostrisque conatib
finistre iudicabunt! feliciores ipsi, si app
nostrum festique diei celebritatem hanc non
aequasse, verum etiam superasse videbuntur
Proceres vtriusque et religiosi et ciuilib
Magistratus, inquam, *urbani* et *sacris operam*
nisterii, eodem studio, quo et alias nostran
demiam prosequimini, nunc etiam sollennib
stris adfuturos esse et bona verba precaturo
dubitamus. Adeste itaque, Ciues et Ho
quocunque loco ac nomine honorati, et sac
stra aequi bonique cognoscite; nos quiden
officio nostro omni humanitatis genere vos
rendi deesse videamur, diligenter curam
P. P. in Georgia Augusta. Die XVII. A
c1010cclxxxvii.

O R A T I O
IN PANEGYRI
SOLLENNIVM SEMISAECVLARIVM
ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

D. XVII. SEPTEMB. CIO IO CCLXXXVII.

HABITA

A

CHR. G. HEYNE

ELOQV. PROF.

Augustissimi et Potentissimi M. Britanniae Regis Legati Illustrissimi et Excellentissimi, Progenies Regia, Principes M. Britanniae Serenissimi, Serenissimi Principis Landgrauii Hassorum Legate Illustrissime, Ordinum prouincialium Proceres perillustres, Academiae Iuliae Carolinae Delegati spectatissimi; Vosque Academiae nostrae ornamenta, Principes Montmorency Serenissimi, Prorector Magnifice, Comites Illustrissimi, Domini, Patroni, Hospites, Collegae, Cives, Auditores omnium ordinum honoratissimi,

In rerum naturis obseruatum est, quo magis lenta ac tarda sint earum incrementa, eo diuturniorem esse durationem. Arbores, quae per saecula durant, sero adolescunt. Platanus, quercus, cedrus, olea, quam longa aevi vetustate valent, tam tardo auctu vires sumunt. Neque animan-

animantium natura diuerfa est. Opera quoque et instituta mortalium, alia subito nata celeriter florent, celeriter depereunt; alia cum difficultatum moleftiis diu colluctata, occulto auctu fumunt firmitatem ac robur, et tanto altiores radices agunt. Academiae noftrae Georgiae Auguftae, Auditores, fi quid aliud, hoc vtique portendit durationem fempiternam, quod a tenuiffimis initiis ea orta, inter multas magnasque difficultates tarde accreuit, et variis fortunae cafibus iactata, variis calamitatibus conflata, vix tandem conualuit. Saepe illa tempeftatibus ac procellis conuulfa, damnis et iacturis tamquam ferro accifa, ab ipfo ferro noua incrementa, opes animosque, duxit. Itaque decem lustris expletis, tantum abeft, vt illa ad fenium vergere videri poffit, vt potius hac demum aetate femifaeculari adolefcere, tanquam iuuenili vigore efflorefcere, robur viresque fumere videri debeat: quot enim et quanta ei incrementa his ipsis annis nouiffimis acceffere! quot ornamenta noua, alia parata funt, alia cum maxime parantur! inque his hoc ipfum femifaeculare follenne, hic diei fplendor, haec confeflus veftri dignitas et amplitudo! Licet itaque augurari, tanto diuturniorem Georgiae Auguftae fore incolumitatem, quo difficiliore cura illa adoleuit, quo aerumnofior eius fuit auctus. Quod, vt intelligatur, me non temere augurari, venia veftra, Auditores, exponam paucis *varias fortunae viciffitudines, quas illa ab incunabulis inde fuis eft experta, quibus fluctibus illa eft iactata, quo fole recreata, quos Caftores illa habuit propitios.* Quam ad rem, vt ftudium veftrum audiendi, Auditores,

mnlts

nultis exorem, vix mihi laborandum esse video; quod enim mihi dicenti facile negari posset, ipsa diei celebritas pro me a vobis impetrat; et diffidere viderer sensibus et voluntatibus vestris in hanc ipsam Academiam, si de me nimium sollicitus esse vellem. Mihi autem ad excitandum inflammandumque animum quid expectari, quid optari possit maius, quam hoc ipsum diei sollenne, splendidus hic confessus, hilaritas publica! Quid? quod, dum in conspectum vestrum prodeo, in hunc locum escendo, non modo a vobis, qui praesentes estis, audiri, verum mente et cogitatione mihi videor eorum etiam, qui absentes sacris nostris favent, ora in me videre conuersa; ipsam posteritatem, quae huius diei celebritatem aliquando curiose recolet, a me dicta auribus accipere; illi ipsi, qui in locum nostrum aliquando succedent, quoties sacri huius semisaecularis facta erit mentio; multo magis quum altero semisaeculari spatio exacto magnum saeculare sacrum illuxerit, memorabunt vos, Viri Summi, qui huius diei sollennibus interesse dignati estis; memorabunt me in tanta omnium ordinum frequentia dicentem, memorabunt et inuidebunt fortunae meae, cui in tantorum virorum confesso verba facere obtigit; quae mea felicitas vt numeris suis absoluta, vt vere inuidenda sit, audite me, Auditores, beneuole, dicam breuissimis.

Difficultates in ipsa Academia condenda conditaque incredibiles nunc omitto; accessere aliae, ex re natae, aliae casu superuenere; a) in his BRVNQVELLI et ALBRECHTI MOX TREVERI et REINHARTI inopinata

a) A. 1734-37

nata mors, repentini discessus SENCKENBERGII et STEINWEHRI; discessus et reditus SCHMAVSSII; alii spes de se conceptas destituerunt, seu ex quo huc aduenerant, seu quoties in locum vacuum qui succederent aliunde erant euocandi; alia ex hominum rerumque vitiis nata incommoda. Inprimis *Ordo theologicus* et *medicus* multas habuere vicissitudines; *Iure-consultorum Ordo* non nisi a WAHLII b) in hanc Academiam euocatione sine offensa viguit. Melior fuit fortuna *Ordinis philosophici*, qui cum inde a primis annis statum suum firmiter teneret, celebritate sua Academiam in primis illustrauit. Omninoque *huius Ordinis merita* sunt plura, cum in aeuum illud Academiae imbecillum tum ad omnes litteras et ad omnem posteritatem. Primis enim eius auctoribus magna ex parte debetur *Palladium hoc Academiae nostrae*, sentiendi ex animo de rerum diuinarum humanarumque veritate libertas, qua, si qua alia re, Gottinga ad tantam dignitatem et auctoritatem est euecta, aliisque academiis et terris facem praetulit, ad litterarumque conuersiones, quas nouissimis annis vidimus, tantum momenti illa habuit; quod si enim primi philosophi sectae condendae aut aliunde inferendae studuissent, nec liberaliter ipsi essent philosophati, optima quaeque vndecunque probando: iacta semel rerum principia diuersa diuersum rerum ordinem fuissent adductura; ita vt nec facile a philosophicis et theologicis quaestionibus ad alias disciplinas, inprimisque ad libertatis publicae facem, historiam, ad politice et ius publicum, inprimis Germaniae, deduci illa libertas potuisset; nec de-

fuere

fūtere illo tempore in hac Academia, qui in Wolfii
 verba iurauerant, iique theologi. Vt tamen li-
 bertas et immunitas opinandi ac censendi tanto altio-
 res radices infigeret, nec theologici systematis fri-
 gus eam, tamquam nouellam plantam, perimeret;
 plurimum profuit fluctuans et multis mutationibus
 obnoxia Ordinis theologici per illa tempora con-
 ditio. Medicorum Ordo quod tam laete effloruit,
 fortunae debetur. ALBRECHTO altero post accessum
 anno erepto, c) HAMBERGERVS, clarus illo tempore
 medicus, cum WEDELIO socero Iena huc euocatus,
 si Gottingam attigisset, actum erat de vero medi-
 cinae studio: pro experientia, artis magistra, na-
 turaeque explorandae sedulitate, haberemus vana
 cum subtilitate *demonstrandi* ea, quae *opinamur*, in-
 saniam. Forte fortuna euenit, vt HALLERVS Berna
 arcessitus in eorum locum substitueretur: cuius viri
 immortalis nomine ac meritis prima celebritatis
 Georgiae Augustae apud exteras gentes fundamenta
 iacta sunt; tum, cum ad hanc urbem ille accede-
 bat, poematum laus et fama ad academicam fre-
 quentiam cogendam profuit; per annos quos hic
 vixit, scientiae medicae ac physicae incrementa et
 ornamenta acri studio parauit, et cum sua laude
 Academiae famam late propagauit. Neque eum
 animus aduersis casibus exacerbatus, nec concerta-
 tio cum collegis, a litterarum augmentis auocauit:
 ipsa diffidia et odia acuebant virorum doctorum in-
 genia. De nouis enim inuentis et obseruatis cer-
 tabatur, non cum quaestus ac mercedis inuidia.

Sedula

c) 1736

Sedula HALLERI opera, *d)* mature *Theatrum anatomicum*, cum praeparatis anatomicis, fuit conditum; mox quoque *Hortus botanicus*; aliquanto post *Collegium chirurgicum et obstetricium e)* institutum eiusdem viri indefesso in re medica amplificanda studio. Inter reliqua MVNCHHVSII meditata vnum fuit quo et Academiae et terris vniuersis Luneburgico-Brunsvicensibus consulere voluit, modo consiliis sapientissimis obsequi voluissent ii, quorum res agebatur: *ordinem scholasticum*, seu studiorum scholasticorum regendorum normam, Gesneri opera promulgavit, eoque ipso effecisse videri debet, vt inter primos rei scholasticae emendandae auctores habendus sit Gesnerus; condidit quoque *Seminarium philologicum*, quo saltem hoc est consequutus, vt litterae humaniores non omnino ex his terris exularent, nec ex academicarum disciplinarum numero exciderent.

Decennio iam elapso vix res academica habuit quod ei fatis fideres; firmitas tamen illi ac robur accedere visum est, primo, MOSHEMIO *f)* in Cancellarii locum huc euocato, tum noua Academiae celebritate parta ex aduentu Regis Augustissimi GEORGII II conditoris ac Rectoris sui Magnificentissimi, *g)* et ex sollennibus huius aduentus causa curatis. Latius nunc spargi coepit nomen, extendi fama et proferri inter exteros, maior inde esse frequentia adeuntium. Ita enim res humanae ferunt, vt laudes verae et ex ipsis meritis paratae tarde succrescant; contra vero id, quod cum apparatu

d) 1743*e)* 1750*f)* 1747*g)* 1748

ratu specioso ac praeter morem fit, sensus animosque hominum impellat; utque saltem altera res alterius ope et concentu indigeat. Bona autem sua homines melius ex aliorum praedicatione, quam ex aestimatione sua, intelligunt: quo ipso fit, ut fama ac celebritas inter res sint academiis tantopere salutares et exoptabiles; videndum modo, ut fundo illa idoneo sit substructa, utque causas habeat, quae laudem veram ac duraturam faciant.

Curata inter haec fuere multa, sine quibus res academica conualescere nequit: vix tamen fuit vlla res quae non molestias omnis generis ac difficultates obiiceret. Quibus ut occurreretur, sapientia Immortalis viri, MVNCHHVSII, prouisum est. Sagacissimus ille in reperiendis seu praesidiis seu remediis, acquiescens in rerum bonarum initiis etiam si tenuia essent et fragilia; at indefessus idem in iis firmandis, augendis et amplificandis; bona et vtilia consulentibus haud facile obsurdens, ad decora et ornamenta academiae suae circumspicienda nunquam non intentus; ubi cessandum erat, nihil temere mouens: opportunitati omni insidians; e re nata occupare sollertissimus.

Res fuit diu multumque tentata, ut *librarius mercatus* cum *re typographica* in hac vrbe effloresceret: quae enim Academia sustentari possit, nulla fama ac celebritate suffulta? vnde fama ac celebritas parari nisi vulgatis studiorum fructibus et editis in publicum scriptis? scripta autem quomodo in vulgus spargi, sine officina libraria prudenter instituta?

stituta? Longum esset, si commemorare vellem quam multa incassum fuere consulta, alia quorum successus et euentus seu curis seu consiliis et impensis parum respondit; donec adducta res libraria est in eum statum, in quo nunc illam constitutam videmus, vt et plurimi libri hic prelo excudantur, et excudantur elegantius, et vendendorum librorum profet insignior copia. Ad famam litterariam Academiae plurimum profuere *Recensus litterarii*: at, quam tenuia et incerta initia ea res habuit! Primo priuatis vsibus ac consiliis tabernae librariae DE MEIERN fuerat opera haec destinata, *h*) et viro haud indocto DE STEINWEHR commissa; eo discedente ad TREVERVM, inde ad alios ea cura peruenit; *i*) donec HALLERI fidei illa fuit tradita: *k*) ille vero priuatum negotium aliquot annis post in publicam curam vertit eamque curam *Societatis Regiae* *l*) recens institutae *scientiarum* auctoritate et nomine ornauit. Haec ipsa *Societas* tam infirma habuit initia, moxque tot et tam variis agitata est diffidiis, vt mirationem facere debeat, quod decus hoc Academiae nostrae et lumen non in ipso ortu est extinctum. Famam tamen Georgiae Augustae apud exterarum nationes, et inter viros interioribus studiis et disciplinis addictos, *Societas* haec eiusque *Commentarii*, tum *quaestiones* cum praemiis ad concertandum propositae, incredibili modo late propagarunt, vti *Recensus litterarii* per Germaniae prouincias; hi iidem vanarum religionum et opinionum contagium saepe aut retuderunt aut a Germaniae finibus propulsarunt, noua autem inuenta obseruata et animad-

uerfa,

h) 1739

i) 1741

k) 1747

l) 1753

versa, seu exterorum seu nostratium, ad publicam notitiam disseminarunt. Fuere autem inter *commentationes* recitatas multae, quibus nouarum obseruationum vel experimentorum inuenta primum in orbem litterarium fuerunt inducta; e quo genere quis HALLERI, quis ZINNII, TOBIAE MAYERI, recitationes ignorat! huius quidem *tabulae lunares* earumque vsus in inuestiganda maris longitudine vti auctori nominis perpetuitatem, ita Academiae nostrae praeclaram laudem attulere. Sermoni patrio expoliendo nostrorum popularium industria superiore tempore admodum erat addicta: m) iisdem vsibus *Societas teutonica* mature Gesneri consilio apud nos fuit instituta; alia *Societas cosmographica* Norimberga huc euocata temerariis hominum consiliis mature soluta est. *Specula astris obseruandis* extructa, n) multis obseruationibus opportunitatem fecit: quibus et caeli siderumque scientia, et Academiae nostrae fama, incrementa habuit haud contemnenda. Est enim hoc inter ea litterarum genera, quibus totius terrarum orbis eruditi in societatem et collegium cogi videntur. Obseruata astronomica, physica, medica et mathematica, per omnes populos vulgantur; de theologice et iuridice subtilitatibus interdum vix populares multum laborant.

Iam conualuerat aliquantum res academica; accesserat quoque famae incrementum ex aduentu PRINCIPVM HASSIAE, o) GEORGII II. NEPOTVM, vltra annum spatium hic degentium: cum

D d 3

repente

m) 1740

n) 1751

o) 1755

repente turba malorum nos oppressit, bello septennali ingruente. Praecesserant casus bellicos alii, inque his ipse discessus PRINCIPVM HASSIACORVM acceleratus, p) mors KOBLERI, tum MOSHEMII, mox SCHMAVSSII obitus; et SEGNERI discessus; q) cum his Societas scientiarum praecipitibus consiliis tantum non dissoluta. Multis videri potuit actum esse de Georgia Augusta, insidentibus urbem hostibus per sex fere annos continuos. Propitia tamen fortuna contigit, ut per Gallorum Ducum humanitatem ad omne aeuum memoratu dignam Musarum sacra turbarentur quidem, nec tamen euerterentur. Immortalis inter nos erit memoria cum aliorum tum MARESCHALLI D'ESTREES, MARCHIONIS DE PERREUSE, COMITIS D' ORLICK, inprimisque EQVITIS DV MVY. Ceterum ipsi tumultus bellici valere ad famam Georgiae Augustae latius disseminandam; frequens enim inter Gallos, ex hostibus hospites factos, ad sua reduces, urbis nostrae commemoratio, bona, quae Academiam commendare poterant, inuidis laudibus ad exteras terras pertulit.

Euenerunt, sub extrema belli, alia, quae vulnera grauissima intulerunt Academiae: primo loco ereptus rebus humanis conditor et auctor GEORGIVS II. r) tum vita migrauerant BRENDL, ZINN, mox GESNERVS, TOB. MAYER, RÖDERER, s) et Petropolin discesserat BVSCHING. Superfuit tamen ad

ad medelam tot damnis ferendam MVNCHHV, SII, t) quem ipsi nos res nostras inspicientem et vtilia multa mente designantem vidimus, animus et sapientia; euocati sunt qui succederent; noua quoque circumspici coeperunt Academiae ornamenta. Inprimis Bibliotheca academica maioribus, quam antea, copiis locupletata, locus quoque spatiosior et ornatior iis curatus. Aui immortalis, GEORGII II. desiderium, leuauit GEORGII III. indulgentia in Academiam, litterarum amor ac munificentia. Decoribus academicis noua accessere instituta. *Collegium rei oratoriae sacrae*, mox aliud *Collegium Repetentium* dictum; u) rerum vsu ad meliora ducente, paullo post ad aliam formam reuocatum. Interea *Institutum historicum* sua incubula habuerat x). Restituta aut firmata sunt instituta alia et vrbis et Academiae, inque his *Orphanotropheum*, iam antea conditum, et *Fiscus viduis Professorum sustentandis* creatus, cui locupletando redditus ex *taberna medica academica* locanda conducenda addicti sunt. *Donatio Vffenbachiana* librariae, iconographicae et opticae, y) supellectilis diu incerta per hos annos noua pactioe munita, z) cum paullo post euentum haberet, Academiae et nouam famam et vtilitatem peperit. Omnino nunc intellectum est, in Bibliotheca rite instructa quantum praesidii positum esset, vt Georgia Augusta inter alias Academiae, etsi plerisque aliis recentior, nomine tamen et fama haud novissimo loco et esset et haberetur; intellectum est,

Dd 4

ad

t) 1764

u) 1765

x) 1764

y) 1764

z) 1769

ad studia et docentium et discentium alenda; et ad ingenia, quorum bonam copiam nunquam non suppedabit alma Natura, fingenda, nihil efficacius et praestantius esse hac ipsa Bibliotheca omnium vñibus propofita; intellectum tandem est; secundum euocationem virorum doctrinis et ingeniis eminentium, qui in loca vacuefacta succedant, his tanquam duabus ancoris teneri nostrae reip. academicae laudem et salutem: altera Bibliotheca academica, altera Societate Scientiarum Regiae. Vtraque hac incolumi et salua, nihil timendum esse inter omnium ventorum fluctuumque tumultus. *Fata viam inuenient.*

Insignem splendorem Academiae comparauit praesentia DVCIS EBORACENSIS, *Ser^mi Principis Regii, a)* et quarto inde anno alterius *Regii Principis Ser^mi DVCIS GLOCESTRIAE; b)* interiectoque tempore FERDINANDI, *c) Ducis Brunsvico-Lunenburgensis, Principis Ser^mi memorabilis ad hanc urbem et Academiam inuisendam aditus. Idem indulgentissimus PRINCEPS, laudibus cumulatissimus heros, aliquot annis post, HALLERO rebus mortalibus erepto, non dedignatus est PRAESIDIS Societatis Scientiarum Regiae d) locum ac titulum sibi oblatum accipere.*

Ex MVNCHHVSII nouissimis, antequam ille ad Immortalium sedes discederet, fuit, quod actum est cum HALLERO de reditu ad Academiam nostram, etsi res exitum non habuit; quodque multa aut meditata et inchoata, aut affecta, eius opera fuerunt vel

a) 1765

b) 1769

c) 1768

d) 1780.

vel difficultatibus suis liberata, vel profligata, imprimisque Bibliothecae noua ornamenta destinata. Concessus ille rebus nostris diutius quam vota, quamvis audacia, flagitare potuissent, tandem exuuias mortales deposuit e). Ad res nostras sustentandas ac roborandas, omnium confessione, hoc vnum vel maxime valuit, quod huius viri vita ad tanti aevi decursum fuit producta. Ab eo enim, cuius cura et prudentia Academiae fundamenta erant iacta, longo rerum usu multa poterant melius constitui, morbida sanari, imbecilla et inualida fulciri aut foueri. Etsi mors eius tam multum ante erat provisiva: tanquam repentino tamen luctu Academia percussa obtorpuit. Sollicitudinem leuauit ac metum dispulit BEHRII rebus nostris data cura; efflorescere illa adeo laetius inter spes ostensas, cum inopinata eius mors cuncta destinata ac tentata disiecit f). Rediit inde Academiae cura ad DVVMVIROS, alios aliis morte ereptis succedentes; deuoluta tandem eximio prouidentiae munere ad Vos, CVRATORES ILLVSTRISSIMI, quibus res nostras administrantibus Academia tam praeclara habuit et incrementa et ornamenta. Superiore enim tempore coeptorum operum non modo incolumitatem, verum etiam auctus insignes vidimus.

Quod Academiae deerat, vt, praeter librorum opes et ingeniorum omnis aevi monumenta, naturae quoque immensae copiae in vnum locum congestae studiis nostris paterent, id effectum est *Museo* condito, g) cuius fundus factus est BÜTTNERI

D d 5

supellex

e) 1770

f) 1771

g) 1773

supellex rerum naturalium numerumque omnis aedibus Acedemiae nostrae ex munificentia Regia comparata; accessit alia Regis munificentia, *h) apparatus mineralogicus* Hannouerae seruatus, nec non ab Hercyniis saltibus *i)* paratae a peritissimo viro STELTZNERO, opes *metallicae* in Museum sunt illatae; *k)* etiam *ex insulis australibus* mirandarum rerum copiae in eo repositae. Inter haec insigni laude celebranda venit insignis liberalitas L. B. GEORGII DE ASCH, qui partim Museum, partim Bibliothecam ingentibus opibus et naturae, imprimisque metallorum, et artis, maxime numismatum, etiam librorum praeclearo apparatu, locupletauit, sui que memoriam inter nos ad omnem posteritatem perpetuanit. Alius apparatus, isque *machinarum*, iam dudum academicis vsibus addictus, auctus est *machinarum* formis operis metallici et exemplis ab eodem STELTZNERO redemptis. Inprimis autem rei medicae consultum est; nam *Collegium clinicum*, primo priuata opera a VOGELIO institutum, *l)* mox publicis suppetiis sustentatum, ad publicas vtilitates satis laetos auctus habuit. Etiam *Nosocomium* publice chirurgicis inprimis vsibus destinatum *m)*. *Laboratorium chemicum* exstructum suaque supellectili est instructum; *n)* et nunc *arti obstetriciae* quanta parantur praesidia, obstetricantium studiis *hospitio*, ex Regis Ordinumque prouincialium munificentia, designato! Quot et quanta a me commemorari ac praedicari possent alia, per quae accessiones factae sunt institutis academicis, cum *Regum Principumque*, tum *priuatorum virorum*

h) 1777
m) 1780

i) 1782
n) 1782

k) 1682

l) 1764

virorum liberalitate! ipsius Regis nostri beneficentia in speculam astronomicam ex Britannia quot et quam eximia scientiae astronomicae et opticae instrumenta immigrarunt!

Cum his multis magnisque fortunae propitiae muneribus non intacta mansit resp. academica casibus et euentis aduersis; inprimis mortibus aut discessibus virorum, quorum diuturnior fructus nobis ut fato contingeret optabamus. Obtulit tamen alia laeta et iucunda fortuna melior, primo accessionibus aliorum professorum loco ac laude sua conspicuorum; tum confluenta in Academiam nostram frequentia memorabili, externis quoque ex terris, iuuenum generis ingenii morumque laude praestantium; ita ut eorum qui factis academicis inde ab Academiae conditae origine *inscripti* et consignati sunt, nomina computentur fere ad XV millia: Principum autem et Comitum nomina inter haec superbiant fere ad centena septuagena. Eminent in his ac prae-fulget magnum nomen *Regii Principis Serenissimi, EPISCOPI OSNABRVGENSIS*, nunc *DVCIS EBORACENSIS*, cuius aduentus ad hanc Academiam inuisendam o) ante hos sex annos aliam vrbi celebritatem addidit; aliam *DVCIS WIRTEMBERGENSIS, Principis Serenissimi*, p) per plures dies in his Musarum sacris commoratio.

Tot et tanta me circumstrepunt laeta et iucunda, ut nouissima, quae omnes memoria tenetis, saltem verbo attingere liceat q). Primo quidem
loco

o) 1781

p) 1781

q) 1784

loco *praemia* a Rege indulgentissimo Ciuibus nostris constituta, quae quantopere multorum ingenia acuerint, igniculos et industriam excitauerint, ex ipsis certaminibus victoriisque per hos annos intellectum est; altero loco aduentus ad hanc urbem et Academiam Regiae sobolis, TRIVM PRINCIPVM MAGNAE BRITANNIAE, r) qui in castris nostris Musarum militant. Nec silentio praetermittenda insignis accessio *Fisci viduis Professorum sustentandis* facta ex Legato VAN DEN HOEKIANO, s) Collegae nostri prouida cura conciliato.

Tam laetum florentemque Georgiae Augustae statum quod in hoc sollenni semisaeculari praedicare mihi licet, et ego, qui dicentis partes suscepi, in felicitatis meae parte ponendum arbitror, et vobis gratulor, Curatores Illustrissimi, gratulor Patribus Academiae, et iuuentuti huic florentissimae, et ipsis litteris. Quod si caelestes animae curant mortalia, et ex beatis sedibus res humanas prospiciunt: non intactum laetitia credere licet animum GEORGII II. conditoris ac nutritoris Georgiae Augustae suae, nec MVNCHHVSII affectum, qui parentalis curae suae fructus tulit tam vberes, tam laetos, quos ille, in tenuibus rerum initiis et per tot annos inualidis, vix animo votisque praecipere potuit.

Quo itaque sensu, quo affectu contactos esse necesse est nos, ad quos horum bonorum omnium fructus ac commoda redundant! Quo primus animi impe-

r) 1786

s) 1787

impetus nos ferre debet? Scilicet ad hoc; vt gr̄a-
 tias agamus Deo immortalī, inter cuius beneficia
 in genus mortale manantia locum primum obti-
 nent bonae litterae, diuināe humanaeque, fingen-
 tes ingenia, polientes ac regentes sensus ac mores,
 excolentes humanitatem, idque, quod diuinum
 in nobis est, elicientes ac fouentes. Alterum est,
 vt faciamus vota pro reip. nostrae perpetuitate eius-
 que auctorum ac fospitatorum incolumitate. Pu-
 blicis itaque priuatisque precibus nostris diu con-
 doneris laetusque rebus humanis intersis, GEORGI
 TERTIE, *Magnae Britanniae Rex* Augustissime, bo-
 narum litterarum tutela, nec magis Fidei Defensor,
 quam Scientiarum ac Litterarum Columen ac Prae-
 sidium! Digna Tuae pietatis ac virtutis praemia
 feras, REGINA AVGVSTA, numerosa sobole
 felix mater, et cum *hac ipsa Tua* SOBOLE REGIA,
 omni felicitatis genere, quod in fortem mortalium
 cadit, propitii numinis indulgentia, fausta ac for-
 tunata, vtere! Ad magnarum rerum, seu pace seu
 bello gerendarum, gloriam immortalem adolescite,
 PRINCIPES REGII SERENISSIMI, et, vbi ali-
 quando vero, nec ficto, in meritorum vestrorum
 laudes consensu, inter populos conspicui facti eritis,
 nutritiam vestram, Georgiam Augustam, memores
 diligite. Vos autem, CVRATORES HVIVS
 ACADEMIAE ILLVSTRISSIMI, nuncque vice sa-
 cra *ad hoc solenne* LEGATI, incolumes laetique
 vestrarum curarum, euentus successusque optatos
 habentium, fructus capite. Fortunet numen O.
 M. consilia vestra, vestrique collegii, SENATVS
 HARVM TERRARVM REGNDARVM SANCTIORIS

FIORIS, ceterorumque COLLEGIORVM in his terris, quibus reipublicae incolumitas et vtilitates continentur. Iam Tu, LEGATE ILLVSTRIS-SIME PRINCIPIS HASSIARVM LANDGRAVII, secundo rerum cursu et ipse vtere et PRINCIPI TVO SERENISSIMO vota Academiae nostrae pro eius incolumitate et felicitate renuntia; haec eadem precamur et vos, et pro vobis, DELEGATI ORDINVM PROVINCIALIVM ILLVSTRISSIMI; videtis, eorum, quae in hanc Academiam ab Ordinibus conferuntur, qui fructus sint, et qui sensus noster sit huius in Academiam beneficentiae. Vosque, IVLIAE CAROLINAE DELEGATI, sororii inter nos vinculi perpetuitatem stabilite rebusque vtimini vestris florentibus. Vos porro, HOSPITES ac FAVTORES OMNIS ORDINIS LOCI AC DIGNITATIS HONORATISSIMI, inter laetos faustosque eorum, quae geritis et consulitis, successus, Academiae nostrae porro fauete ac bene cupite. Quae vero pro Te vota faciemus, IUVVENTVS FLORENTISSIMA, spes nostra, decus et gloria! vota nimirum facimus, quae pro vobis carissimi vestri, parentes ac necessarii, facerent: ut ad nostras, suaeque vestrum quisque domus, civitatis ac patriae, spes adolescatis; quamque hodierno die modestiae, decori ac congrui observantiae, nostrique amoris laudem, huic confessui splendidissimo approbavistis, servetis intactam; auferatisque aliquando, ubi in sinum parentum ac patriae redieritis, digna vestris ingeniis studiis ac meritis praemia. Inter iucundas recordationes exactae aetatis saepe vos recreabit et exhilarabit sollennis huius diei

diei memoria et commemoratio, et pendeat ex ore vestro audiendi cupida posteritas.

Nos tandem, PATRES AC COLLEGAE, in sollenni hoc die, cuius fructum Collegae nostrae desideratissimo, HOLLMANNO, cheu paucorum dierum interuallo is, qui nos omnes, suo quemque die, euocat, non concessit; hoc die, cuius similem alium pauci nostrum viuendo attingent, qui tamen nostrae dierum summae adiectus vel longae vitae desiderium compensare potest; in hoc die sollenni, laeto ac festo, quae tandem pro nobis ipsis vota faciemus, aut potius quaenam vota reipublicae academicae summam continere videri debent? Nimirum vt propitio numine incolumen hunc Academiae statum retineamus, nec culpa nostra committamus, vt eo excidat, aut vt ex iuuenili hoc vigore repente marcescat, Georgia Augusta. Sit haec eius iuuentas perpetua, vigor perennis, fortuna inoffensa. Transmittamus ad posteritatem, eique tanquam in manus tradamus remp. florentem ornatamque, qualem eam hoc die sollenni vidit hic omnium ordinum coetus, et agamus cum *Aetate ventura* tanquam cum praesenti: En, quotquot in loca nostra, deo volente, succedetis, remp. academicam vobis relinquimus multis difficultatibus liberatam, egregie firmatam, mirabiliter ornatam: vos curate, vt haec Georgiae Augustae laus per vos sit perpetua ac sempiterna; erit autem hoc effectum fide, officio ac religione vestra, disciplinae publicae priuataeque grauitate et constantia, vitae sanctitate, sentiendi ac iudicandi libertate per prudentiam

tiam et honestatem temperata. Quae vobis transmittimus, videtis; vos vt illa retineatis et amplificetis, diligenter curate.

Tu autem, aeternum, *sanctum, sanctum, sanctum Numen*, haec vota nostra piasque preces ratas esse iube, et effice, vt per omnem terrarum orbem GEORGIAE AVGVSTAE exemplo manifestum sit, *bonis litteris, cum sapientia et pietate coniunctis, vicia et felicitatis mortalium praesidia contineri ad omnes perpetuitatem certissima.*

I N D E X. *)

Academia Georgia Augusta. Eius sacra semisaeularia indicta 398. Oratio in iis habita 411. varia eius fortuna et difficultates quas illa est eluctata 412 sq. eius palladium libertas recte sentiendi et sensa ex animo eloquendi 414. duae ancorae quibus eius laus et salus tenetur 422. primordia tenuia. Medici ordinis claritas vnde nata 415.

Academica studia non sola auditione et lectione continenda 217 sq.

Achaeorum resp. foederata 167. eius descriptio, et ratio exposita 168 sq. praeclare illa instituta 170. mala quae eam premebant et exitii causae 171 sq. Arati obrectatione Macedo sociorum dux ac tyrannus factus 172. bello Aetolico resp. concussa 173. bellis ac dissidiis Romanorumque superbia soluta ruit 177.

Aegyptiorum in litteris profectus hieroglyphica litteratura retardati 27.

Aeblenses societatem armorum adversus Cyrum iniere 180. 277.

Aeolicae vrbes foederatae 180.

Aeris phaenomena, inter prodigia habita 211.

Aetolicum bellum 173 sqq. 176.

Aetolorum resp. foederata 178.

Africae aditus ex foedere cum Carthaginiensibus interdictus Romanis 65.

Alexandrinorum commercia cum Carthaginiensibus 77.

Algardus: eius anaglyphum, Leonem M. cum Attila congressum exhibens 139.

Allegoria v. Symbolum.

Americani: eorum de deo aliquo summo notio incerta manet 15. **Coloniaram resp. foederata** 162. eius fortuna p. 182. *) bellum cum iis gestum cum bello Romanorum sociali comparatum 144 sq.

***Αναδυμιας** 102. 103. m) n).

Anima sicca ex mente Heracliti 97. interpretationes huius dicti variae 99 sq. eius sensus verus 102.

Ani-

*) Debetur et hic Index doctrinae et industriae G. C. F. Seidelii Philosophiae summis honoribus nunc ornati.

- Animantia**, inter prodigia habita 267.
Anniversaria quinquagesima Ge. Aug. 398 sq.
Antipater Atheniensibus leges scribit 353.
Antonini pii numi 328.
Aratus, de Achaeorum foedere bene meritus 167. Invidia erga Cleomenem adductus, Macedonum et Antigonii opibus vititur 171. bello male rem gerit 172. ab Apelle accusatur 174.
Arbores, quae inter prodigia habitae 263.
Archaeanactidae, regni Bosporani conditores 393.
Argonautae, ad Chersonesum Tauricam appulisse narrantur 389.
Artium opera, a barbaris direpta 140.
Arsuspinae notio 271.
L. B. de Asch liberalitas in academiam 20. 56. 424.
Atheniensium reip. Phocionis aetate conditio 351. ab Antipatro victi leges acceperunt 353. Polysperchon temp. popularem iis restituit 358. Atheniensium census 353 e).
Attila, 130 sqq. auctores de eo discrepant 120. a) 142. praesertim in eo, cur ab oppugnanda Roma discesserit 132. sq. causae rei probabiles 134. auctorum ignorantia miraculum affinxit 135.
Auctores prisca quinam senioribus saeculis legi soliti? 306 i).
Auguria et auspicia, qua notione proprie dicantur 271.
Αἴη ψυχῆ 97 - 105.
Barbari, rebus insolitis ac mirabilibus vel laetitia vel metu animo percussi, naturas humana maiores fingunt 7 sq. 9. cultus diuini notiones ex nostris ingeniis perperam ad illos transferuntur. 8. in quibus inter se conueniant 33 sq.
Barlaas, Pauli Perusini amicus, 304. e).
Bellum, Romanorum sociale. eiusque causae ac successus 145 sqq. Socii atque coloniae aequo iure uti, Romani in eos dominari volebant. 145. cum iure supremo ius publ. externum iis ademerant 147. civitatis eos Romanae iuribus excluderant 147. sq. inde principum indignationes et belli semina 148. 150. de defectione clam inter socios agitur 152. constituta noua rep. bellum suscipitur 154. belli successus 155. 156. Motus a Cinna et Mario seditionibus, senatus absente Sulla civitatem Italicis omnibus edixit 157. quam mox Sulla plerisque, cum agris, ademit 158.
Bello Punico primo actum a Romanis, ut Poenos Sicilia excluderent 69. pacis condiciones 71. belli Punici-secundi et tertii exitus 74.

- Bias Prienensis:** eius consilium Ionibus datum 180. Not.
Bocaius: eius de Demogorgone sententia examinatur 293 sq.
 304 sq.
Boeotorum resp. foederata 179.
Bosporus Cimmericus 390. regnum Bosporanum 393 sq.
Britannorum bellum cum Colonis Americanis 158.
Cassa, 391. fortuna 396.
Callicrates Achaeorum proditor 177.
Cartaginienses v. Poeni.
Cauloniatarum foedus 187.
Cherfone, quondam Chersonesus 391 sq. k). eius opes 394.
Cheronesi Tauricae antiquitas et fortunae vicissitudines 383.
 antiquissima Tauricae memoria inter Graecos fabulosa
 388. Cimmerici 389. Scythae 390. Sarmatae deinde
 Tauri. ibid. Coloniae Milesiorum. 391. Peninsula in-
 ter illos populos divisa 392. sq. regnum Bosporanum
 393. Omnis Chersonesus Mithridatis ditioni accessit
 393. sq. reguli a Romanis constituti 394. Gothi 394.
 Hunni 395. Caturgi caeterique peninsulae incolae 395.
Census, e censa temp. tractare Athenis quid fuerit 353 e).
Certaminis litterarii in diem Regis natalem propositi leges ac
 ratio 216 sqq. 254. 316. 337. Argumenta proposita
 in annum LXXXV. 229. 239. — in A. LXXXVI.
 252. 319. — in A. LXXXVII. 273. 368. — in A.
 LXXXVIII. 378. Certaminum et praemiorum utilitas
 commendata 221. 237 sq. 316 sq. 366 sq.
Cimmerii apud Homerum 388. eorum incursiones in Asiam
 389. Chersonesum Tauricam tenent 390.
Cleantis dictum 103.
Cleomenes Arato et Achaiae insensus 171. ad Sellasiam victus 173.
Coloniae, Romanorum vid. Romani — earum conditio et
 ius 83 sq. defectiones 87. coloniarum mittendarum
 necessitatem fecit ius belli immane 85. earum insti-
 tuendarum rationes 85 sq. Americanarum bellum cum
 bello sociali Romanorum comparatum 144.
Commercia. v. Navigatio.
Corfica, a Phocaeensibus occupata 44 sq. Poenis cessit 45.
Cosmogonia, symbolice declarata, magnam philosophiae ve-
 teris partem procreavit 295.
Crotoniatarum foedus 181.
Culturae saeculi notio parva definita 334. culturae varii
 genera 335. vitae ibid. morum 336. ingeniorum 337.
 pestilens nostri saeculi 338 sq. vera et utilis 340 sq.
Cyrnus vid. Corfica.

Demiurgi notiones variae 309.

Demogorgonis daemoneis origines 296. perperam a Benthio Bocatii inventum habitum 296. a) 300. Bocatii de eius sententia examinatur 298. 304. hausta est huius daemoneis notio e philosophia barbara orientis 306. nominis etymologia et origo 308. sq.

Deus. dei quae sit notio hominibus feris ac barbaris 7. sq. deorum notiones ex sensibus nostris perperam tribuuntur barbaris. 9. 31. sq. phaenomenis insolitis homines vel laetitia vel metu, hoc quidem praecipue, animo affectu, ad deorum religiones adducuntur 11. quomodo sol, et sidera, cet. religiose coli coepta. 11. sq. barbarorum de numine iracundo notiones etiam ad numinis O. M. notiones ab ingenuis eius cultoribus misere sunt translatae 13. Numinis summi notio unde orta? 14. — Deorum Graecorum origo 22. eorum forma humana 24. animantium formae quomodo diis ab aliis populis tributae? 25. deos inter homines interdum versari prisca sibi persuadebant 28. a diis iratis mala morbosque hominibus mitti. ibid. loca illis sacra humano usu exenta 28.

Diana Taurica 391.

Dionysius senior Italiae littus vastat 59. soluit foedus magnum Graeciae 181. iunior Italiam classe diripit 57.

Divinationis disciplina, naturae studio neglecto orta 205. cf. 270.

Doricae ciuitates foederatae 180.

Drusi, M. Livii, Leges 153.

Eparatus, Achaeorum praetor 175.

Eusebii locus emendatus 103. m).

Etrusci, opibus maritimis valentes 44. bellum gessere cum Phocaeensibus in Corsica 45. atrocibus infestant mare. ibid. cum illis pacta Poenorum de rebus importandis cet. 59. eorum resp. foederata 181. cum sociis coniunctim si Romanos essent adorti, actum de his fuisset 283. sq. 181.

Extispicina vnde nata 270.

Europaei, ex suo more et ritu de barbarorum sensibus et iudiciis falsa nuntiant 10.

Fama rerum gestarum aliorum plerumque ingeniis, quam propriae hominum debetur virtuti 128.

Febres epidemicae, Romae falso in pestilium censum relatae 111. earum causae solennes 125.

Felicitas saeculi in numis imperatorum Romanorum 331. sq.
Flamma: inter prodigia 257.

Foedera, inter Poenos ex Romanos super navigatione et mercatura facta 41. sq. foedus primum eiusque leges 43. focii vtriusque populi ei adstricti 46. factum petentibus Romanis 47. interpretatio legum 47. foedus alterum eiusque causae 59. tertium et quartum 66. quintum, bello Pun. primo finito 71. sextum, vt Poeni Sardinia decederent 71.

Foedera, ad imperiorum nimis potentium opes infringendas iam ab antiquis populis facta 277. huius generis: foedera aduersus Romanos cur eventu caruere? 278 sq. primum a Latinis factum 280. deinde bellum altero ab vrbe a Gallis capta anno a Volscis et Etruscis motum 282 sq. porro bellum Samniticum adiunctis aliis populis 283. foedera ciuitatum Graecarum 285. Poenorum foedera aduersus Romanorum opes 285. bellum sociale 287. Mithridaticum 288. comparatum cum his foedus Principum reip. Germanicae 276.

Foederatarum rerum publicarum coalitio vix unquam satis fida 162. vid. Resp.

Fregellanorum aduersus Romanos coniuratio 152.

Fulminum prodigia 213.

Fulvius Cos. eius leges de ciuitate fociis danda 152.

Fustuarium 195.

Genii, barbarorum de genis opiniones 9. vnde certis locis assignari coepti 13. genii inter Graecos 24.

Genferici et Leonis congressus 139 sq.

Georgiae Augustae anniuersaria semisaecularia 398. variae fortunae eius vicissitudines inde ab incunabulis suis expositae 413. v. Academiis.

Georgii tertii munificentia regia insigni de quaternis in singulos annos argumentis, quae a quoque academiis ordine proponuntur, certaturis inuenibus praemia constituta 220.

Germanis prisca religionum subtilitas perperam tribuitur 14 sq.

Gothi in Chersoneso Taurica 394.

Gracchi Legg. agrariae 152.

Graeci. Religionum origines ad radium hominum opiniones omnino comparatae 22. eorum numina nata sunt e prisca Pelasgorum diis familiaribus partim 22. partim ex diis locorum 22. deorum formas fingeant humanas 24. religiones ab aduenis acceptae 25. a vatibus 26. Graecorum virtus e temporum rationibus aestimanda 350.

Græcia magna foedus Achæorum imitatur 181.
Gyraldus 304. g).

Hannonis nauigatio quando facta. 44.

Heracles, siue Cheronesus ab Heracleotis Abse condita 391.
Heracleti de animabus sicis placitum 97. omnium rerum
principium materiam constituit igneam 102. animam
dixit *ἀναδυστασιον* 103. Aliud dictum de amne eodem
nec eodem *ibid.* m). Aliud: viuere homines mortem
deorum 105 p). alia 106 u).

Hippocrates, pestem proprie dictam non attigit scriptis suis.
III.

Hispania Poenici prima exitii causa 58.

Historia vetus narrationibus perigrinantium quomodo illustretur 3.

Historia naturalis fragmenta ex ostentis prodigiis ac monstris
198. 256. eius ignorantio superstitionum parens 203 sq.

Holmanni feriae saeculares 198. morte ereptus 407. 408. 429.

Homerus, septentrionis notitiam prodit obscuram 388.

Hanni Cheronesum Tauricam occupant 395.

Hygini locus de Demogorgone interpolatus 304.

Imbres pro prodigiis habiti 212.

Imperatorum Romanorum numi cum epigrapha: felicitas
saeculi 328 sq.

Interfluentia 109. 110.

Ionum resp. foderata 179. discordiis et hostili vi soluta. 180.

Italiae ante bellum sociale conditio tristissima 150. eius hi-
storia naturalis ex ostentis 198. 256. multo frequen-
tius olim incendiis subterraneis ac tremoribus vexata
videtur. 258. 261.

L. Iulii Cos. in bello sociali clades 155. eius lex de cinitate
pop. Italic. *ibid.*

Iuris criminalis initia vnde ducta 191 sq.

Lepa in Veienti agro ex arboribus nata 264.

Larium ac Penatium religio multo magis in Italia quam in
Graecia frequentata 23.

Latinoꝝ foedus, ad spes Romanorum minnendas factum 280.

Leges: Semproniae 152. Licinia Mucia *ib.* Liuiæ 153.

Varia *ib.* Iulia 155. Plautia Papiria 156.

Leo M. ad Attilam et Gensericum legatus missus 128 sqq.
legationis ad Attilam causae 130. euentus 132. ad
Gensericum legatio 139.

Litterae, ad popularem rationem a nostratibus temere reuocatae, quae mala excitauerint 338.

Linii locus illustr. 89. n) 47. q) 194. 90 o).

Lucani locus, de Demogorgone a Bocatio acceptus, illustratur 299.

Lutatius Placidus, de Demogorgone 300. loc. ill. 307 k).

Lyciorum resp. foederata 178.

Lycortae laus 167 c).

Magia a philosophematibus veterum per symbola redditis orta 295 sq.

Maris ardentis prodigium quid sit? 266. 274. maris imperium et opes maritimae cessere virtuti Romanorum 69.

Masinissae perfidia 74.

Massilienses, atrociniis Poenorum resistere 45.

Mastia, nauigationis terminus Romanis constituta 60. de eius situ disputatur. *ibid.* l).

Messenii, Achaeorum foedus recusabant 171. 174.

Milesii deseruere foedus Ionum 180. eorum coloniae in Chersoneso Taurica 391.

Milioni loc. ill. 296.

Mithridatis bellum aduersus Romanos 157. Chersonesum in ditionem accepit 393.

Monstra 271. 2.

Munchhusii virtus et prudentia in Ge. Aug. condenda et firmanda 416 sq.

Musonius Rufus, philosophus 96.

Naturae rerum ignorantio superstitionum parens 114. 272. 3. **Nauigandi libertates ac iura vt inter recentiores sic inter antiquos legibus ac foederibus fuisse circumscripta** 40. 47. 61. 76.

Nicolaus de Casola Bononiensis; de poemate eius 142.

Νοσπὸν et νορσπὸν 104. o).

Numi imperatorum Romanorum cum epigrapha: felicitas saeculi 328. vnde ea petita 381.

Opinum notio constituta 270. 1.

Opinionum etiam falsarum mirus consensus 312 sq.

Offenta v. Prodigia.

Panaetolium 178.

Panonia 179.

Panticapaeum, colonia Milesiorum in Chersoneso. 391.

Paulus Perusinus; de eo 303.

Pers-

- Peregrinantium narrationes quae commoda attulerint verior philosophandi rationi I. historiae veteri 3.
- Pestilentia: eius notio parum subtiliter definita III b). III. proprie sic dicta, ante Saec. II. A. C. nulla III. febres epidemicæ apud Romanos hoc nomine appellatae III. III. 125. inænalibus pontificum relatae. III. causas febrium e prodigiis vna relatis apparent III. sq. pestium recensensus III. sq. etiam antiquiorum ætatum III. an Carthaginis et Aegypti ibid.
- Phaenomena aeris caelique, a Romanis in prodigia versa III sq.
- Philippus Achæorum dux factus III. Achæos prodit III. a Romanis vincitur III.
- Philopoemen. III. c). Praetor creatus res Achæorum reficit III.
- Philosophia omnis a vanis opinionibus progressa III. III. Orientis et Graeciae, a rerum elementis et vniuerso profecta est III. III. Philosophia orientalis barbara III. Philosophia omnino a peregrinantium narrationibus praeclara cepit incrementa I. de humanitatis dignitate ac iuribus praecipiens philosophia inter nos melior, cernitur in quaestionum atrocitate tollenda III.
- Philosophorum antiquissimorum placita, quomodo sint interpretanda III sq.
- Phocæenses fuga libertatem sibi vindicant III. Aleriam in Corfica condunt III. mare latrocinii infestant III. in bello cum Poenis et Etruscis viribus exhausti, insulam relinquunt III.
- Phocion. *Χρησός* vnde vocatus III. a). eius mores. III. caput e gemma III. a). secundum reip. Atheniensium conditionem facta eius sunt diiudicanda III. bellum cum Antipatro bene improbat III. victis Atheniensibus Antipatri condiciones pacis probat III. partium suarum studio nimio ac pertinaciae culpa haud facile liberandus III. Cassandri et Nicanoris partes tuendo in proditionis crimen incidit III. imperium ei abrogatur III. ab Agnonide proditionis accusatus ad Polyperchontem concessit III. ibi a legatis Atheniensium accusatur III. causa ad populum reiecta damnatur III. auctorum in causa Phocionis fides III. sq. III. a).
- Phoenices: eorum coloniae per Africam III.
- Phylarchus III. c).
- Phyicae imperitia, infinitarum superstitionum fuit origo III. Plutar-

Plutarchi loc. emend. 100 d). 101 g). 114 d). 152 d). in
caussa Phocionis auctor est parum accuratus 355.

Pluviae, lacteae vnde ortae 274. 212. 266. vnde cruentae? 266.

Poeni: eorum cum Romanis super navigatione et mercatura foedera 42 sqq. opes 44 sq. fortuna 69 sq. Hispania prima Poenis exitii causa 58. milites mercede conducere incipiunt 58. mancipia petebant ex Europa vt nos ex Africa 63.

Polybius, foedera Poenorum Romanorumque e tabulis Romae, servatis, tradidit 41. cur tot laudibus extulerit Achaeorum foedus 167 c). eius loca illustrata 49 r). 52 y). 60 l). 64 p). 65 q) s).

Polyperchon, quo consilio Atheniensibus remp. popularem restituit? 375 sq.

Pontificis R. Pii V. iter Viennense 127.

Pontus Euxinus, Graecis ignotus, donec Iones hoc mare nauibus frequentabant 388.

Porcia lex, ne ciuem virgis caedere liceret 190.

Porphyrii loca expl. 104. 105.

Praemia concertationum academicarum 222. v. Certamen.

Principum M. Britanniae ad urbem aduentus: expectatus 327. 343.

Prodigia et ostenta: in rerum naturalium ignorantia eorum loco habentur res, quae praeter naturae morem fiunt 204. 115. 203. causis a deorum ira repetitis, eorum procuraciones in religionem venere 205. ideoque in monumentis publicis memorantur 206. unicuique populo suum est prodigiorum genus 209. pro historiae naturalis fragmentis quomodo illa haberi possint, 208. Romanorum prodigia, ad historiam naturalem Italiae spectantia, in classes diuisa 211. ea quae spectant ad aeris caelique phaenomena 211. imbres insoliti 212. fulmina 213. stellae crinitae, flammae e terra ortae 214. 257. flammae in antennis nauium et capitibus hominum 257. sudores signorum ibid. porro quae spectant ad terrae marisque phaenomena 258. motus terrae ibid. montium incendia 259. prodigia in arboribus et plantis 263. aquarum eluiones, riu sanguinis aut lactis 265. Prodigia denique ab animantibus 267. raro, in loco insolito visis 168. aut siquid praeter morem fecissent 269. Hinc diuinandi genera 270 sq.

Pronapis Atheniensis, poeta lyricus 304. eius commentitii Protocosmos a Paulo Perusino et Gyraldo citatus ibid. g) 305.

Pulchrum promontorium, de eius situ 47 q). Romanis pro termino nauigationis constitutum. ibid.

Questionum et tormentorum origines non ab ordaliis sed a iure Romano 186 sq. quaestionis notio accuratius constituta 188 *).

Quaestiones Certaminum academicarum; cuius naturae sint 316. v. Certamen.

Raphaelis pictura, Leonis cum Attila congressum exhibens 157. sqq.

Religionis inter barbaros origines et cultus religiosi prima notio 8 sq. 11. 13. cf. deus. R. falsae ex naturae ignoratione natae 203 sq. 272. 3.

Rerum publ. foederatarum finis qui esse debet? 162. quomodo pleraeque ortae 163. cur maxime instabile hoc reip. genus. 164. Achaeorum resp. foed. 167. Lyciorum 178. Aetolorum 178. Boeotorum 179. Ionum 179. Doricarum et Aeolicarum ciuitatum 180. Magnae Graeciae 181. Etruscorum 181.

Romani: eorum prudentia in coloniis regendis 81. sqq. opinione hominum minor 151 b). erga socios et provinciales crudeles fuere ac perfidi. 80. 151 b). cur a foederatis hostibus opes eorum nunquam fractae sint? 278. 285. eorum cum Persis super nauigatione et mercatura foedera 42. sqq. 50. v. Foedera.

Rutilii Cos. clades in bello sociali, 155.

Sacra femisaeularia Ge. Aug. 398. v. Academia.

Saeculi felicitas in numis imperatorum Romanorum 328. quae tum intelligebatur felicitas? 331. quae sit saeculi nostri felicitas 333. sqq.

Sardinia, arcebantur Romani a Poenis 65.

Sarmatae, Chersonesum Tauricam occupant 390.

Scythae, pulsus Cimmeriis Tauricam occupant 390.

Scythae Satarchae et Scythotauri 392 m).

Siciliae ora a Poenis occupata 44. negotiandi ibi libertas Romanis concessa 66. primo Punico bello Poeni inde exclusi 71.

Socii. Sociale bellum v. Bellum.

Statii locus illustratur 299. sq.

Stephanus Byz ill. 61 l).

Stobaeus, ex eo Musonii Rufi sermo 96 b) c).

Stoici,

Stoici, Heracliti placita suis rationibus accommodauere 101.
Strabo em. 390 f).

Sulla, ius aequum focis, libertatem Romanis adimit. 158.

Superstitiones a naturae ignoratione profectae 203 sq. 272. 3.
ab oratione symbolica et allegorica profectae 291. super-
stitionum fraudes multifariae ad paucas reuocari pos-
sunt classes 312.

Supplicii sumendi apud Romanos ratio 189.

Sybaritarum foedus 181.

Symbolum. Symbolorum vsus et symbolica loquendi ratio
quae mala intulerit 291 sq. spectat illa ad generis
humani infantiam 292. adeoque nec magnam doctri-
nam nec subtilem tradere ea potuit ibid. aliena est a
nostris aetatibus 294. peperit illa falsas religiones,
philosophorum ludibria, mysticam doctrinam, magiam
ibid.

Tarfeium, nauigationis terminus Romanorum 60. de eius
situ ibid. 1).

Tauri, Chersonesum occupant 390.

Taurica Diana 391.

Terrae phaenomena inter prodigia habita 258 sq.

Theodontius, non hominis, sed libri Paulli Perusini nomen
302 sq.

Theodosia, l. Theudofia, (v. Periplos Ponti Euxini) colonis
Milesiarum 391.

Tomaso d'Aquileia. 129. 142.

Tormenta v. Quaestio.

Triopicum concilium 180.

Tyrii 58. 60.

Ugricae stirpis populi Chersonesum tenentes 395.

Uticenses 60.

Vates Graeci, quomodo mythis religiosis vsi sint? 26.

Vaticinandi morbus communis barbaris et rudibus populis 36.

Virgis cur caederentur apud Romanos, qui securi percu-
tendi essent 189. 193.

τὸ ὑπὸν Heracliti 105. 106.

Zenonis sententia de anima 102.

A D D E N D A.

ad p. 39 sqq.

A Schweighäusero, v. c. cuius studio et doctrinae nonam, et, viro acuto et melioribus subsidiis instructo expectare licet, meliorem rationem Polybii debemus, observationes nonnullas ad haec Pocrorum vera mihi communicatas apponam, dignas sane, quae ad calcem conlationis meae subiiciantur.

Primo quidem, quae p. 47. primo foederis capite habentur: *nec V. dies commorandi sit facultas: in πάντα ἡμέραις δι' ἀποταχέωςαι οἱ ἐχθρόντες* ex vno Perotti libro profecta sunt, a ceteris libris abstant. manant tamen verba ex ipsa Polybii disputatione cap. sequi.

p. 49. Nota r) Polybii locus est III, 23 (non c. 49). Pro *ἐπι* melius ex codd. legitur *ἐμπόρεια*. et mox pro *ταῦτα παρῆσαν* in Pol *ταῦτα, πάρεξ δὲ μὴδὲν, οἴοντα δὲ εἶν λαμβάνειν, καὶ κατ' ἀνάγκην ἐν πένθ' ῥαίς ἀπαλλέντεσθαι τοὺς καθορμισθέντας*.

p. 51. In altero hoc capite verba: *μὴδὲν ἔστω τέλος πλὴν ἐπὶ τῶν γραμματέων*, quae quidem durius dicta sentiebam hoc sensu: *vestigal pendunt*; recte vidit vir doctus ita esse accipienda: *nullum negotium r esto, nisi quod addibito praecone vel scriba fuerit confectum*. Ita ut occurrat omni mercaturae priuatis consiliis et artibus institutae. Quorsum tendunt ea quae subiiciuntur: *nullius contractus nisi ad hanc legem fidei praestari*.

p. 61. Nota p) Vir doctiss. lacunam sic explet: *καρχηδόνιος*. [*ἢ μὴ δ' Καρχηδόνιος*] *νοεῖται. εἰ δὲ, μὴ διὰ μεταπορεύεσθαι. cum his commentibus cui eorum, quibuscumque pax et amicitia est Carthaginienfibus, iniuriam si Similiter Carthaginienfibus ne facito. Sin fecerit, priuatum persecutio en instituitur; sed si quis tale quid admiserit: publica iniuria esto*.

E R R A T A.

p. 95. l. 7. a S. *cofabulantium* l. conf.

p. 104. l. 3. a. f. *véteven* l. *verevēn*.

p. 111. l. 5. *ignoramus* l. *ignoramus*.

p. 275. l. 1. XIII. leg. XVI.

p. 287. l. 7. *horatibus* leg. *hortatibus*.

p. 294. l. 8. *porcuffis* leg. *percuffis*.

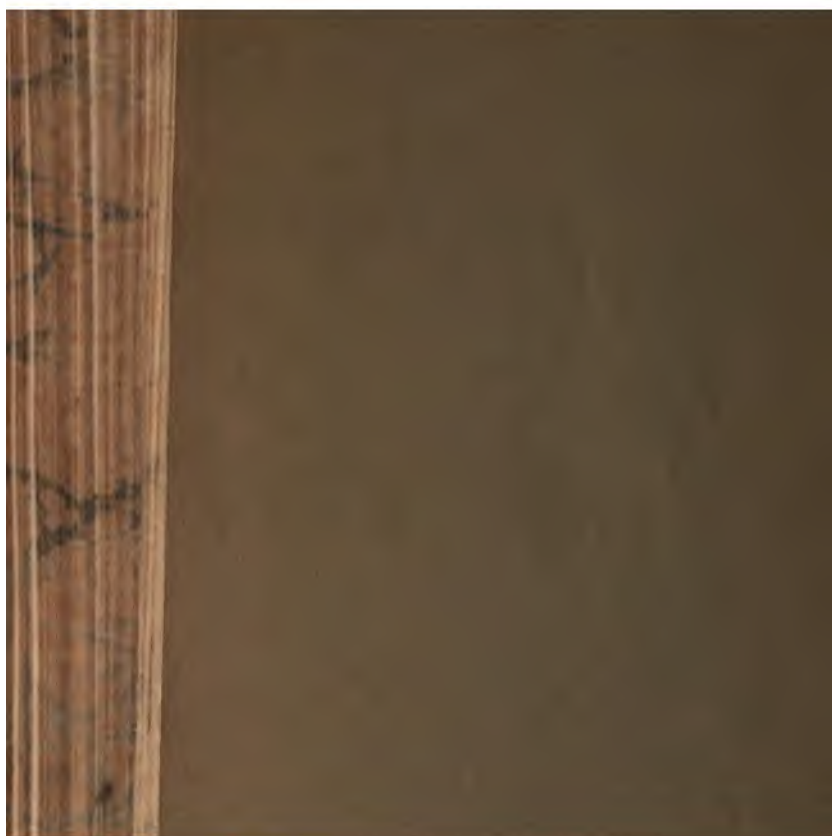
p. 309. l. 12. *piobus* leg. *probus*.

p. 319. sequitur p. 203 pro 320, tam 319 pro 321.

OCT 5 1936

